

แนวทางการอนุรักษ์หมู่บ้านมอญพระประแดง : กรณีศึกษาหมู่บ้านทรงคนอง

นางสาว สรัญญา ชูชาติไทย

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา สถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-0226-6

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

GUIDESLINES FOR THE CONSERVATION OF A MON VILLAGE
: THE CASE OF SONGKANONG VILLAGE

Miss Sarunya Chuchatthai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Architecture in Architecture

Department of Architecture

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-13-0226-6

หัวข้อวิทยานิพนธ์   แนวทางการอนุรักษ์หมู่บ้านมอญพระประแดง กรณีศึกษาหมู่บ้านทรงคนอง
โดย   นางสาว สรัญญา ชูชาติไทย
ภาควิชา   สถาปัตยกรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา   ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม   ศาสตราจารย์ ผุสดี ทิพทัส

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

.....คณะบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ สัจกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ศาสตราจารย์ ผุสดี ทิพทัส)

สถาบันวิจัยประชากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี)

นางสาว สรัญญา ชูชาติไทย : แนวทางในการอนุรักษ์หมู่บ้านมอญพระประแดง กรณีศึกษาหมู่บ้านทรงคนอง . (GUIDELINES FOR THE CONSERVATION OF A MON VILLAGE ; THE CASE OF SONGKANONG VILLAGE) . อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิธิ , อ.ที่ปรึกษาาร่วม : ศ.ผุสดี ทิพพัส .175 หน้า . ISBN 974-13-0226-6.

หมู่บ้านทรงคนองเป็นหนึ่งในหมู่บ้านของชาวมอญในอำเภอพระประแดง เมื่อสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้โปรดเกล้าฯให้อพยพชาวมอญเพื่อมาตั้งถิ่นฐานพร้อมกับการก่อสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์ อันเป็นเมืองหน้าด่านทางทะเลในปี พ.ศ. 2358 โดยหมู่บ้านทรงคนองเป็นหมู่บ้านที่ยังคงมีกลุ่มเรือนไทยมอญที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมและเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยมอญที่มีเอกลักษณ์ชัดเจนที่สุดในอำเภอพระประแดง ดังนั้นจึงเป็นกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ไว้เป็นตัวอย่างของหมู่บ้านมอญในอำเภอพระประแดง

งานวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะแนวความคิดในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนองโดยเน้นด้านสถาปัตยกรรมและสภาพรมของหมู่บ้าน โดยเริ่มจากการศึกษา หลักการ ทฤษฎี แนวความคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนพื้นถิ่น ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของอำเภอพระประแดงและชาวไทยมอญ และทำการสำรวจสภาพปัจจุบันของหมู่บ้านทรงคนองซึ่งมีหมู่บ้านโรงเรือเป็นส่วนหนึ่งในปัจจุบัน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ทำการวิเคราะห์ปัญหา คุณค่า ศักยภาพ ของพื้นที่ เพื่อมาสรุปเป็นแนวความคิด และแนวทางในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนอง

ผลของการวิจัยพบว่า แนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนอง คือ การอนุรักษ์เพื่อเป็นย่านที่อยู่อาศัยของคนมอญต่อไปและส่งเสริมคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านทรงคนอง พร้อมกับเชื่อมโยงหมู่บ้านกับสถานที่สำคัญในอำเภอพระประแดง โดยการเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และปรับปรุงทางกายภาพ การควบคุมกิจกรรมและการก่อสร้างอาคาร การปรับปรุงสถาปัตยกรรม , ระบบการสัญจรและการเข้าถึง , ระบบสาธารณูปโภค , ระบบพื้นที่เปิดโล่ง ,โครงการอนุรักษ์และปรับปรุงด้านกายภาพของชุมชน และแนวทางในการจัดการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนอง

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา	สถาปัตยกรรมศาสตร์	ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา	สถาปัตยกรรมศาสตร์	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา	2543	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

427 41690 25 MAJOR : ARCHITECTURE

KEYWORD : Architecture conservation/ Songkanong village / Phrapradang / Thai - Mon architecture / Samutprakarn

SARUNYA CHUCHATTHAI : THESIS TITLE. (GUIDELINES FOR THE CONSERVATION OF A MON VILLAGE ; THE CASE OF SONGKANONG VILLAGE) THESIS ADVISOR : ASSIST.PROF. PINRUJ KHANJANASTHITI,Ph.D. THESIS CO-ADVISOR : PROF.PUSSADEE TIPTUS. 175 pp. ISBN 974-13-0266-6

Songkanong village is the one of Mon villages in Phrapradang . The Mon settled in this area 187 years ago ,and Songkanong village still retains the Thai-Mon architecture and the unique lifestyle. This group of buildings is considered valuable and worthy of conserving as an example of Mon village in Phrapradang.

The main objective of this research is to propose the conservation concepts of Songkanong village .The thesis emphasizes the architectural characteristic and its conservation. Research began with a study in conservation theories , principles and practices of vernacular architecture as well as the history of Phrapradang area and Mon in Thailand .The study consisted of a survey of physical aspects of Songkanong village including Rongrua village ,which is located in this historic area .Problems as well as values and potential of the area were analyzed. Before conservation concepts and guidelines are proposed.

The main concept for conserving Songkanong village is to protect this Mon district and enhance its historic value. The linkage between villages and important places are introduced. The conservation guidelines of Songkanong village include activity controls , architecture guidelines, accessibility within the area, and the improvement of traffic, infrastructure, and public areas. Finally ,the conservation management guidelines are set up.

Department Architecture

Student's signature.....

Field of study Architecture

Advisor's signature.....

Academic year 2000

Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนรัชฎี , ศาสตราจารย์ ผุสดี ทิพทัส , รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์ , ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี อาจารย์ที่ปรึกษาและกรรมการ อาจารย์ทุกท่านในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จุฬา ฯ ที่ให้คำชี้แนะและสนับสนุนให้กำลังใจ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปได้

ขอขอบพระคุณ ชาวบ้านทรงคนอง , อ.ฉวีวรรณ ครอบแสง , อ.บ.ต. ทรงคนอง ผู้ซึ่งมีส่วนสำคัญในการให้ความร่วมมือเอื้อเฟื้อข้อมูลและน้ำใจที่มีต่อผู้วิจัยตลอดการลงพื้นที่สำรวจหมู่บ้าน รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เอื้อเฟื้อข้อมูล ดังนี้ สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ , สำนักงานที่ดินอำเภอพระประแดง , การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และเทศบาลเมืองพระประแดง

ท้ายที่สุดขอขอบคุณ ป้าและแม่ ที่สนับสนุนและให้กำลังใจ น้ำ ลูกปลา คุณนุ่น คุณรุ่ง และคุณก้อย ที่ช่วยเหลือในการสำรวจจนทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จลงได้ และหวังว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่จะใช้ในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนองต่อไป

ผู้วิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	2
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	2
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	3
1.6 นิยามศัพท์และข้อตกลงในการวิจัย.....	4
2 หลักการ ทฤษฎี และแนวความคิด.....	5
2.1 แนวความคิดในการอนุรักษ์ชุมชน.....	5
2.1.1 แนวความคิดในการกำหนดเขตอนุรักษ์.....	6
2.1.2 การศึกษาองค์ประกอบทางกายภาพเพื่ออนุรักษ์.....	9
2.1.3 มาตรการที่ใช้ในการควบคุมการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์เอกลักษณ์ และลักษณะของชุมชน.....	12
2.2 แนวความคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น.....	14
2.2.1 ความหมายของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น.....	14
2.2.2 แนวความคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทที่พักอาศัย.....	15
2.3 ตัวอย่างและวิธีดำเนินการในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น.....	16
2.3.1 ชุมชนคงอยู่ได้จากคนในชุมชน.....	16
2.3.2 ใช้มาตรการช่วยเหลือในการคงสภาพทางกายภาพ.....	17
2.3.3 พื้นฟูชีวิตจากเศรษฐกิจด้วยการท่องเที่ยว.....	18
3 ประวัติศาสตร์ของพื้นที่.....	24
3.1 ประวัติความเป็นมาการตั้งถิ่นฐาน.....	24
3.1.1 ประวัติอำเภอพระประแดง.....	24
3.1.2 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวมอญในอำเภอพระประแดง.....	30

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.2	วัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทยรามัญในหมู่บ้านทรงคนอง.....33
3.3	สถาปัตยกรรมและวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน.....37
3.3.1	ลักษณะพื้นที่ถิ่นเรือนไทยมอญ.....37
3.3.2	วิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน.....39
4	สภาพปัจจุบัน.....46
4.1	ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านทรงคนอง.....46
4.1.1	ที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์.....46
4.1.2	ประชากร.....48
4.1.3	การใช้ประโยชน์ที่ดิน.....49
4.1.4	กรรมสิทธิ์และการครอบครอง.....49
4.1.5	การเข้าถึงและการสัญจร.....50
4.1.6	พื้นที่เปิดโล่ง.....53
4.1.7	จินตภาพ.....57
4.1.8	การวิเคราะห์การมองเห็น.....62
4.1.9	ลักษณะสถาปัตยกรรมในหมู่บ้านทรงคนอง.....64
4.1.10	ความสูง ขนาดและสภาพอาคาร.....68
4.1.11	ภูมิทัศน์.....72
4.1.12	สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ.....76
4.2	ลักษณะเศรษฐกิจและสังคม.....77
4.2.1	บทบาททางเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่ออำเภอพระประแดง.....77
4.2.2	บทบาทและความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ใกล้เคียง.....78
4.2.3	ลักษณะกลุ่มสังคมของหมู่บ้านทรงคนอง และหมู่บ้านโรงเรือ.....78
4.3	นโยบาย กฎหมาย และแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้อง.....81
4.3.1	นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง.....81
4.3.2	นโยบายและแผนพัฒนาจังหวัด.....82
5	การวิเคราะห์ปัญหา.....84
5.1	ปัญหาด้านกายภาพ.....84
5.1.1	ปัญหาสภาพแวดล้อม.....84
5.1.2	ปัญหาที่เกี่ยวกับสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ.....88
5.1.3	ปัญหาการเข้าถึงและการสัญจร.....90
5.1.4	ปัญหาการขาดแคลนที่โล่งสาธารณะ.....93
5.1.5	ปัญหาทางสถาปัตยกรรม.....95
5.2	ปัญหาด้านสังคม.....100

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5.2.1	ปัญหาจากการพัฒนาจังหวัดเป็นเมืองอุตสาหกรรม.....100
5.2.2	ปัญหาการให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี.....100
5.2.3	ปัญหาความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.....101
5.2.4	ปัญหาที่เกิดจากการบริหารจัดการงานเทศกาลประเพณี.....102
5.3	ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์.....105
5.3.1	ปัญหาการเก็บรวบรวมข้อมูล.....105
5.3.2	ปัญหาการขาดแคลนช่างฝีมือ.....105
5.3.3	ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน.....105
5.3.4	ปัญหาจากแผนพัฒนาและกฎหมายในพื้นที่.....106
5.4	สรุปการวิเคราะห์ปัญหา.....107
6	การเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนอง.....109
6.1	ศักยภาพของหมู่บ้านทรงคนอง.....109
6.2	แนวความคิดในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนอง.....111
6.3	ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์และแนวทางในการอนุรักษ์และปรับปรุงด้านกายภาพ.....114
6.3.1	การควบคุมกิจกรรมและการก่อสร้าง.....114
6.3.2	การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค.....116
6.3.3	การปรับปรุงการสัญจรและการเข้าถึง.....118
6.3.4	การปรับปรุงพื้นที่โล่ง.....122
6.3.5	การปรับปรุงสถาปัตยกรรม.....122
6.3.6	โครงการอนุรักษ์และปรับปรุงด้านกายภาพหมู่บ้านทรงคนอง.....132
6.3.7	ขั้นตอนการดำเนินงาน.....146
6.4	แนวทางการจัดการในการอนุรักษ์หมู่บ้าน.....148
6.4.1	ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนอง.....148
6.4.2	มาตรการในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนอง.....151
บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....153	
รายการอ้างอิง.....155	
บรรณานุกรม.....159	
ภาคผนวก.....160	
ภาคผนวก ก.....161	
ภาคผนวก ข.....170	
ภาคผนวก ค.....174	
ประวัติผู้เขียน.....176	

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	ตารางแสดงวิธีดำเนินการวิจัย.....	23
2	ตารางแสดงประชากรชาวไทยเชื้อสายมอญ.....	48
3	ตารางแสดงจำนวนประชากรของตำบลทรงคนอง.....	48
4	ตารางสรุปเปรียบเทียบลักษณะทั่วไปของภูมิทัศน์ในหมู่บ้าน.....	75
5	ตารางสรุปการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพจากปัญหาน้ำท่วม.....	85
6	ตารางเปรียบเทียบการจัดกิจกรรมและปัญหาที่เกิดขึ้น.....	102

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญญภาพ

ภาพ	หน้า
1	แผนที่ลำดับการย้ายเมืองพระประแดงและเมืองสมุทรปราการ.....27
2	แผนที่ที่ตั้งหมู่บ้านมอญและวัดประจำหมู่บ้าน.....32
3	ภาพงานบวชของชาวมอญ.....34
4	ภาพงานศพของพระครูสมุทรวราภรณ์.....34
5	งานแห่งสังฆตะขาบ.....36
6	ภาพเรือนไทยรูปแบบต่าง ๆ.....37
7	ผังของเรือนไทยมอญประเภทต่าง ๆ ในหมู่บ้านทรงคนอง.....38
8	ลักษณะความแตกต่างของเรือนไทยมอญเปรียบเทียบกับเรือนไทย.....39
9	ภาพแสดงวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านทรงคนอง.....45
10	ภาพที่ตั้งตำบลทรงคนอง.....47
11	อาณาเขตตำบลทรงคนอง.....47
12	ขอบเขตการศึกษา.....47
13	แผนที่แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน พ.ศ. 2446.....50
14	แผนที่แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน พ.ศ. 2534.....50
15	แผนที่การสัญจรและการเข้าถึง.....52
16	แผนที่การวิเคราะห์การใช้พื้นที่เปิดโล่ง.....55
17	ภาพพื้นที่เปิดโล่งที่แท้จริงในหมู่บ้าน.....56
18	ภาพพื้นที่เปิดโล่งที่สามารถใช้งานได้สาธารณะ.....56
19	แผนที่ แสดงตำแหน่งที่จอดรถรวมของหมู่บ้าน.....57
20	ภาพเส้นทาง.....58
21	ภาพแสดงขอบเขตของหมู่บ้านทรงคนองและโรงเรือ.....59
22	กลุ่มเรือนไทยมอญแสดงความเป็นย่านที่พักอาศัย.....60
23	ศูนย์ชุมชน.....60
24	ที่หมายตาของหมู่บ้าน.....62
25	แผนที่ที่หมายตาและองค์ประกอบทางกายภาพที่พึงประสงค์.....63
26	บ้านไม้.....66
27	บ้านคอนกรีต.....66
28	แฟลตให้เช่า หมู่ 9.....66
29	บ้านเช่าหมู่ 7.....66
30	บ้านพักกิ่งค้าชาย.....67
31	เพิงค้าชาย.....67

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพ	หน้า
32 วัดคันลัด.....	67
33 วัดทรงธรรม.....	67
34 ความขัดแย้งของ ขนาดโรงงานกับหมู่บ้าน.....	68
35 แผนที่แสดงการใช้อาคาร.....	69
36 แผนที่แสดงชนิดประเภทอาคารแบ่งตามโครงสร้างอาคาร.....	70
37 แผนที่แสดงสภาพอาคาร.....	71
38 พืชพันธุ์ในพื้นที่.....	75
39 น้ำท่วมซึ่งบริเวณปากซอยทรงคนอง 2 ซึ่งเป็นทางเข้าสู่หมู่บ้าน.....	86
40 ทางเดินที่ยกสูงเพื่อให้พ้นระดับน้ำท่วมทำให้ได้ถนนใช้งานไม่ได้.....	86
41 สภาพตลิ่งที่ถูกกัดเซาะ ไปจนเกือบหมดโดยมีถนนซึ่งทำหน้าที่เป็นเขื่อนในตัว.....	87
42 ทำเรือขนทรายซึ่งทำให้เกิดฝุ่นละอองและแรงสั่นสะเทือนจากรถบรรทุก.....	87
43 แผนที่แสดงจุดที่มีปัญหาขยะตกค้าง ในบริเวณหมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือ.....	89
44 ทางเดินที่มีการเทคอนกรีตทับทำให้เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาน้ำลงช้า.....	89
45 จุดที่มีปัญหาขยะตกค้างเนื่องจากน้ำท่วมและการขาดการดูแล.....	89
46 การติดตั้งถังดับเพลิงที่ได้รับแจกจาก อ.บ.ต. ไว้ภายในบริเวณบ้าน.....	90
47 การจราจรในหมู่บ้านไม่มีการจัดระบบรถสามารถวิ่งสวนทางได้.....	91
48 ลานจอดรถของหมู่ 7 ใช้เป็นลานระบายน้ำในช่วงสงกรานต์.....	91
49 การวางสิ่งของยึดครองพื้นที่ทางเดินปลายตัน.....	93
50 การสร้างเพิงรुकูล้ำทางเดินของบ้านเช่าหมู่ 7.....	93
51 การใช้กันสาดรुकูล้ำของบ้านเช่าหมู่ 8.....	93
52 การตากผ้าโดยรुकูล้ำพื้นที่ริมลำกระโดงหมู่ 9.....	93
53 ทางเดินยกระดับและรั้วกันไต้ถุนออกจากกันทำลายความต่อเนื่องของการใช้พื้นที่.....	95
54 ทางเดินกว้าง 0.50 ม. หากมีการสร้างรั้วเพิ่มจะทำให้เกิดช่องระหว่างรั้วได้.....	95
55 การจัดงานปีใหม่ที่ตื้อรुकูล้ำพื้นที่ถนน.....	95
56 ที่ว่างรุกร้างรอบนอกหมู่บ้านไม่มีการปรับพื้นที่จึงใช้งานไม่ได้.....	95
57 สภาพเรือนไทยมอญที่ทุดโทรม.....	96
58 ภาพเรือนไทยมอญที่มีการเปลี่ยนแปลงจนสภาพเรือนเปลี่ยนไป.....	96
59 การต่อเติมที่บดบังเรือนเดิม โดยใช้วัสดุและรูปแบบที่ไม่เหมาะสม.....	97
60 การต่อเติมเรือนที่บดบังเรือนเดิม.....	97
61 ที่พักอาศัยให้เช่าซึ่งมีขนาดและรูปแบบขัดแย้งกับกลุ่มเรือนในหมู่บ้าน.....	98
62 บ้านที่มีสีและรูปแบบหลังคาขัดแย้งกับกลุ่มเรือนไทยมอญ.....	98

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพ	หน้า
63	แผนที่ตำแหน่งที่มีปัญหาทางสถาปัตยกรรม.....99
64	สภาพกลุ่มบ้านเช่าหมู่ 8.....100
65	สภาพชุมชนบ้านเช่าในบริเวณต่อเนื่องกับหมู่ 7.....100
66	แผนที่พื้นที่อนุรักษ์ควบคุมกิจกรรมและการก่อสร้าง.....114
67	แผนที่แสดงการเชื่อมโยงหมู่บ้านทรงคองกับสถานที่ท่องเที่ยว.....119
68	แผนที่สถานที่และเส้นทางเกี่ยวกับประเพณี.....120
69	แผนที่เส้นทางเดินรถและการปรับปรุงทางเดิน.....121
70	แนวทางการปรับปรุงเรือนไทยมอญ.....128
71	แนวทางการต่อเติมเรือนไทยมอญแบบต่าง ๆ.....129
72	แนวทางการต่อเติมส่วนหน้าและหลังอาคาร.....130
73	ข้อเสนอแนะแผนผังโครงการอนุรักษ์และปรับปรุงด้านกายภาพหมู่บ้านทรงคอง.....133
74	ผังโครงการฟื้นฟูการเชื่อมโยงหมู่บ้านทรงคองและวัดคันลัด.....134
75	ผังโครงการที่ 3-7 135
76	โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์เส้นทางหลักภายในหมู่บ้าน.....137
77	โครงการปรับปรุงพื้นที่จุดรถบริเวณ หมู่ 8 และหมู่9.....138
78	ผังโครงการปรับปรุงท่าเรือเดิม.....139
79	ผังโครงการปรับปรุงพื้นที่โล่งประกอบพิธีกรรม.....140
80	ทัศนียภาพโครงการปรับปรุงพื้นที่โล่งหมู่บ้านทรงคอง.....141
81	ทัศนียภาพโครงการปรับปรุงพื้นที่โล่งหมู่บ้านโรงเรือ.....141
82	โครงการปรับปรุงพื้นที่ริมตลิ่งแม่น้ำ.....143
83	ผังโครงการที่ 8 -10.....144
84	โครงการเชื่อมโยงหมู่บ้านทรงคองและหมู่บ้านโรงเรือ.....145
85	โครงการปรับปรุงพื้นที่โล่งของหมู่บ้านโรงเรือ.....146
86	ผังแม่บทโครงการสวนกลางมหานคร.....161
87	ผังแม่บทการคมนาคมโครงการสวนกลางมหานคร.....162
88	แผนที่ท้ายกฎกระทรวงฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) 164
89	ผังแสดงข้อกำหนดการใช้ที่ดินบริเวณอำเภอพระประแดง.....165
90	แผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกากำหนดที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืน พ.ศ. 2541.....168

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนเชื้อสายมอญมีการอพยพตั้งถิ่นฐานในไทยมาเป็นเวลานาน ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีการตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในหลายแห่งในภาคกลางและภาคตะวันตก ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้โปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองลัดหลวงและสร้างเมืองหน้าด่านขึ้นที่ปากลัด คือ เมืองนครเขื่อนขันธ์ (อำเภอพระประแดงในปัจจุบัน) และให้เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) นำมอญที่อพยพมาใน พ.ศ. 2358 รวมกับชาวมอญที่อพยพมาอีกในครั้งรัชกาลที่ 3 ย้ายจากเมืองนนทบุรีมาตั้งถิ่นฐานที่ เมืองนครเขื่อนขันธ์ โดยมีหมู่บ้านมอญกระจายตามตำบลต่างๆ รวม 16 หมู่บ้าน และพระราชทานที่ดินที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาให้ทำกิน ซึ่งชาวมอญเหล่านั้นยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอพระประแดงจนถึงปัจจุบัน

ชาวมอญได้อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ได้ผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมกับคนไทยจนกล่าวได้ว่าเป็นชาวไทยอย่างสมบูรณ์ แต่ขณะเดียวกันก็ยังคงพยายามการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของตนไว้เพื่อเป็นความภูมิใจและเป็นเครื่องยึดโยงความสัมพันธ์เฉพาะกลุ่มความเป็นชนชาติมอญเอาไว้ โดยที่วัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อต่างๆ ของชาวมอญมีความผูกพันกับเรือไทยมอญอันเป็นที่อยู่อาศัย และส่วนหนึ่งในการสืบทอดประเพณี กลายเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของความเป็นกลุ่มชนชาติที่ได้ตั้งถิ่นฐานและร่วมก่อสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์ขึ้นมา

แต่เนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ใน ปี พ.ศ. 2504 ที่เน้นการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมในพื้นที่อำเภอพระประแดง ทำให้เกิดการขยายตัวของศูนย์กลางการพาณิชย์ขึ้นในอำเภอและได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวมอญซึ่งเดิมเป็นเรือไทยแบบภาคกลาง มีการเปลี่ยนแปลง ทрудโทรม ลดจำนวนลง รวมทั้งเกิดอาคารใหม่ขึ้นทั้งในหมู่บ้านและโดยรอบ จนเหลือลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านมอญที่ชัดเจนไม่กี่หมู่บ้าน ซึ่งหนึ่งในหมู่บ้านเหล่านั้นก็คือหมู่บ้านทรงคนอง

หมู่บ้านทรงคนองเป็นหมู่บ้านที่มีสภาพดั้งเดิมของชุมชนที่ชัดเจน มีกิจกรรมทางประเพณีและความเชื่อซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนมอญ มีเรือไทยมอญซึ่งมีการเปลี่ยนแปลง ซ่อมแซมเพื่อให้เข้ากับประโยชน์ใช้สอยตามยุคสมัยเป็นจำนวนมาก ต่างกับหมู่บ้านอื่นในละแวกเดียวกันที่ทรุดโทรมลงและลดจำนวนลง แต่ถึงกระนั้นความเปลี่ยนแปลงของภาพรวมในหมู่บ้านที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาและซ่อมแซม ต่อเติมไปอย่างไม่เหมาะสม รวมถึงปัญหาจากการพัฒนาที่ทำให้ภาพรวมของหมู่บ้านลดคุณค่า และผลจากการบังคับใช้กฎหมายควบคุมการก่อสร้างในบริเวณบางกระเจ้าซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสภาพทางกายภาพของหมู่บ้านทรงคนอง ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนอง ด้วยการทำความเข้าใจคุณค่าและปัญหาของหมู่บ้าน เพื่อให้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้เป็นไปตามแนวทางที่เหมาะสม

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาและวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ ภาพรวมวิวัฒนาการทางกายภาพของชุมชนมอญพระประแดง โดยใช้กรณีศึกษาหมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือ
2. ศึกษาและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสถาปัตยกรรมในหมู่บ้าน ตลอดจนนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาและวิเคราะห์การใช้พื้นที่ในหมู่บ้านในบริบทที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคม วัฒนธรรมประเพณี ศาสนา ความเชื่อ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านทรงคนอง
4. วิเคราะห์ศักยภาพและปัญหา เพื่อเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่ศึกษา คือ หมู่บ้านทรงคนอง และหมู่บ้านโรงเรือ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งตั้งระหว่างคลองลาดโพธิ์กับ ซอยทรงคนอง 4 และวัดประจำหมู่บ้านคือวัดคันลัด
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งเน้นการสำรวจองค์ประกอบทางกายภาพในหมู่บ้านเพื่อใช้ในการอนุรักษ์ด้านกายภาพของหมู่บ้าน ผังอาคารในภาพรวมวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตัวอย่างของรูปแบบ สถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษาที่เจ้าของเป็นคนไทยมอญและมีรูปแบบดั้งเดิมอยู่มาก แผนการพัฒนาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องจากเอกสารที่มีผู้วิจัยไว้และการสำรวจพื้นที่ สำหรับในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมประเพณีศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการใช้พื้นที่และความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่ต่าง ๆ ในหมู่บ้านเท่านั้น
3. การวิจัยมุ่งเน้นศึกษาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ เพื่อนำมาใช้ในการวางแนวทางอนุรักษ์ด้านกายภาพของหมู่บ้านทรงคนองและโรงเรือ จึงไม่รวมถึงแนวทางและปัญหาในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ความเชื่อ และสังคมของชาวไทยมอญในหมู่บ้านทรงคนอง

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นบันทึกข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับองค์ประกอบทางกายภาพของหมู่บ้านทรงคนอง
2. เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์และพัฒนาด้านกายภาพของหมู่บ้านทรงคนอง
3. เป็นข้อมูลที่น่าไปศึกษาเปรียบเทียบและวางแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนมอญอื่นในอำเภอพระประแดงได้ต่อไป

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1. เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการสำรวจภาคสนามโดยวิธีสังเกต (Observation) และสัมภาษณ์ (Interview) โดยเริ่มจากศึกษาทฤษฎีและแนวความคิดด้านการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ ตัวอย่างการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์เพื่อนำมาเป็นแนวทางวางแผนการอนุรักษ์
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาข้อมูลจากหนังสือและเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งได้เป็น
  - หลักการ ทฤษฎี แนวคิด ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ชุมชนและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
  - การศึกษาทางประวัติศาสตร์โดยใช้วิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ โดยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชาวมอญเป็นพื้นฐานความเข้าใจด้านประเพณี ความเชื่อ
  - ศึกษาและวิเคราะห์ วิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน จากแผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศโดยผู้วิจัยนำมาเขียนและวิเคราะห์ใหม่ รวมทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรมของมอญพระประแดงที่มีผู้ศึกษาและวิจัยไว้
3. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจ สภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ศึกษาโดยทั่วไปในหมู่บ้านดังต่อไปนี้
  - ลักษณะองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน โดยศึกษาจากแผนที่ เอกสารราชการและภาพถ่ายทางอากาศ ส่วนการสำรวจสภาพปัจจุบันด้วยการสำรวจภาคสนาม โดยเก็บข้อมูลโดยการถ่ายภาพ การสังเกต และสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ และผู้อาวุโสในหมู่บ้านเกี่ยวกับสภาพในอดีตและความเปลี่ยนแปลงในภาพรวมของชุมชน และรังวัดเรือนไทยมอญโดยสังเขปเพื่อเป็นตัวอย่างแต่ในละรูปแบบ
  - การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางกายภาพ การใช้พื้นที่ประกอบกิจกรรมในหมู่บ้าน ประเพณีความเชื่อที่มีอยู่และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมถึงลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมใช้การสัมภาษณ์ (interview) โดยสุ่มตัวอย่างจาก ประชาชน และแกนนำในหมู่บ้าน ผู้รู้ในชุมชน และศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพระประแดง
4. นำข้อมูลที่ได้จากข้อ 2 และ 3 มาวิเคราะห์ระบุปัญหาและศักยภาพ คุณค่าของพื้นที่เพื่อเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์ โดยหลักจากทฤษฎีในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนพื้นถิ่น
5. เสนอแนวทางในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและภาพรวมของหมู่บ้านจากแนวความคิดที่วางไว้ โดยการสรุปนำเสนอข้อมูลเป็นแผนที่ รูปภาพ ประกอบการบรรยาย

1.6 นิยามศัพท์และข้อตกลงในการวิจัย

เรือนไทยมอญ	หมายถึง ที่พักอาศัยของชาวไทยเชื้อสายมอญที่มีรูปแบบเป็นลักษณะเรือนไทยภาคกลาง
ฮะยู๋	หมายถึง ระเบียบหน้าเรือนนอนมีหลังคาคลุม
เปรี๊ยะ	หมายถึง เนื้อที่เอนกประสงค์ในส่วนด้านสกัดถัดจากเรือนนอน
ชาวไทยมอญ	หมายถึง คนไทยที่มีเชื้อสายมอญหรือ คนมอญแท้ที่อยู่อาศัยถาวรในประเทศไทยโดยมีวิถีชีวิต หรือมีส่วนร่วมในประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของคนมอญ
ภาพถ่าย	ภาพถ่ายที่ไม่ได้ระบุที่มาในงานวิจัยฉบับนี้ทั้งหมดเป็นภาพที่ผู้วิจัยถ่ายภาพจากการสำรวจ
แผนที่	แผนที่ของหมู่บ้านที่ไม่ระบุที่มาในงานวิจัยฉบับนี้ทั้งหมด ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากภาพถ่ายทางอากาศในปี พ.ศ. 2541 ประกอบกับการสำรวจของผู้วิจัยในปี พ.ศ. 2543 โดยใช้คอมพิวเตอร์ โปรแกรม AutoCAD 2000 เพื่อให้ตรงกับสภาพของพื้นที่ศึกษาใน ปี พ.ศ. 2543 ดังนั้นอาจมีความคลาดเคลื่อนของสัดส่วนต่าง ๆ ของอาคารและถนน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

หลักการ ทฤษฎี และแนวความคิด

2.1 แนวความคิดในการอนุรักษ์ชุมชน

Wayne O. Attoe¹ ได้กล่าวถึง การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนว่า เป็นแนวคิดในการป้องกันพื้นที่ซึ่งมีร่องรอยแห่งอดีต สถาปัตยกรรม หรือประวัติศาสตร์สำคัญที่มีความพิเศษเนื่องจากเป็นกลุ่มอาคาร ทำให้ไม่สามารถอนุรักษ์อาคารเหล่านั้นโดยแยกกันจากได้ วิธีที่ดีที่สุดคือการอนุรักษ์อาคารเหล่านั้นรวมกัน เนื่องจากคุณค่าของความเป็นกลุ่มอาคารนั่นเอง

โดยทั่วไปแนวความคิดในการอนุรักษ์ชุมชนเป็นการอนุรักษ์ความเป็นอยู่ทั้งบริเวณ (Living as a Whole) คือ ลักษณะเฉพาะของเมือง (Character of Town) หมายถึง เอกลักษณ์ของเมือง ซึ่งเกิดจากภาพรวมของกลุ่มอาคาร รูปร่างของเมือง โครงข่ายการสัญจร ขนาด บรรยากาศ และกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน รวมถึงลักษณะภูมิประเทศและนโยบายทางการเมืองด้วย และ สถาปัตยกรรม ได้แก่ อาคารและสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่ทำให้เกิดรวมกันเป็นสภาพแวดล้อมของเมือง

ดังนั้นการอนุรักษ์ชุมชนจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบต่อเมืองต่าง ๆ ด้วย เนื่องจากแต่ละองค์ประกอบเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อเอกลักษณ์และลักษณะของเมืองต่างกันไป สำหรับหมู่บ้านทรงคนองจัดเป็นหมู่บ้านหนึ่งในย่านที่พักอาศัยของมอญพระประแดง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นละแวกที่พักอาศัย (Neighborhoods) ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับ ย่าน (Districts)² แต่มีนัยยะที่แตกต่างกัน

ความแตกต่าง คือ ย่านจะเชื่อมโยงแต่เพียงด้านองค์ประกอบทางกายภาพของเมือง ขณะที่ละแวกบ้านจะรวมถึงการดำเนินชีวิตด้วย ย่านที่มีกายภาพเชื่อมโยงกันหรือมีขอบเขตชัดเจนที่จะสร้างเอกลักษณ์ได้ มักอนุรักษ์ไว้ในแง่ตัวอย่างของการอยู่อาศัยและรูปแบบของอาคารในอดีต ย่านจะมีการแบ่งลักษณะจากการใช้ซึ่งมีความหลากหลาย เช่น ย่านที่พักอาศัย ย่านการค้า แต่สำหรับเป้าหมายของการอนุรักษ์ละแวกบ้านจะเป็นการรักษาวิถีชีวิตที่มีระบบนิเวศทางสังคมในพื้นที่ในลักษณะการพักอาศัยมากกว่าเป็นอาคาร มักไม่มีขอบเขตทางกายภาพที่ชัดเจน และถูกกำหนดขอบเขตโดยทางการเมือง ลักษณะของการอยู่อาศัย ราคาของที่ดิน โดยละแวกบ้านจะเป็นหน่วยย่อยที่สุดของเมือง

ย่าน (Districts) และ ละแวกที่พักอาศัย (Neighborhoods) ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งในเมือง ดังนั้นจึงเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์ในระดับเมืองและหมู่บ้าน (Town and Villages)³ โดยจะเป็นการอนุรักษ์ในแต่ละส่วนของ

¹ Anthony J. Catanese and James C. Snyder, Introduction to Urban planning (New York : Mcgraw-Hill Book , 1979), p .302.

² Ibid., p.306.

³ Ibid., p.305.

เมือง หรือแสดงถึงยุคสมัยของเมืองจะช่วยให้คนรุ่นต่อไปได้รับรู้ urban space และเอกลักษณ์ของเมือง ในขอบเขตช่วงใดช่วงหนึ่งของประวัติศาสตร์

2.1.1 แนวคิดในการกำหนดเขตอนุรักษ์

Roy Worskett ⁴กล่าวถึง หลักการอนุรักษ์ (Principle of Conservation) ไว้ดังนี้

การคัดเลือก (Selection) ในการรักษาลักษณะโดยรวมของเมืองทั้ง จินตภาพ ขนาด และ เนื้อเมืองแล้วยังต้องมีระดับในการพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงและลำดับก่อนหลังในการอนุรักษ์ โดยพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับ เช่น การชั่งน้ำหนักระหว่างผลทางเศรษฐกิจกับความสะดวกสบาย รวมถึงการเลือกพื้นที่ที่จะได้รับการอนุรักษ์ก่อน เช่น การเป็นภาพลักษณ์สำคัญสำหรับเมือง

การจำกัด (Restriction) การพิจารณาว่าส่วนใดของเมืองควรอนุรักษ์และส่วนใดที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยระบุโอกาสในการอนุรักษ์และพัฒนา รวมทั้งความต้องการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า ความต้องการสร้างอาคารสูง การขยายถนน และการเพิ่มเส้นทาง

การใช้งานที่มีประสิทธิภาพและความมีชีวิตชีวาทางเศรษฐกิจ (Efficient Use and Economic Viability) การอนุรักษ์ควรอยู่บนการใช้งานที่มีประสิทธิภาพและความมีชีวิตชีวาทางเศรษฐกิจ ตอบสนองการใช้งานได้คุ้มค่างับค่าใช้จ่ายในการอนุรักษ์อย่างสมเหตุสมผล

การลงทุน (Priorities for investment) องค์การท้องถิ่นต้องตัดสินใจในส่วนการลงทุนและการส่งเสริมต่าง ๆ เช่น

การพัฒนาสภาพแวดล้อม ถนน การจราจร เพื่อเพิ่มคุณค่าแก่พื้นที่ และองค์กรต้องเห็นคุณค่าที่จะอนุรักษ์อาคารไว้ **ความสัมพันธ์กับสาธารณะ (Public relation)** ต้องเกิดความร่วมมือของเจ้าของ กับรัฐ หรือองค์กรเอกชน เพื่อให้การอนุรักษ์ดำเนินไปได้ด้วยดี

พื้นที่อนุรักษ์นั้นมักจำกัดได้โดย คุณภาพของสถาปัตยกรรมโดยรวมและความสำคัญของประวัติศาสตร์ในพื้นที่ รวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคมกับเมือง ซึ่งพื้นที่อนุรักษ์มีความสัมพันธ์กับพื้นที่อื่นในเมืองด้วยความสำคัญทางกายภาพและสังคม ทำให้การพิจารณาพื้นที่อนุรักษ์นั้นต้องมองในภาพรวมของบริบททั้งหมดทั้งประวัติศาสตร์และการมอง เพื่อหาบริบทที่เหมาะสมที่นำมาวางผังในการอนุรักษ์

การกำหนดขอบเขตของพื้นที่อนุรักษ์เพื่อป้องกันมุมมองสำคัญและเอกลักษณ์ของพื้นที่ ดังนั้นการกำหนดขอบเขตของพื้นที่อนุรักษ์จะคำนึงถึงพื้นที่โดยรวมมากกว่าตัวอาคาร โดยเฉพาะมุมมองและเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่เกิดขึ้นซึ่งอาจอยู่ในรูปของเส้นถนน โครงข่ายถนน รูปร่างของที่ว่าง หรือความสัมพันธ์ของรูปแบบต่าง ๆ ของเมือง รวมไปถึงมุมมองอันเป็นขอบเขตของพื้นที่ เช่น ที่โล่งโดยรอบ หรือ กำแพงเมือง ⁵

⁴ Roy Workett, *The character of towns : approach to conservation* (London : The Architectural ,1970), pp.42-46.

⁵ Ibid.,pp.46-54.

ในการอนุรักษ์เมืองเก่า Bernard M , Fielden ⁶ กล่าวถึงหลักการด้านการวางแผนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ไว้ ดังนี้

1. การผนวกการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนพัฒนาเมือง (Integrated Conservation)

แนวคิดในการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ ประการหนึ่ง คือ การผสมผสานงานอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ในการวางผังเมือง โดยการวางแผนพื้นที่ประวัติศาสตร์ในเมือง ประกอบไปด้วยเทคนิคการอนุรักษ์และฟื้นฟู การบริการสาธารณะ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของพื้นที่ในระยะยาว และมีการดำเนินงานร่วมกับผู้อาศัยในพื้นที่ รวมทั้งควรมีการออกกฎหมายข้อบังคับและข้อกำหนดในงานปฏิบัติ

2. การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of Change)

โดยการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจและสังคม จะทำให้อยู่ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงได้ โดยการหามาตรการควบคุมการพัฒนา ด้วยการกำหนดขนาดและรูปแบบอาคาร การจำกัดปริมาณการจราจร และการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม

3. การออกแบบก่อสร้างเพิ่มเติม (Infill Design)

เป็นการออกแบบอาคารใหม่ และส่วนต่อเติมของอาคาร ในพื้นที่อนุรักษ์

4. การบริหารจัดการ (Administrative Actions)

ในแง่ของเมืองที่ยังมีชีวิต (Living City) ซึ่งหมายถึงเมืองที่ยังมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจอยู่ ต้องให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าการเน้นทางด้านกายภาพ

ตัวอย่างในการประกาศเขตพื้นที่อนุรักษ์ในประเทศไทย

การอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ ⁷

การดำเนินการในการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์เริ่มมีการดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 โดยมีการกำหนดนโยบายขึ้นเพื่อวางแผนบูรณะและปรับปรุงกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีการดำเนินงานดังนี้

โครงการอนุรักษ์บริเวณเกาะกรุงรัตนโกสินทร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงและอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างในบริเวณที่มีคุณค่า โดยกำหนดนโยบายการใช้ที่ดินและอาคารให้เหมาะสมและปรับปรุงระบบการจราจรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

- ออกเทศบัญญัติควบคุมการก่อสร้างในเขตเกาะรัตนโกสินทร์ เพื่อกำหนดบริเวณที่อาคารบางชนิดจะปลูกสร้างขึ้นมิได้ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการห้ามสร้างอาคารสูงเกิน 4 ชั้น หรือ 16 เมตร ห้ามการต่อเติมอาคารที่สร้างขึ้นก่อนข้อกำหนด และกำหนดการก่อสร้างอาคารที่เกิดขึ้น

⁶ Bernard M. Feilden , .Management Guild lines for World Cultural Heritage Sites ,ICCROM , Rome,1993 อ้างถึงใน ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, "เอกสารการสอนวิชาทฤษฎีการอนุรักษ์ , " (ม.ป.ท.,ม.ป.ป.)

⁷ กรมศิลปากร, จดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์. คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. หน้า 667

ใหม่ โดยควบคุมที่ว่างในแปลงอาคาร อัตราเนื้อที่ใช้สอยต่อเนื้อที่ดิน และระยะร่นจากแม่น้ำ เจ้าพระยา เพื่อลดความแออัดของอาคารและมีให้บังโบราณสถาน

- ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน
- การวางผังแม่บทและการใช้ที่ดิน ในกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ห้ามการก่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัยทุกประเภท ห้ามการประกอบอุตสาหกรรม ห้ามการก่อสร้างและดัดแปลงอาคาร

การกำหนดควบคุมการก่อสร้างอาคารในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ มีเป้าหมายเพื่อหยุดความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่มีต่อสภาพทางกายภาพ รวมทั้งห้ามการดัดแปลงอาคาร และมาตรการด้านความสูงเพื่อไม่ให้เกิดการบังโบราณสถานและควบคุมเส้นขอบฟ้า แต่ในภายหลังมาตรการนี้กลับทำให้อาคารใหม่มีความสูงเต็มที่ตามข้อบัญญัติ ซึ่งยังคงบังอาคารโบราณสถาน และการกำหนดกฎหมายในช่วงแรกไม่มีการควบคุมความสูงและการใช้ที่ดินของพื้นที่ต่อเนื่องทำให้เกิดอาคารที่มีความสูงทำลายเส้นขอบฟ้าของเมืองในที่สุด

ในเขตพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ภายในพื้นที่เฉพาะ มีความเกี่ยวข้องกับการจัดวางผังเมืองและการออกแบบสถาปัตยกรรมโดยมีวิธีการดำเนินงาน^๕ แบ่งเป็น

1. การศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบัน ประกอบด้วย
  - การศึกษารูปถ่าย แผนที่เก่า
  - การสำรวจทำผังแสดงรายละเอียดในบริเวณซึ่งอาจทำได้ด้วยการเก็บข้อมูล
  - รวบรวมอาคารที่เกี่ยวข้องกับอาคารในบริเวณ
  - การวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบัน วิเคราะห์ด้านประวัติศาสตร์ สุนทรียภาพ สถาปัตยกรรม สภาพของอาคาร การใช้สอยอาคาร สาธารณูปโภค ฯลฯ การวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ การวิเคราะห์เกี่ยวกับด้านกฎหมาย การเป็นเจ้าของ การจรรยา และพื้นที่สีเขียว
2. การประเมินคุณค่าของส่วนที่จะอนุรักษ์ และการเสนอแนะในการสงวนรักษา ประกอบด้วย การประเมินคุณค่า จัดลำดับความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงและวิธีการ ขั้นตอนนี้เป็นการพิจารณาถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์
3. การศึกษาการพัฒนาทางผังเมืองของส่วนที่เกี่ยวข้องและของทั้งเมือง
4. การศึกษาถึงสาเหตุของการเสื่อมโทรม ในบริเวณหรือของอาคารโดยสาเหตุจากภูมิประเทศ การก่อสร้าง เศรษฐกิจและสังคม
5. การจัดทำแผนงาน โดยกำหนดเป็นวิธีการทำงานจากรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ขอบเขตโครงการ แนวทางการสงวนรักษา ลำดับความสำคัญของสิ่งที่จะทำการอนุรักษ์ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและออกแบบ

^๕ สาทิศ ชูแสง. "การอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมในยุโรป," หน้าจั่ว 3 (2526): 78-79 .

6. ขั้นตอนลงมือทำ (Implement) ในขั้นนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับความร่วมมืออย่างใกล้ชิดจากผู้เชี่ยวชาญซึ่งได้เคยร่วมมือกัน ระหว่างนั้นต้องมีการบันทึกความก้าวหน้า ปัญหาต่างๆ ไว้เป็นหลักฐานด้วยเสมอ
7. จัดพิมพ์ผลงาน

2.1.2 การศึกษาองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อการอนุรักษ์

1. การวิเคราะห์โครงสร้างและองค์ประกอบชุมชน

ในขั้นเริ่มต้นในการระบุเอกลักษณ์ของเมือง Nahoum Kohen⁹ กล่าวถึงสิ่งที่ต้องระบุเพื่อทำการอนุรักษ์คือ **ลักษณะเด่นของพื้นที่ (Major Characteristics)** การหาเอกลักษณ์และลักษณะสำคัญของพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ ได้แก่ คุณภาพของประวัติศาสตร์ (Historical qualities) และ สัญลักษณ์ทางสังคม (Cultural symbol) รวมทั้งความงามในด้านต่าง ๆ ของเมือง

ส่วนประกอบสำคัญเพื่อการอนุรักษ์ (Essential Qualities for Conservation) ประกอบด้วย

- **รูปแบบทางผังเมือง (The Urban Setting)** ขอบเขตของพื้นที่จากสภาพแวดล้อมและกายภาพโดยรวม
- **Sense of Place** สามารถบอกได้จาก ความรู้สึก , ความเกี่ยวเนื่องจากประวัติศาสตร์ , มุมมอง , ภาพรวมของเมือง , ความสบายและร่มเงา , การพักผ่อนและการเชื่อมโยงกับธรรมชาติ , ภูมิประเทศและพืชพันธุ์
- **การเชื่อมโยงภายในพื้นที่ (Internal Link)** ได้แก่ การเชื่อมต่อของ space ลักษณะทางกายภาพพิเศษที่ทำให้องค์ประกอบในพื้นที่โดดเด่นขึ้น
- **รูปแบบและการออกแบบ (Style & Design)** ของสภาพทางกายภาพในพื้นที่ คือ สี วัสดุ ผิวสัมผัส โครงสร้าง ความเหมือนและความต่างระหว่างอาคาร ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่
- **ฝีมือช่าง (Workmanship)** การใช้วัสดุในโครงสร้างและความต่อเนื่องของฝีมือและเทคนิคของช่าง

2. การอนุรักษ์องค์ประกอบเมืองและชุมชน

Pickard¹⁰ กล่าวถึงพื้นฐานในการควบคุมการพัฒนาซึ่งมีประเด็นที่ควรคำนึงดังนี้

- ต้นกำเนิดและพัฒนาการของภูมิประเทศของพื้นที่

⁹ Kohen Nahoum, Urban conversation . (Massachuset : MIT Press, 1996),pp .63-67.

¹⁰ Robert D. Pickard, Conservation in the build environment,(Hallow : Addition Wesley Longman, 1996),pp.223-224.

- หลักฐานทางโบราณคดีและศักยภาพของพื้นที่ รวมถึงโบราณสถาน
- สถาปัตยกรรมและคุณภาพของประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ของอาคาร ทั้งที่ขึ้นทะเบียนและไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนและสิ่งเกี่ยวข้องที่จะเพิ่มความน่าสนใจพิเศษต่อพื้นที่
- ลักษณะและลำดับของ space และคุณภาพของภูมิทัศน์
- วัสดุที่ใช้กับอาคารรูปแบบประเพณีนิยม
- ส่วนสนับสนุนจากพื้นที่สีเขียว ต้นไม้ พุ่มไม้ หรือธรรมชาติ รวมทั้งลักษณะของพื้นที่เกษตรโดยรอบ
- ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพและภูมิสถาปัตยกรรมหรือพื้นที่ชนบท รวมทั้งหลักฐานของที่มาของตา มุมมอง และมุมมองเปิดกว้างที่น่าสนใจ

Roy Worskett ¹¹ ได้ศึกษาวิธีการอนุรักษ์องค์ประกอบเมืองและชุมชน โดยเสนอการศึกษาและวิธีการเพื่อรักษาเอกลักษณ์ (Identity) และ คาแรกเตอร์ของชุมชนไว้ รวมถึงการควบคุมการพัฒนาโดยเพิ่มเติมอาคารลงในกลุ่มอาคารที่มีอยู่ และสร้างชีวิตของชุมชนโดยการสร้างความสัมพันธ์และคุณภาพของภาพลักษณ์ในพื้นที่ด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ดังนี้

ความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์เมือง (Town / Landscape Relationship) ภูมิทัศน์เมืองเป็นสิ่งที่ช่วยชี้ถึงเอกลักษณ์เมืองได้ โดยการศึกษาถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนซึ่งแสดงออกมาในภูมิทัศน์และประวัติศาสตร์ของชุมชนและพื้นที่ต่อเนื่อง ได้แก่ เหตุผลในการตั้งชุมชน ขอบเขตของชุมชน หลักฐานทางโบราณคดี และความสัมพันธ์ทางภูมิทัศน์เป็นส่วนหนึ่งในมโนภาพต่อชุมชนนั้น

การควบคุมทางภูมิทัศน์ของเมือง (Townscape discipline) เป็นการศึกษาเอกลักษณ์ของเมืองเพื่อวางผังและการใช้ที่ว่างที่เหมาะสม โดยที่ต้องศึกษาจากภูมิประเทศ ลักษณะถนน การจัดที่ว่าง ที่ว่างระหว่างอาคาร ผังเมือง กำแพงหรือประตูเมืองที่จะแสดงขอบเขตเมืองได้ เป็นการพัฒนาที่คงเอกลักษณ์และชีวิตชีวาของย่านนั้นไว้

- **กลุ่มพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว (Identity Area)** เช่น พื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ทางทัศนียภาพ (Visual identity) พื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ทางสังคม (Social identity) พื้นที่อนุรักษ์ (Conservation area)
- **เอกลักษณ์ของที่ว่าง (Character of space)** เอกลักษณ์ของพื้นที่จากที่ว่างที่ถูกปิดล้อมหรือความสัมพันธ์ระหว่างที่ว่างปิดล้อม (enclosure of space) ทำให้เกิดเอกลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งในหมู่บ้านทรงคนองมีลักษณะพิเศษดังกล่าวจากความแคบทางเดิน และที่ว่างกลางหมู่บ้าน ซึ่งทั้งหมดถูกล้อมพื้นที่ว่างเหล่านั้นด้วยเรือนไทยมอญ
- **กิจกรรมการใช้พื้นที่ (Activities)** กิจกรรมการใช้พื้นที่ของคนในท้องถิ่นที่สร้างเอกลักษณ์ทางทัศนียภาพ (visual characteristics) ให้เกิดขึ้น

¹¹ Workett, Roy, *The charecter of towns : approach to conservation*, 1970,p.130.

- **รายละเอียด (Detailing)** ส่วนตกแต่งพื้นที่ เช่น เครื่องตกแต่งถนน แนวรั้ว ซุ้มประตู ที่แตกต่างกันไปในแต่ละย่าน
- **ต้นไม้ (Tree)** ทั้งต้นไม้ที่สร้างจินตภาพของพื้นที่ พื้นที่ท้องถนนที่สร้างบรรยากาศ ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่ การปิดล้อมพื้นที่
- **ความขัดแย้งของที่ว่าง (Contrast of space)** ที่ว่างที่มีลักษณะแตกต่างกันแต่อยู่ในพื้นที่ที่ต่อเนื่องกัน เป็นการเปลี่ยนมุมมองที่ขัดแย้งกันทำให้กระตุ้นความรู้สึกได้

การออกแบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ (Design of infilling)¹²

ในการกำหนดเขตอนุรักษ์มีผลต่อการวางแผนและกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์แล้วยังต้องใช้ได้ในวิถีชีวิตปัจจุบัน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่และกลุ่มอาคารที่จะเกิดขึ้นใหม่ โดยการสร้างอาคารให้กลมกลืนหรือเป็นแบบแผนเดียวกับอาคารเก่าที่มีการใช้งานอยู่ โดยรักษาเส้นขอบฟ้าและ Façade ของอาคาร ในรูปแบบและยุคสมัยเดียวกัน มีหลักการต่าง ๆ ดังนี้

- **ด้านหน้าของอาคาร (The Terrace)** การคงด้านหน้าอาคาร สัดส่วน หน้าต่าง ความสูง วัสดุ และรายละเอียดเดิม
- **ควบคุมอาคารอย่างยืดหยุ่นและมีข้อยกเว้นได้ (Exceptions of the Rule)** เพื่อให้โอกาสการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เช่น การยอมให้ใช้วัสดุที่ต่างกันแต่อาคารมีรูปแบบที่ร่วมสมัยและไม่ทำให้อาคารข้างเคียงเสียคุณค่าเดิมไป¹³
- **คุณสมบัติที่สร้างความเป็นกลุ่ม (Quality that make up the group)¹⁴**
  - เส้นอาคารและรูปร่างของผัง (Building Line / Plan Shape)** ความต่อเนื่องของกลุ่มอาคาร แนวด้านหน้าของถนนและที่ว่างโดยรอบจะแสดงความสัมพันธ์กับพื้นที่ต่อเนื่อง
  - ความสูงอาคารและแนวเส้นขอบฟ้า (Building High and Skyline)** จังหวะของแนวกลุ่มอาคารหรือเส้นขอบฟ้า ซึ่งจะเกิดความเปลี่ยนแปลงของลักษณะจากการสร้างอาคารใหม่ที่เปลี่ยนความสูงหรืออาคารมีการถอยร่นที่ต่างกันไป
  - ความกว้างของหน่วยอาคาร (Width of Unit)** กลุ่มอาคารที่มีความกว้างอาคารใกล้เคียงกัน จะสร้างความเป็นกลุ่มอาคารและเป็นส่วนในการปรับใช้ในการปรับปรุงต่อเติมอาคารได้
  - คุณภาพของรายละเอียดและวัสดุ (Quality of Detailing and Materials)** การสร้างอาคารใหม่ต้องคำนึงถึง วัสดุและรายละเอียด สี พื้นผิว รูปแบบที่ใกล้เคียงกัน
  - สัดส่วนของหน้าต่างและผนัง (Proportion of window to wall)** จังหวะช่องเปิดด้านหน้าของอาคารโดยเฉพาะร้านค้าจะช่วยสร้างความกลมกลืนกัน

¹² Ibid.,p.180.

¹³ Ibid.,p.182.

¹⁴ Ibid.,pp.190-210.

2.1.3 **มาตรการที่ใช้ในการควบคุมการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์เอกลักษณ์และลักษณะของชุมชน**
 กลไกที่ใช้ในการควบคุมการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์เอกลักษณ์และลักษณะของชุมชนโดยทั่วไป แบ่งได้เป็น 2
 ประเภท คือ การใช้กลไกการควบคุม (Control Mechanisms) และการสร้างแรงจูงใจ (Incentive Building)

1. มาตรการการควบคุม (Control Mechanisms)¹⁵

การควบคุมในลักษณะนี้สามารถทำให้ทั้งในรูปแบบของข้อตกลงของชุมชน (Commitment) ซึ่งต้อง
 อาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน เช่น การอนุรักษ์ที่ Ouchi-Juku ในญี่ปุ่น ในรูปของสมาคมอนุรักษ์และต่อมา
 มักมีการพัฒนาจนกลายเป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมายในที่สุด นอกจากนี้เป็นการควบคุมด้วยกฎหมาย ซึ่งมี
 ลักษณะเป็นการบังคับ คือ

- **การขึ้นทะเบียน (Listing)** เป็นการควบคุมในลักษณะบังคับ ซึ่งในประเทศไทยมีข้อกำหนดหลาย
 ประการ คือ มีระดับในการอนุรักษ์ระดับเดียวรวมทั้งมีข้อบังคับหลายประการที่ทำให้เจ้าของ
 อาคารนั้นไม่พอใจที่จะเป็นอาคารขึ้นทะเบียน การประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ยังไม่มี
- **การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินตามการใช้สอย (Zoning)** โดยการระบุประเภทของการใช้ที่
 ดินเพื่อป้องกันและควบคุมการพัฒนาที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และ
 วัฒนธรรม รวมถึงการจำกัดความสูงของอาคาร กิจกรรมในพื้นที่ ลักษณะและรูปแบบอาคาร
 จนถึงเนื้อที่การใช้สอย

2. มาตรการการสร้างแรงจูงใจ (Incentive Building)

การสร้างแรงจูงใจมีได้ในหลายรูปแบบ สามารถทำได้ทั้งภาครัฐและเอกชน แบ่งลักษณะได้ดังนี้

2.1 มาตรการทางการเงิน

เป็นมาตรการแรงจูงใจเพื่อให้เจ้าของอาคารมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อาคาร ซึ่งมีในหลายรูปแบบ คือ

- **การให้เงินช่วยเหลือ และเงินกู้ (Grant and Loan)** ซึ่งเป็นการให้เงินโดยตรงแก่เจ้าของ
 อาคารจากงบประมาณแผ่นดินส่วนท้องถิ่น
- **ภาษี (Taxation)** เป็นการบังคับจากหน่วยงานรัฐโดยการออกกฎหมายมักอยู่ในรูปการยก
 เว้นหรือลดหย่อนภาษี

ภาษีอาคาร (Property taxation) เป็นการเก็บภาษีอาคารที่ขึ้นทะเบียนในอัตราที่
 น้อยกว่าอาคารทั่วไปเพื่อให้เจ้าของอาคารเห็นประโยชน์ในการขึ้นทะเบียนอาคาร

**การลดหย่อนภาษีสำหรับสิทธิการผ่อนปรนในการอนุรักษ์ (Tax Deduction for
 Preservation easement)** เป็นการที่เจ้าของอาคารบริจาคหรือขายอาคารให้

¹⁵ กองทุนสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม, มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย, "การกำหนดแนวทางการสร้างมาตรการและแรง
 จูงในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกโลกทางวัฒนธรรม". เอกสารประกอบการสัมมนาระดมสมองของผู้เชี่ยวชาญ,
 2543, หน้า 5-11. (อัดสำเนา)

สาธารณะ เพื่อเป็นการลดภาษีโดยที่เจ้าของอาคารยังใช้ประโยชน์จากอาคารได้บางส่วน แต่แบ่งส่วนที่เปิดให้คนเข้าชมได้ จัดว่าเป็นแรงจูงใจทางหนึ่ง

การยกเว้นภาษี (Tax Exemption) สำหรับอาคารขึ้นทะเบียน

การลดหย่อนภาษี (Tax Reduction) เช่น ภาษีรายได้ ภาษีมรดก ภาษีที่ดิน เป็นต้น

- การโอนสิทธิในการพัฒนา (ที่ดิน / อาคาร) Transfer of development right (TDR) เป็นการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน นิยมใช้ควบคู่กับแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและผังเมืองรวม เป็นสิทธิที่สามารถซื้อขาย เพื่อผลตอบแทนทางการเงินในการชดเชยโอกาสทางเศรษฐกิจที่อาคารหรือที่ดินนั้นจะได้จากการพัฒนา โดยเจ้าของอาคารและที่ดินที่อยู่ในเขตอนุรักษ์ (Preservation Zone) ที่มีศักยภาพในการพัฒนาจะสามารถขายสิทธิการพัฒนาให้แก่ที่ดินและอาคารอื่น ๆ ที่อยู่ในเขตพัฒนา (Growth Zone) เพื่อสร้างแรงจูงใจในทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย

2.2 การยกย่องให้รางวัล (Recognition and Awards)¹⁶

เป็นการให้รางวัลที่ต่อบุคคลซึ่งมีการดำเนินการด้านอนุรักษ์และพัฒนาอาคารเก่าที่มีคุณค่า และการให้รางวัลแก่สถานที่ หมายถึง การประชาสัมพันธ์อาคารหรือสถานที่นั้นมีการอนุรักษ์และพัฒนาที่เป็นตัวอย่างให้สู่สาธารณะ ซึ่งจะเป็แรงจูงใจให้เกิดการอนุรักษ์เพิ่มขึ้น

2.3 การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)

เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา พื้นที่หรืออาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยทั้งการปรึกษาสาธารณะ (Public Consultation) ซึ่งเป็นวิธีที่ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียออกความคิดเห็น และกลไกระดับรากหญ้า (Grassroot Mechanisms) เป็นกรณีที่ประชาชนเป็นผู้เริ่มมีบทบาทในการอนุรักษ์โดยเป็นอาสาสมัคร และ ผู้เชี่ยวชาญ

2.4 การฝึกอบรม (Training Programs)

วิธีนี้เป็นมาตรการที่ช่วยในการสร้างรายได้แก่ท้องถิ่น โดยการให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและความรู้ทักษะเฉพาะด้านสำหรับกิจกรรมที่ต้องการความช่วยเหลือ เพื่อให้เกิดกิจกรรมด้านอนุรักษ์

2.5 การส่งเสริมกิจกรรมและการให้การศึกษาแก่ชุมชน (Public Education)

วิธีนี้เป็นวิธีที่สร้างความต่อเนื่องในการอนุรักษ์ โดยสร้างความรู้และความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ซึ่งจะช่วยในการสร้างพื้นฐานและทัศนคติที่ดีในการอนุรักษ์แก่ประชาชน โดยมีรูปแบบต่าง ๆ

- *การทำป้ายอนุสรณ์ (Commemoration)* เพื่อเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์แก่ผู้ที่มาเยือน
- *การนำเสนอและการแปลความหมาย (Presentation and Interpretation)* นิยมใช้กับอาคารที่ไม่มีความโดดเด่นมากแต่อยู่ในเขตที่ควรอนุรักษ์ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้คนโดยการนำเสนอ วิวัฒนาการและความเป็นมา ความสำคัญในอดีต และการใช้งานในปัจจุบัน รวมทั้งระบุถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล

¹⁶ เรื่องเดียวกัน , หน้า17-24.

- การให้การศึกษแก่ชุมชน (Public Education) เป็นแนวทางที่จะให้การอนุรักษ์ประสบความสำเร็จในระยะยาว โดยการจัดทำเอกสาร สิ่งพิมพ์ เผยแพร่แนวคิด และวิธีการต่างๆในการอนุรักษ์

2.2 แนวความคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

2.2.1 ความหมายของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture) มีผู้ให้ความเห็นไว้ในหลายความหมายที่มีความคล้ายคลึงกัน

รศ.วิวัฒน์ เตมียพันธ์¹⁷ ให้ความหมายว่า รูปแบบอาคารที่ชาวบ้านสร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่น และเน้นเฉพาะอาคารพักอาศัยหรือตัวเรือน และมีรูปแบบที่มีลักษณะแปลกแยกไปตามลักษณะทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและสภาพดินฟ้าอากาศที่แตกต่างกัน

ดร.ธาดา สุทธิธรรม¹⁸ ให้คำจำกัดความว่า สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน (Indigeneous architecture) ที่สร้างสรรค์โดยคนในท้องถิ่นนั้นๆคนพื้นถิ่นถูกยกย่องว่าให้ความเคารพและนับถือธรรมชาติในพื้นที่ที่พวกเขาอยู่ ซึ่งจะทำให้สถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นนั้นเป็นสถาปัตยกรรมสำหรับสภาพแวดล้อม

รศ. ประสงค์ เอี่ยมอนันต์¹⁹ ให้คำจำกัดความว่า เป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานโดยไม่มีารตกแต่งมากนัก ลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกิดจากประโยชน์ใช้สอย ขนาด ขนาดสัดส่วนของอาคาร การใช้วัสดุ วิถีชีวิต ความนิยม ความเชื่อ และความพึงพอใจของคนในแต่ละท้องถิ่น สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นคือสถาปัตยกรรมที่สร้างโดยผู้ที่ไม่ได้ถูกเรียกว่าสถาปนิก

ศาสตราจารย์ มาซารุ มาเอโนะ²⁰ ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทที่พักอาศัยในญี่ปุ่นว่า การสร้างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในญี่ปุ่นไม่ว่าเป็นอาคารในเมืองหรือนอกเมือง ล้วนอาศัยช่างที่ถ่ายทอดฝีมือจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ทำให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแต่ละหลังเป็นที่ประชุมของ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ และมีมือ

¹⁷ วิวัฒน์ เตมียพันธ์, "ความสำคัญของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น," อาษา (พฤศจิกายน 2537): 43-51.

¹⁸ Thada Suthitham, "Vernacular Architecture : Indigeneous Architecture for the environment, "Proceeding of International on Conversation and Revitalization of Vernacular Architecture and ICOMOS-CIAV Annual meeting 1997. 13-18 May 1997 . Bangkok ,1997.paper no. 009.

¹⁹Prasong Eiam-anont, " Guildlines on Conservation of Northern Vernacular Houses," Proceeding of International on Conversation and Revitalization of Vernacular Architecture and ICOMOS-CIAV Annual meeting 1997. 13-18 May 1997 . Bangkok ,1997.paper no. 019.

²⁰ มาซารุ มาเอโนะ อังถึงใน ทิพย์สุดา ปทุมานนท์. กังสดาลแห่งความคิด . ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544),บทที่ 4 หน้า45 .

ของช่างหลายต่อหลายรุ่นสืบต่อกันมา เช่นเดียวกับการสืบวิถีชีวิตของผู้คน ประเพณี และเทศกาลแห่งชีวิตของชุมชนที่ฝังแน่นอยู่ในการออกแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

William Chapman²¹ ให้ความหมายว่า เป็นอาคารที่มีรูปแบบประเพณีหรืออาคารใหม่ที่มีลักษณะเค้าโครงของสถาปัตยกรรมประเพณีที่ก่อให้เกิดความรู้สึกพื้นถิ่น หรือเอกลักษณ์พื้นถิ่นสถาปัตยกรรมและรูปทรงประเพณี ช่วยเสริมคุณค่าของความเข้าใจถึงวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอาจมองได้ถึงกรรมวิธีคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ด้วย เนื่องจากความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่อาจดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมมากขึ้น

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าความหมายของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คือ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งแสดงออกถึงการรวมกลุ่มของกลุ่มชนชาติ ศาสนา ภูมิปัญญา วิถีชีวิต ตบสนองกิจกรรมและวัฒนธรรมของกลุ่มคนนั้น มีการพัฒนาปรับปรุงให้เหมาะสมเป็นรูปแบบเฉพาะตัว และถ่ายทอดพัฒนาจากช่างในท้องถิ่น และรวมถึงความสัมพันธ์กับภูมิทัศน์ (Landscape) และภูมิประเทศ ในแต่ละท้องถิ่นด้วย

2.2.2 แนวความคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทที่พักอาศัย

มักประกอบไปด้วย 3 วิธี หลัก โดยสรุปจาก ตัวอย่างจากการประชุมวิชาการนานาชาติ เรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และการประชุมสมัชชาสามัญ ICOMOS- CIAV (CONSERVATION AND REVITALIZATION OF VERNACULAR ARCHITECTURE AND ICOMOS-CIAV ANNUAL MEETING 1997)

1. การสงวนรักษา (Conservation)²² คือ การอนุรักษ์สถานที่ที่ดึงดูดและใช้งานได้ ไม่ให้ถูกทำลายหรือถูกตัดแปลงจากจากพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เช่น ศูนย์กลางเมือง หมู่บ้าน ที่กำหนดเป็นพื้นที่อนุรักษ์โดยควบคุมให้คงสภาพกายภาพด้วย เอกลักษณ์พื้นถิ่น โดยทั่วไปจะมีเป้าหมายเบื้องต้นในการอนุรักษ์ องค์ประกอบทางกายภาพของเมืองและสถาปัตยกรรม หรือมีเป้าหมายเฉพาะ เช่น ให้ประชากรคงที่และมีวิถีชีวิตอย่างเดิมได้ รวมทั้งการอนุรักษ์รูปแบบทางกายภาพ สภาพแวดล้อมของเมืองและสังคม เพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงจากความกดดันภายนอก จากการพัฒนาและการใช้สอยที่ไม่สอดคล้องกับพื้นที่
2. การฟื้นฟู (Revitalization) เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการทำให้อาคารที่เสื่อมลงกลับมาใช้ได้ใหม่อีกครั้ง การทำให้อาคารกลับมาใช้มีมาตรฐานการใช้ชีวิตและแบบแผนของการอยู่อาศัยได้อีกครั้งโดยปรับเข้ากับ

²¹William Chapman ,” The Uses and Abuses of Vernacular Architecture: Examples from Hawaii” Proceeding of International on Conversation and Revitalization of Vernacular Architecture and ICOMOS-CIAV Annual meeting 1997. 13-18 May 1997 . Bangkok ,1997.paper no. 001.

²² Proceeding of International on Conversation and Revitalization of Vernacular Architecture and ICOMOS-CIAV Annual meeting 1997. 13-18 May 1997 . Bangkok ,1997.pp.152-158.

สังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงสืบเนื่องประวัติศาสตร์และ sense of place เป็นการเก็บอดีตไว้ ขณะเดียวกันก็ปรับสื่อนาคต เช่น การเก็บผนังภายนอกและขนาดอาคารไว้แต่เปลี่ยนแปลงภายใน การเปลี่ยนแปลงการใช้สอย (Adaptive use)²³ เป็นการอนุรักษ์ที่เข้มงวดน้อยที่สุดเมื่ออาคารไม่ตอบสนองประโยชน์ให้สอยได้อีกแล้วสามารถใช้การใช้สอยใหม่ ทั้ง 2 วิธีนี้ทำให้สามารถคงรูปแบบและลักษณะเดิมได้โดยไม่เปลี่ยนแปลงสัดส่วน (urban scale) คง เนื้อเมือง (urban fabric) และภูมิทัศน์เมืองไว้ได้

3. การย้ายที่ตั้ง (Relocation)²⁴ เป็นการย้ายอาคารในกรณีที่มีเหตุผลทางเศรษฐกิจ หรือต้องการสร้างอาคารใหม่ มักเป็นการจัดย้ายอาคารเพื่อให้อยู่ในกลุ่มอาคารรูปแบบเดียวกัน

โดยทั่วไปวิธีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมักทำไปควบคู่กัน ระหว่าง Conversation AND Revitalization เพื่อฟื้นฟูชีวิตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น วิธี Relocation เป็นวิธีสุดท้ายเมื่ออาคารไม่สามารถตอบสนองการใช้สอยได้จึงจะย้ายอาคารไปรวมเก็บในลักษณะของพิพิธภัณฑ์เปิด

2.3 ตัวอย่างและวิธีดำเนินการในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

จากแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสามารถสรุปการกำหนดวัตถุประสงค์ จัดได้เป็น แนวทางหลัก คือ

2.3.1 ชุมชนคงอยู่ได้จากคนในชุมชน

แนวคิดหนึ่งของศาสตราจารย์ มาซารุ มาเอโนะ²⁵ ได้อธิบายหลักการของความสัมพันธ์ระหว่างที่พักอาศัย กับวิถีชาวบ้านในท้องถิ่น ได้วางหลัก 3 ประการ ในการปลูกชีวิตสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น หรืออาคารทางประวัติศาสตร์

1. ต้องอยู่อาศัยได้ (Livability) นักอนุรักษ์ต้องรู้และกำหนดความต้องการของผู้ใช้อาคารไม่ให้เกิดดำรงชีวิตเป็นเหยื่อการอนุรักษ์
2. ความสะอาดสะอาดของสภาพแวดล้อม (Cleanliness for environments)
3. คุณค่าที่มองเห็นได้ (Visible value) ความภูมิใจและเห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมของประชาชนในพื้นที่

²³ Anthony J. Catanese .and James C. Snyder, Introduction to Urban planning ,p 299.

²⁴ Proceeding of International on Conversation and Revitalization of Vernacular Architecture and ICOMOS-CIAV Annual meeting 1997. 13-18 May 1997 . Bangkok ,1997.152-158.

²⁵ มาซารุ มาเอโนะ อ้างถึงใน ทิพย์สุดา ปทุมานนท์ , กึ่งสตาลแห่งความคิด , ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544) บทที่ 4 หน้า45 -47.

ตัวอย่างในการอนุรักษ์

ชุมชนยานาคะ จากลักษณะทางกายภาพที่ทำให้สามารถมองเห็นในสายตา เป็นหูเป็นตากันและความ เป็นชุมชนที่คอยดูแลกัน ปฏิบัติเป็นประเพณีทำให้เป็นย่านที่ปลอดภัยจากเพลิงไหม้และอาชญากรรม ด้วยความรู้สึก ใกล้ชิดและความไว้วางใจกันในชุมชนเมืองเก่า การวางแผนโครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในเมืองประวัติศาสตร์ ไม่เพียงแต่วางแผนในบริบทของสถาปัตยกรรมเท่านั้นจำเป็นต้องให้กลมกลืนไปกับสถาปัตยกรรมประเพณี และวิถีชีวิตของผู้คนทั้งอดีตและปัจจุบัน

สรุปข้อดี-ข้อเสีย

แนวคิดนี้เหมาะกับชุมชนที่เป็นย่านที่อยู่อาศัยมีความแข็งแกร่งและรวมตัวกันได้ มีความต่อเนื่องทางสังคม และมีเศรษฐกิจของชุมชนที่ดีอยู่แล้ว จึงเกิดเป็นการอนุรักษ์ขึ้นจากจิตสำนึกของคนในชุมชนเอง โดยมีผู้เชี่ยวชาญ วางแนวทางประกอบตามแนวความต้องการของชาวบ้าน เน้นในด้านการอนุรักษ์ความเป็นชุมชนมากกว่าทางกายภาพ นอกจากนี้แนวคิดนี้เป็นแนวคิดหลักในการอนุรักษ์ชุมชนทุกรูปแบบ ขึ้นกับความรุนแรงของปัญหาและการปรับใช้กับแต่ละพื้นที่

2.3.2 ใช้มาตรการช่วยเหลือในการคงสภาพทางกายภาพ

ศ.อรศิริ ปาณินท์²⁶ กล่าวถึง แนวทางในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นไม่ได้เกิดจากกฎเกณฑ์ทางสถาปัตยกรรม ไม่มีรูปแบบต่อเนื่องเฉพาะตัว เป็นอาคารที่ตั้งอยู่ได้จากความตั้งใจรักษาของเจ้าของ และถูกกำหนดจากความสัมพันธ์ของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งตัวสถาปัตยกรรมเป็นตัวรอง ดังนั้นจึงต้องหาแนวทางในการเก็บคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นให้คงอยู่นานที่สุดโดย

1. เจ้าของต้องตระหนักในคุณค่า มีความจริงใจที่จะให้คงอยู่ตามการดำเนินวิถีชีวิตจริง ไม่ใช่การรักษาตามกฎเกณฑ์ที่ภาครัฐเสนอแนะโดยที่ไม่เห็นด้วย
2. ผู้บริหารส่วนท้องถิ่นหรือผู้เชี่ยวชาญหามาตรการและแนวทางช่วยเหลือให้ลักษณะภาพรวมทางกายภาพคงอยู่นานที่สุด แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก็ยังเก็บรักษาคุณค่าบางส่วนได้
  - 2.1 ช่วยเหลือในส่วนระบบบริการสาธารณะที่จะชะลอการเสื่อมโทรมของอาคารได้ เช่น ทางเท้า การจราจร การกำจัดขยะและระบบระบายน้ำ
  - 2.2 กำหนดเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการก่อสร้าง และการใช้ที่ดิน เช่น ความสูง ระยะห่างของการปลูกสร้างอาคาร
  - 2.3 รมรงคให้เจ้าของเห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมที่ครอบครองอยู่

²⁶ อรศิริ ปาณินท์, "ศักยภาพในการคงอยู่ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น," สารคดีสถาปัตยกรรม 2(2542): 30-

ตัวอย่างในการอนุรักษ์

การอนุรักษ์หมู่บ้านในประเทศโรมาเนีย

An Example of International Co operation for Saving Rural Architecture Heritage โดย DR. (PH.D.) Andras Roman²⁷

ประเทศโรมาเนียมีเศรษฐกิจของประเทศไม่ดีนัก ดังนั้นจึงไม่มีเงินทุนเพียงพอในการอนุรักษ์อาคาร หรือหมู่บ้าน ปัจจุบันสถานการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อประชาชนมีฐานะดีขึ้น ก็ต้องการมีอาคารใหม่ตามแฟชั่นที่นิยม หรือย้ายไปอยู่ในบ้านใหม่ในเมือง เหตุการณ์เช่นนี้กำลังเพิ่มขึ้นอย่างมาก ต่อมาจากการช่วยเหลือของ UNESCO หลังจากหมู่บ้าน 2 หมู่บ้านได้รับการสนับสนุนและอยู่ในทะเบียนมรดกโลก จึงได้รับการสนับสนุนดังนี้

1. เงินสนับสนุนสำหรับสถาปนิกในการสำรวจ อาคารและหมู่บ้าน ไร่ วัด บรรยาย และถ่ายภาพ
2. ให้การสนับสนุนเจ้าของอาคารที่ถูกรับเลือก 2 ครั้งต่อปี เป็นเงินทางอ้อมในการดูแลอาคาร หรือปรับปรุง ขยายและต่อเติม ด้วยสถาปนิกโดยการทำสัญญา
3. สำหรับการย้าย การปฏิสังขรณ์ใหญ่หรือ การทำให้ทันสมัยขึ้น

สรุปข้อดี-ข้อเสีย

แนวคิดนี้คล้ายคลึงกับแนวคิดแรก ที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและใช้ผู้เชี่ยวชาญในการกำหนดเกณฑ์ แต่เป็นแนวคิดที่ต้องใช้ความช่วยเหลือและการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐหรือองค์กรอื่นในการจัดโครงการอนุรักษ์ขึ้นโดยร่วมมือกับชุมชน และเพิ่มความเข้มข้นในด้านการอนุรักษ์รูปแบบทางสถาปัตยกรรม ดังนั้นหากชุมชนไม่แข็งแกร่งหรือมีแนวโน้มที่จะเสื่อมโทรม หรือมีปัญหาทางเศรษฐกิจจะต้องให้การกระตุ้นฟื้นฟูในรูปแบบอื่นร่วมด้วย

2.3.3 พื้นที่ชีวิตชุมชนจากเศรษฐกิจ โดยการท่องเที่ยว

จากการศึกษาของ ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์²⁸ ในการอนุรักษ์หมู่บ้านในญี่ปุ่น เป็นกรณีหมู่บ้านเสื่อมโทรมลงจึงใช้ วิธีการอนุรักษ์และฟื้นฟูโดยใช้การท่องเที่ยวเข้ากระตุ้นเศรษฐกิจของหมู่บ้านและใช้มาตรการเสริมจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งต้องคำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาด้วย

หลักในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้นำเกณฑ์ที่จะประสบความสำเร็จ 3 ประการคือ

1. การเข้าถึงได้ (Accessibility) การคมนาคมที่สะดวก มีการขนส่งมวลชนที่ดี
2. ความดึงดูดใจ (Attraction) กลุ่มอาคารอนุรักษ์จำนวนมากพอที่จะให้นักท่องเที่ยวได้ใช้เวลาและทำกิจกรรม รวมทั้งทัศนภูมิประเทศที่สวยงาม ตำนานต่าง ๆ ที่ดึงดูดใจ การส่งเสริมกิจกรรมด้านวัฒนธรรมเพิ่มความดึงดูดใจจากเทศกาลต่าง ๆ ทัศนกรรมพื้นบ้าน และการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

²⁷ Proceeding of International on Conversation and Revitalization of Vernacular Architecture and ICOMOS-CIAV Annual meeting 1997. 13-18 May 1997 . Bangkok ,1997.152-158.

²⁸ ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ . เอกสารประกอบการสอน การอนุรักษ์อาคารเก่าในประเทศญี่ปุ่น : กลไกแห่งความสำเร็จ. คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538. หน้า 4-10.(อัดสำเนา)

3. ความรื่นรมย์และการบริการ (Amenity) มีร้านค้า และที่พักหลายระดับมีการบริการที่ดี สื่อโฆษณาที่แพร่หลาย

งานอนุรักษ์ในญี่ปุ่นประสบความสำเร็จด้วยกลไกต่อไปนี้

1. มาตรการในการอนุรักษ์ ได้แก่
  - 1.1 มาตรการด้านการป้องกัน ช่วยป้องกันการทำลายทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์ เช่น การออกกฎหมายหมู่บ้านตกลงกันในการไม่ขายที่ดิน ไม่รื้ออาคารเก่า และกฎหมายระดับชาติ คือ กฎหมายอนุรักษ์สินทรัพย์ทางวัฒนธรรม และมีการแบ่งระดับความสำคัญเป็น สมบัติของชาติ (National Treasure) และ สินทรัพย์ทางวัฒนธรรม (Important Culture Properties) ซึ่งหนึ่งใน 5 ก็คือ กลุ่มอาคารที่มีคุณค่า (Group of Historic Building) ซึ่งเมื่อเจ้าหน้าที่ประสงค์ที่จะรื้อถอน ทบทำลาย ซ่อมแซมต้องได้รับอนุมัติจากหน่วยงานที่ได้รับมอบอำนาจ และต้องทำตามเงื่อนไขอย่างเคร่งครัด โดยมีคณะกรรมการตรวจสอบ และมีบทลงโทษทางกฎหมาย
  - 1.2 มาตรการด้านการส่งเสริม โดยรัฐบาลให้งบประมาณสนับสนุนแก่หมู่บ้านอนุรักษ์ทั่วประเทศ สถาบันและบุคคลสามารถนำเงินที่ใช้ในการอนุรักษ์มาลดหย่อนภาษีได้ด้วย
2. การจัดการที่ดี
  - 2.1 การอนุรักษ์ที่สนับสนุนการพัฒนาในด้านอื่น สอดคล้องกันภาวะเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน มีนักวิชาการช่วยค้นคว้าให้อาคารตอบสนองความต้องการผู้อยู่อาศัย เช่นระบบสาธารณสุขปลอดภัย ต่าง ๆ ดึงดูดใจในการท่องเที่ยว ให้มีรายได้พอที่จะดูแลอาคารได้
  - 2.2 การจัดการที่เป็นระบบ และต่อเนื่อง จากความต้องการของประชาชน เริ่มจาก
    - นักวิชาการ ศึกษาหาทางอนุรักษ์และใช้ประโยชน์สอดคล้องกับปัจจุบัน
    - ราชการให้การสนับสนุน
    - ลงทุนซ่อมแซมนำร่องให้ประชาชนเห็นภาพและประโยชน์เพื่อให้เกิดความเต็มใจในการร่วมมือ
  - 2.3 จัดตั้งองค์กรรับผิดชอบ ได้แก่ องค์กรของรัฐในระดับหมู่บ้านขึ้นไป โดยเทศบาลสามารถจัดงบประมาณสนับสนุนในการอนุรักษ์ กำหนดพื้นที่อนุรักษ์และยื่นเสนอให้รัฐบาลประกาศเขตอนุรักษ์ ส่วนองค์กรระดับประเทศซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญที่จะให้คำปรึกษาในการอนุรักษ์แก่ชุมชนได้
3. บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ ข้าราชการ และเอกชน

ตัวอย่างการอนุรักษ์

การอนุรักษ์ที่เมือง Tsumago ในญี่ปุ่น²⁹

Tsumago เคยเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางการเดินทางของ 1 ใน 5 เส้นทางสำคัญซึ่งต่อมาถูกรัฐบาลยกเลิก เนื่องจากการตัดถนนเส้นใหม่ทำให้เศรษฐกิจชุมชนถดถอยและชาวบ้านเริ่มย้ายถิ่นออก ต่อมา พ.ศ. 2511 ประชาชนได้ตระหนักถึงปัญหาและหาแนวทางในการอนุรักษ์ซึ่งเสนอโครงการอนุรักษ์ขึ้นเพื่อให้รัฐบาลพิจารณาสนับสนุน และได้รับประกาศเป็นหมู่บ้านอนุรักษ์อาคารเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ชุดแรก และนโยบายการอนุรักษ์ได้เริ่มนำมาใช้ในหมู่บ้าน เริ่มจาก

- ได้มีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในหมู่บ้านให้มีบรรยากาศแบบ Edo (ยุคสมัยหนึ่งของญี่ปุ่น) โดยการย้ายเสาไฟไปอยู่หลังหมู่บ้าน
- มีการออกธรรมเนียมเป็นข้อตกลงในหมู่บ้านห้ามรถถนนซื้อขายอาคารเก่า
- มีการประกาศเขตอนุรักษ์รวมถึงป่าไม้ที่สมบูรณ์โดยรอบ
- อาคารเก่าแก่ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายและการดูแลรักษาจากท้องถิ่นอย่างดี มีการสร้างถังเก็บน้ำและระบบการการป้องกันไฟอย่างรัดกุมเนื่องจากอาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารไม้
- รถถนนอาคารใหม่ที่ขัดแย้งกับอาคารเดิม แล้วสร้างใหม่ในรูปแบบที่กลมกลืนกัน
- การอนุรักษ์เป็นไปอย่างมีขั้นตอนเริ่มจากการศึกษาอาคารทุกหลังอย่างละเอียด ลงทุนซ่อมแซมอนุรักษ์อาคาร 26 หลัง ก่อนทำให้ชาวบ้านเข้าใจและมั่นใจในการดำเนินงานอนุรักษ์
- มีเทศกาลขบวนแห่ที่มีชื่อเสียงที่สุดในภูมิภาคนั้น ซึ่งคนในท้องถิ่นจะแต่งกายด้วยยุคสมัย Edo

สาเหตุแห่งความสำเร็จในการอนุรักษ์

1. การสร้างรากฐานของการอนุรักษ์ที่มั่นคง เนื่องจากความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านต้องดิ้นรน ชาวบ้านมีความสำนึกและหวงแหนทรัพย์สินทางปัญญาที่สั่งสมมา และมีการปรับปรุงเพื่อให้ตอบสนองประโยชน์ใช้สอยในเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน
2. การดำเนินการอนุรักษ์อยู่บนความเข้าใจ ความภูมิใจ และความเต็มใจของคนในท้องถิ่น
3. การป้องกันไม่ให้มีอาคารแปลกปลอมทำลายคุณค่าของกลุ่มอาคาร
4. มีการดำเนินการและวางแผนอย่างต่อเนื่อง มีการประชุมหารือกับชาวบ้านเพื่อกำหนดทิศทางและข้อตกลงในการอนุรักษ์ กับนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยได้เกี่ยว ศึกษาความเป็นไปได้หรือศักยภาพของการอนุรักษ์ พร้อมทั้งหาแนวทางในการประสานประโยชน์ในการอนุรักษ์ทั้งการอยู่อาศัยและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว
5. มีการจัดตั้งองค์กรที่เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์และทำงานอย่างเข้มแข็งและเสียสละ
6. มีการร่วมมือจากเอกชน เช่น บริษัทไฟฟ้า

การเข้ามามีบทบาทของรัฐในระดับต่าง ๆ สร้างความเชื่อมั่นแก่ท้องถิ่น สร้างถนนใหม่ล้อมหลังหมู่บ้านแทนการขยายถนน ให้อำนาจองค์กรท้องถิ่นในการจัดการอนุรักษ์ และให้งบประมาณในการซ่อมแซมซึ่งการซ่อมแซม

²⁹ เรื่องเดียวกัน , หน้า 27-33.

ต้องทำอย่างเคร่งครัด หากยื่นเสนอแล้วไม่ได้รับอนุมัติสามารถยื่นอุทธรณ์ได้ และเมื่อซ่อมแซมเสร็จต้องรายงานผลอย่างละเอียด มีคณะกรรมการไปตรวจสอบ

สรุปข้อดี

- การใช้การท่องเที่ยวเข้ามาทำให้มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นการจูงใจให้เกิดความร่วมมือในการอนุรักษ์
- ผลตอบแทนจากการท่องเที่ยวทำให้คนยังอยู่ในชุมชนต่อไป และเกิดใช้ประโยชน์จากอาคาร มีเงินใช้ปรับปรุงซ่อมแซมอาคาร ทำให้อาคารและชุมชนจึงคงชีวิตอยู่ต่อไป
- การลงทุนในการอนุรักษ์มีผลตอบแทน ทำให้เกิดการปรับปรุงสภาพแวดล้อม สาธารณูปโภคที่ทำให้ชาวบ้านอยู่ในชุมชนอย่างสะดวกขึ้น
- การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านภูมิใจและเห็นคุณค่า ความสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
- เกิดการสืบทอดภูมิปัญญาในการก่อสร้าง

ข้อเสีย

- การนำการท่องเที่ยวเข้ามาสู่พื้นที่ที่ต้องเกิดจากความร่วมมือของชาวบ้าน มิฉะนั้นจะเกิดผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงต่อวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ซึ่งจะทำให้เกิดความเสื่อมโทรมตามมา
- ความเจริญและผลตอบแทนจากการท่องเที่ยวจะทำให้เกิดการย้ายเข้าสู่พื้นที่ของผู้คนถิ่นอื่น และการย้ายออกของคนที่ไม่พอใจในการท่องเที่ยว อาจทำให้เกิดปัญหาสังคม และความขัดแย้งของคนในชุมชนขึ้น
- นักท่องเที่ยวจำนวนมากทำให้เสียบรรยากาศและรบกวนความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่
- การนำการท่องเที่ยวมาใช้ในการอนุรักษ์หมู่บ้านหรือชุมชนขึ้นอยู่กับศักยภาพของหมู่บ้าน ซึ่งต้องสามารถตอบสนองกับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ตามหลักที่ อ. ชยาภรณ์ กล่าวไว้ 3 ประการ คือ มีการเข้าถึงได้, มีความดึงดูดใจ และมีความรื่นรมย์และการบริการ จึงจะประสบความสำเร็จในการกระตุ้นเศรษฐกิจได้ ชุมชนก็อาจเสื่อมโทรมลงอีก เมื่อถึงจุดนี้ก็ต้องอาศัยการพัฒนาทางสังคมเข้าช่วยต่อไป

สรุปแนวคิดที่ใช้กับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

1. การที่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทที่พักอาศัยจะยังคงอยู่ได้ในเบื้องต้นเกิดจากตัวผู้ใช้อาคาร

- การตระหนักในคุณค่า และการมีความผูกพันกับอาคารเป็นหลักสำคัญที่ทำให้อาคารคงอยู่ได้
- ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของคนในชุมชนเก่า ทำให้ชุมชนมีการดูแลและรวมกลุ่มในการพัฒนาชุมชนให้อยู่อาศัยได้อย่างสะดวกสบาย และมีสภาพแวดล้อมที่ดี
- ตัวอาคารยังคงตอบสนองประโยชน์ใช้สอย และมีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการใหม่ที่เกิดขึ้น

2. การชะลอความเสื่อมโทรมของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทที่พักอาศัย

- ยอมให้มีการปรับเปลี่ยนอาคารเพื่อการตอบสนองประโยชน์ใหม่เพื่อรักษาคุณค่าโดยรวมไว้
- รัฐและผู้เชี่ยวชาญ กำหนดเกณฑ์และวางมาตรการป้องกัน ส่งเสริมและการจัดการที่เหมาะสม ตามความต้องการของผู้ใช้อาคาร

- ในกรณีที่หมู่บ้านเสื่อมโทรมลง ใช้มาตรการฟื้นฟู และกระตุ้นให้เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเข้าช่วย โดยมากเป็นการท่องเที่ยว ซึ่งต้องมีการบริหารและการจัดการที่ดีโดยผู้เชี่ยวชาญ
3. เมื่ออาคารไม่ตอบสนองต่อความต้องการของเจ้าของแล้ว ให้แสดงเป็นตัวอย่างเพื่อการศึกษา

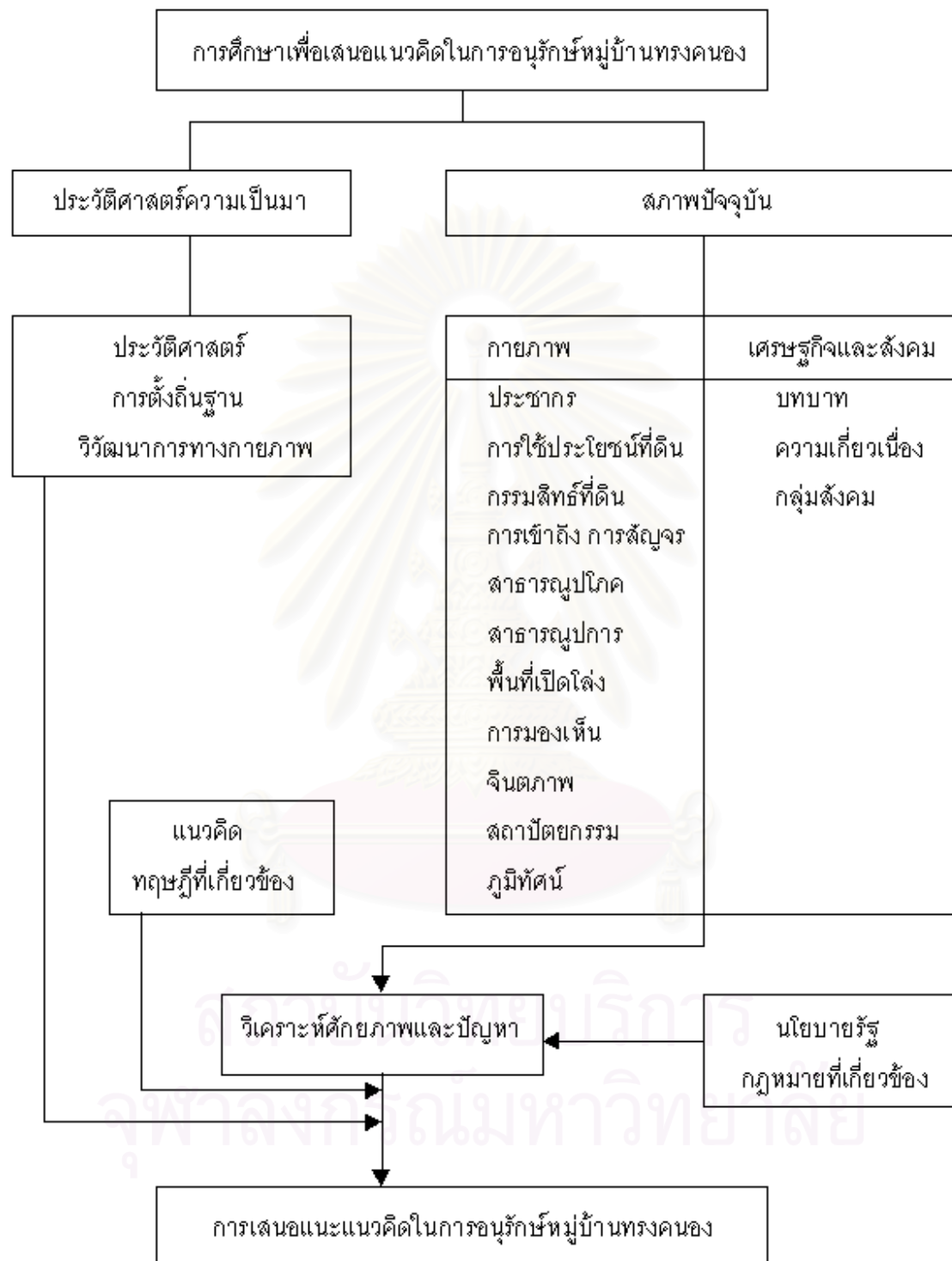
สรุปการศึกษาองค์ประกอบที่นำมาใช้ในการวิจัย

จากแนวทางข้างต้นสามารถนำมาสรุปได้เป็นองค์ประกอบที่ควรศึกษา เพื่อใช้ในการเสนอแนวทางการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนองซึ่งในคววิจัยอยู่ในช่วงแรกจนถึงขั้นตอนการกำหนดแผนงานดังนี้ (ดูตารางที่ 1)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 ตารางแสดงวิธีดำเนินการวิจัย

บทที่ 3 ประวัติศาสตร์ของพื้นที่

3.1 ประวัติความเป็นมาการตั้งถิ่นฐาน

3.1.1 ประวัติของอำเภอพระประแดง

ในสมัยก่อนพื้นที่ของจังหวัดนี้ทั้งหมดตั้งแต่ปากอ่าวไทยไปจนถึงตอนใต้ของกรุงศรีอยุธยาเป็นทะเลทั้งหมด ต่อมาได้กลายเป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน การคมนาคมสะดวกผู้คนจึงอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้นโดยลำดับ โดยในสมัยนั้นพื้นที่ลุ่มเจ้าพระยาถึงทะเลอ่าวไทยเป็นอาณาเขตของอาณาจักรทวารวดีซึ่งมีความเจริญสูงในสมัย พ.ศ.1000 –1300 ดังนั้นพื้นที่สมุทรปราการเดิมจึงอยู่ในอาณาจักรทวารวดีมาแล้วตั้งแต่สมัยโบราณ โดยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงอธิบายว่าเมืองพระประแดงเป็นเมืองที่ขอมได้สร้างขึ้นเป็นเมืองหน้าด่าน เดิมชื่อว่าเมืองบาดังตั้งอยู่ที่ตำบลราชบุรณะ (บริเวณคลองเตย เขตพระโขนง) ไม่ใช่ปากลัดในปัจจุบัน ซึ่งปัจจุบันได้งอกออก เมืองพระประแดงได้เป็นเมืองปากน้ำของขอมจนเสื่อมอำนาจไปจึงขึ้นอยู่กับสุโขทัย และยังคงเป็นเมืองหน้าด่านทางทะเลต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยพระเจ้าอู่ทอง โปรดฯให้สร้างป้อมปราการทุกเมืองหน้าด่าน เมื่อชายทะเลงอกยื่นออกมาเมืองพระประแดงก็ห่างจากปากน้ำออกไป กล่าวไว้ในสมัยพระมหาธรรมราชาตัวเมืองอยู่ทางฝั่งตะวันออก ใกล้วัดมหาธาตุ และเมื่อสมัยธนบุรีได้มีการรื้อกำแพงเมืองเก่าเอาอิฐไปสร้างราชธานี จึงหาซากกำแพงไม่พบมีการสันนิษฐานว่า

เมืองสมุทรปราการและเมืองพระประแดงมีบทบาทที่สำคัญเป็นเมืองหน้าด่านทางทะเล และเจริญถึงขีดสุดทางด้านการค้าในสมัยพระเจ้าทรงธรรม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาตำแหน่งของเมืองหน้าด่านได้ย้ายตำแหน่งไปตามความเหมาะสมของที่ตั้งเนื่องจากการที่ดินงอกออกไป บทบาทและที่ตั้งในยุคก่อนที่ตั้งของเมืองพระประแดงจะอยู่ในปัจจุบัน มีด้วยกัน 4 ยุคได้แก่ ลพบุรี สุโขทัย ศรีอยุธยา ธนบุรี²

สมัยลพบุรี

สมัยขอมเรืองอำนาจได้ครองอาณาจักรทวารวดี ซึ่งเมืองสมุทรปราการเคยเป็นเมืองหน้าด่านของขอม ในราว พ.ศ.1400 ซึ่งมีราชธานีคือ นครธม และได้ขยายอำนาจครองลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งหมด แล้วตั้งเมือง "ละโว้" (ลพบุรีในปัจจุบัน) เป็นราชธานีในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ทั้งได้ตั้งเมือง "อโยธยา" (พระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน) และเมือง "พระประแดง" (เขตพระโขนง กรุงเทพฯ) เป็นเมืองหน้าด่านทางทะเล ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่าปากน้ำพระ

¹ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สาส์นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ปีที่ 14 เล่ม 5, (กรุงเทพฯ: ศิลปากร, 2514), หน้า 177.

² เฉลิม สุขเกษม, สมุทรปราการ, พิมพ์ครั้งที่ 1, (นครหลวง: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515), หน้า 8-12.

ประแดง การที่ขอมขนานนามเมืองหน้าด่านว่า "พระประแดง" นั้นเพราะคำว่า "ประแดง" หรือ "บาแดง" แปลว่า "คนเดินหมาย คนนำข่าวสาร" ซึ่งแปลถึงหน้าที่ของเมืองนี้ที่ต้องรับแจ้งข่าวสารไปเมืองหลวง "ละโว้" ยามมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้น และเชื่อได้ว่าเมืองปากน้ำสมุทรปราการก็คงเป็นท้องที่ส่วนหนึ่งของเมืองพระประแดงด้วย

สมัยสุโขทัย³

ขอมครองอำนาจอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่งก็เสื่อมอำนาจลงในราว พ.ศ. 1800 ไทยน้อยซึ่งอพยพทยอยมาจากทางตอนใต้ของจีน ได้ตั้งหลักแหล่งกระจายอยู่ทางแถบเหนือของลุ่มน้ำเจ้าพระยาได้รวบรวมกำลังขับไล่ขอมออกไปจากดินแดนนี้สำเร็จ และได้ประกาศตัวเป็นอิสระตั้งเมือง สุโขทัย เป็นราชธานี ทำให้ไทยเริ่มมีอำนาจในดินแดนแหลมทองเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ จนรุ่งเรืองถึงขีดสุดในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ในสมัยสุโขทัยนี้เมืองพระประแดงก็ขึ้นอยู่กับกรุงสุโขทัยตลอดมา จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

สมัยอยุธยา

ต่อมาต้น พ.ศ. 1893 พระเจ้าอู่ทอง ได้ทรงอพยพผู้คนจากสุพรรณบุรี มาสร้างพระนครขึ้นใหม่ที่ริมคลองโสน และทรงทำการราชาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่า "สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1" ประกาศเป็นอิสระไม่ขึ้นกับสุโขทัย และสามารถตีเขมรได้เมืองนครธมและได้ดินแดนทางตะวันตกของเขมรทั้งหมด และหัวเมืองฝ่ายใต้ของสุโขทัยเดิมก็ได้มาขึ้นกับกรุงศรีอยุธยาทั้งหมด พระเจ้าอู่ทองได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองหน้าด่านทั้ง 4 ทิศขึ้น คือ

ทิศเหนือ	เมืองลพบุรี
ทิศตะวันออก	เมืองนครนายก
ทิศตะวันตก	เมืองสุพรรณบุรี
ทิศใต้	เมืองพระประแดง เป็นเมืองหน้าด่านทางทะเล

เมืองหน้าด่านเหล่านี้ได้โปรดฯ ให้สร้างป้อมปราการที่มั่นคงแข็งแรงทุกเมือง แต่ป้อมเมืองลพบุรี สุพรรณบุรีและนครนายก ได้ถูกรื้อในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เพราะไม่มีประโยชน์ต่อการป้องกันศัตรูที่ตีพ้อและเพื่อไม่ให้เป็นที่พักอาศัยสำหรับข้าศึกได้อีก ซึ่งให้คงเหลือไว้แต่ที่เมืองพระประแดง สำหรับเป็นเมืองหน้าด่านทางทะเลเพียงแห่งเดียวเท่านั้น

จะเป็นได้ว่าเมืองพระประแดงเป็นเมืองหน้าด่านทางทะเลที่สำคัญทุกยุคทุกสมัย และจะเห็นได้ว่า "เมืองปากน้ำ" ที่เรียกกันทั่วไปนั้นเดิมมิได้ตั้งอยู่ "ปากน้ำบางเจ้าพระยา" หรือ "ตำบลปากน้ำ" ดังในปัจจุบัน เพราะตามทีกล่าวมาแล้วว่า สมัยปากน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยา อยู่ลึกเข้าไปถึงบริเวณตอนใต้ของกรุงเทพมหานคร คือ เขตพระโขนง ในปัจจุบัน ต่อมาเมื่อชายทะเลแปรสภาพเป็นพื้นดินทับถมจนกลายเป็นที่ราบงอกออกมามาก เมืองพระประแดงเดิมซึ่งเคยเป็นเมืองปากน้ำ ก็ห่างไกลจากปากน้ำออกไปทุกที เมืองพระประแดงจึงถูกโยกย้ายเปลี่ยนตำแหน่งที่ตั้ง เพื่อความเหมาะสมกับฐานะเมืองหน้าด่านทางทะเล ตอนหลังปรากฏว่า เมืองพระประแดง มาตั้งอยู่ที่ตำบลราชบุรีบูรณะ (คนละที่กับเขตราชบุรีบูรณะในปัจจุบัน) ตอนที่เคยเป็นที่ตั้งสถานีบางนางเกร็ง สถานีรถไฟสายปาก

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

รถไฟสายปากน้ำถูกซื้อในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) คือบริเวณที่ตั้งโรงเรียนเกริกวิทยาลัยในปัจจุบัน ดังในสารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวไว้ว่า “ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2163 จึงปรากฏว่ามีเมืองพระประแดงตั้งใหม่ที่ตำบลราษฎร์บูรณะ อยู่ฝั่งตะวันออกของลำน้ำเจ้าพระยา (ราวสถานีบางนางเกรง รถรางสายปากน้ำ) ต่อมาเมืองพระประแดงน่าจะย้ายกลับมาอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาเดิม”

ส่วนที่ตั้งอำเภอพระประแดงเดิมนั้นมีชื่อเมืองพระประแดงเดิม “เมืองนครเขื่อนขันธ์” ซึ่งเริ่มสร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และเสร็จในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองพระประแดงหรือจังหวัดพระประแดง ในรัชกาลที่ 6

สำหรับเมืองสมุทรปราการที่มีขึ้นใหม่นั้น ได้มีการสันนิษฐานว่า **สร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม แห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ.2163-2171) โดยได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเมืองสมุทรปราการขึ้นที่บริเวณใต้คลองบางปลากด ซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกหรือฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา** ซึ่งในสมัยนั้นแถบบริเวณคลองปลากดได้มีฝรั่งชาวฮอลันดา ซึ่งได้เข้ามาติดต่อกับค้าขายกับไทยตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ และได้พระราชทานที่ดินบริเวณเหนือคลองบางปลากด เนื่องจากชนชาตินี้ทำความดีความชอบช่วยเหลือราชการแผ่นดินหลายอย่าง ฮอลันดาใช้สถานที่นั้นตั้งคลังสินค้า เป็นสถานการค้าที่มั่งคั่งใหญ่โต เป็นทั้งคลังสินค้าและที่อยู่ของเจ้าหน้าที่อย่างพร้อมเพรียง เป็นสถานที่ที่ทันสมัยจนชาวฮอลันดาเรียกว่า “นิว อัมสเตอร์ดัม” นับตั้งแต่นั้นมาบริเวณบางปลากดก็เจริญขึ้นมาตามลำดับ ประชาชนเริ่มมาค้าขายและติดต่อกับคลังสินค้านี้มากขึ้นและตั้งบ้านเรือนร้านค้าขายตัวออกไปทุกที ดังนั้นสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจึงโปรดฯ ให้ตั้งเมืองสมุทรปราการขึ้นในบริเวณดังกล่าว

และนอกจากจะทรงเห็นถึงความสำคัญของการทำการค้าระหว่างไทยและฮอลันดาแล้ว ยังทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องสร้างเมืองใหม่หน้าด่านชายทะเลขึ้นใหม่อยู่ในท่าเลและชัยภูมิที่เหมาะสมกว่าและเจริญกว่า มาแทนเมืองพระประแดงซึ่งนับวันจะห่างไกลปากน้ำออกไปทุกที เนื่องจากชายฝั่งงอกออกไปเรื่อย ๆ ทำให้พระประแดงลดความเหมาะสมที่จะเป็นเมืองหน้าด่านอีกต่อไป

ส่วนคลังสินค้า นิวอัมสเตอร์ดัม ของฮอลันดานั้น ปรากฏว่าในรัชกาลต่อ ๆ มาฮอลันดาไม่ได้มาค้าขายติดต่อกับไทย เนื่องจากไม่พอใจที่ไทยดำเนินการค้าเสียเองเป็นส่วนใหญ่ และไทยได้สนิทสนมกับฝรั่งเศส มากขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จนมีเรื่องพิพาทกับฮอลันดา ฮอลันดาจึงได้ทอดทิ้งสถานที่คลังสินค้านี้ไป เวลานานเข้ากระแสน้ำได้ไหลพัดเซาะตลิ่งเข้าไปทุกที่สถานที่แห่งนี้จึงได้พังทลายไปสิ้น

เมืองสมุทรปราการที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมนี้ เข้าใจว่าจะเป็นเมืองร้างไปในสมัยที่ไทยเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ.2310 และคงจะถูกพม่าทำลายไปด้วย ขณะนี้หาซากเมืองไม่พบ

สมัยกรุงธนบุรี

หลังกอบกู้เอกราชสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ย้ายราชธานีจากกรุงศรีอยุธยามาเป็นกรุงธนบุรี ซึ่งเป็นเมืองเล็กอยู่ริมฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่ก่อสร้างเมืองใหม่ หลังจากบ้านเมืองพังพินาศเสียหายไปมาก ทั้งเป็นการรีบเร่งในการก่อสร้าง **สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดฯ ให้เรียกกำแพงเมืองพระประแดงเดิมที่ราษฎร์บูรณะ ไปสร้างกำแพงพระราชวังและสิ่งอื่น ๆ ไปที่กรุงธนบุรี เมืองพระประแดงเดิมจึงสิ้นซากตั้งแต่นั้นมา**

บทบาทของอำเภอพระประแดง (เมืองนครเขื่อนขันธ์) ในสมัยรัตนโกสินทร์
 รัชกาลที่ 1

ใน พ.ศ.2325 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงปราบดาภิเษกขึ้นครองสมบัติและโปรด ให้ย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีมาตั้ง ณ ฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา ทรงขนานนามว่า " กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์ฯ " ต่อมาเมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นใน พ.ศ.2329 อยุธยาซึ่งเคยหลบภัยการเมืองเข้ามาอยู่ ในไทยและได้รับการดูแลเป็นอย่างดีได้หนีกลับไปประเทศเมื่อศึกสงบแล้วนั้น อาจเป็นอันตรายกับประเทศไทยเนื่องจากได้เข้ามาอยู่ ณ รัฐสภาของเมืองไทยดี อีกทั้งตอนนั้นประเทศไทยยังไม่มีหัวเมืองชายทะเลที่มั่นคงแข็งแรงไว้รับทัพข้าศึก จึงได้โปรดฯ ให้กรมพระราชวังบวรฯ ลงไปสำรวจพื้นที่บริเวณปากน้ำเจ้าพระยาเพื่อสร้างเมืองใหม่อีกเมืองหนึ่ง และเมื่อได้สำรวจแล้วเห็นว่าบริเวณ " ลัดโพธิ์ " (อยู่ระหว่างกรุงเทพฯกับสมุทรปราการ) มีชัยภูมิเหมาะแก่การสร้างเมืองจึงทรงกราบทูลของพระบรมราชานุญาต แล้วมีบัญชาให้สร้างป้อมค่ายขึ้นที่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา (ตรงข้ามอำเภอพระประแดงในปัจจุบัน) 1 ป้อม ให้ชื่อว่า " ป้อมวิทยาคม " พอดีกับรัชกาลที่ 1 เสด็จสวรรคต การสร้างเมืองจึงยังค้างอยู่

รัชกาลที่ 2

ต่อมาสมเด็จเจ้าพระยาอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เป็นแม่กองไปสร้างเมืองต่อโดยตัดเอาท้องที่แขวงกรุงเทพมหานครบ้างและแขวงเมืองสมุทรปราการบ้างรวมกันตั้งเป็นเมืองใหม่ แล้วพระราชทานนามว่า " เมืองนครเขื่อนขันธ์ " และให้ย้ายครัวมอญจากเมืองปทุมธานี มีพวกพระยาเจ่ง มีชายฉกรรจ์ 300 คน ลงไปอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์⁴

การสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์นี้ ได้สำเร็จและมีการตั้งพิธีสถาปนาหลักเมือง ณ วันศุกร์ เดือน 7 แรม 10 ค่ำ ปีกุล สัปตศก จุลศักราช 1177 พ.ศ.2357 ครั้งนั้นกรมพระยาบวรสถานมงคลทรงสร้างอารามขึ้นไว้ในเมือง พระราชทานนามว่า " วัดทรงธรรม " แล้วจึงโปรดตั้ง สมิงหอมมา บุตรพระยาเจ่ง เป็นพระยานครเขื่อนขันธ์รัชมัญราชชาติเสนาบดี ศรีสิทธิสงคราม เป็นผู้รักษาเมือง (ต่อมาในรัชกาลที่ 4 ได้เปลี่ยนชื่อตำแหน่งนี้เป็น พระยาดำรงค์ราชพลขันธ์) และได้ตั้งกรมการพร้อมทุกตำแหน่ง

และเพื่อให้เมืองนครเขื่อนขันธ์มีความแข็งแรงมั่นคงเพื่อป้องกันข้าศึกทางทะเล จึงได้ให้สร้างป้อมทางฝั่งตะวันออกรวมทั้งหมด 4 ป้อม คือ

ป้อมปู้เจ้าสมิงพราย

ป้อมปีศาจสิง

ป้อมมหาจุฬาร

ป้อมวิทยาคม

(สร้างในรัชกาลที่ 1)

ทางฝั่งตะวันตกรวมทั้งหมด 5 ป้อม

ป้อมแสงไฟฟ้า

⁴ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ , พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 .

ป้อมสังหาร

ป้อมศัตรูพินาศ

ป้อมจักรกรวด

ป้อมพระอาทิตย์พระจันทร์

ป้อมเพชรหึง

(สร้างขึ้นหลังชุดคลองลัดหลวงแล้ว)

ป้อมทั้งหมดนี้ซึกปีกกาถึงกัน ข้างหลังเมืองก็ทำกำแพงล้อมรอบ ตั้งอยู่จางตึกดินและศาลาไว้ เครื่องศาสตราวุธพร้อมทุกประการ ทิริมแม่น้ำท่า “ลูกทูนสายไซ้” สำหรับชิงกันแม่น้ำ เอาท่อนซุงมาทำเป็นต้นโกลนร้อยเกี่ยวเข้ากระหนาบเป็นตอน ๆ เข้าไปปักหลักระหว่างต้นโกลนทุกช่องร้อยไซ้มั่นคงแข็งแรง

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้โปรดฯ ให้ชุดคลองลัดใหม่ที่เหนือ คลองลัดโพธิ์ ซึ่งเป็นคลองขุดขึ้นสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ใน พ.ศ. 2265 แต่ในสมัยรัชกาลที่ 1 เกิดน้ำทะเลไหลป่า เรือสวนไร่นาเสียหายจึงโปรดฯ ให้เปิดทำนบกั้นและถมคลองให้แคบลง คลองนี้เรียกว่า “คลองลัดหลวง” โดยมีกรมพระราชวังบวรมหาเสนาอนุรักษ์เป็นแม่กองควบคุมงาน คลองลัดทั้งสองให้ประโยชน์และช่วยระณะระหว่างปากน้ำกับกรุงเทพฯ ได้อย่างมาก เมืองนครเขื่อนขันธ์จึงตั้งอยู่ระหว่างปากคลองลัดโพธิ์และคลองลัดหลวง ประชาชนนิยมเรียกชื่อเมืองนี้ว่า “ปากลัด” อีกชื่อหนึ่งและใน พ.ศ. 2365 ก็ได้โปรดฯ ให้สร้างป้อมเพชรหึงขึ้นอีกป้อมหนึ่ง

เพื่อป้องกันศึกญวนจึงบูรณะเมืองสมุทรปราการที่ตำบลปากน้ำฝั่งตะวันออก และสร้างป้อมปราการเสริมอีก 6 ป้อม และสร้างพระสมุทรเจดีย์เป็นอนุสรณ์ในการป้องกันข้าศึกและพระพุทธศาสนา

รัชกาลที่ 3-4

ในรัชกาล ที่ 3 สยามเกิดความไม่ไว้ใจญวนมากขึ้น จึงสร้างป้อมปราการเสริมให้เมืองสมุทรปราการเข้มแข็งยิ่งขึ้น และสร้างพระสมุทรเจดีย์จนเสร็จ และสร้างวัดไพศยนต์พลเสพย์ คู่กับวัดโปรดเกศเชษฐาราม ในรัชกาลที่ 4 ก็ได้ก่อสร้างเพิ่มเติมและบูรณะพระสมุทรเจดีย์ครั้งใหญ่

รัชกาลที่ 5

ป้อมต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นตั้งแต่รัชกาลที่ 2 เสื่อมโทรมลงไม่แข็งแรงพอที่จะป้องกันข้าศึก ประกอบกับการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก จึงได้โปรดฯ ให้สร้างป้อมที่มีความทันสมัยทางทหารเพื่อเป็นที่ตั้งของกรมทหารเรือ และได้ป้องกันประเทศในศึกฝรั่งเศส ใน พ.ศ. 2439 ได้จัดการปกครองเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาลเมืองนครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง) เป็น 1 ใน 6 เมืองที่ขึ้นกับเทศาภิบาลมณฑลกรุงเทพฯ ฯ

รัชกาลที่ 6

ต่อมา พ.ศ. 2458 เปลี่ยนนามนครเขื่อนขันธ์เป็น จังหวัดพระประแดง และยกเมืองสมุทรปราการขึ้นเป็นจังหวัด มีการสร้างสถานที่ราชการต่าง ๆ ขึ้นในบริเวณป้อมเก่าที่เสื่อมโทรมลงเป็นสาเหตุให้ปัจจุบันเหลือซากแนวกำแพง และโบราณสถานเพียงบางส่วน

รัชกาลที่ 7 - ปัจจุบัน

พ.ศ. 2474 เกิดเศรษฐกิจตกต่ำเพื่อประหยัดงบประมาณจึงโปรดฯ ให้ยุบจังหวัดพระประแดงลงเป็นอำเภอขึ้นกับจังหวัดสมุทรปราการ

พ.ศ. 2485 ยุบจังหวัดสมุทรปราการรวมกับกรุงเทพฯ

พ.ศ.2489 จึงกลับยกฐานะจังหวัดสมุทรปราการขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมืองนครเขื่อนขันธ์ในอดีตจึงมีฐานะเป็นอำเภอพระประแดงอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. 2503 - ปัจจุบัน รัฐบาลได้กำหนดให้จังหวัดสมุทรปราการเป็นแหล่งที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมในปี เนื่องจากมีความเหมาะสมในด้านที่ตั้งที่อยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบและท่าเรือ เมืองพระประแดงจึงเปลี่ยนบทบาทมาเป็นศูนย์กลางการค้าการบริการแก่โรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนโดยรอบ

เมืองพระประแดง (เมืองนครเขื่อนขันธ์) นี้แต่เดิมเป็นเมืองหน้าด่านทางปากอ่าว มีป้อมปราการแบบเมืองในโบราณ ปัจจุบันมีศูนย์ราชการอยุธยาแม่น้ำเจ้าพระยา (บริเวณสถานีตำรวจในปัจจุบัน) การบริการและการค้าของเกษตรอยู่บริเวณตลาด ชุมชนเมืองพระประแดงเป็นชุมชนชาวไทยมอญที่มีอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก โดยมีชาวไทย จีน และ ชุมชนชาวอิสลาม ทำการค้าการเกษตรแบ่งกันตามเป็นกลุ่มเชื้อชาติ ต่อมารัฐบาลได้กำหนดให้จังหวัดสมุทรปราการเป็นแหล่งที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมในปี พ.ศ. 2503 เนื่องจากมีความเหมาะสมในด้านที่ตั้งที่อยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบและท่าเรือ เมืองพระประแดงจึงเปลี่ยนบทบาทมาเป็นศูนย์กลางการค้าการบริการให้กับโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนโดยรอบ

3.1.2 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวมอญในอำเภอพระประแดง

ในปี พ.ศ. 2357 (จ.ศ. 1176) รัชกาลที่ 2 ทรงพระราชดำริว่า เมื่อรัชกาลที่ 1 โปรดฯ ให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จไปสร้างเมืองขึ้นไว้ป้องกันข้าศึกที่มาจากทะเล คือ “เมืองนครเขื่อนขันธ์” โดยโปรดฯ ให้ชาวมอญที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ รวมการอพยพได้ 2 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1 ประกอบด้วยมอญ 2 พวก คือ ชาวมอญที่อพยพมาพร้อมกับการสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์ โดยย้ายครัวมอญจากเมืองปทุมธานี ได้แก่ พวกพระยาเจ่ง หรือ มอญเก่า เป็นชายฉกรรจ์จำนวน 300 คน สมิงทอมาบุตรพระยาเจ่งเป็นพระยาพระราม มีน้องเจ้าพระยามหาโยธาเป็นพระยานครเขื่อนขันธ์ รามัญราชาภิเษกเมือง ร่วมกับคนเชื้อสายมอญเป็นชายฉกรรจ์ชาวมอญ ที่มีสมิงสอดเบาเป็นหัวหน้าเมื่ออพยพเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์และทางเมืองตาก ในคราว พ.ศ. 2358 ซึ่งมอญมากถึง 40,000 คนเศษ⁵ ส่วนใหญ่เป็นพวกนายทหาร มอญที่มาคราวนี้เรียกว่า “มอญใหม่” โปรดฯให้ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในแขวงเมืองปทุมธานี เมืองนนทบุรี เมืองนครเขื่อนขันธ์และตั้งสมิงสอดเบาเป็นพระยารัตนจักร ต่วนายรามัญที่เป็นผู้ใหญ่มียศอยู่ในเมืองเดิมก็ทรงพระกรุณาโปรดให้ตั้งเป็นพระยาทุกคน

ครั้งที่ 2 เมื่อสมัยเริ่มสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์ ในอำเภอพระประแดงมีคนมอญที่อพยพมาทั้ง 2 ครั้ง 1,470 คน รวมกับครอบครัวที่ติดตามมาเป็นจำนวน 3,000 คนเศษ⁶

การอพยพย้ายยังมีอีกในสมัยต้นรัชกาลที่ 3 ขณะอังกฤษทำศึกกับพม่า พวกรามัญในกรุงเทพฯได้เรียนท่านเสนาบดีให้กราบบังคมทูลขอยกกองทัพไปรับครอบครัวญาติพี่น้องที่ยังอยู่ในเมืองมอญเข้ามาไว้ในพระนคร

⁵ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตำราสารานุกรม , พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 2 เล่ม 2 , หน้า 189

⁶ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ , พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 , (พระนคร : คุรุสภา , 2503) , หน้า 75.

โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) คุมกองทัพพราหมณ์ไปรับครัวมอญเข้ามาและให้ไปตั้งบ้านเรือนที่เมือง นครเขื่อนขันธ์ เพราะใกล้กับพระนครและเป็นบริเวณที่มอญอยู่มาก⁷ และพระราชทานให้อยู่ที่สำโรง บางนา บางแก้ว บางพลี ลาดกระบัง มีนบุรี เพราะเมืองนครเขื่อนขันธ์มีแต่ป้อม 9 ป้อมไม่มีที่นา

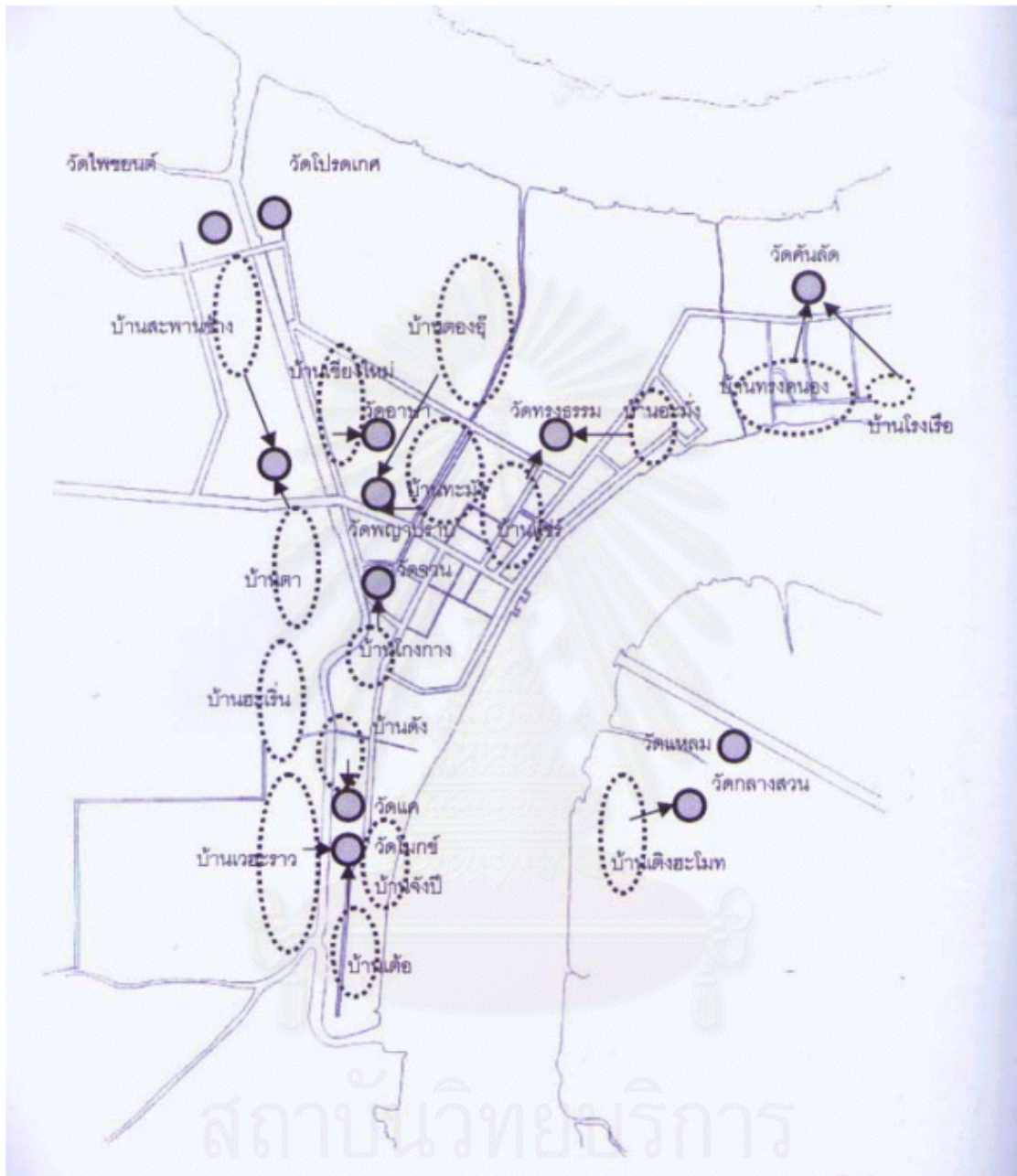
ในอำเภอพระประแดงจึงมีชาวมอญตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นพวกแรก ซึ่งในฝั่งตะวันตกมีหมู่บ้านมอญ หรือที่มอญเรียกว่า กวาน ทั้งหมด 15 หมู่บ้าน ตั้งอยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ ดังนี้

- ทิศตะวันออกของคลองลัดโพธิ์ คือ บ้านโรงเรือ บ้านทรงคนอง วัดคันลัดเป็นวัดประจำหมู่บ้าน บ้านอะมั่ง ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกของคลองลัดโพธิ์โดยมีวัดทรงธรรมเป็นวัดประจำหมู่บ้าน
- ริมคลองลัดตะนง 2 ฟาก มีกลุ่มหมู่บ้านได้แก่ บ้านแซ่ บ้านทะมั่ง บ้านตองอู โดยบ้านตองอูจะอยู่ปากคลองลัดตะนงมีวัดพญาปราบฯ เป็นวัดประจำหมู่บ้าน (เป็นคลองที่ชาวบ้านทะมั่งขุดเชื่อมกับคลองลัดหลวงมาออกยังคลองลัดโพธิ์ เพื่อข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปทำนา) บ้านทะมั่งตั้งอยู่ 2 ฟากคลองติดกับถนนนครเขื่อนขันธ์ แบ่งเป็นบ้านทะมั่งตะวันออกและบ้านทะมั่งตะวันตก ทั้ง 3 หมู่บ้านมีวัดทรงธรรมเป็นวัดประจำหมู่บ้าน (เดิมมีวัดกลางนาอยู่ริมคลองลัดตะนงแต่ปัจจุบันถูกยุบรวมกับวัดทรงธรรม)
- ทิศตะวันออกของคลองลัดหลวงจากทิศเหนือมีหมู่บ้านเรียงขนานกับคลองลงมาคือ บ้านเชียงใหม่ บ้านโกกวาง บ้านดั่ง บ้านเต้า บ้านจั่งปี โดยบ้านเชียงใหม่มีวัดอาษาสงครามเป็นวัดประจำหมู่บ้าน บ้านโกกวางมีวัดจวนดำรงศรพลขันธุ์เป็นวัดประจำหมู่บ้าน กลุ่มบ้านดั่ง บ้านเต้า บ้านจั่งปี มี วัดแคและวัดโมกข์ เป็นวัดประจำหมู่บ้าน
- ทิศตะวันตกของคลองลัดหลวงฝั่งมีหมู่บ้านเรียงกันจากทิศเหนือลงมา คือ บ้านสะพานช้าง บ้านตา บ้านสระเร็น บ้านเวหาราว เดิมบริเวณบ้านตาต่อกับบ้านเชียงใหม่มีวัดเรียงกัน 3 วัดคือวัดสกาหว วัดเชียงใหม่ วัดกลาง ปัจจุบันวัดวัดสกาหว วัดเชียงใหม่ ถูกยุบรวมกับวัดกลางแล้ว ดังนั้นในปัจจุบันบ้านสะพานช้าง และบ้านตาจึงมีวัดกลางเป็นวัดประจำหมู่บ้าน บ้านสระเร็น บ้านเวหาราวมีวัดวัดแคและวัดโมกข์ เป็นวัดประจำหมู่บ้าน

ในอำเภอพระประแดงฝั่งตะวันออกมีหมู่บ้านมอญ 1 หมู่บ้าน คือบ้านเติงสะเมท มีวัดแหลมเป็นศูนย์กลาง และเดิมวัดมอญมีทั้งหมด 11 หมู่บ้าน ปัจจุบันเหลือ 8 วัด มีวัดทรงธรรมเป็นอารามหลวง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷ กรมศิลปากร, "เรื่องชุดฝรั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์", ประชุมพงศาวดารภาคที่ 62 เล่มที่ 35, (พระนคร : คุรุสภา, 2506), 148-149.

แผนที่ 2 ที่ตั้งหมู่บ้านมอญและวัดประจำหมู่บ้าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.2 วัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทยรามัญในหมู่บ้านทรงคนอง

ประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านทรงคนองเป็นกลุ่มชาวไทยรามัญที่ตั้งถิ่นฐานมาแต่เริ่มการก่อตั้งเมือง ปัจจุบันชาวไทยรามัญในอำเภอพระประแดงมีความเปลี่ยนแปลงไปในหลายด้าน เช่น สังคม , วัฒนธรรมและประเพณี ฯลฯ โดยสรุปแล้วชาวไทยรามัญมีวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. อาชีพ

จากการสัมภาษณ์⁸ พบว่าเดิมชาวมอญในหมู่บ้านมีที่นาและทำนาเป็นหลักอยู่ในบริเวณ ลำโรง บางพลี เป็นสังคมเกษตร ยามว่างทำงานจักสานและเลี้ยงสัตว์เล็กน้อย โดยช่วงเวลาที่ทำนาจะไปทำนาและอาศัยอยู่ที่ทำนา หรือบ้านที่นา ต่อมาน้ำเสียทำให้ทำนาไม่ได้ผลประกอบกับที่ดินมีราคาสูงขึ้นในช่วง พ.ศ. 2535 -2538 ชาวมอญส่วนมากขายที่ดินจึงนำเงินมาฝากธนาคารและนิยมให้ลูกหลานได้รับการศึกษาที่ดี ชาวมอญในรุ่นต่อมาตั้งแต่อายุประมาณ 50 ปีลงมา เปลี่ยนมาประกอบอาชีพรับราชการและเอกชนเป็นส่วนมาก จากคำบอกเล่าก็มีบางส่วนยังคงมีที่นาหรือสวนอยู่ที่ลำโรงแต่ไม่ได้ประกอบเป็นอาชีพหลัก มักเป็นการให้เช่าที่ทำงาน

2. ศาสนา และความเชื่อ

ประชาชนโดยทั่วไปนับถือศาสนาพุทธ โดยชาวไทยมอญจะนิยมไปวัดมอญตั้งแต่ละหมู่บ้านก็จะมีวัดมอญที่เป็นวัดที่ประกอบพิธีกรรมประจำหมู่บ้าน

จากการสำรวจและสัมภาษณ์⁹ พบว่า ความเชื่อในหมู่บ้านของชนมอญในหมู่บ้านทรงคนองนี้แม้ว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ก็ยังคงมีความเชื่อและข้อห้ามต่าง ๆ บางส่วน ความเชื่อหลายประการก็ได้สูญหายไปจากหมู่บ้านนี้ แต่หมู่บ้านอื่นก็ยังมีคนที่จัดพิธีกรรมเหล่านี้อยู่ ได้แก่ การรำผี ทะแยมมอญ ซึ่งได้หมดไปจากหมู่บ้านทรงคนองแล้วแต่ยังคงมีผู้สืบทอดอยู่ในบางหมู่บ้าน เช่น บ้านแซร์ บ้านเวชะราว

การนับถือผี

การนับถือผีจากการศึกษาของ Foster อ้างใน สุภรณ์ โอเจริญ¹⁰ กล่าวว่ามอญนับถือผีที่สำคัญ 2 ชนิด คือ ผีประจำหมู่บ้าน และผีเรือน ซึ่งในหมู่บ้านทรงคนอง ผู้วิจัยสำรวจพบการนับถือผีเรือนตามสายตระกูลเท่านั้น โดยมีที่ไว้ผีเรือนอยู่ที่เสามีซึ่งอยู่ที่เสาเอกทางทิศตะวันออกของด้านสกัด

ความเชื่อในโชคลางและข้อห้ามต่าง ๆ ในปัจจุบันที่เกี่ยวกับอาคาร

- บางบ้านที่ใคร่ครวญจะไม่มีพระพุทธรูปตั้งในบ้าน เนื่องจากถือว่าเมื่อเดินไปมาในบ้านจะเป็นการรบกวนพระพุทธรูป แต่ภายในบ้านจะมีรูปภาพของพระและของขลังอื่น ๆ ได้ บางครอบครัวที่สมรสกับคนชาติอื่นก็มีพระพุทธรูปในบ้านโดยตั้งพระพุทธรูปหันหน้าไปทางทิศเหนือ หรือตะวันออก บางบ้านที่ไม่มีหิ้งอุจู้ก็จะตั้งพระไว้ที่เสามีก็มี
- ความเชื่อเรื่องทิศ คนมอญจะหันหัวนอนไปทางทิศใต้หรือทิศตะวันออก

⁸ สัมภาษณ์ อ. ฉวีวรรณ ควรแสง , ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอพระประแดง , 20 ธ.ค. 2543.

⁹ สัมภาษณ์ คุณ วิจิตร เกตระชนม์ , ผู้ใหญ่บ้านตองฮู (อ.บ.ต. ทรงคนอง) , ส.ค. 2543.

¹⁰ สุภรณ์ โอเจริญ , มอญในเมืองไทย , (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2541) , หน้า 87.

การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์

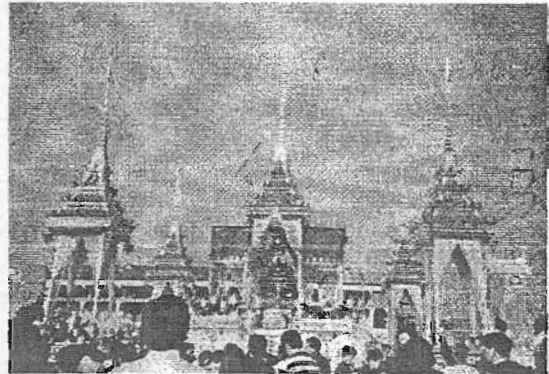
- เจ้าพ่อลัดโพธิ์ ลักษณะเป็นศาลาขนาดเล็กยกพื้นมีรูปสลักไม้ของเจ้าพ่อ ตั้งอยู่ปากคลองลัดโพธิ์ ทั้ง 2 ฟาก เป็นเจ้าพ่อคุ้มครองหมู่บ้าน โดยศาลที่หมู่บ้านจะเป็นศาลเล็กที่จำลองมาจากศาลเดิมเพื่อเป็นสิริมงคล
- เจ้าแม่เมี้ยคำ จากการสัมภาษณ์ ¹¹พบว่า เป็นศาลที่เกิดขึ้นภายหลังจากความเชื่อคนผู้อาศัยในแพลตให้เช่า ไม่มีความเกี่ยวข้องกับคนมอญดั้งเดิมในพื้นที่

พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวกับพิธีที่ยังปฏิบัติอยู่ในหมู่บ้าน

- พิธีกรรมเกี่ยวกับการบวชนาค ความแตกต่างกับนาคไทยอยู่ที่นาคจะไม่โกนผมและแต่งตัวด้วยผ้า ยก ห่มสไบ คล้องพวงมาลัย ทัดดอกไม้งามแห่คานหามนำดอกไม้รูปเทียนไปลาญาติผู้ใหญ่ และการแห่นาคจะนั่งบนแคร่ไม้ซี่คอกแบบไทย¹²
- พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย จะใช้โลงมอญ (ฮลาบ็อก) ซึ่งถ้าเป็นพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ก็จะมีการตกแต่งเมรุ ยกยอดปราสาท 3, 5, 7 ชั้น ตามความสำคัญของพระ ในหมู่บ้านจะมีการเก็บศพไว้ 1-2 ปีจึงเผา ¹³ จากการสำรวจผู้เขียนยังพบที่เก็บศพอยู่ในสุสานวัดคันลัด การใช้โลงมอญยังพบอยู่แต่น้อยลงเนื่องจากใช้ค่าใช้จ่ายสูง

ภาพที่ 3 งานบวชของชาวมอญ
ที่มา ชาวบ้านทรงคนอง

ภาพที่ 4 งานศพของพระครูสมุทรวารภรณ์
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายเมื่อ 13 ก.พ. 2543

¹¹ สัมภาษณ์ คุณยายชั้น มงคลพันธ์, ผู้อาวุโสหมู่บ้านทรงคนองอายุ 83ปี, 16ธ.ค.2543.

¹² สุเอ็ด คชเสนี, "วัฒนธรรมประเพณีมอญ" ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูสมุทรวารภรณ์, (สมุทรปราการ : พระประแดงการพิมพ์, 2543) หน้า71.

¹³ "ประเพณีการจัดทำศพพระสงฆ์แบบของชาวมอญ" ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูสมุทรวารภรณ์, (สมุทรปราการ : พระประแดงการพิมพ์, 2543) หน้า 160.

3. ประเพณีทางศาสนาและงานเทศกาลประเพณี

ประเพณีทางศาสนาที่สำคัญของชาวไทยมอญที่เป็นที่รู้จักกันดี ได้สืบทอดและอนุรักษ์มาจนถึงปัจจุบันคือ เทศกาลสงกรานต์พระประแดง (ปากลัด) ซึ่งในเทศกาลนี้ปัจจุบันเป็นงานเทศกาลที่เป็นเอกลักษณ์และความภูมิใจของชาวอำเภอพระประแดง เป็นการร่วมใจกันจัดขึ้นจากคนท้องถิ่นไม่ว่าจะมีเชื้อชาติใดด้วยความคิดที่จะต้องการสืบทอดประเพณีของชาวไทยมอญต่อไป และการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ แต่ในช่วงหลังเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นเนื่องจากประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวและเงินรายได้จากผู้สนับสนุน¹⁴ ปัจจุบันกิจกรรมที่เกิดขึ้นต่างไปจากเดิม คือ ส่วนของพิธีที่เกี่ยวกับศาสนาในวันขึ้นปีใหม่จริง ในวันที่ 13 เมษายน และส่วนเทศกาลสงกรานต์ที่จัดขึ้นใน 1 สัปดาห์หลังวันที่ 13 มักจัดในวันอาทิตย์ของทุกปี

ประเพณีในเทศกาลสงกรานต์ (ดูรายละเอียดภาคผนวก ข)

- การทวนกละแหม
- ประเพณีส่งข้าวสงกรานต์ (เบิงชงกราน)
- ประเพณีแห่ธง-ธงตะขาบ การทำธงตะขาบประชาชนจะทำกันเองในหมู่บ้านทรงคนอง และบ้านโรงเรือ จะจัดทำกันที่ใต้ถุนบ้าน ธงตะขาบจะถูกนำมาเจิมหลังจากพิธีทำบุญกลางบ้านเสร็จสิ้น ตกบ่ายหนุ่มสาวก็จะมาแห่ธงตะขาบไปตั้งต้นที่โรงเรียนอานววิทยแล้วจึงแห่ไปวัดประจำหมู่บ้าน มีแตรวง กลองยาว ฟ้อนรำ เมื่อถึงวัดพระสงฆ์ลงมานั่งในประจำพิธีหรือศาลาวัด แล้วเอาธงตะขาบผูกเชือกขึ้นยอดเสาพอประมาณก่อน แล้วผู้นำกล่าวคำบูชาธงตะขาบเสร็จจึงเริ่มชักธงสู่ยอดเสาหงส์ เวลาชักธงตะขาบขึ้นสู่ยอดเสาจะติดที่อยู่ใต้ตำแหน่งปลายหางหงส์ ขณะนั้นพระสงฆ์ก็จะสวดชัยมงคลคาถาจนเสร็จพิธี แตรวงบรรเลงเพลง และปล่อยนกปล่อยปลา¹⁵
- การเล่นสะบ้า ในหมู่บ้านทรงคนองมีมากที่สุด 4 บ่อน เดิมการเล่นสะบ้าจัดใต้ถุนบ้านที่โปร่งโดยทุบดินให้เรียบ ปัจจุบันเล่นตามลานโล่ง, ที่ว่างหรือใต้ถุนซีเมนต์ก็ได้ แต่ต้องมีที่พอกให้คนเข้าชมได้ อำเภอและเทศบาลจะมีเงินอุดหนุนให้ในเขตของตน
- ประเพณีแห่ปลาปล่อยนก ปัจจุบันเป็นงานสงกรานต์พระประแดง เทศกาลสงกรานต์พระประแดงเป็นงานที่มีชื่อเสียงและเป็นหน้าตาของอำเภอ และส่งเสริมการท่องเที่ยวในพระประแดง ในปี พ.ศ. 2543 ได้รับการสนับสนุนจากทาง ท.ท.ท. ให้เป็นหนึ่งในงานมหาสงกรานต์สี่ภาค เทศกาลนี้เริ่มมาจากประเพณีแห่ปลาปล่อยนกของชาวมอญบ้านทรงคนองและบ้านแช่¹⁶
- ประเพณีแข่งเรือ จัดขึ้นทุกปีในวันแรม 1-6 ค่ำเดือน 11 คือเดือนตุลาคม จัดการแข่งขันบริเวณที่ว่าการอำเภอพระประแดง

¹⁴ สัมภาษณ์ อ. จวีวรรณ ควรแสง, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอพระประแดง, 20 ธ.ค. 2543.

¹⁵ ชมรมบาแดง . เอกสารเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ชมรมชาวบาแดง : บาแดง โฟล์ค . ฉบับที่ 2 (ประจำเดือน กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2543):หน้า 4.

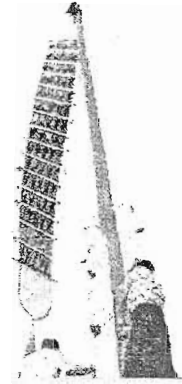
¹⁶ กองกิจกรรม , การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย , " งานเทศกาลมหาสงกรานต์ 4 ภาค , "2543 .(ม.ป.ท.)

ภาพที่ 5 งานแห่งสร้างตะขบ

ที่มา เอกสารจากศูนย์วัฒนธรรม อำเภอพระประแดง

สรุปลักษณะกิจกรรมงานเทศกาลประเพณี

การจัดงานเทศกาลของชาวมอญในพื้นที่แยกเป็น 2 ส่วนอย่างชัดเจน คือ

- การจัดงานเพื่อสนองความต้องการสืบทอดและอนุรักษ์ประเพณีโดยคนในพื้นที่ กิจกรรมที่จัดขึ้นจึงมีลักษณะเฉพาะและประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ เช่น การเล่นสะบ้า จะแยกการเล่นในวันประเพณีจริงของบ่อนประจำแต่ละบ้านและการแสดงในงานสงกรานต์ ดังนั้นกิจกรรมจึงกระจายอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน
- การจัดงานเทศกาลเพื่อการท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ เดิมการจัดงานประเพณีติดต่อกัน 1 สัปดาห์ แต่ต่อมามีการจัดสัปดาห์ลดจำนวนวันลงจนเหมือนแยกมาจัดหลังวันสงกรานต์ 1 สัปดาห์ โดยทำการประชาสัมพันธ์ในบริเวณใกล้เคียง การจัดงานแสดงต่าง ๆ เพิ่มจากประเพณีเดิมเพื่อเพิ่มความดึงดูดแก่นักท่องเที่ยว โดยการจัดงานจะรวมอยู่ในบริเวณเขตเทศบาลเป็นหลักและเป็นการจัดงานเพื่อ "ดูและชม" มีลักษณะเป็นการแสดงมากกว่าการให้เข้าร่วมกิจกรรม จะเห็นว่าเมื่อเป็นประเพณีที่มีความสำคัญในระดับจังหวัดซึ่งมีต้นกำเนิดจากวิถีชีวิตของชาวมอญในบริเวณนี้ ทั้งงานสงกรานต์และการแข่งเรือกลับไม่มีคนมอญเข้าร่วมในงาน¹⁷

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁷ สัมภาษณ์ อ. จีวีวรรณ ควรแสง, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอพระประแดง, 20 ธ.ค. 2543.

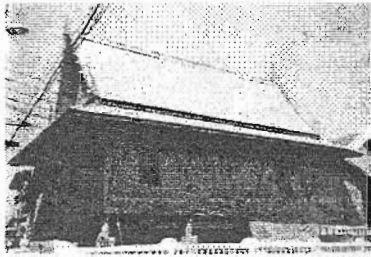
3.3 สถาปัตยกรรมและวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน

3.3.1 ลักษณะเรือนพื้นถิ่นไทยมอญ

1. ประเภทเรือนไทยมอญในหมู่บ้านทรงคนอง

ลักษณะของเรือนไทยมอญในอำเภอพระประแดง¹⁸ สรุปได้ว่า เรือนมอญรุ่นแรกที่ยอพยพมาน่าจะเป็นเครื่องผูกแบบไทยต่อมาจึงปรับปรุงให้คงทนถาวรขึ้น และได้จัดกลุ่มเรือนที่คล้ายคลึงกันได้ 6 กลุ่ม คือ เรือนเดี่ยวมีชาน ไม่ต่อเติม (นอกจากต่อเติมหลังคาคลุมชาน), เรือนเดี่ยวมีชานมีหลังคาคลุมส่วนต่อเติมด้านข้างของตัวเรือน (พบมากที่สุด), เรือน 2 หลังมีชานกลางต่อหลังคาคลุมเนื้อที่ใหม่ด้านหลัง, เรือน 2 หลังแฝด มีหลังคาคลุมชานกลาง และมีหลังคาคลุมเนื้อที่ต่อเติมด้านหลัง, เรือน 2 หลังมีชานวางเหลื่อมหันหน้าตามกันต่อหลังคาคลุมเนื้อที่ต่อเติมใหม่ด้านหลัง, เรือนหมู่มากกว่า 2 หลังขึ้นไป จากการสำรวจของผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2543 แต่ที่พบในหมู่บ้านทรงคนอง พบ 4 กลุ่มตามการต่อเติมที่เปลี่ยนแปลงไป คือ

- เรือนเดี่ยว ไม่มี ชาน ต่อเติมด้านหลัง
- เรือนเดี่ยว มีชานหรือไม่มีชานมีหลังคาคลุม ต่อเติมใหม่ด้านยาวหรือด้านสกัด (เป็ไร่าะ)
- เรือน 2 หลัง วางตั้งฉากกัน ต่อเติมหลังคาคลุมเนื้อที่ใหม่ด้านหลัง
- เรือน 2 แฝด ไม่มีหรือมีหลังคาคลุมชานกลาง ต่อหลังคาคลุมเนื้อที่ใหม่ด้านหลัง

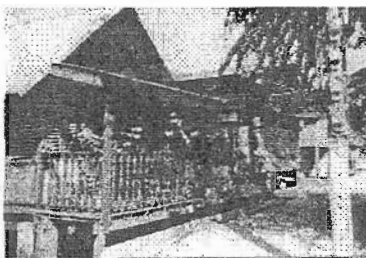
เรือนเดี่ยวไม่มีชาน

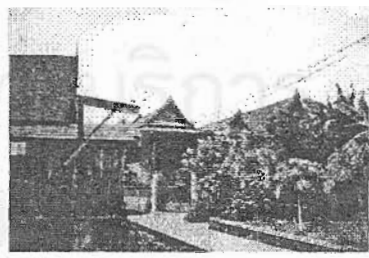
เรือนเดี่ยว ต่อเติมชานและเป็ไร่าะ

เรือน 2 หลังวางตั้งฉากกัน

เรือนแฝดไม่มีหลังคาคลุมชาน

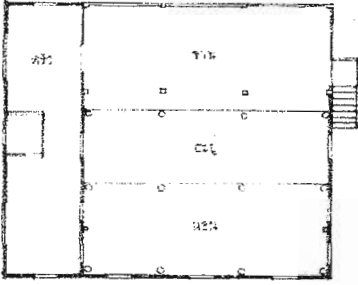

เรือนแฝดมีหลังคาคลุมชาน

ภาพที่ 6 เรือนไทยมอญรูปแบบต่าง ๆ

ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพก.พ.- ธ.ค.2543

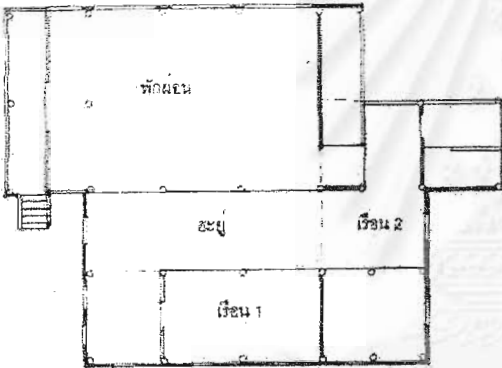
¹⁸ ผุสดี ทิพทัส และสุวัฒนา ธาดานิติ, การศึกษาชุมชนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ, รายงานผลการวิจัยเงินลงทุนงบประมาณแผ่นดิน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (ม.ป.ท.), 2532.บทที่ 5 หน้า 20-24.

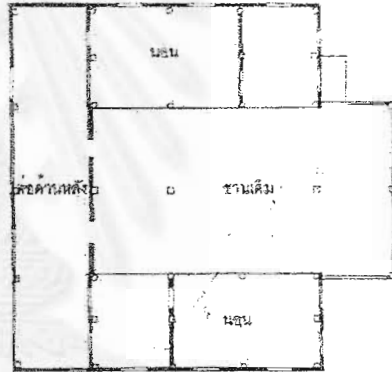
เรือนเดี่ยว ต่อเติมหลังคาคลุมชาน
เจ้าของ คุณยายชิ้น มงคลพันธ์
ที่มา ผู้วิจัยสำรวจเมื่อวันที่ 19 ก.พ. 2543

เรือนเดี่ยวต่อเติมด้านสกัด (เปราะาะ)
เจ้าของ คุณกมล ศิริสวัสดิ์
ที่มา ผู้วิจัยสำรวจเมื่อวันที่ 19 ก.พ. 2543

เรือน 2 หลังวางตั้งฉากกัน
ที่มา การสำรวจของ มขไกร สุภาดารัตน์ โน อรศิริ
ปาณินท์, เรือนพื้นบ้านไทย-มอญ, หน้า 81.
ภาพที่ 7 ผังของเรือนไทยมอญประเภทต่าง ๆ ในหมู่บ้านทรงคนอง

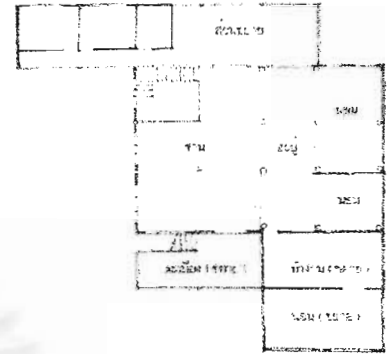
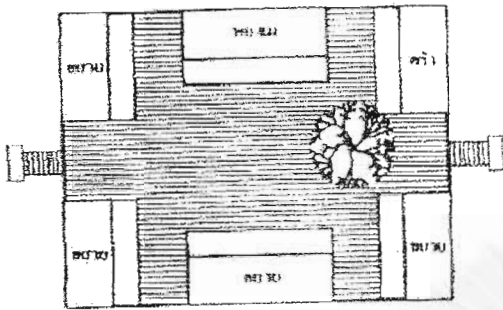
เรือนแฝดต่อเติมหน้าหลังและหลังคาคลุมชานกลาง
เจ้าของ คุณสุรพล พิเรนทร
ที่มา ผู้วิจัยสำรวจเมื่อวันที่ 5 ก.พ. 2543

2. ลักษณะความแตกต่างของเรือนไทยมอญเปรียบเทียบกับเรือนไทย

เรือนไทย จะมีเรือนพ่อแม่เป็นเรือนกลาง เรือนขยายจะขยายออกสองข้างของเรือนพ่อแม่ มีห้องมิดชิดพร้อมชานหลัง ขยายออกไปเป็นระบบเดียวกัน

เรือนไทยมอญ นั้นจะมีการขยายตัวต่างออกไปมักไม่เป็นระบบเดียวกับเรือนเดิม อาจต่อออกไปจากโถงกลาง หรือ เปราะ หรือต่อจากชานมักเป็นส่วนห้องน้ำ ห้องครัว¹⁹

¹⁹ อรศิริ ปาณินท์. เรือนพื้นบ้านไทย-มอญ. (นครปฐม : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542), หน้า 370.

ผังการขยายตัวของเรือนไทย
ที่มา ฤทัย ใจจงรัก, เรือนไทยเดิม, หน้า 14.

ผังการขยายตัวของเรือนไทยมอญที่ต่อเติมจากเรือนพอ
แม่อย่างไม่เป็นระบบ

ที่มา ผู้วิจัยสำรวจบ้าน อ. ศิริวรรณ มหาสิงห์ ก.พ. 43

ภาพที่ 8 ลักษณะความแตกต่างของเรือนไทยมอญเปรียบเทียบกับเรือนไทย

ทิศทางการวางเรือนนอน ประตู และบันไดทางขึ้น ผู้วิจัยสำรวจพบว่ายังเห็นความเชื่อในเรื่องทิศมงคล คือการหันหัวนอนทางทิศใต้ จึงวางเรือนขนานกับแม่น้ำสอดคล้องกับทิศทางการหันหัวนอนสู่ทิศใต้ตามความเชื่อของคนมอญพบถึง 72.6 % ของจำนวนทั้งหมด แต่บางหลังก็วางตามลักษณะที่ดินที่จำกัด และจากการสำรวจพบว่าเดิมมักหันบันไดไปทางทิศตะวันออก เลี่ยงการหันสู่ทิศตะวันตกซึ่งเป็นทิศคนตาย จากการเปลี่ยนแปลงและต่อเติมเรือนทำให้ตำแหน่งบันไดเปลี่ยนแปลงไปตามความสะดวกไม่เน้นความเชื่อเรื่องทิศบันไดมากนัก

3.3.2 วิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนมอญมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของเทศบาลเมืองพระประแดง ดังนั้นการวิเคราะห์การตั้งถิ่นฐานจากแผนที่จึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วง ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาเมืองพระประแดงและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยใช้เอกสารประกอบการวิเคราะห์จากหลักฐานระวางที่ดิน ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2446) จากสำนักงานที่ดินอำเภอพระประแดง แสดงถึงการจับจองที่ดินในรัชกาลที่ 5 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. 2495 , พ.ศ. 2517 , พ.ศ. 2541

- ช่วงที่ 1 การตั้งเมืองนครเขื่อนขันธ์ (พ.ศ. 2358 - รัชกาลที่ 5)
  - ช่วงที่ 2 การตั้งเมืองพระประแดง (รัชกาลที่ 6 - พ.ศ. 2503)
  - ช่วงที่ 3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 - 5 (พ.ศ. 2504 - 2529)
  - ช่วงที่ 4 แผนพัฒนาฉบับที่ 6 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2530 - ปัจจุบัน)
- มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ช่วงที่ 1 การตั้งเมืองนครเขื่อนขันธ์ (เมืองพระประแดง พ.ศ. 2358 - รัชกาลที่ 5)

ชาวมอญที่อพยพมาในการสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์จะตั้งถิ่นฐานรวมกลุ่มกันตามหมู่บ้านเดิมและใช้ชื่อหมู่บ้านเดิมของตน เกิดเป็นชุมชนชาวมอญกลุ่มใหญ่ในแถบเจ้าพระยาตอนใต้

- **การเปลี่ยนแปลงของเมืองนครเขื่อนขันธ์ (เมืองพระประแดง)**

ปัจจัยสำคัญคือการสร้างป้อมปราการต่าง ๆ โดยมีทหารมอญซึ่งเป็นกำลังในกำลังรบทางเรือตั้งถิ่นฐานอยู่ตาม เส้นทางริมคลอง คือ คลองลาดโพและคลองลาดหลวง และริมแม่น้ำเจ้าพระยาเนื่องจากการคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก เพื่อความสะดวกในการสัญจรไปยังที่นาของตนในฝั่งตรงข้าม ลักษณะเป็นหมู่บ้านยาวไปตามริมน้ำ โดยมีวัดประจำชุมชนอยู่แยกออกไปใกล้ ๆ

- **การเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านทรงคนอง**

สภาพอาคาร ลักษณะอาคารตามการสันนิษฐาน (การศึกษาชุมชนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ) คาดว่าเป็นช่วงแรกเครื่องผูกใช้วัสดุหาได้ในท้องถิ่น ต่อมาในช่วงรัชกาลที่ 5 จึงเริ่มเป็นอาคารแบบเรือนไทยภาคกลางแฝงด้วยความเชื่อในการสร้างของชาวมอญ²⁰ ช่วงแรกชาวมอญในหมู่บ้านทรงคนองยังมีที่ดินรวมเป็นอาณาเขตเดียวกัน ต่อมามีการจัดทะเบียนกรรมสิทธิ์ที่ดิน (ตามแผนที่ระวาง ร. ศ. 121) ทำให้ลักษณะการจับจองต่างกันไปตามฐานะและขนาดครอบครัวจึงเกิดความแตกต่างของขนาดที่ดิน จากเดิมคาดว่ามีความหนาแน่นไม่ต่างกันนัก

การสัญจร การเชื่อมโยงแต่ละหมู่บ้าน ด้วยทางเดินเลียบบนแม่น้ำ และทางเดินสู่บางกระเจ้า (ถนนเพชรหึง ในปัจจุบัน) โดยบ้านทรงคนองและโรงเรือใช้เส้นทางเดิน (ซอยทรงคนอง 2) เชื่อมโยงกับวัดคันลัดซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้าน²¹ และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี ความเชื่อของชาวมอญทั้ง 2 หมู่บ้าน

2. ช่วงที่ 2 การตั้งเมืองพระประแดง (รัชกาลที่ 6 - พ.ศ. 2503)

ชุมชนยังคงเป็นชุมชนเกษตรกรรมอยู่เช่นเดิม คาดว่ามีการขยายตัวไม่มากนัก จากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศในปี พ.ศ. 2495 ชุมชนก็ยังคงหนาแน่นในแถบสถานที่ราชการและตลาด ชุมชนที่พักอาศัยยังคงมีการตั้งถิ่นฐานแบบเดิม

- **การเปลี่ยนแปลงของเมืองพระประแดง**

ในรัชกาลที่ 6 ป้อมต่าง ๆ ที่หมดสภาพแล้วถูกแทนที่ด้วยสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นผลให้ต่อมาเมืองพระประแดงเหลือหลักฐานของป้อมต่างๆ น้อยมาก ศูนย์กลางการค้าอยู่บริเวณตำบลตลาด จึงมีอาคารบ้านเรือนค่อนข้างหนาแน่น การคมนาคมในตัวเทศบาล เริ่มเปลี่ยนเป็นทางบก²²

²⁰ ผุสดี ทิพพัส และ สุวัฒน์ ธาดานิติ . การศึกษาชุมชนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ , 2532, บทที่ 5 หน้า 8 .

²¹ สัมภาษณ์ คุณยายชิ้น มงคลพันธ์ , ผู้อาวุโสหมู่บ้านทรงคนองอายุ 83 ปี , 16ธ.ค.2543.

²² "ปราการเก่าที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ , " เอกสารจากสภาวัฒนธรรมอำเภอพระประแดง , (ม.ป.ป.,ม.ป.ท.)

- การเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านทรงคนอง

สภาพอาคาร จากแผนที่ทางอากาศในปี พ.ศ. 2495 หมู่บ้านทรงคนองมีการขยายตัวขึ้นมากเมื่อเทียบกับในรัชกาลที่ 5 พื้นที่ริมแม่น้ำมีความหนาแน่นขึ้นอย่างชัดเจน และเริ่มขยายตัวไปทางทิศเหนือ เนื่องจากข้อจำกัดขอบเขตทั้ง 3 ด้าน คือคลองลาดโพ แม่น้ำเจ้าพระยา และหมู่บ้านโรงเรือ

เรือนไทยมอญสร้างขึ้นในช่วงนี้ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบันเป็นจำนวนมากที่สุด เนื่องจากวัสดุเดิม เป็นวัสดุที่ไม่คงทน ประกอบกับมีฐานะดีขึ้นจึงมีการสร้างทดแทนขึ้นในช่วงนี้²³

หมู่ 7 ทรงคนอง ได้ชื่อว่า หมู่บ้านโรงเรือ เนื่องจากทางราชการได้นำขุขี้ที่ใช้ขวงแม่น้ำมาขุดเป็นเรือในบริเวณหมู่บ้านหลังจากมีการเลิกใช้ป้อมบริเวณนี้แล้ว²⁴

3. ช่วงที่ 3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 – 5 (พ.ศ. 2504 –2529)

เป็นช่วงที่การที่รัฐได้กำหนดให้อำเภอพระประแดงเป็นศูนย์กลางการค้าบริการ และรองรับด้านอุตสาหกรรม เมืองจึงขยายตัวออกด้านเหนือและใต้ของเมือง

- การเปลี่ยนแปลงของเมืองพระประแดง

ปัจจัยที่มีผลสำคัญในแนวทางการขยายตัวของเมืองคือ การตัดถนนนครเขื่อนขันธ์เพื่อเชื่อมกับถนนสุขสวัสดิ์ เมื่อเปรียบเทียบกับแผนที่ ปี พ.ศ.2495 จะเห็นว่าตัดถนนตามแนวทางเดินและแนวลำกระโดงของที่สวนในบริเวณดังกล่าว

ในเขตเทศบาลเมืองพระประแดงการใช้ที่ดินมุ่งเน้นไปในทางพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม ซึ่งขยายตัวสู่เขตที่พักอาศัยเดิม จนกลายเป็นเขตพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่น

- การเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านทรงคนอง

สภาพอาคาร ผลจากการเป็นเมืองอุตสาหกรรมทำให้ความต้องการที่อยู่อาศัยของผู้ใช้แรงงานมากขึ้น จากผลการตัดถนนเพชรหึง จึงเกิดการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมและตึกแถวเข้าไปในพื้นที่บางกระเจ้า แต่เนื่องจากการควบคุมการใช้ที่ดินบริเวณบางกระเจ้าให้อนุรักษ์เป็นพื้นที่สีเขียวใน พ.ศ. 2520 การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเข้าสู่พื้นที่จึงชะลอลง แต่ก็ยังมีการขยายตัวของที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับแรงงานซึ่งเริ่มเพิ่มจำนวนขึ้นมาในหมู่บ้าน²⁵

²³ มุสดี ทิพทัส และ สุวัฒน์ ภาดานิติ . การศึกษาชุมชนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ , 2532,บทที่ 5หน้า 8.

²⁴ จำปาศรี เทพสง่า , " เมืองประวัติศาสตร์พระประแดง " , เอกสารจากสภาวัฒนธรรมอำเภอพระประแดง , 2541.

²⁵ ประภาศรี จิตพัฒน์ไพบุลย์ , "การจัดหาที่อยู่อาศัยของลูกจ้างแรงงาน ย่านอุตสาหกรรม กรณีศึกษา อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิตศึกษาคณะพัฒนา ภาควิชาเคหะการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2537) , หน้า 59 .

มีการสร้างอาคารให้เช่าหรือแบ่งบ้านเป็นห้องเช่าของคนในชุมชนและพื้นที่ติดต่อกันเพียง หนึ่งห้องเช่ารวมทั้งการแบ่งขายที่ดินเป็นแปลงย่อยในส่วนริมถนนของชุมชนทำให้เกิดบ้านเดี่ยวรูปแบบร่วมสมัยเพิ่มขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ และมีผลต่อสภาพบ้านเรือนและความเป็นอยู่ของชาวไทยเชื้อสายมอญ เริ่มมีการกันรั้วแต่ละบ้าน เนื่องจากมีคนภายนอกเข้ามาอยู่ในชุมชนมากขึ้น

ปัญหาน้ำท่วมทำให้บ้านหลายหลัง " ติดบ้าน " หรือถมที่ขึ้น ทำให้ความสูงของเรือน แม้ว่าจะมีจำนวน 2 ชั้นเท่ากัน แต่ก็มีมีความสูงต่างกัน

การสัญจร ได้มีการตัดถนนเพื่อเชื่อมเข้าและออกจากพื้นที่การตั้งถิ่นฐานจึงขยายตัวไปตามแนวถนน พร้อมกับการตัดถนนเพชรหนึ่งโดยอาศัยที่ดินบริเวณลำกระโดงและคลองเก่าบางส่วน ซึ่งทำให้คลองลัดโพหมดสภาพเป็นคลองลัดไปในชว่งนี้ และเป็นการตัดผ่านเส้นทางเดินเชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้านทรงคนองกับวัดคันลัด

ถนนในหมู่บ้านพัฒนาจากทางเดินเท้ามีลักษณะเป็นอิฐแผ่นใหญ่²⁶ ประกอบกับบ้านเรือนสร้างติดชิดกันจึงคับแคบไม่สามารถขยายตัวได้ ต่อมาเพื่อแก้ปัญหา น้ำท่วมจึงเทพื้นถนนในหมู่บ้านเป็นคอนกรีตสูงชันเรื่อย ๆ ทำให้ทางเดินและได้ถนนที่เคยเป็นทางสัญจรต่อเนื่องกันได้ แยกระดับออกจากกัน

การพัฒนาการคมนาคมทางบก และ การพัฒนาระบบประปาเป็นระบบบาดาลหมู่บ้าน²⁷ ทำให้ความสำคัญในการใช้ท่าเรือประจำหมู่บ้านเพื่อการสัญจรและการบริโภคหมดความสำคัญไป และเน้นการพัฒนาการเข้าถึงทางบกเป็นหลัก ลำกระโดงและคลองในชุมชนต้นเขินและหมดความสำคัญในการสัญจรทางน้ำ หลังจากการเทพื้นทางเดินเป็นคอนกรีตข้ามคลองและลำกระโดง คลองและลำกระโดงจึงมีสภาพเป็นเพียงทางระบายน้ำในที่สุด

4. ช่วงที่ 4 แผนพัฒนาฉบับที่ 6 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2530 - ปัจจุบัน)

ผลจากแผนพัฒนาฉบับที่ 6 และการพัฒนาสาธารณูปโภคจากพระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาสภาพแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ประกาศให้บริเวณบางกระเจ้าเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 44 และ 45 จึงมีการวางผังแม่บทโครงการสวนกลางมหานครขึ้น แล้วเสร็จเมื่อ กันยายน 2543 แต่ผลการควบคุมการใช้ที่ดินไม่เป็นผลนักทำให้มีอาคารและโรงงานขยายตัวในพื้นที่ไปแล้วบางส่วน ที่อยู่อาศัยเริ่มขยายตัวไปตามแนวถนนเพชรหนึ่งแม้ว่าจะมีกฎหมายควบคุมแล้วก็ตาม

ผลจากการเป็นพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรมดังกล่าวทำให้เกิดการพัฒนาโครงการสัญจร ทำให้เกิดการปรับปรุงถนนเพชรหนึ่งการจราจรบริเวณนี้จึงสะดวกขึ้น

- การเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านทรงคนอง

สภาพอาคาร จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านทรงคนองพบว่าผลจากยุคการเฟื่องฟูของการขายที่ดินในช่วงปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา เกิดการซื้อขายที่ดินริมถนนบางนา-ตราดซึ่งเดิมเป็นที่นาของชาวมอญ เกิดผล 2 ประการคือ

²⁶ สัมภาษณ์ คุณ จำเนียรสุข จำเริญทอง , เจ้าของบ้านจัดระเบียบหมู่บ้านทรงคนอง อายุ 57 ปี, 16 ธ.ค. 2543.

²⁷ สัมภาษณ์ คุณบุญชู บุญยิ้ม, เจ้าของบ้านริมหาดเจ้าเดิม, 10 ธ.ค. 2543.

ส่วนหนึ่งนำมาซ่อมแซมบ้านเรือนดั้งเดิมของตนให้เหมาะสมกับการใช้สอยมากขึ้น และการสร้างบ้านใหม่หรือซื้อที่ดินใหม่เพื่อย้ายออกไป

ปัจจุบันหมู่บ้านชาวไทยมอญที่อยู่นอกเขตเทศบาลจะมีการคงอยู่ของเรือนมอญมากกว่าในเขตเทศบาล และผลจากการขายที่ดินทำให้บ้านเรือนในหมู่บ้านทรงคนองยังคงมีสภาพที่ดีกว่าท้องที่อื่น รวมทั้งมีการปรับปรุงสภาพอาคารไปตามวัสดุและช่างที่หาได้ ลักษณะเรือนไทยมอญส่วนใหญ่ถูกต้องเดิมและเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ตอบสนองระบบอำนาจความสะดวกใหม่ ๆ ทำให้รูปแบบอาคารเปลี่ยนแปลงไป

มีการขยายตัวของบ้านเช่าของผู้ใช้แรงงานเข้ามาในหมู่บ้าน เนื่องจากการอึดตัวของการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลและโรงงานอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้นในบริเวณข้างเคียง

การสัญจร ทางเดินในหมู่บ้านเปลี่ยนเป็นคอนกรีตทั้งหมด และ แต่ละบ้านแบ่งเนื้อที่เพื่อให้ขยายถนนในหมู่บ้านให้รถยนต์เข้าได้ถึง²⁸ ทำให้การเข้าถึงโดยรถยนต์แต่ละบ้านสะดวกขึ้น

สรุปวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน

การตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านทรงคนอง มีการขยายตัวจากกลุ่มเรือนไทยมอญที่ตั้งเรือนตามแนวริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยเรือนในรุ่นแรกจะมีการวางเรือนนอนไปตามทิศใต้ เมื่อจำนวนอาคารขยายตัวหนาแน่นขึ้น เรือนรุ่นต่อมาจึงวางทิศทางไปตามเนื้อที่ดินที่จำกัด โดยช่วง 20 ปีหลังอาคารขยายออกด้านทิศเหนือของชุมชนและที่ว่างในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังเกิดอาคารที่พักอาศัยให้เช่าสำหรับผู้ใช้แรงงานจากโรงงานอุตสาหกรรมและตลาดในเทศบาลอำเภอพระประแดง ซึ่งปัจจุบันการขยายตัวของส่วนใจกลางชุมชนบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าสู่การอึดตัวของพื้นที่แล้ว และเนื่องจากกฎหมายการควบคุมการก่อสร้างอาคารในปี พ.ศ. 2535 ทำให้การก่อสร้างอาคารใหม่ในพื้นที่รอบนอกน้อยลง แต่การต่อเติมและเปลี่ยนแปลงสภาพเรือนไทยมอญเดิมยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดคันลัดและหมู่บ้านทรงคนอง

จากวิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน รวมทั้งเส้นทางและพื้นที่การใช้งานทั้งในด้านความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ จะพบว่าวัดคันลัด หมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือยังคงมีความสัมพันธ์กันอยู่ด้วยการประกอบพิธีกรรมและกิจกรรมร่วมกันโดยมีวัดและที่ว่างกลางหมู่บ้านเป็นที่ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ โดยมีชอยทรงคนอง 2 เป็นเส้นทางเชื่อมโยงสำคัญระหว่างวัดและหมู่บ้าน การที่วัดคันลัดตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านทรงคนองต่างจากวัดไทยที่มักจะต้องเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน นอกจากนี้วัดมอญในอำเภอพระประแดงจะตั้งอยู่นอกเขตหมู่บ้านทั้งสิ้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าอาจเกิดจากความเชื่อของชาวมอญในด้านการประกอบพิธีศพทั้งการฝังและเผา คือ วัดคันลัดนอกจากจะเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ตักบาตรน้ำผึ้ง ตักบาตรเทโว แห่หงส์ธงตะขาบ แล้ว ยังมีส่วนที่เป็นป่าช้าและศาลาเก็บศพของหมู่บ้านด้วย โดยที่หมู่บ้านทรงคนองจะมีความเชื่อในการเก็บศพไว้ก่อนเผา 100 วันขึ้นไป²⁹ ซึ่งเป็น

²⁸ สัมภาษณ์ คุณสุรพล พิเรนทร , เจ้าของบ้านริมทางเดินหลัก, ส.ค. 2543.

²⁹ อรศิริ ปาณินท์, เรือนพื้นบ้านไทย-มอญ, หน้า 314-315.

ลักษณะเฉพาะของชาวมอญ มีข้อกำหนดที่ป่าช้าต้องอยู่นอกหมู่บ้าน³⁰ และพิธีศพของชาวมอญโดยเฉพาะพระมอญจะมีทั้งการจุดลูกหนู พิธีแย่งศพ มอญร้องไห้³¹ ซึ่งมีเสียงดังทำให้รบกวนคนในหมู่บ้านได้ วัดจึงมักไม่อยู่ในเขตหมู่บ้าน

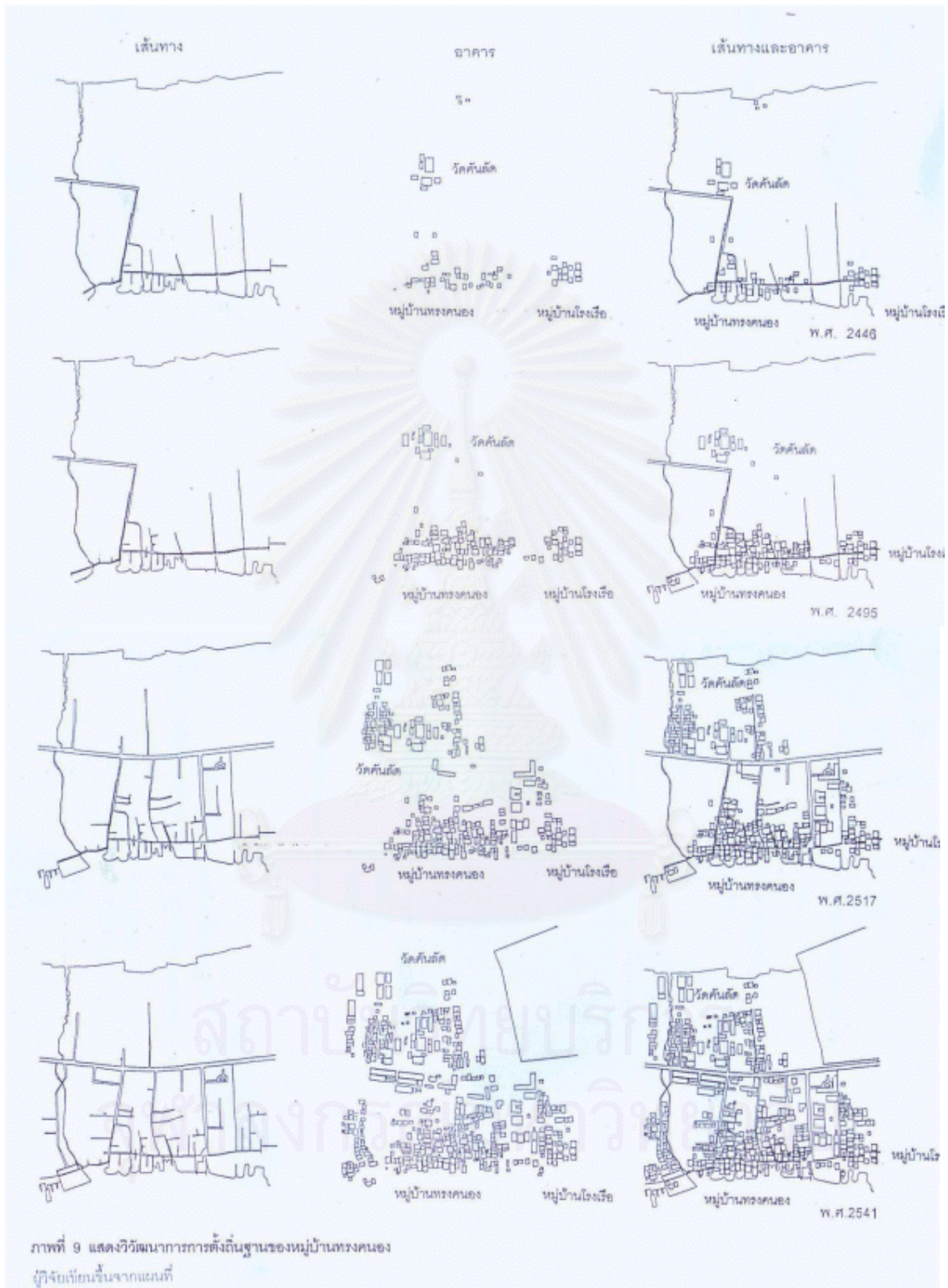
ดังนั้นจากความสัมพันธ์ของหมู่บ้านทรงคนอง หมู่บ้านโรงเรือและวัดคันลัด ในการประกอบกิจกรรมและพิธีกรรมร่วมกันแล้ว จึงสามารถกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการวิจัยโดยครอบคลุมเนื้อที่หมู่บ้านทั้ง 2 คือหมู่บ้านทรงคนอง หมู่บ้านโรงเรือ และวัดคันลัดเพื่อจะได้ข้อมูลของอย่างครบถ้วน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁰ จวน เกรือวิมยาจารย์ , "ตอนโลกสมุตติ " ,วิถีชาวมอญ , (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2537), หน้า189.

³¹ "ประเพณีการจัดทำศพพระสงฆ์แบบของชาวมอญ " ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูสมุทรวราภรณ์ .กุมภาพันธ์ 2543 ,หน้า 162.

บทที่ 4

สภาพปัจจุบัน

4.1 ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านทรงคนอง

4.1.1 ที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์

หมู่บ้านทรงคนอง ครอบคลุมอาณาเขต หมู่ 7, 8, 9 ของตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยที่อำเภอพระประแดงแบ่งการปกครองออกเป็น 14 ตำบล 177 หมู่บ้าน ตำบลทรงคนอง ครอบคลุม 13 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1-13 ปัจจุบันหมู่บ้านทรงคนอง อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2538 โดยตำบลทรงคนองตั้งอยู่ทิศเหนือของอำเภอพระประแดง¹

ปัจจุบันหมู่บ้านทรงคนอง มีอาณาเขตครอบคลุมไปถึงหมู่บ้านโรงเรือเดิม หรือปัจจุบันคือหมู่ 7 โดยที่ทั้ง 2 หมู่บ้านมีอาณาเขตติดต่อกันโดยมีศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการตั้งอยู่ระหว่าง 2 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 194 ไร่²

ที่ตั้งของหมู่บ้านทรงคนอง

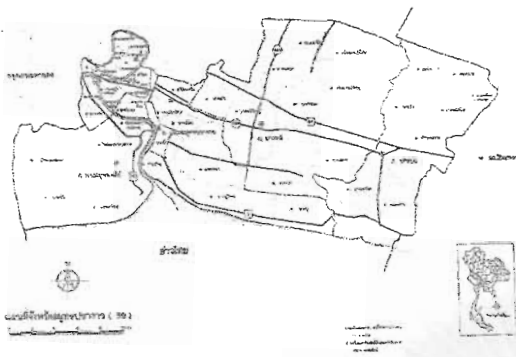
ทิศเหนือ	ติดเขตของ อ.บ.ต. บางยอ
ทิศตะวันออก	ซอยทรงคนอง 4 (ซอยข้างศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการ)
ทิศตะวันตก	คลองลัดโพธิ์
ทิศใต้	แม่น้ำเจ้าพระยา

ที่ตั้งของหมู่บ้านโรงเรือ

ทิศเหนือ	ติดเขตของ อ.บ.ต. บางยอ
ทิศตะวันออก	หมู่ 10 ต. ทรงคนอง
ทิศตะวันตก	ศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการ
ทิศใต้	แม่น้ำเจ้าพระยา

¹ เอกสารรายงานสภาพองค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนอง, 2542, หน้า 3.(อัดสำเนา)

² สรัชชา เวชพฤติ " เอกลักษณะทางวัฒนธรรม การติดต่อทางวัฒนธรรมและการผสมผสานทางวัฒนธรรม ในชุมชนมอญ ต.ทรงคนอง อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ " วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539, หน้า 110.

ภาพที่ 10 ที่ตั้งตำบลทรงคนอง จังหวัดสมุทรปราการ
ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2538

ภาพที่ 11 อาณาเขตตำบลทรงคนอง
ที่มา เอกสารองค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนอง

จากความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ กิจกรรม และประเพณีที่มีความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างหมู่บ้านทรงคนอง หมู่บ้านโรงเรือ และวัดคันลัด ดังนั้นจึงสามารถนำมากำหนดเป็นขอบเขตที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 12 ขอบเขตการศึกษา
ที่มา ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการสำรวจ

4.1.2 ประชากร

จากรายงานจำนวนราษฎรและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ของอำเภอพระประแดง ประจำปีเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2542 ตำบลทรงคนองมีประชากรทั้งหมด 9,256 คน³ เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2534 ซึ่งมีจำนวน 8,341 คน⁴ เพิ่มขึ้นเฉลี่ยในอัตรา 0.2 % ต่อปี จากการสำรวจเบื้องต้นในหมู่บ้านคาดว่ามีประชากรแฝงอีกจำนวนหนึ่งคือผู้ใช้แรงงานที่เช่าอาศัยอยู่ในพื้นที่

จากการเปรียบเทียบประชากรไทยมอญกับตารางประชากรรวมของหมู่ 7, 8, 9 ประกอบกับการสำรวจที่ตั้งบ้านเรือนของชาวไทยมอญ จะเห็นว่า อาณาเขตที่นับรวมเป็นหมู่บ้านทรงคนอง หรือ ชมรมทรงคนองมีพื้นที่บางส่วนของเขตหมู่บ้านตามการปกครองเท่านั้น

ตารางที่ 2 แสดงประชากรชาวไทยเชื้อสายมอญ

หมู่บ้าน	ชาวไทยมอญ ทั้งหมด	ชาย	หญิง	หลังคาเรือน
หมู่ 7	86	36	50	15
หมู่ 8	192	82	110	39
หมู่ 9	174	72	102	41
หมู่บ้านทรงคนอง	452	190	262	95

ที่มา : สรุปจากข้อมูลการสำรวจของ สรรวิชา เวชพฤติ , 2539 , หน้า 114, 130, 144

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนราษฎรของตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พ.ศ. 2542

ตำบลทรงคนอง	หมู่ที่	จำนวนราษฎร รวม	ชาย	หญิง	หลังคาเรือน
	7	423	195	228	199
	8	565	231	334	159
	9	806	431	375	161
	รวม	1,794	857	937	519

ที่มา : เอกสารจากองค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนอง , 2542 , หน้า 5

³ เอกสารจากองค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนอง พ.ศ. 2542 , หน้า 5

⁴ ผู้สดี ทิพทัส และ สุวัฒนา ธาดานิติ . การศึกษาชุมชนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ , รายงานผลการวิจัยเงินทุนงบประมาณแผ่นดิน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , (ม.ป.ท.) , 2532, บทที่ 3 หน้า 12.

4.1.3 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณหมู่บ้านทรงคนองและบ้านโรงเรือ เป็นละแวกที่พักอาศัยเกือบทั้งหมด โดยสำรวจในปี พ.ศ. 2543 พบความแตกต่างในการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นที่พักอาศัยดังนี้

1. การใช้เป็นที่พักอาศัยชนิดบ้านเดี่ยว มีปริมาณเกือบทั้งหมดของชุมชน
2. ที่พักอาศัยกึ่งพาณิชย์เป็นร้านอาหารหรือของชำสำหรับในชุมชนซึ่งจะตั้งกระจายไปตามเส้นทางหลักในหมู่บ้าน มีข้อสังเกตดังนี้
  - หมู่ 7 จะพบร้านค้าอยู่ตามแนวทางเดินออกสู่ ถนนเพชรหิรัญ ซึ่งเป็นบริเวณที่มีบ้านเช่าขนาดซึ่งเป็นบ้านเดี่ยวขยายตัวออกไป แต่ไม่พบร้านค้าในส่วนที่เป็นกลุ่มคนมอญเลย
  - หมู่ 8-9 ร้านค้ากระจายตามแนวถนนขนานกับแม่น้ำ โดยจะอยู่ตามจุดที่เป็นทางแยกเข้าสู่แต่ละกลุ่มบ้าน และพบมากตามแนวซอยพื้นปูอาซีฟคอนกรีต ซึ่งบริการบ้านเช่าริมอกชุมชนและคนพิการที่อยู่ในศูนย์
3. ที่พักอาศัยประเภทให้เช่า
  - หมู่ 7 อาคารบ้านเช่าจะพบมากทิศเหนือของหมู่บ้านแต่จะเป็นบ้านเดี่ยวขนาดเล็ก
  - หมู่ 8-9 จะเป็นอาคารประเภทห้องเช่าอยู่รวมกันหลายครอบครัว สร้างในบริเวณที่ดินว่างในหมู่บ้านหรือที่ดินซึ่งเจ้าของเดิมย้ายออกแล้วปลูกอาคารให้เช่า
4. ด้านนอกของชุมชนเป็นพื้นที่ว่าง ไม่มีการใช้ประโยชน์

นอกจากนี้ยังมีกิจการท่าเรือขนทรายตั้งอยู่สุดซอยศูนย์ฝึกอาซีฟคอนกรีต ซึ่งเดิมเป็นที่ดินของคนมอญที่ขายให้คนภายนอกซึ่งได้นำมาทำเป็นท่าเรือ และมีสถานที่ราชการคือศูนย์ฟื้นฟูอาซีฟคอนกรีตซึ่งตั้งอยู่คั่นกลางระหว่างหมู่ 7 และ หมู่ 8

เนื่องจากพื้นที่ชุมชนเป็นที่พักอาศัยเกือบทั้งหมด จากการสัมภาษณ์ประชาชนพบว่า ชุมชนใช้แหล่งการค้าการบริการริมถนนเพชรหิรัญ และอาศัยย่านพาณิชย์กรรมและย่านราชการในพื้นที่ตำบลตลาดเป็นศูนย์กลางการค้าและการบริการของอำเภอพระประแดง โรงงานอุตสาหกรรมซึ่งกระจายตัวอยู่ริมถนนเพชรหิรัญและในเขตเทศบาลเป็นส่วนที่ทำให้เกิดที่พักอาศัยประเภทบ้านเช่าในหมู่บ้าน เนื่องจากมีการเข้าถึงทางรถยนต์ไม่สะดวกและยังอยู่ในพื้นที่สีเขียวทำให้การลงทุนสร้างอาคารประเภทอื่นทำได้ยาก จึงเกิดอาคารที่พักอาศัยให้เช่าราคาถูกขยายตัวปะปนในชุมชนและบริเวณพื้นที่โดยรอบ

4.1.4 กรรมสิทธิ์และการครอบครอง

ส่วนใหญ่ที่ดินในหมู่บ้านทรงคนองเป็นที่ดินเอกชนรายย่อยซึ่งมีกรรมสิทธิ์เป็นของตนเอง ลักษณะของกรรมสิทธิ์และการครอบครองที่ดินเกิดจากการจับจองในช่วงแรกที่มีการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำเจ้าพระยาเนื่องจากการคมนาคมและการบริโภคจากแม่น้ำเป็นหลัก โดยจับจองที่ดินจากบริเวณริมแม่น้ำแล้วขยายตัวออกไปทางเหนือของหมู่บ้าน ดังนั้นที่ดินของชาวไทยมอญจึงเป็นพื้นที่ที่มีขนาดแปลงที่ดินเล็กกว่าพื้นที่ทิศเหนือเนื่องจากการแบ่ง

กรรมสิทธิ์ที่ดินมรดกและการจับจองเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยเท่านั้น ที่ดินรอบนอกของหมู่บ้าน ได้แก่ ที่ดินทิศตะวันตกของซอยทรงคอง 2 ซึ่งเป็นเดิมเป็นที่สวนที่มีแปลงใหญ่ปัจจุบันแบ่งขายเป็นบ้านเดี่ยว เป็นส่วนที่รองรับการขยายตัวของประชาชนในชุมชนที่มีจำนวนมากขึ้น

ส่วนสถานที่ราชการคือศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการนั้นเป็นที่ราชพัสดุซึ่งมีอาณาเขตเป็น 2 ฝั่งโดยแบ่งด้วยทางสาธารณะของหมู่ 7 และเป็นพื้นที่ที่แบ่งอาณาเขตของบ้านทรงคองกับบ้านโรงเรือออกจากกัน

แผนที่ที่ 13 แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน พ.ศ. 2446

แผนที่ที่ 14 แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน พ.ศ. 2534

ที่มา สำนักงานที่ดินอำเภอพระประแดง พ.ศ. 2534

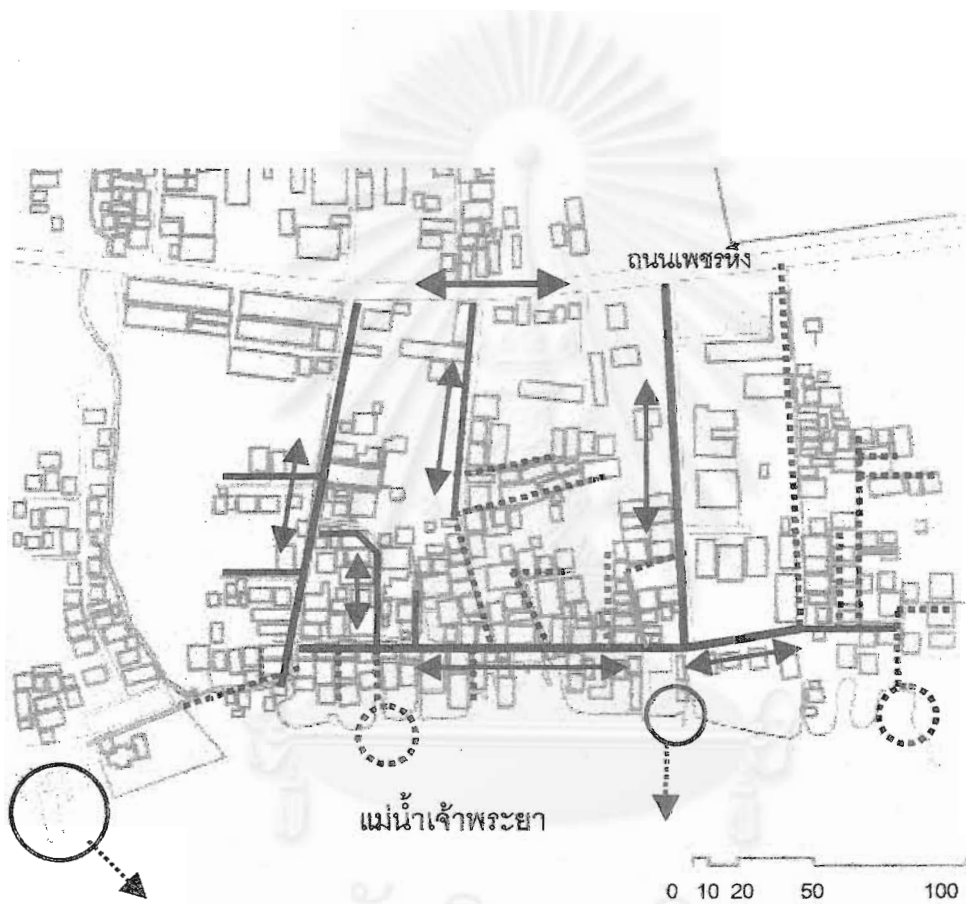
4.1.5 การเข้าถึงและการสัญจร

1. ระบบการสัญจรทางบก

จากการสำรวจพบว่า การเข้าถึงหมู่บ้านโดยระบบขนส่งมวลชนทำได้โดย

- รถประจำทางขององค์การขนส่งมวลชนวิ่งจากท่าหน้าพระประแดงเชื่อมออกไปยังจุดต่างๆ ในกรุงเทพฯ ได้แก่ รถเมล์สาย 86, 82, 6 และ ปอ. 138
- รถโดยสารประจำทางสายเพชรหึง - บางกอบัว
- รถสองแถวขนาดกลาง จากพระประแดงไปพระสมุทรเจดีย์
- รถสี่ล้อเล็ก วิ่งตามเส้นทางของรถเมล์สาย 82 และสาย 6

การเข้าถึงสู่เทศบาลทั้ง 3 แบบ สามารถเชื่อมต่อกับเส้นทางอื่นในชุมชนและเข้าสู่หมู่บ้านทรงคองโดยสามล้อรับจ้าง มอเตอร์ไซด์รับจ้าง และ รถประจำทางระยะสั้นวิ่งสายเพชรหึง- บางกอบัว แต่สภาพการจราจรติดขัดจากการขึ้นลงแพขนานยนต์ทั้ง 2 แห่ง และถนนที่แคบไม่เพียงพอต่อปริมาณการจราจร

แผนที่ 15 แผนที่การสัญจร และการเข้าถึง

การสัญจรทางบก

การสัญจรทางน้ำ

เส้นทางเดินรถ 2 ทาง

ท่าเรือเดิมของหมู่บ้าน

การเข้าถึงได้โดยรถยนต์

ท่าเรือ- ท่าแพ

ทางเดินคอนกรีต

ทางเดินไม้

สถาบันวิทยบริการ
สงขลานครินทร์มหาวิทยาลัย

ถนนเส้นหลักในหมู่บ้านเกิดจากการแบ่งที่ดินของบ้านเรือนริมเส้นทางเดินเก่าในหมู่บ้านเพื่อให้รถยนต์เข้าถึงได้ เดิมเป็นทางเดินอิฐแผ่นใหญ่วางเรียงกัน ปัจจุบันเป็นถนนคอนกรีตเกือบทุกเส้นในหมู่บ้าน โดยมีเส้นทางขนานกับแม่น้ำเชื่อมต่อไปยังหมู่ 7 (บ้านโรงเรือ) และ บ้านห้วยรอ (บ้านอะมั่ง) ซึ่งเป็นทางเดินดั้งเดิมที่เข้าสู่เขตเทศบาล ดังนั้นการเข้าถึงจึงสามารถเข้าถึงด้วยยานพาหนะและไม่ใช้ยานพาหนะ

ระบบการสัญจรในหมู่บ้านจึงแบ่งได้ออกเป็น 3 ระดับคือ

- การเข้าถึงด้วยยานพาหนะ โดยถนนกว้าง 2 ม. เข้าถึงด้วย รถยนต์ 4 ล้อ สามล้อถีบ จักรยานยนต์ จักรยาน จากซอยทรงนอง 2 และ ซอยศูนย์ฝักอาชีพคนพิการ
- ทางเดินพื้นคอนกรีต กว้าง 0.50 - 1.00 ม.
- ทางเดินไม้ กว้าง 0.50 - 1.00 ม.

การเข้าถึงทางรถยนต์ หมู่บ้านทรงนองพัฒนาการเข้าถึงและการสัญจรในหมู่บ้านมาจากระบบทางเดินและลักษณะการตั้งบ้านเรือนที่ติดติดกัน ทำให้การสัญจรภายในหมู่บ้านสามารถเข้าถึงทางรถยนต์ได้เฉพาะในเส้นทางหลักเท่านั้น นอกจากนี้ถนนภายในหมู่บ้านคับแคบทำให้การสัญจรด้วยรถต้องให้ความระมัดระวัง และใช้ความเร็วต่ำซึ่งเป็นผลดีทำให้การจราจรไม่พลุกพล่าน ลักษณะการเข้าถึงโดยรถยนต์มีเฉพาะของคนในหมู่บ้านเท่านั้นจึงมีการใช้งานเฉพาะในช่วงเช้าและเย็น โดยทั่วไปการสัญจรในหมู่บ้านและการติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงด้วยการเดิน จักรยานและรถสามล้อเท่านั้น ช่องการจราจรมีเพียงช่องทางเดียวแต่ไม่มีการกำหนดทิศทางการเดินรถทำให้เกิดปัญหาการจราจรบางช่วง พื้นที่ทางสัญจรในหมู่บ้านจึงมีความเป็นส่วนตัวสูงและมีสภาพดี แต่ไม่มีบรรยากาศของความสบายเท่าที่ควร

ทางเท้า ในหมู่บ้านส่วนมากเกิดจากที่ว่างระหว่างอาคารหรือทางเดินขนานกับลำกระโดงซึ่งเป็นทางสัญจรดั้งเดิมของหมู่บ้าน ดังนั้นทางเท้าจึงมีลักษณะแคบแต่เหมาะสมกับปริมาณการสัญจรเฉพาะคนในหมู่บ้าน

2. ระบบการสัญจรทางน้ำ

เดิมในหมู่บ้านมีการติดต่อระหว่างที่พักอาศัยและสถานที่ประกอบอาชีพ คือ การทำนาที่ฝั่งบางพลี ลำโรง โดยทางเรือโดยใช้แม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของประเพณีแข่งเรือและประเพณีรับบัว⁵ ส่วนคลองลัดโพธิ์ใช้เป็นทางลัดเข้าสู่กรุงเทพ⁶ คลองลัดโพธิ์จึงมีความสัมพันธ์กับชาวไทยมอญแถบนี้ ในด้านความเชื่อและประโยชน์ในการคมนาคม

ในอดีตหมู่บ้านจะมีท่าเรือประจำหมู่บ้านและใช้ลำกระโดงในหมู่บ้านเป็นที่จอดเรือ หลังจากการคมนาคมทางบกสะดวกขึ้น ท่าเรือประจำหมู่บ้านจึงหมดประโยชน์ใช้สอย⁷ เนื่องจากไม่มีการเข้าถึงพื้นที่ทางเรือโดยตรงอีกต่อไปยกเว้นการขนส่งทราวยของท่าเรือขนทราย ทำให้เส้นซอยศูนย์ฝักอาชีพคนพิการมีรถบรรทุกขนทรายวิ่งเข้าออกเสมอ ดังนั้นการเข้าถึงพื้นที่ทางน้ำจึงทำได้ในบริเวณใกล้เคียงและใช้การขนส่งทางบกต่อเข้ามาในพื้นที่ คือ

⁵ สัมภาษณ์ อ. จวีวรรณ ควรแสง, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอพระประแดง, 20 ธ.ค. 2543.

⁶ สัมภาษณ์ คุณ จำเริญสุข จำเริญทอง, เจ้าของบ้านจัดสะพานหมู่บ้านทรงนอง, 16 ธ.ค. 2543.

⁷ สัมภาษณ์ คุณบุญชู บุญยิ้ม, เจ้าของบ้านริมท่าเรือเดิม, 10 ธ.ค. 2543.

- ทำเรือเทศบาล บริการเรือยนต์เพลลาไบจอร์ จากท่าสาธุประดิษฐ์ มายังท่าเรือพระประแดง (ปากคลองลัดหลวง)
- ทำเรือคลองเตย – คลองลัดตะนง บริการเรือยนต์เพลลาไบจอร์
- ทำเรือพระประแดง หน้าที่ว่าการอำเภอ ไปยังท่าเรือสำโรงใต้บริการเรือข้ามฟาก
- ทำแพขนานยนต์ข้ามฟาก ได้แก่ ทำนาวาสุมุทรและท่าเกษตรรา

ดังนั้นในปัจจุบันบริเวณหมู่บ้านทรงคนองซึ่งเคยมีการคมนาคมทางน้ำเป็นหลักจึงเปลี่ยนการคมนาคมมาเป็นทางบก และไม่มีมีการการคมนาคมเชื่อมโยงทางน้ำกับฝั่งบางพลีอีกต่อไปเนื่องจากการเปลี่ยนอาชีพของชาวไทยมอญ ส่วนการคมนาคมทางน้ำที่ใกล้ที่สุดซึ่งตั้งอยู่ติดกับหมู่บ้าน คือ ท่าเกษตรราที่จะหมดไปในอนาคตเนื่องจากอยู่ในเขตแนวเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างสะพานวงแหวนอุตสาหกรรม⁸ คงเหลือแต่ในบริเวณท่าเรือพระประแดงเท่านั้น

4.1.6 พื้นที่เปิดโล่ง

พื้นที่เปิดโล่งเป็นส่วนที่บ่งบอกถึงคุณภาพของสถานที่ และเป็นส่วนหนึ่ง que แสดงออกถึงลักษณะทางกายภาพซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่จากที่ว่างสาธารณะ (public space) เช่น จัตุรัส ถนน ซึ่งประกอบกันเป็นรูปร่างของทางเดินเสมือนกับเป็นผนังของห้องภายนอกอาคาร⁹

จากการสำรวจพบว่าลักษณะของที่โล่ง และที่ว่างสาธารณะในหมู่บ้านมีจำนวนน้อย สามารถแบ่งได้เป็น ที่ว่างส่วนบุคคล และที่ว่างสาธารณะ ซึ่งมีลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นต่างกัน

1. ที่โล่งส่วนบุคคล

เดิมบ้านในหมู่บ้านไม่มีรั้วทำให้ลักษณะที่ว่างในส่วนทางเดิน ที่โล่งระหว่างบ้านและได้ดูมีความต่อเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีลักษณะเป็นที่ว่างกึ่งสาธารณะ แต่ในปัจจุบันการกันรั้วแบ่งพื้นที่ออกจากกันทำให้ที่โล่งสาธารณะและที่โล่งส่วนบุคคลแบ่งออกจากกัน โดยที่โล่งส่วนบุคคลมีลักษณะที่เกิดขึ้นต่างกัดังนี้

- **ที่ว่างเปล่าของเอกชน** เป็นที่ว่างรวมเป็นผืนใหญ่แต่ไม่มีการปรับพื้นที่จึงไม่สามารถใช้ประโยชน์ใดๆ ได้ส่วนมากเป็นพื้นที่ริมนอกของหมู่บ้าน ที่ว่างกลางหมู่บ้านมีประโยชน์ในการเปิดมุมมองต่ออาคารโดยรอบ โดยเฉพาะที่ว่างใน หมู่ 7 และ 8 แต่พื้นที่เป็นของเอกชนทำให้ไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้
- **ใต้ถุนบ้าน** เป็นสถานที่รวมกิจกรรมและการละเล่น ได้แก่ เป็นสถานที่จัดกิจกรรมประเพณีสำคัญ คือ การเล่นสะบ้า จำเป็นต้องใช้บ้านที่มีใต้ถุนสูง กว้างพอที่จะรับผู้เข้าชมได้และโล่งมีอากาศถ่ายเทสะดวก นอกจากนี้ใต้ถุนบ้านบางหลัง คือ บ้าน อ. ศิริวรรณ มหาสิงห์ (13 หมู่ 9) ซึ่งเป็นที่รวมกิจกรรม ทั้งการพบปะกันของคนในหมู่บ้านในช่วงเย็นของทุกวันและเพื่อทำกิจกรรม

⁸ แนวเขตเวนคืนที่ดินสำนักงานที่ดินอำเภอพระประแดง พ.ศ. 4543 (เอกสารไม่พิมพ์เผยแพร่)

⁹ David Chapman, *Creating Neighborhoods and Places in the Built Environment*, (London :

หรือเตรียมพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ทำธงตะขาบ เตรียมอาหารสำหรับงานบุญกลางบ้าน ฯลฯ¹⁰ แม้ว่าบ้านแต่ละหลังจะมีการกันรั้วและติดระบบปรับอากาศแล้วก็ตามแต่ชาวบ้านยังนิยมใช้ชีวิตประจำวันอยู่บริเวณใต้ถุนซึ่งยังคงประโยชน์ใช้สอยเป็นห้องรับแขกของบ้าน จากความเคยชินของผู้ใช้และความเย็นสบายของใต้ถุนที่มีการใช้ประโยชน์พื้นที่ยึดหยุ่นสูง จึงมีกิจกรรมเกิดขึ้นซ้อนทับกันหลายประการเป็นส่วนที่ไม่มีในลักษณะการใช้อาคารในปัจจุบัน

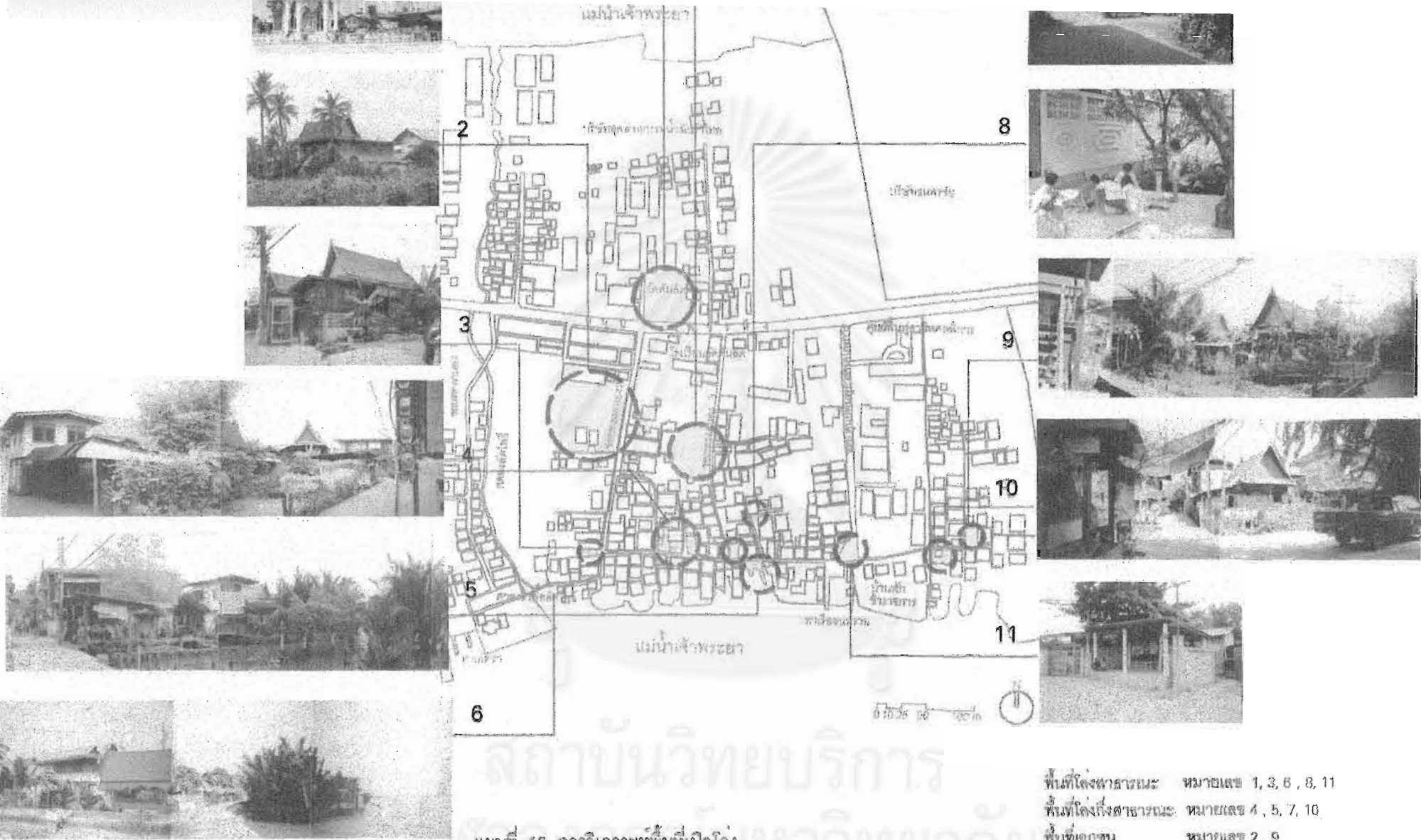
ที่ว่างของบ้านที่ไม่มีการกันรั้ว เป็นที่ว่างที่เจ้าของให้ใช้ประโยชน์ได้ โดยทั่วไปเจ้าของให้เป็นที่จอดรถของบ้านในหมู่บ้านที่ไม่มีที่จอดรถและใช้ทำกิจกรรมประเพณี เช่น ทำบุญกลางบ้าน เคยเป็นลานสะบ้าทอย ฯลฯ ยังช่วยเปิดมุมมองในหมู่บ้านด้วย พื้นที่ว่างระหว่างหมู่ 8 และ 9 นี้เป็นพื้นที่ที่ทำพิธีกรรมต่าง ๆ ติดต่อกันมานานเสมือนห้องอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน นอกจากนี้มีการใช้พื้นที่ริมแม่น้ำบริเวณหมู่ 8 ซึ่งเดิมมีที่ดินและบ้านแต่ทนแรงคลื่นไม่ไหวจึงกลายเป็นบริเวณที่ว่างริมแม่น้ำ ต่อมามีการสร้างเพิงขายอาหารในบริเวณนี้เพิงนี้จึงกลายเป็นที่พบปะอ่านหนังสือของคนในหมู่บ้าน ทดแทนใต้ถุนซึ่งหลายบ้านใช้ไม่ได้อีกต่อไป

2. **ที่ว่างสาธารณะ** ที่ว่างสาธารณะในหมู่บ้านมีเพียงทางเดินและถนนคอนกรีตซึ่งเป็นพื้นที่ที่กิจกรรมต่าง ๆ เกิดตามเส้นทางการสัญจร ตามแนวยาว เช่น ดักบาตร พบปะพูดคุย เป็นที่เล่นของเด็ก ๆ โดยกิจกรรมจะเกิดขึ้นบริเวณทางแยก คูบ้านแต่ละหลัง

- **พื้นที่ประกอบกิจกรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ** ตั้งอยู่บริเวณรอยต่อของ 2 หมู่บ้านบริเวณสุดซอย ศูนย์พื้นที่พู่อาชีพคนพิการเป็นที่ประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ เช่น ปีใหม่ ทำบุญกลางบ้าน งานฉลองศาลเจ้าพ่อลัดโพธิ์จะใช้พื้นที่บนทางเดิน ในอดีตจะปลูกเป็นโรงพิธีชั่วคราวหรือเอาไม้พาดบนคลองเพื่อทำพิธีกรรม
- **ที่ว่างเพื่อนันทนาการ** ชาวบ้านและเด็กๆ ใช้ทางเดินสาธารณะเป็นที่ประกอบกิจกรรม เช่น ดับรถเล่น เล่นฟุตบอล หรือทางเดินที่มีต้นไม้ใหญ่เป็นร่มเงาได้
- **ที่จอดรถ** อาคารในหมู่บ้านมีความหนาแน่นสูงทำให้ไม่สามารถขยายทางสัญจรเพื่อให้รถเข้าได้ บ้านเหล่านี้ต้องใช้พื้นที่จอดรถ จากการสัมภาษณ์พบว่าชาวบ้านในหมู่ 8 -9 นิยมฝากจอดรถตามบ้านบางหลัง ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือหน้าหมู่บ้าน ลานวัดคันลัด ซึ่งมีทั้งเสียค่าฝากจอด และไม่เสียเนื่องจากเป็นญาติกัน ส่วนในหมู่ 7 มีที่จอดรถบริเวณทางเข้า และจอดรถริมซอยศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการ

จากการสำรวจพบว่าพื้นที่เปิดโล่งในหมู่บ้านมีจำนวนไม่น้อย แต่ส่วนมากเป็นที่เอกชนลักษณะของพื้นที่ไม่สามารถใช้งานได้เนื่องจากถูกกันออกโดยรั้วคอนกรีต ทำให้พื้นที่ในบริเวณบ้านแยกเป็นพื้นที่ส่วนตัวชัดเจน และที่โล่งเอกชนรกร้างไม่มีการปรับพื้นที่ พื้นที่สาธารณะและกึ่งสาธารณะที่ใช้ร่วมกันได้จริง จึงมีน้อยมาก

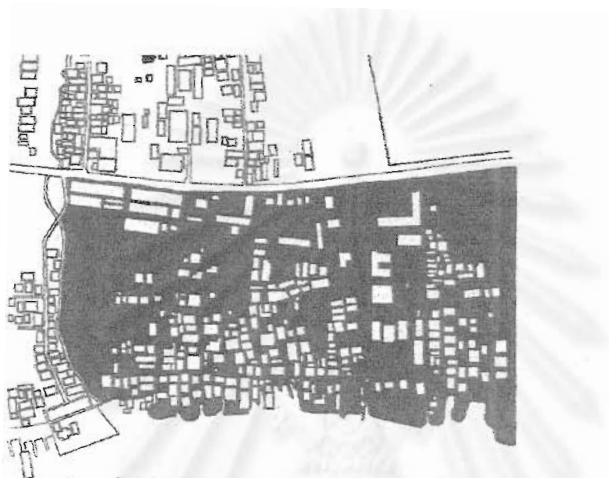
¹⁰ สัมภาษณ์ อ. ศิริวรรณ มหาสิงห์, แกนนำในจัดกิจกรรมประเพณีหมู่บ้านทรงคนอง, 23 ธ.ค. 2543.

สถาบันวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

แผนที่ 16 การวิเคราะห์พื้นที่เปิดโล่ง

- พื้นที่โล่งสาธารณะ: หมายเลข 1, 3, 6, 8, 11
- พื้นที่โล่งกึ่งสาธารณะ: หมายเลข 4, 5, 7, 10
- พื้นที่เอกชน: หมายเลข 2, 9

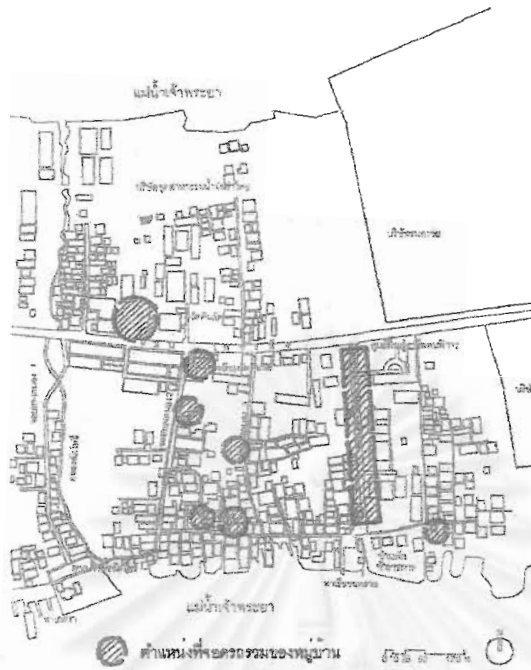

ภาพที่ 17 พื้นที่โล่งที่แท้จริงในหมู่บ้าน (สีดำ)

ภาพที่ 18 พื้นที่โล่งที่สามารถใช้งานได้สาธารณะ (สีดำ)

ที่มา ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากสำรวจ พ.ศ. 2543

ภาพที่ 19 แสดงตำแหน่งที่จอดรถรวมของหมู่บ้าน
ที่มา ผู้วิจัยระบุตำแหน่งจากการสำรวจ

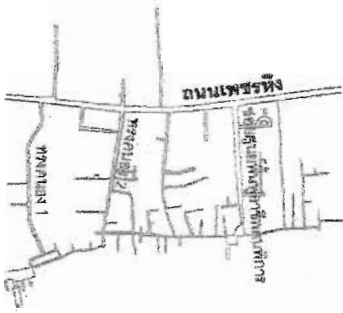
4.1.7 จินตภาพ (Image)

การวิเคราะห์จินตภาพในความหมายของ Kevin Lynch¹¹ จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้เห็นถึง องค์ประกอบของชุมชนและแสดงถึงเอกลักษณ์ได้ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการประเมินคุณค่าของชุมชน และเป็นแนวทางในการวางแนวความคิดเพื่ออนุรักษ์ และข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงได้ต่อไป ซึ่งสามารถวิเคราะห์ลักษณะจินตภาพ ได้ดังนี้

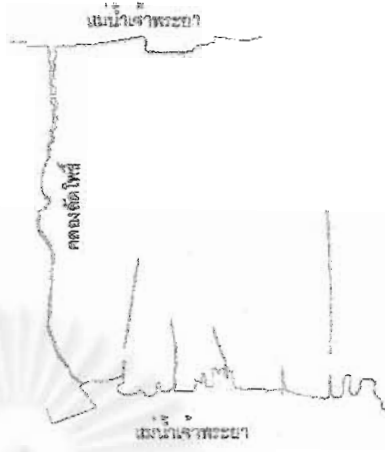
1. เส้นทาง (Paths) หมายถึง ช่องทางที่ผู้คนใช้สัญจร เคลื่อนที่ ในการติดต่อ กัน ซึ่งอาจเป็น ถนน ตรอก ทางเดิน คลอง ทางรถไฟ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่โดดเด่น ในจินตภาพของผู้คนในเมืองเมื่อเคลื่อนที่ผ่านเส้นทางนั้นและสามารถรับรู้องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กันในเมือง

สำหรับในหมู่บ้านทรงคนองนี้มีเส้นทางหลักที่ชัดเจนคือ เส้นทางที่เข้าสู่เทศบาลคือถนนที่เชื่อมพื้นที่บางกระเจ้าด้วยถนนเพชรหึง นอกจากนี้ยังมีถนนรองเป็นซอยต่าง ๆ ซึ่งเชื่อมกับถนนเพชรหึง กับซอยขนานกับแม่น้ำที่ใช้ภายในหมู่บ้าน การแยกเข้าสู่หมู่บ้านทรงคนองจะมีรูปแบบของถนนในเมืองเก่าที่พัฒนามาจากทางเท้าทำให้คับแคบและขยายด้วยยาก

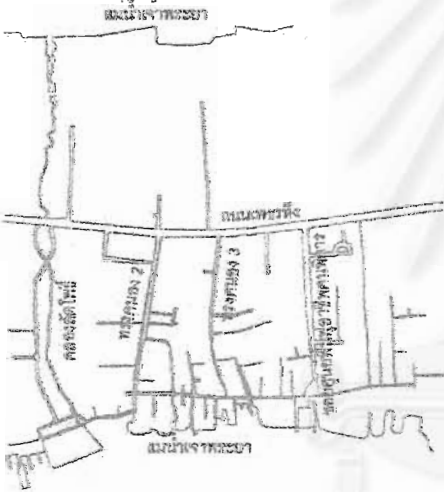
¹¹ Kevin Lynch, The image of the city. 14th. (Cambridge : The Mitt Press, 1977) .pp.47-48.

ภาพเส้นทางบก

ภาพเส้นทางน้ำ

ภาพที่ 20 เส้นทางน้ำ

ที่มา ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

2. ขอบเขต (Edges)

คือ องค์ประกอบเชิงเส้น ซึ่งเป็นอาณาเขตระหว่าง 2 สิ่ง ที่

คั่นแบ่งความต่อเนื่อง เช่น ชายหาด ถนนที่ตัดกัน ขอบเขตของการพัฒนา กำแพง เป็นขอบการอ้างอิงมากกว่า เป็นแกน ดังนั้นจึงมักเป็นการแบ่งบริเวณหนึ่งออกจากบริเวณอื่น หรือ เป็นเส้นแบ่ง 2 บริเวณที่สัมพันธ์กัน เช่น คูน้ำ หรือ กำแพง ขอบเขตอาจไม่โดดเด่นเท่ากับเส้นทาง แต่เป็นสิ่งที่ผู้คนรับรู้และแยกพื้นที่เขตเมืองออกจากกันได้

หมู่บ้านทรงคนองมีขอบเขตที่ชัดเจน คือ คลองลัดโพธิ์ แม่น้ำเจ้าพระยา และซอย พื้นฟูอาชีพคนพิการ ขอบเขตอีกอย่างหนึ่งคือบริเวณที่โอบรอบหมู่บ้าน จะเห็นเป็นขอบเขตของหมู่ 9 ชัดเจน แต่ในด้านทิศเหนือของ หมู่ 8 และหมู่ 7 จะมีช่วงรอยต่อกับ ตำบลบางยอซึ่งมีขอบเขตไม่ชัดเจนนักเนื่องจากมีการใช้ที่ดินเป็นที่อยู่อาศัยต่อเนื่องกันไป

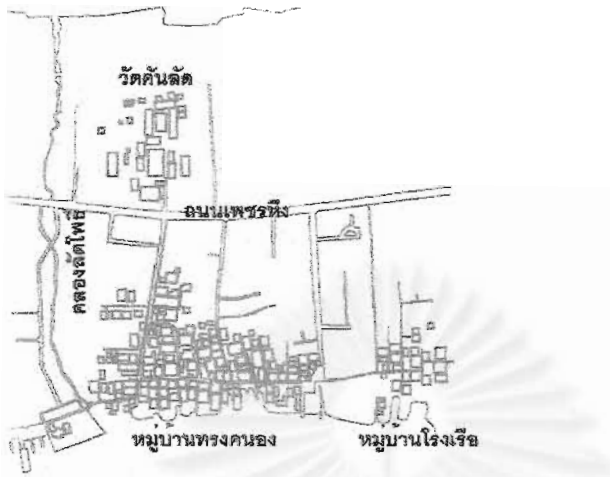
ภาพที่ 21 แสดงขอบเขตของหมู่บ้านทรงคนองและโรงเรือ
ที่มา ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

3. ย่าน (Districts) จัดเป็นส่วนพื้นที่ขนาดกลางถึงใหญ่ของเมือง เป็นพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพหรือกิจกรรม โดยเมื่อเข้าไปภายในย่านแล้วจะบ่งบอกเอกลักษณ์จากภายในได้ และคนทั่วไปสามารถรับรู้ ย่าน เหล่านี้ได้จากภายนอก เช่น ย่านการค้า ย่านที่อยู่อาศัย ส่วนในเมือง พระประแดงมีย่านสำคัญ คือ ย่านการค้าบริเวณตลาด ย่านราชการริมแม่น้ำเจ้าพระยา และย่านที่อยู่อาศัยของชาวมอญ

หมู่บ้านทรงคนองเป็น ย่านที่พักอาศัยของชาวไทยมอญที่มีความโดดเด่นในด้านกายภาพ จากรูปลักษณะที่เป็นกลุ่มอาคารเรือนไทยมอญที่หนาแน่นที่สุดในบริเวณนี้ และยังคงมีขนาดทางเดินและถนนที่แสดงถึงพัฒนาการจากการเดินเท้า แสดงถึงการตั้งถิ่นฐานเป็นระยะเวลาอันยาวนานของชาวไทยมอญ โดยสาเหตุที่หมู่บ้านทรงคนองยังคงมีลักษณะทางกายภาพคงอยู่ได้มาก เนื่องจากที่ตั้งอยู่ห่างจากย่านการค้าทำให้ราคาที่ดินไม่สูงจนเกินกว่าการใช้ประโยชน์ในลักษณะที่พักอาศัย นอกจากนี้การใช้ที่ดินในหมู่บ้านมีลักษณะอิมิตัวแล้วลักษณะการขยายตัวของที่พักอาศัยรูปแบบใหม่จึงอยู่รอบนอกของหมู่บ้าน และกลุ่มเรือนไทยมอญภายในหมู่บ้านมีลักษณะตั้งอยู่ชิดติดกันเห็นได้อย่างชัดเจน

ในด้านกิจกรรมชาวบ้านทรงคนองแม้ว่าจะมีความผสมกลมกลืนกับคนไทยไปมาก แต่ก็ยังคงความโดดเด่นในด้านกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไป และความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นในหมู่ชาวไทยมอญด้วยกันทั้งในระดับชุมชนและในระดับหมู่บ้านมอญทั้งหมด ทำให้เกิดเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นย่านชาวไทยมอญ

ภาพที่ 22 กลุ่มเรือนไทยมอญแสดงความเป็นย่านที่พักอาศัย
ที่มา ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

4. ศูนย์ชุมชน (Nodes) เป็นบริเวณศูนย์กลางของกิจกรรมเป็นแกนหรือจุดที่สังเกตได้ของย่านที่เกิดกิจกรรมการเคลื่อนไหว เช่น จุดตัดของเส้นทางถนน ทางแยก สถานีขนส่ง จุดเปลี่ยนการเดินทาง

จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2543 พบว่า ศูนย์ชุมชนของหมู่บ้านทรงคนองจะเป็นที่พบปะกันของชาวบ้าน ได้แก่ ร้านค้า เฝิงขายของในแต่ละหมู่ นอกจากนี้ยังมีที่รวมกิจกรรมแต่ละหมู่ คือ ได้ทุนบ้าน อ. ศิริวรรณ มหาสิงห์ หมู่ 9 เฝิงขายของ หมู่ 8 ชมรมหูกวาง หมู่ 7 โดยลักษณะของพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางนี้จะเกิดในบริเวณที่เป็นทางแยกจากซอยขนานแม่น้ำซึ่งเป็นเส้นทางหลักของหมู่บ้าน แต่ Node การจรรยาหมู่บ้านกลับไม่ชัดเจน เนื่องจากการจรรยาโดยใช้ตามล่อซึ่งเป็นที่ยอมรับ ไม่มีจุดรับส่งแน่นอน แต่มักจอดพักตามร่มไม้บริเวณซอยทรงคนอง 2

ภาพที่ 23 ศูนย์ชุมชน
ที่มา ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

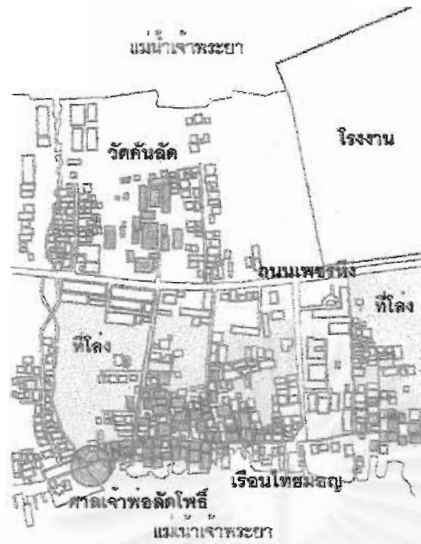
5. **ที่หมายตา (Landmarks)** เป็นส่วนที่ผู้รับรู้จะรับรู้ได้จากภายนอก เป็นจุดอ้างอิงในการรับรู้และจดจำได้ง่าย มักเป็นลักษณะทางกายภาพ เช่น อาคาร บ้าน ร้านค้า ภูเขา มักมีลักษณะที่โดดเด่นจากสภาพโดยรอบ เช่น ส่วนบนสุด ขององค์ประกอบที่เล็กกว่า เป็นจุดเด่นของเมือง แบ่งเป็น 2 ประเภท

- **ที่หมายตาในระยะไกล (Distant Landmarks)** เป็นสัญลักษณ์ที่มองเห็นและใช้บอกทิศทางได้ในระยะไกล ประกอบไปด้วย

- **วัดคันลัด** เป็นวัดประจำหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมถนนหลักตรงข้ามกับหมู่บ้านและเป็นวัดเดียวในถนนเพชรหนึ่งที่ตั้งอยู่ริมถนน ทำให้เป็นที่หมายตาก่อนเข้าถึงทางเข้าหมู่บ้านได้
- **โรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่** โรงงานที่ตั้งอยู่ตรงข้ามกันก่อนจะเข้าถึงทางเข้าหมู่บ้าน เป็นที่หมายตาจากบางกระเจ้าซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งทั้งรูปแบบ การใช้วัสดุ ที่มีความเรียบเงา ขัดแย้งกับอาคารขนาดเล็กโดยรอบและขนาดอาคารกับวัดคันลัดและอาคารที่พักอาศัยที่ตั้งอยู่ใกล้กัน
- **ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ** ซึ่งตั้งอยู่ระหว่าง 2 หมู่บ้าน เป็นสถานที่ราชการซึ่งถอยอาคารออกจากริมถนนต่างจากอาคารริมถนนทั่วไปในบริเวณนี้

- **ที่หมายตาในระยะใกล้ (Local Landmarks)** สามารถเห็นได้เฉพาะจำกัดในท้องถิ่นหรือเฉพาะเมื่อเข้าถึง

- **ที่โล่งก่อนเข้าถึงหมู่บ้าน** เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านเริ่มจากริมแม่น้ำทำให้เกิดช่องว่างของอาคารระหว่างตัวหมู่บ้านซึ่งมีอาคารหนาแน่นริมแม่น้ำ กับทางเข้าหมู่บ้านจากถนนเพชรหนึ่งซึ่งเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานในแนวยาวตามถนนเพชรหนึ่งภายหลัง จึงเกิดที่โล่งระหว่างกลางขึ้นซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้สามารถรับรู้ได้ว่ากำลังจะเข้าถึงอาณาเขตหมู่บ้านทรงคนองแล้ว
- **ศาลเจ้าพ่อลัดโพธิ์** ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ตั้งอยู่ริมทางเดินซึ่งเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอะมั่งและเทศบาล เป็นที่หมายตาของบุคคลทั่วไปว่าได้เข้าสู่เขตหมู่บ้านมอญแล้ว เนื่องจากสีส้มของตัวศาลและองค์ประกอบต่าง ๆ แตกต่างจากลักษณะอาคารใกล้เคียง
- **กลุ่มของอาคารเรือนไทยมอญ** มีรูปแบบของหลังคาและบันลุ่ม ซึ่งมีความแตกต่างจากบ้านเดี่ยวหลังคาลาดเอียงต่ำโดยทั่วไปทำให้สังเกตเห็นได้ง่ายจากระยะไกล

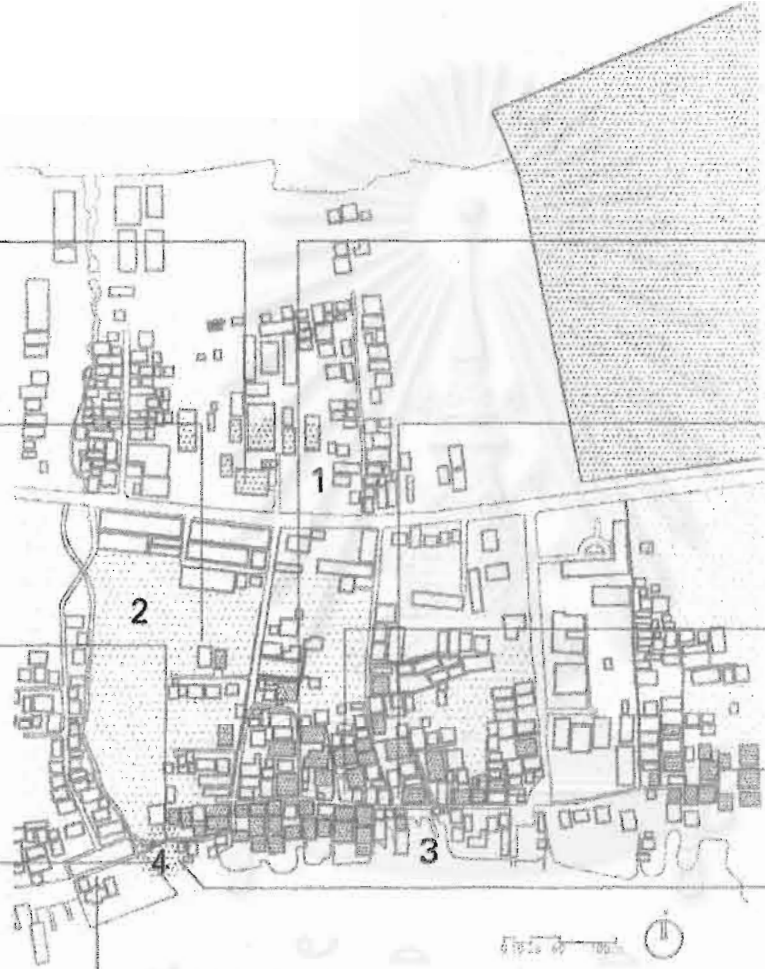
ภาพที่ 24 ที่หมายตาของหมู่บ้าน
ที่มา ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

4.1.8 การวิเคราะห์การมองเห็น (Visual analysis)

หมู่บ้านทรงคนองเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของเมืองนครเขื่อนขันธ์และมีเอกลักษณ์ของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ดังนั้นการวิเคราะห์การมองเห็นจะช่วยให้สามารถวางแผนการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพได้เหมาะสมและส่งเสริมคุณค่าของพื้นที่ โดยแบ่งประเภทจากการสำรวจของผู้วิจัยได้ดังนี้

1. องค์ประกอบทางกายภาพที่พึงประสงค์ ได้แก่ สถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นลักษณะเด่นของพื้นที่ ประกอบไปด้วย

- **กลุ่มเรือนไทยมอญในหมู่บ้าน** ซึ่งมีลักษณะสถาปัตยกรรมที่สังเกตได้จากรูปแบบหลังคาของเรือนไทยมอญจำนวนมาก ซึ่งสามารถมองเห็นได้จากทางริมแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้คนทั่วไปรับรู้ได้ว่าเป็นที่ตั้งของกลุ่มชาวไทยรามัญในอำเภอพระประแดง
- **การปลูกประดับไม้กระถางบนรั้วบ้าน** รวมทั้งการปลูกต้นไม้ริมรั้ว ช่วยเพิ่มคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้กับพื้นที่ซึ่งมีต้นไม้ใหญ่น้อย และแสดงถึงลักษณะของพื้นที่อาบน้ำท่วมถึง ซึ่งปลูกไม้กระถางไว้บนชานและเมื่อชานเปลี่ยนรูปแบบไป สวนจึงย้ายมาอยู่บนรั้วแทน
- **พื้นที่ปิดล้อมกลางหมู่บ้าน** พื้นที่เปิดโล่งของบ้าน 2 หลังที่ตั้งอยู่ระหว่างหมู่ 8 และ 9 ซึ่งช่วยเปิดมุมมองต่อกลุ่มเรือนไทยมอญในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ประกอบพิธีกรรม เป็นพื้นที่สีเขียวในหมู่บ้าน และเป็นพื้นที่ที่ช่วยลดความคับแคบของทางเดินลง
- **พื้นที่ว่างริมแม่น้ำเจ้าพระยา** บริเวณหมู่ 8 เป็นพื้นที่เปิดมุมมองสู่มแม่น้ำเจ้าพระยา

สถาบันวิทยบริการ

แผนที่ 25 ที่หมายตาและองค์ประกอบทางกายภาพที่พึงประสงค์

- 1 วัด
- 2 ที่โล่ง
- 3 เส้นไทยมอญ
- 4 ศาลเจ้าพ่อลัดโพธิ์

2. องค์ประกอบทางกายภาพที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ สถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีรูปแบบไม่สอดคล้อง และ ไม่ส่งเสริมคุณค่าของหมู่บ้าน รวมถึงองค์ประกอบที่ไม่เป็นระเบียบอื่น ๆ ประกอบด้วย

- **อาคารแบ่งห้องให้เช่า** ที่มีวัสดุและขนาดขัดแย้งกับกลุ่มบ้านเดี่ยว อาคารเหล่านี้เป็นอาคารที่สร้างขึ้นโดยมีวัสดุผิวคอนกรีตฉาบปูนทาสีขาวเป็นหลัก กับอาคารเรือนไทยมอญที่ส่วนใหญ่วัสดุเป็นไม้ และอยู่อาศัยกันเป็นห้องย่อยทำให้ตัวอาคารมีความยาว ขัดกับบ้านเดี่ยวที่มีขนาดและมวลน้อยกว่า
- **เรือนไทยมอญและอาคารที่เสื่อมโทรมขาดการดูแล** เกิดจากวัสดุและโครงสร้างของอาคารเสื่อมคุณภาพ วัสดุที่หมดอายุการใช้งานหรือไม่ถาวร เช่น บันลมและหน้าจั่วที่เสื่อมสภาพ, หลังคาสังกะสีที่ผุขึ้นสนิม ทำให้ทัศนียภาพโดยรวมลดคุณค่าลง
- **การต่อเติมอาคารที่มีรูปแบบไม่เหมาะสม** ทำให้อาคารลดคุณค่าลง เนื่องจากส่วนต่อเติมบดบังตัวเรือนไทยมอญ รวมถึงผ้าใบกันแดดที่นิยมติดบังแสงแดดหรือฝนสาดได้ถุน
- **กองวัสดุก่อสร้างและเพิง** ลดคุณภาพของพื้นที่โล่งเนื่องจากเบียดบังพื้นที่โล่ง และรกรุงรังเสียทัศนียภาพเนื่องจากใช้วัสดุและการก่อสร้างที่เสื่อมโทรม
- **วัสดุชั่วคราวที่รกรุงรังที่สาธารณะ** เช่น สายไฟและตาข่ายกันแดดที่ระโยงระยาง เพิงไม้ ราวตากผ้า ทำให้ทัศนียภาพโดยรวมไม่เป็นระเบียบรกรุงรัง

4.1.9 ลักษณะสถาปัตยกรรมในหมู่บ้านทรงคนอง

จากการสำรวจพบว่าสามารถแบ่ง ลักษณะสถาปัตยกรรมในหมู่บ้านทรงคนองได้เป็น อาคารพักอาศัย, อาคารพักอาศัยกึ่งพาณิชย์ และเพิงค้าขาย และวัดในชุมชน

1. **อาคารประเภทที่พักอาศัย** สามารถแบ่งได้เป็น อาคารเรือนไทยมอญ และอาคารพักอาศัยร่วมสมัย

- **อาคารเรือนไทยมอญ** เป็นเรือนที่เริ่มจากเรือนไทยที่เป็นเรือนเดี่ยว 3 ช่วงเสา และมีส่วนขยายมักเป็นรูปเรือนจั่วหลังคาลาดเอียงต่ำ ซึ่งทำให้ขนาดความกว้างและความสูงของเรือนไทยมอญทั้งหมู่บ้านมีขนาดใกล้เคียงกัน โดยลักษณะทั่วไปเหมือนเรือนไทยแต่จะมีความเชื่อจะแฝงอยู่ในการสร้างเรือนและการวางทิศทางของเรือน

เรือนไทยมอญในหมู่บ้านนี้ ยังคงเหลืออยู่มากกว่าหมู่บ้านอื่นในบริเวณนี้แต่มีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอาคารเพื่อให้ใช้ต่อไป จากการสังเกตและสัมภาษณ์เจ้าของอาคารพบว่าเรือนเหล่านี้มีการต่อเติมและแก้ปัญหาต่าง ๆ ทำให้เรือนเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งลักษณะการต่อเติมเปลี่ยนแปลงของเรือนไทยมอญเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ภูมิทัศน์โดยรวมของชุมชนเปลี่ยนไป โดยมีสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลง คือ

การเพิ่มพื้นที่ใช้สอยในอาคารโดยการต่อหลังคาคลุมชานเพื่อเป็นส่วนรับแขกหรือพักผ่อน เพิ่มครัวและห้องน้ำซึ่งเดิมห้องน้ำมักอยู่ชั้นล่างและแยกจากเรือน แต่จากปัญหาน้ำท่วมจึงต่อห้องน้ำเพิ่มบนเรือนด้วย

รวมทั้งการเพิ่มระบบอำนวยความสะดวกเข้าไปในเรือนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบหน้าต่างและผนัง¹² แต่ยังคงการใช้เนื้อที่ภายในอาคารซึ่งเป็นการใช้พื้นที่บนพื้นเรือนที่มีความยืดหยุ่น (Flexible) ตามความเคยชินแบบดั้งเดิม

การเปลี่ยนแปลงและการต่อเติมเรือน เกิดตามความสภาพแวดล้อมและความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงแสดงถึงการใช้งานตามความเคยชิน จากการสำรวจในเรือนหลายหลังมีบันไดภายในอาคารและต่อเติมชั้นล่างแล้ว แต่ยังคงมีบันไดขึ้นชั้นบนอยู่ทั้งภายนอกอาคารด้วย ได้ถูกยกย่องตอบสนองการใช้สอยตามความเคยชินเกือบทุกหลังจะมีตั้งสำหรับนั่งทำกิจกรรมหรือนอนเล่นได้ถูก ชาวบ้านให้เหตุผลตรงกันว่า เนื่องจากได้ถูกสบายกว่าบนบ้าน

การต่อเติมเพื่อเพิ่มเนื้อที่เรือน เป็นการเพิ่มห้องของชั้นบนให้เป็นสัดส่วนขึ้น โดยส่วนต่อเติมต่อออกจากชาน ซึ่งลักษณะของผนังเรือนไทยมอญจะวางชานไว้เป็นส่วนที่ติดต่อกับทางเดินสาธารณะ และวางส่วนเรือนแม่ไว้ชิดกับขอบที่ดินด้านใน ดังนั้นพื้นที่ที่เหลือสำหรับขยายเรือนได้จึงมักเป็นพื้นที่ที่ติดต่อกับทางสาธารณะ ทำให้ส่วนต่อเติมในชั้นบนบดบังตัวเรือนไทยมอญเดิมไปบางส่วน และยังมีการต่อเติมหลังคาโรงรถจากด้านหน้าเรือน ซึ่งเป็นส่วนที่บดบังมุมมองสู่ตัวเรือนเช่นกัน

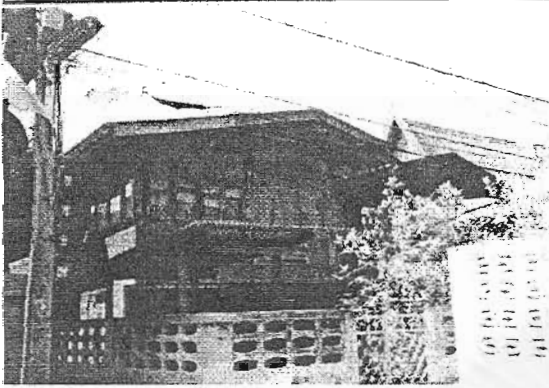
- **อาคารพักอาศัยร่วมสมัย** อาคารประเภทนี้มีทั้งเรือนที่ขยายตัวออกจากเรือนพ่อแม่จากการแบ่งกรรมสิทธิ์ที่ดิน ประกอบกับมีเนื้อที่บังคับจากการแบ่งที่ดินเป็นแปลงย่อยจึงจำกัดทิศทางของการวางอาคาร โดยให้ความสำคัญกับความสะดวกในการเข้าถึงมากกว่าความเชื่อของการวางอาคาร โดยมากอาคารเหล่านี้จะอยู่ทางเหนือของชุมชนซึ่งเป็นบริเวณที่การตั้งถิ่นฐานขยายตัวออกในช่วง 30 ปีหลังจากการวิเคราะห์ของภาพถ่ายทางอากาศ แบ่งได้เป็น

บ้านไม้ หรือ ครึ่งไม้ครึ่งปูน ส่วนมากมีความสูง 1-2 ชั้น ใช้วัสดุก่อสร้างเป็นไม้ทั้งหลังหรือเป็นไม้ชั้นบน การก่อสร้างอย่างไม่มีแบบแผนและมีแบบแผน บ้านไม้เหล่านี้มีลักษณะเด่นที่หลังคาจั่วความลาดเอียงน้อย และใช้วัสดุผนังเป็นไม้ตีซ้อนเกล็ดตามแนวนอน หลายหลังยังคงมีได้ถูกเช่นเดียวกับเรือนไทยมอญเนื่องจากมีความเย็นสบายและใช้ประโยชน์ได้ยืดหยุ่น นอกจากนี้ยังมีบ้านที่มีลักษณะการวางผังแบบเดียวกับเรือนไทยมอญ แต่ได้ปรับให้ใช้การก่อสร้างและวัสดุที่หาได้ง่ายขึ้น ซึ่งบ้านชนิดนี้เป็นบ้านที่แสดงถึงความต่อเนื่องของเรือนไทยมอญเดิม กับ การปรับการก่อสร้างให้ง่ายขึ้นเพื่อเข้ากับเศรษฐกิจ

บ้านเดี่ยว ค.ศ.ล. มีสัดส่วนที่น้อยที่สุดในพื้นที่ มีรูปแบบและวัสดุที่ต่างกับบ้านชนิดอื่น รวมทั้งรูปแบบหลังคาซึ่งมีทั้งหลังคาปั้นหยาละหลังคาจั่ว แต่เนื่องจากขนาดของบ้านไม่ต่างกับเรือนไทยมอญนักจึงไม่ขัดแย้งจนเกินไป บ้านเหล่านี้บางหลังยังมีลักษณะบางประการที่มาจากความเคยชินจากการอยู่อาศัยแบบเก่าเรือนไทยมอญเดิม เช่น อาคาร 2 ชั้น แต่มีบันไดอยู่ภายนอกเหมือนเรือนไทย หรืออาคารใหม่บางหลังมีความพยายามเลียนแบบทำให้รูปแบบอาคารคล้ายคลึงกับเรือนไทยในบริเวณเดียวกัน

อาคารเหล่านี้แสดงถึงวิวัฒนาการของรูปแบบอาคารพักอาศัยในหมู่บ้านทรงคนงที่มีการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบและประโยชน์ให้สอย ทำให้เห็นความต่อเนื่องของรูปแบบอาคารที่พักอาศัยในบริเวณนี้

¹² สัมภาษณ์ , คุณสุรพล พิเรนทร , เจ้าของบ้านริมทางเดินหลัก , ก.พ. 2543.

ภาพที่ 26 บ้านไม้
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพเมื่อ ก.พ. 2543

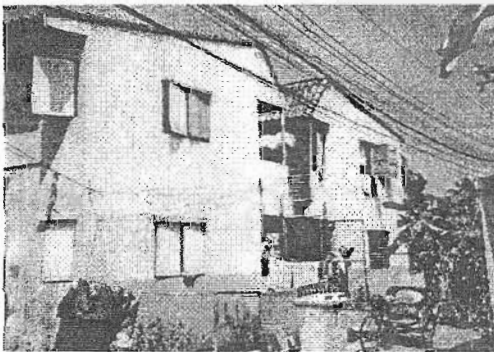

ภาพที่ 27 บ้านคอนกรีต
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ

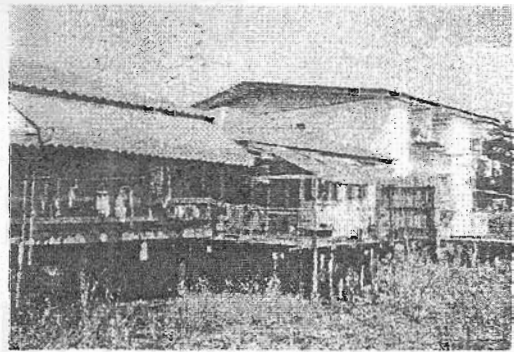
- อาคารพักอาศัยประเภทห้องเช่า เป็นอาคารที่มีลักษณะทั้งเป็น ค.ส.ล. และ ครึ่งไม้ครึ่งปูน สูง 2-3 ชั้น มี 2 รูปแบบ คือ

อาคารแบ่งห้องให้เช่า มีทั้งอาคาร ค.ส.ล. ซึ่งมีขนาดและมี Mass ของอาคารใหญ่กว่าบ้านเดี่ยวทั่วไปเล็กน้อย แต่จะมีบันไดอยู่นอกอาคารแล้วแยกเข้าห้องพัก สูง 2-3 ชั้น นอกจากนี้ยังมีเรือนแถวไม้ 1-2 ชั้น ซึ่งจะมีความยาวมากกว่าอาคาร ค.ส.ล. พบมากในส่วนริมนอกของชุมชน โดยเฉพาะซอยทรงคนอง 3 (ซอย หมู่ 8) เรือนแถวชนิดนี้มีความเสี่ยงที่จะเกิดไฟไหม้สูง เนื่องจากมีผู้อยู่ในอาคารเดียวกันจำนวนมากและแออัด นอกจากนี้ยังมีสภาพทรุดโทรม และมีการก่อสร้างที่ไม่มีคุณภาพ

บ้านเดี่ยวแบ่งห้องเช่า มีขนาดเล็กและสร้างติดกันค่อนข้างแออัด ส่วนใหญ่เป็นวัสดุที่ทรุดโทรม รวมทั้งมีการต่อเติมด้วยวัสดุและมีการก่อสร้างที่ไม่ถาวร พบในส่วนพื้นที่ติดต่อกับหมู่ 7

ภาพที่ 28 แพลตให้เช่า หมู่ 9
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพเมื่อ ก.พ. 2543

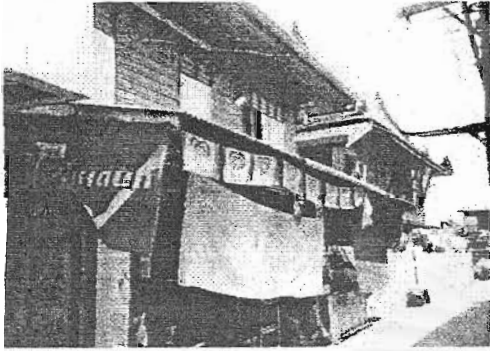

ภาพที่ 29 บ้านเช่า หมู่ 7
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพเมื่อ ธ.ค. 2543

2. อาคารพักอาศัยกึ่งพานิชย์และเพิงค้าขาย

เป็นอาคารค้าขายเครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับคนในชุมชนวางอาคารยาวตามถนนขนานกับแม่น้ำ ชั้นล่างเปิดกว้างให้เห็นสินค้า และมีเพิงค้าขายที่สร้างขึ้นอย่างง่ายเพื่อขายอาหารและเป็นจุดพบปะกันของชาวบ้าน ซึ่ง

เพิงค้าขายในหมู่ 8 ได้พัฒนาเป็นที่อ่านหนังสือของหมู่บ้านโรงเรือและทรงคนอง แสดงให้เห็นความต้องการพื้นที่เพื่อพบปะพูดคุยกันของคนในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ

ภาพที่ 30 บ้านพักกิ่งค้าขาย
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพเมื่อ ก.พ. 2543

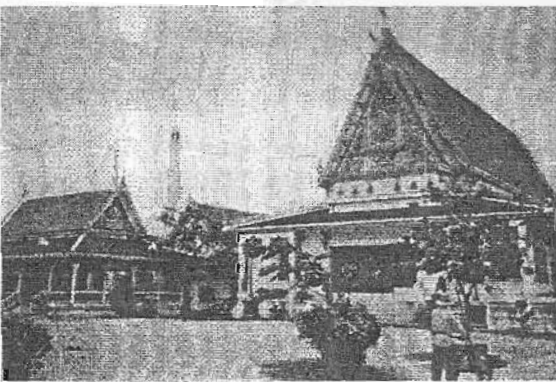

ภาพที่ 31 เพิงค้าขาย
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ ส.ค. 2543

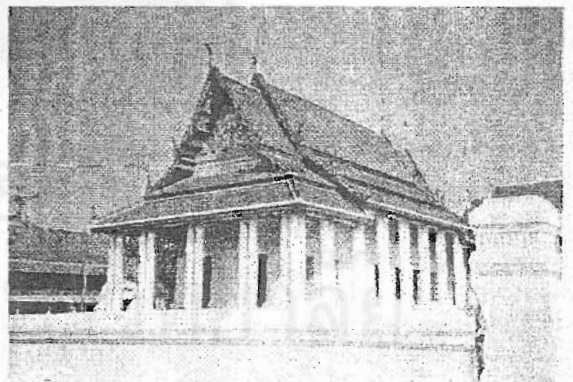
3. วัดประจำหมู่บ้าน

- **วัดคันลัด** เป็นวัดรามัญนิกาย ประจำหมู่บ้านของหมู่บ้านทรงคนองและบ้านโรงเรือไม่ปรากฏนามผู้สร้าง สร้างในสมัยรัชกาลที่ 1 พ.ศ. 2349¹³ (ด้านหลังเป็นสุสานข้างหลวง) ด้านหน้าวัดติดกับถนนเพชรหนึ่งมีที่ดิน 15 ไร่ 20 ตารางวา มีสัญลักษณ์ของวัดมอญคือ เสาหงส์หน้าวัด ซึ่งเป็นที่แขวนธงตะขาบเป็นประจำและมีลานวัดเป็นพื้นที่ที่จัดทำพิธีกรรมทางศาสนาทุกปี

- **วัดทรงธรรมวรวิหาร** เป็นวัดรามัญที่มีผู้นับถือมากสร้างขึ้นพร้อมกับเมืองนครเขื่อนขันธ์ ใน พ.ศ. 2358 เป็นศูนย์กลางของคนไทยรามัญในอำเภอมะนัง และวัดรามัญในบริเวณนี้ กรมพระราชวังบวรสถานมงคลทรงสร้างเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจของชาวรามัญที่อพยพมา ปัจจุบันมีบทบาทในการสืบต่อพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธแบบชาวไทยมอญ เช่น พิธีศพ และพิธีกรรมต่างๆ

ภาพที่ 32 วัดคันลัด
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพเมื่อ ก.พ. 2543

ภาพที่ 33 วัดทรงธรรม

¹³กรมการศาสนา, วัดทั่วราชอาณาจักร ตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์, (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์การศาสนา, 2525), หน้า 99.

4.1.10 ความสูง ขนาดและสภาพอาคาร

1. ความสูงและขนาดของอาคาร

จากลักษณะของอาคารในพื้นที่ทั้งหมดจัดเป็นอาคารขนาดเล็ก สูง 2-3 ชั้น เนื่องจากเป็นย่านที่พักอาศัยเก่าแก่ของเมือง ซึ่งแม้ว่าจะมีอาคารพักอาศัยให้เช่าที่มีขนาดใหญ่กว่าบ้าง แต่ก็ไม่ถือว่าขัดแย้งนัก เนื่องจากขนาดของแปลงที่ดินในหมู่บ้านค่อนข้างเล็ก ในส่วนที่ขัดแย้งกับอาคารขนาดเล็กเหล่านี้้อย่างชัดเจนคือ โรงงานอุตสาหกรรมซึ่งมีขนาดมวลของอาคารใหญ่มากเท่ากับพื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้านทรงคนอง และมีถึง 2 โรงงานตั้งอยู่ตรงกันข้ามกันและติดต่อกับหมู่บ้าน นอกจากนี้ในอนาคตยังมีสะพานวงแหวนอุตสาหกรรมที่จะสร้างขึ้นติดกับหมู่บ้านนี้ในอนาคตด้วย

เนื่องจากหมู่บ้านทรงคนองตั้งอยู่ในบริเวณที่ชันไปด้วยแม่น้ำเจ้าพระยาทั้ง 2 ข้างทำให้สามารถเห็นทัศนียภาพของฝั่งตรงข้ามแม่น้ำ ทิศเหนือบริเวณริมถนนพระราม 3 เป็นกลุ่มอาคารชุด ความสูงประมาณ 30 ชั้น แต่ไม่สามารถมองเห็นได้จากในหมู่บ้านจึงไม่เกิดความขัดแย้งมากนัก รวมทั้งกลุ่มของโรงงานและโกดังสินค้าฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งทำให้มุมมองจากหมู่บ้านทรงคนองลดคุณค่าลง

ภาพที่ 34 ความขัดแย้งของขนาดอาคารในหมู่บ้าน (ด้านขวา)

กับโรงงานและอาคารสูงบริเวณถนนพระราม 3 (ด้านซ้าย)

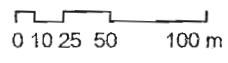
ที่มา สำนักงานโยธาและแผนสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2542

แม่น้ำเจ้าพระยา

ถนนเพชรพิมาย

แม่น้ำเจ้าพระยา

แผนที่ 35 แสดงการใช้อาคาร

- ที่พักอาศัย
- วัด
- ที่พักอาศัยกึ่งค้ำขาย
- สถานที่ราชการ
- ที่พักอาศัยให้เช่า

แผนที่ 36 แสดงชนิดประเภทอาคารแบ่งตามโครงสร้างอาคาร

- เรือนไทยมอญ
- อาคารไม้
- อาคารครึ่งไม้ครึ่งปูน
- อาคารคอนกรีต

แผนที่ 37 แสดงสภาพอาคาร

- สภาพดี
- สภาพปานกลาง
- ▣ สภาพทรุดโทรม

2. สภาพอาคาร

จากการสำรวจสามารถแบ่งอาคารได้เป็น 3 ระดับ

- **สภาพดี** พิจารณาจากการรักษาดูแลอาคาร สภาพวัสดุและโครงสร้างที่แข็งแรงจัดอยู่ในระดับดีส่วนมากเป็นอาคารใหม่ และ เรือนไทยมอญที่ดูแลรักษาส่วนประกอบของอาคารอย่างดี
- **สภาพปานกลาง** พิจารณาจากการเสื่อมสภาพของวัสดุประกอบอาคารเล็กน้อย และโครงสร้างที่แข็งแรงพอควร เป็นอาคารส่วนใหญ่ในพื้นที่ที่ผ่านการใช้งานมาพอควร
- **สภาพทรุดโทรม** พิจารณาจากการเสื่อมสภาพของวัสดุประกอบอาคาร และโครงสร้างที่มีลักษณะทรุดโทรม เช่นการผุพังของบันลุ่ม หรือไม้ผุพัง รวมถึงการก่อสร้างที่ใช้วัสดุไม่ถาวร จะเห็นได้ว่าสภาพบ้านเดี่ยวโดยทั่วไปในหมู่บ้านทรงคนองจัดอยู่ในสภาพปานกลางถึงดีเป็นส่วน

มาก แต่จะมีเรือนไทยในบางหลังที่มีสภาพทรุดโทรมอยู่น้อย แต่บ้านเหล่านี้เป็นบ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงและต่อเติมตัวเรือนออกไปน้อย ทำให้ยังเห็นถึงความแท้ของอาคารมากกว่าอาคารสภาพดีที่เจ้าของมักต่อเติมออกไป ทำให้มีความเปลี่ยนแปลงมากกว่า โดยมากความเสื่อมโทรมจะพบในส่วนบันลุ่มและหน้าจั่วของเรือน

ในหมู่บ้านโรงเรือสภาพเรือนโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่า รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงและทรุดโทรมมากกว่า ซึ่งเรือนในหมู่บ้านโรงเรือมีการเปลี่ยนแปลงสภาพสูงโดยเฉพาะในส่วนสำคัญ เช่น เปลี่ยนโครงสร้างหลังคา ใช้วัสดุผนังซีเมนต์ปะปนกับฝาปะกน ทำให้ความแท้ของอาคารหมดไป จนอาจจะทำให้เรือนเปลี่ยนรูปไปได้

อาคารให้เข้าก็เป็นอาคารที่มีสภาพทรุดโทรมมากกว่าประเภทอื่น เนื่องจากผู้ใช้ไม่ใช้เจ้าของอาคาร จึงทำให้ไม่ใส่ใจดูแลอาคาร ประกอบกับเป็นอาคารที่ลงทุนต่ำจึงไม่ให้ความสำคัญกับการก่อสร้างนัก

4.1.11 ภูมิทัศน์

ภูมิทัศน์ (Townscape)¹⁴ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งจะแสดงถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่ เป็นการแสดงความสัมพันธ์สถาปัตยกรรมกับสภาพแวดล้อม โดยมีองค์ประกอบทางกายภาพต่าง ๆ จะรวมกันเป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และยังเป็นส่วนที่เพิ่มคุณค่าของพื้นที่ได้ด้วย แบ่งได้เป็น

1. ทางเดิน

ทางเดินของหมู่บ้านในแต่ละหมู่เป็นส่วนหนึ่งที่เกิดเอกลักษณ์ของพื้นที่ จากขนาดของทางเดินในชุมชนมอญที่มีลักษณะแคบ กว้าง 0.50 - 2.00 ม. ทำให้เกิดความสัมพันธ์กับกลุ่มเรือนที่พักอาศัยซึ่งมีขนาดเล็ก มีทั้ง 3 หมู่บ้านมีลักษณะเป็นแบบเส้นตรง (Linear Type) โดยมีลักษณะสำคัญที่คล้ายคลึงกัน สามารถสรุปได้เป็นข้อดังต่อไปนี้

- มีถนนหลักขนานกับแม่น้ำและมีซอยแยกเข้าสู่บ้าน เป็นทางเข้าออกทางเดียวมีลักษณะปลายตันเส้นทางดั้งเดิมจะมีทางเดินเชื่อมกับวัดคันลัด (ซอย ทรงคนอง 2 และ ซอยศูนย์ฝึกอาชีพคน

¹⁴ Gordon Cullen , The Concise Townscape , 5th ed. Great Britain: Architectural Press ,1977), pp.

พิการ) และทางเดินขนานกับแม่น้ำซึ่งจะเชื่อมหมู่บ้านทรงคนอง โรงเรือ และตัวอำเภอ เข้าด้วยกัน นอกจากนี้ใช้วิธีเดินลัดเลาะตามไต้ถุนเรือน

- ลักษณะทางเดินและถนนไม่ใช่เส้นตรง มีลักษณะแคบและโค้งไปตามแนวบ้าน เนื่องจากเป็นชุมชนเก่า ทางเดินพัฒนามาจากที่ว่างระหว่างเรือน
- โดยเฉพาะเส้นหลักขนานกับแม่น้ำจะมีกิจกรรมเกิดขึ้นตามทางแยก หน้าบ้าน แต่ละบ้านจะตั้งเก้าอี้สำหรับพักผ่อน หรือนั่งสนทนากัน
- ทางเดินมีความสะอาดเนื่องจากคนในชุมชนช่วยกันทำความสะอาดอยู่เสมอ และตกแต่งต้นไม้หน้าบ้าน หรือวางไม้กระถางบนรั้ว เนื่องจากความสัมพันธ์ในชุมชนที่ผูกพันสนิทสนมในลักษณะเครือญาติ และความเป็นเพื่อนบ้าน เป็นพื้นที่สาธารณะที่ผู้คนใช้ด้วยกันทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน (Sense of belonging)

ความสูงของรั้วและทางเดินที่ยกระดับขึ้นเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ภูมิทัศน์ของอาคารเปลี่ยนแปลงจากอดีต ส่งผลให้บ้านเรือนต้องยกระดับพื้นขึ้นซึ่งทำให้อาคารทั่วไปแม้จะมีความสูง 2 ชั้นแต่ก็มีความสูงที่ไม่เท่ากัน ทำให้ระดับเส้นขอบของไต้ถุนไม่ต่อเนื่องกัน

2. รั้ว

รั้วในหมู่บ้านเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดภูมิทัศน์ชุมชนด้วยความต่อเนื่องและรูปแบบของรั้ว รวมถึงวัสดุที่ใช้กับลักษณะทางเดินแล้วทำให้เกิดความแตกต่างของบรรยากาศได้ โดยในแต่ละหมู่บ้านมีลักษณะดังนี้

- หมู่บ้านโรงเรือ รั้วมีความโปร่งกว่า และมีบ้านที่ไม่กันรั้วอยู่มากกว่าทำให้สามารถเห็นตัวบ้านได้มากกว่า มีความหลากหลายของรูปแบบประตูรั้วเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ยังเข้าถึงทางรถไฟไม่ได้
- หมู่บ้านทรงคนอง จะกันรั้วเกือบทุกหลัง รั้วที่นิยมจะเป็นรั้วคอนกรีตบล็อคอูทึบ ครึ่งบนเป็นคอนกรีตบล็อคอูทึบหรือเหล็กดัดโป่ง บ้านที่ไม่ได้ยกพื้นรั้วจะมีลักษณะโปร่งกว่าเนื่องจากเรือนอยู่ชิดกับทางเดินที่ยกระดับสูงกว่า 1.00 ม. เพื่อไม่ให้เวลาอยู่ไต้ถุนรู้สึกอึดอัด นอกจากนี้ยังจะเห็นการต่อรั้วให้สูงขึ้นตามระดับทางเดินด้วย มักปลูกต้นไม้หน้าบ้านหรือประดับรั้วด้วยไม้กระถาง

บ้านบริเวณรอยต่อ 2 หมู่บ้าน ไม่มีการล้อมรั้วทำให้เกิดพื้นที่โล่งต่อเนื่อง ช่วยให้เป็นที่โล่งทางสายตา และช่วยทำลายความต่อเนื่องของแนวรั้วลงได้ นอกจากนี้เป็นพื้นที่ที่ใช้ทำกิจกรรมหลายอย่างในหมู่บ้านอีกด้วย

3. พืชพันธุ์

พืชพันธุ์เป็นส่วนประกอบหนึ่งของภูมิทัศน์ที่ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ได้ และเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดบรรยากาศพิเศษและสร้าง space ที่เกิดการใช้งานในพื้นที่ได้ สำหรับพืชในหมู่บ้านทรงคนองอยู่ในพื้นที่เอกชนเกือบทั้งหมด แบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

ต้นจาก เป็นพืชท้องถิ่นที่ขึ้นตามริมแม่น้ำลำคลองของพื้นที่แถบนี้ ซึ่งริมคลองลัดโพธิ์มีลักษณะเป็นป่าจาก และส่วนริมแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเดิมมีลักษณะชายฝั่งเป็นดินงอกชาวบ้านจึงนำต้นจากมาปลูกริมน้ำเพื่อประโยชน์ดังนี้¹⁵

¹⁵ สัมภาษณ์ คุณ บุญชู บุญยิ้ม ,เจ้าของบ้านริมท่าน้ำเดิม , 10 ธ.ค.2543 .

1. ใช้ใบทำดับจากมุงหลังคา แต่ปัจจุบันเป็นวัสดุที่เลิกใช้งานเนื่องจากมีวัสดุที่คงทนและราคาถูกลงมาทดแทน ทำให้ช่างทำหลังคาจากหมุดไปจากหมู่บ้านในที่สุด แต่ต้นจากยังคงมีประโยชน์อื่นอยู่ต่อไป
2. ต้นจากช่วยกันลมพายุจากแม่น้ำ
3. ป้องกันการกัดเซาะพังทลายของตลิ่ง
4. ป้องกันคลื่นกระแทกฝั่งและตัวเรือนเมื่อน้ำท่วม

สาเหตุสำคัญที่ชาวบ้านนำต้นจากมาปลูกลงในพื้นที่เพื่อประโยชน์ ในการกันลม และการป้องกันตลิ่งพัง รวมทั้งต้นจากเป็นพืชท้องถิ่นที่ขึ้นเองได้ดีในน้ำกร่อยของเขตจังหวัดสมุทรปราการ ในอดีตจึงพบต้นจากทั่วไปทั้งริมคลองและแม่น้ำ นอกจากนี้ที่ชาวบ้านนำมาปลูกด้วย ทำให้ต้นจากเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของพื้นที่ปากน้ำสมุทรปราการ และเมื่อมองจากริมแม่น้ำเจ้าพระยาจะเห็นแนวต้นจากบริเวณนี้ชัดเจนต่างจากบ้านเรือนทั่วไปซึ่งไม่เห็นพืชท้องถิ่นนี้แล้ว และเป็นกลุ่มพืชที่ขึ้นต่อเนื่องไปรอบบางกระเจ้าด้วย เป็นชนิดหนึ่งของพืชริมน้ำที่ยังเหลืออยู่จากอดีต และเป็นส่วนประกอบในอดีตของความเชื่อเรื่องศาลเจ้าพ่อเพิ่มบรรยากาศความศักดิ์สิทธิ์ของศาล¹⁶

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อยู่ริมแม่น้ำมีความเห็นตรงกันว่า หลังจากมีการสร้างท่าเรือฝั่งตรงข้ามกับหมู่บ้านแล้วน้ำเปลี่ยนทางเดินมากัดเซาะที่ดินของหมู่บ้านมากขึ้น ทำให้นอกจากปลูกต้นจากแล้วยังต้องทำเขื่อนด้วย เนื่องจากต้นจากเริ่มด้านทานกระแสน้ำไม่ไหว

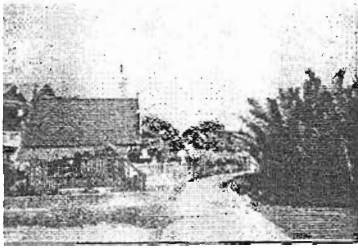
ไม้กระถาง เนื่องจากในหมู่บ้านมีน้ำท่วมเป็นประจำจนพื้นดินชื้นแฉะอยู่ตลอด ทำให้บ้านที่ไม่ได้ถมดินปลูกต้นไม้ไม่ได้ หรือแม้ว่าถมแต่ได้เทปูนทับพื้นเสียจนไม่สามารถปลูกไม้ใหญ่ได้ทางเดียวที่ทำได้สะดวกก็คือ ไม้กระถาง อีกทั้งส่วนใหญ่มีบริเวณที่ดินน้อย การปลูกเรือนกั้นชิดกันจนหลังคาชนกันทำให้ต้นไม้ไม่ได้รับแดดเต็มที่ จึงนิยมปลูกไม้กระถางซึ่งมีหลายชนิดตั้งบนรั้ว หรือตกแต่งหน้าบ้าน เพิ่มความสวยงาม¹⁷

ลักษณะการปลูกไม้กระถางเกิดจากการเปลี่ยนแปลงจากสวนกระถางบนชาน ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของเรือนในภาคกลาง ต่อมาเมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงและความเจริญทางเทคโนโลยี เรือไทยมอญเกือบทุกหลังต่อเติมหลังคาคลุมชาน เทพื้นเป็นคอนกรีต แต่ยังคงมีความต้องการสวน และไม่ประดับอยู่ พื้นที่ที่ปลูกต้นไม้ไม่มีเพียงพอ สวนกระถางบนชานจึงปรับมาอยู่บนรั้ว และ ลอยอยู่ในอากาศในรูปกระถางแขวนแทน

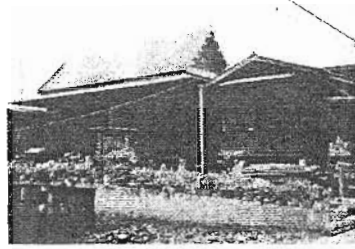
ไม้ยืนต้น ในพื้นที่สาธารณะ พบว่าต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ในพื้นที่มีอยู่พอสมควรแต่มีอยู่ในพื้นที่เอกชน ที่ล้อมรั้วไว้ทำให้ไม่สามารถให้ร่มเงาแก่ทางเดินเต็มที่ มะพร้าวซึ่งขึ้นอยู่ริมคลองลัดโพธิ์หรือในที่โล่งของเอกชน แต่ต้นไม้ใหญ่ที่มีก็เป็นที่ให้ร่มเงาและที่พักผ่อนที่ดีได้ เช่น ต้นจิกน้ำซึ่งมีเพียง 2 ต้น แต่อยู่ในตำแหน่งที่ให้ร่มเงาและเป็นที่พักผ่อนของเด็ก ๆ และมะขามเทศที่ทางเข้า หมู่ 7 ซึ่งเป็นที่นั่งพักผ่อนของหมู่บ้าน

¹⁶ สัมภาษณ์ คุณสมชาย วัฒนเจริญ , แกนนำในการจัดระเบียบหมู่บ้านโรงเรือ , 23 ธ.ค. 2543.

¹⁷ สัมภาษณ์ คุณ จำเริญสุข จำเริญทอง , อายุ 57 ปี เจ้าของบ้านจัดระเบียบหมู่บ้านทรงคนอง , 16 ธ.ค.

ต้นจาก

ไม้กระถาง

ต้นมะพร้าว

ภาพที่ 38 พืชพันธุ์ในพื้นที่ ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ พ. ศ. 2543

ตารางที่ 4 สรุปเปรียบเทียบลักษณะทั่วไปของภูมิทัศน์ในหมู่บ้าน

	บ้านโรงเรือ	บ้านทรงคนอง	
	หมู่ 7	หมู่ 8	หมู่ 9
ทางเดินหลัก ภายในชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - มีความสะอาดน่าพอใจ - มีพื้นที่ที่ยังไม่ถมปรับระดับหรือเทปูนอยู่มากทำให้พื้นดินในบริเวณบ้านใช้ประโยชน์ไม่ได้ จึงพบการรुकูล้ำทางเดิน และที่วางต่าง ๆ และราวตากผ้า - ปลูกไม้กระถางบนทางเดินที่มีปลายตัน 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความสะอาดน่าพอใจ - บ้านที่อยู่ในซอยปลายตันมีแนวโน้มยึดครองพื้นที่ริมลำกระโดงทำราวตากผ้า และวางข้าวของ - ปลูกไม้กระถางและไม้พุ่มตามรั้วเนื่องจากไม่มีบริเวณ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความสะอาดน่าพอใจ - บ้านด้านเหนือมีบริเวณและมีการปรับระดับดินมากกว่าทำให้สามารถใช้พื้นที่บริเวณบ้านได้และถนนมีรถเข้าถึงได้จึงไม่พบการรुकูล้ำพื้นที่ถนน - บ้านริมแม่น้ำปลูกไม้กระถางเนื่องจากไม่มีที่ดิน
ทางเดินส่วน บ้านเช่าและ ริม นอกของ ชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ทางเดินรอบนอกของชุมชนสกปรกกว่าโดยเฉพาะร้านขายของริมทางเดินออกสู่ถนนเพชรหนึ่ง - มีความพยายามรुकูล้ำทางเดินโดยการสร้างเพิงคลุมทางเดิน อยู่หลายจุด 	<ul style="list-style-type: none"> - ทางเดินส่วนบ้านเช่าในเขตบางยอค่อนข้างสกปรก - ทางเดินไม้ แคบมากกว่าวงเพียง 50 ซม. เป็นบริเวณที่ค่อนข้างสกปรกเนื่องจากพื้นดินเปียกและตลอดเวลา 	<ul style="list-style-type: none"> - ลำกระโดงขนานกับซอยทรงคนอง 2 ถูกรुकูล้ำเป็นที่ตากผ้า และ ถนนสกปรกกว่าถนนด้านใน
รั้ว	<ul style="list-style-type: none"> - มีบ้านที่ไม่ล้อมรั้วอยู่มาก - บ้านที่ล้อมรั้วมักใช้คอนกรีตบล็อกที่มีความโปร่งรูปแบบคล้ายกับหมู่ 8-9 - บ้านเช่าจะไม่ล้อมรั้ว 	<ul style="list-style-type: none"> - ส่วนมากจะล้อมรั้ว - บ้านที่อยู่ติดพื้นที่มากและยังไม่ถมที่จะไม่ล้อมรั้ว เนื่องจากรั้วจะทำให้ติดขัด 	<ul style="list-style-type: none"> - มีเพียง 1 หลังที่ไม่ล้อมรั้ว - บ้านที่อยู่ติดพื้นที่มากและยังไม่ถมที่ก็ยังล้อมรั้วไว้ทำให้รั้ว มีลักษณะเป็นส่วนหนึ่งกับผนังบ้าน

เมื่อนำรั้วและทางเดินมาเปรียบเทียบกันในหมู่บ้านแล้ว จะเห็นว่าทางเดินในหมู่บ้านมีลักษณะแคบเนื่องจากการพัฒนาจากทางเดินระหว่างบ้าน เมื่อกันรั้วคอนกรีตขึ้นทำให้เพิ่มความทึบและบีบทางเดินให้แคบยิ่งขึ้น ส่วนบ้านที่ไม่กั้นรั้วจะทำให้เกิดพื้นที่ต่อเนื่องกับบริเวณบ้าน เกิดเป็นทางเดินที่คลุมด้วยชายคาบ้าน รวมทั้งรั้วแบบดั้งเดิมซึ่งเป็นไม้ตีเว้นร่องและประตูเหล็กโปร่งช่วยเชื่อมต่อ space ทางเดินกับได้หมู่บ้านได้ดี

ทางเดินที่มีลักษณะโค้งเล็กน้อย สะท้อนได้ถึงเอกลักษณ์จากการตั้งถิ่นฐานของบ้านเรือน และยังเป็นส่วนที่เพิ่มความน่าสนใจให้เกิดทางเดินช่วยให้จดจำเส้นทางง่ายขึ้น

4.1.12 สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

1. ไฟฟ้า

การให้บริการในเขตเทศบาลและบริเวณถนนเพชรหึงบางกอบัวอยู่ในการควบคุมของการไฟฟ้านครหลวง สำนักงานเขตราชวรบุรีณะ กรุงเทพมหานคร¹⁸ สำหรับไฟฟ้าของไฟฟ้าในส่วนทางเท้าและถนนภายในหมู่บ้านสำรวจแล้วพบว่าแต่ละจุดห่างกันประมาณ 20 เมตรนับว่ามีกาให้แสงสว่างเพียงพอ

2. น้ำประปา

แต่เดิมชาวบ้านใช้น้ำอุปโภคบริโภค จากท่าเรือประจำหมู่บ้านเป็นหลัก และใช้จากลำกระโดงเล็กน้อย ต่อมาราว 30 ปี จึงมีระบบบาดาลหมู่บ้านทำให้ท่าเรือหมดความสำคัญในที่สุด¹⁹ ปัจจุบันทุกหลังคาเรือนอยู่ในความดูแลของการประปานครหลวงสาขาตากสิน โดยมีท่อเมนหลัก 300 ม.ม.ตามแนวถนนเพชรหึง²⁰ ทำให้หมู่บ้านทรงคนองไม่ประสบปัญหาด้านการใช้น้ำ

3. การระบายน้ำ

จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2543 ทางเทศบาลได้สร้างท่อระบายน้ำ ค.ส.ล. สองข้างในย่านชุมชนและตามแนวถนนเพชรหึงบางกอบัว แต่ในตรอกซอยที่คับแคบรวมทั้งในหมู่บ้านทรงคนองยังไม่มีทางระบายน้ำ จึงเป็นการระบายลงลำกระโดง คลอง และ แม่น้ำเจ้าพระยาโดยตรง การระบายน้ำด้วยคลองและลำกระโดงไม่สะดวกนักเนื่องจากการยกพื้นทางเดินด้วยการเทคอนกรีตทับ แต่ได้ใส่ท่อระบายน้ำไว้เพียง 6 “ เว้นแต่ถนนซอยที่ในพู่อาชีพคนพิการ และ ซอยทรงคนอง 3 ในส่วนที่อยู่ในความปกครองของ อ.บ.ต. บางยอที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2542-2543 จึงมีท่อระบายน้ำหรือร่องระบายน้ำ จัดได้ว่าไม่เพียงพอต่อความต้องการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁸ เทศบาลเมืองพระประแดง , จังหวัดสมุทรปราการ, แผนพัฒนาเทศบาลเมืองพระประแดงประจำปี พ.ศ. 2540 - 2544. (ม.ป.ท.,ม.ป.ป.),หน้า 25.

¹⁹ สัมภาษณ์ คุณบุญชู บุญยิ้ม , เจ้าของบ้านริมท่าเรือเดิม, 10 ธ.ค. 2543

²⁰ มหาวิทยาลัยศิลปากร , การศึกษาเพื่อวางผังพัฒนาชุมชนเมืองพระประแดง , ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, (ม.ป.ท.) ,2530, หน้า 62.

4. การไปรษณีย์โทรเลขและดับเพลิง

หมู่บ้านอยู่ในเขตการบริการของที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขปากถัด และสถานีดับเพลิงอำเภอพระประแดง²¹ แต่ในหมู่บ้านมีห้วยจ่ายดับเพลิงอยู่ จุดเดียวในซอยศูนย์พันพู่อาชีพคนพิการ จากการทำผิวดถนนทำให้ห้วยจ่ายฝังลงไปในพื้นที่ถนนครั้งหนึ่งซึ่งอาจเกิดความไม่สะดวกในขณะที่ใช้งาน แม้ว่าทาง อ.บ.ต. ทวงคนองได้นำดับเพลิงมือถือมาแจกให้ติดกระจายในหมู่บ้าน ตามได้หมู่บ้านหลังที่สามารถใช้เครื่องได้และอยู่ในตำแหน่งที่เห็นชัดเจน แต่อาจมีปัญหาคันภายนอกเข้าถึงได้ลำบากเนื่องจากมักติดตั้งอยู่ใต้ถุนภายในบ้าน จึงอาจไม่เพียงพอ

5. ระบบจัดเก็บขยะมูลฝอย

จากการสัมภาษณ์²²ชาวบ้านจ้างรถเก็บขยะให้เข้ามาเก็บขยะในหมู่บ้านทุกสัปดาห์ โดยรวมกันวางเป็นถุงไว้หน้าบ้านหรือทิ้งที่ถังขยะรวมซึ่งตั้งอยู่ใน 3 จุดหลัก คือ หน้าแฟลต หมู่ 9 , ที่ว่างริมซอยทวงคนอง 3 หมู่ 8 , ปากทางเข้าหมู่ 7 คาดว่าความถี่ของการเก็บขยะเพียงพอต่อจำนวนขยะ แต่พบปัญหาขยะตกค้างในบางจุดซึ่งเป็นการละเลยของบริเวณบ้านเช่า

6. การศึกษา

มีสถานศึกษาระดับชุมชนคือโรงเรียนวัดคันลัด แต่สถานศึกษาที่เป็นที่นิยมจะอยู่ในตัวเทศบาลซึ่งมีทั้งโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา คือ โรงเรียนวัดทรงธรรม โรงเรียนอำนวยการวิทยุ โรงเรียนวิสุทธิกษัตริย์ โรงเรียนประชานาถ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่รองรับนักเรียนในเขตเทศบาลและบริเวณใกล้เคียง นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนต่าง ๆ อีก 11 โรงเรียนมีศักยภาพเพียงพอในการรองรับนักเรียนในบริเวณนี้²³

4.2 ลักษณะเศรษฐกิจและสังคม

4.2.1 บทบาททางเศรษฐกิจที่มีต่ออำเภอพระประแดง

หมู่บ้านทวงคนองตั้งอยู่ในอำเภอพระประแดง (เมืองนครเขื่อนขันธ์) เป็นหนึ่งในย่านที่อยู่อาศัยของชาวรามัญทั้ง 16 หมู่บ้าน โดยมีความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจกับพื้นที่ใกล้เคียงดังนี้

อุตสาหกรรม โรงงานขยายตัวเข้าสู่แถบบางกระเจ้าโดยเกาะตามแนวถนนเพชรหนึ่ง ซึ่งมีผลต่อการขยายตัวของที่พักของผู้ค้าแรงงานในพื้นที่ตำบลทวงคนอง และหมู่บ้านทวงคนอง เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมขยายตัวประกอบกับที่ดินมีราคาถูกลง แต่มีสาธารณูปโภคพอควร²⁴

²¹ เทศบาลเมืองพระประแดง, แผนพัฒนาเทศบาลเมืองพระประแดงประจำปี พ.ศ. 2540 - 2544, หน้า 25.

²² สัมภาษณ์ คุณ สมชาย วัฒนเจริญ, แกนนำในการจัดระเบียบหมู่บ้านโรงเรือ, 23 ธ.ค. 2543.

²³ เทศบาลเมืองพระประแดง, แผนพัฒนาเทศบาลเมืองพระประแดงประจำปี พ.ศ. 2540 - 2544, หน้า 30.

²⁴ ประภาศรี จิตพัฒนไพบุลย์ " การจัดหาที่อยู่อาศัยของลูกจ้างแรงงานย่านอุตสาหกรรม กรณีศึกษา อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ". (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 56.

การค้าและการบริการ จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านสรุปได้ว่าหมู่บ้านทรงคนองพึ่งพาการบริการจากตัวอำเภอเป็นหลัก และอำเภอเป็นศูนย์กลางที่ตั้งสถานที่ราชการ จึงเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอื่นในอำเภอพระประแดง

การเกษตร บริเวณโดยรอบหมู่บ้านเดิมเป็นพื้นที่เกษตรกรรม สวนผลไม้ เป็นหลัก มีนาข้าวบางส่วน ปัจจุบันพื้นที่ทางเกษตรลดลงอย่างต่อเนื่องเนื่องจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมและราคาที่ดินที่สูงขึ้น จึงทำให้ผู้ประกอบการอาชีพด้านเกษตรกรรมอยู่เดิม ขายที่ดินและหันไปประกอบอาชีพอื่น²⁵ รวมทั้งการที่สภาพแวดล้อมถูกทำลายจากมลพิษ ปัจจุบันการเกษตรจึงอยู่ในพื้นที่บางกระเจ้าเนื่องจากเป็นพื้นที่อนุรักษ์เกษตรกรรมและชนบท ซึ่งมีแผนพัฒนาเป็นโครงการสวนกลางมหานครต่อไป และมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านทรงคนองและโรงเรือ

บทบาทที่มีต่อชุมชนมอญในอำเภอพระประแดง

หมู่บ้านทรงคนองตั้งอยู่ในอำเภอพระประแดงซึ่งเป็นย่านที่อยู่อาศัยดั้งเดิมของคนมอญจนถึงปัจจุบัน และมีบทบาทเป็นผู้ริเริ่มในการฟื้นฟูกิจกรรมด้านประเพณีของชาวมอญในอำเภอพระประแดงจนเป็นที่รู้จัก ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีแห่ธงธงตะขาบ โดยมีศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพระประแดงตั้งอยู่ในโรงเรียนอานวยวิทย์ ทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลเผยแพร่แก่ผู้สนใจ และใช้เป็นสถานที่ประชุมในการจัดการกิจกรรมของคนมอญ²⁶

4.2.2 บทบาทและความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ใกล้เคียง

หมู่บ้านทรงคนองยังคงเป็นย่านที่อยู่อาศัยของชาวไทยมอญ ปัจจุบันถูกกำหนดให้อยู่ในการใช้ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมและยังเป็นส่วนเชื่อมต่อกับพื้นที่อนุรักษ์เกษตรกรรมและชนบทในพื้นที่ 6 ตำบล มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นปอดของกรุงเทพและพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งติดต่อกับเทศบาลเมืองอำเภอพระประแดงซึ่งเป็นเขตพานิชยกรรมและอุตสาหกรรม มีบทบาทเป็นศูนย์กลางการค้าและการบริการของย่านที่พักอาศัยโดยรอบรวมถึงหมู่บ้านทรงคนองด้วย จากลักษณะนี้จะเห็นได้ว่าพื้นที่สีเขียวบริเวณนี้ถูกจัดให้เป็นแนวกันชนสำหรับบริเวณอนุรักษ์เกษตรกรรมและชนบทกับพื้นที่พานิชยกรรมในเขตเทศบาล

4.2.3 ลักษณะกลุ่มสังคมของหมู่บ้านทรงคนองและบ้านโรงเรือ

สามารถแบ่งประเภทโดยอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ได้เป็น 2 ประเภทหลัก คือ

²⁵ สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. "โครงการศึกษาเพื่อจัดทำรายงาน สถานการณ์สิ่งแวดล้อมตามแผนปฏิบัติการ 21 เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาแบบยั่งยืน(การตั้งถิ่นฐานมนุษย์) รายงานฉบับสมบูรณ์, " (ม.ป.ท.), 2542.3-21

²⁶ สัมภาษณ์ อ. จวีร์วรรณ ครอบแสง, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอพระประแดง, 20 ธ.ค. 2543.

1. **กลุ่มลักษณะการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่** สามารถแบ่งเป็นพื้นที่ย่อยได้ดังนี้

- **กลุ่มหมู่บ้านทรงคนอง** เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายมอญที่ตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 ได้แก่ หมู่ 8,9 มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนหนาแน่นและเห็นลักษณะทางกายภาพของชุมชนโบราณอย่างชัดเจน แม้ว่าการดำรงชีวิตต่าง ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปแต่ก็มีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น โดยในวันทำงานชาวบ้านจะออกไปทำงานที่อื่นและจะกลับมาในช่วงเย็น ในหมู่บ้านเวลากลางวันจึงมีแต่ผู้สูงอายุ ซึ่งจะออกมาพบปะกันในช่วงกลางวันตามร้านค้าในหมู่บ้าน เป็นชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี
- **กลุ่มหมู่บ้านโรงเรือ** เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายมอญที่ตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 ได้แก่ หมู่ 7 การตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มเล็กกว่า โดยทั่วไปมีสภาพทางกายภาพที่ทรุดโทรมกว่าหมู่บ้านทรงคนองเล็กน้อย
- **ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ** ประกอบด้วยคนพิการและเจ้าหน้าที่ที่อาศัยอยู่ในศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ คนเหล่านี้เข้ามาใช้บริการร้านค้า ร้านอาหารในหมู่บ้าน แต่โดยมากจะใช้บริการร้านอาหารที่อยู่ริมซอยศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการ จากการสังเกตจะเข้ามาใช้พื้นที่ในซอย ในช่วงเย็นของทุกวัน และออกมาพักผ่อนมากในช่วงวันหยุดราชการ
- **กลุ่มอาคารบ้านแบ่งห้องเช่า** ตั้งอยู่ในทิศเหนือของ หมู่บ้านไม่มีความสัมพันธ์กับคนดั้งเดิมแต่มีความสัมพันธ์อันเพื่อนบ้านกับพวกบ้านเช่าด้วยกัน

กลุ่มหมู่บ้านจะมีความสัมพันธ์กันมากกว่า สำหรับกลุ่มที่ 3-5 เป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันเฉพาะในกลุ่มของตนโดยแทบไม่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนไทยสามัญในพื้นที่

2. **กลุ่มสังคมตามลักษณะความสัมพันธ์**

ในด้านกลุ่มทางสังคม มีความเชื่อมโยงกันด้วยความเป็น ชนกลุ่มน้อย (Ethnic) เป็นหลัก การเชื่อมโยงกันในระดับหมู่บ้านด้วยประเพณีที่พยายามฟื้นฟูขึ้นเพื่อให้คนมอญได้รวมตัวกัน จากการสัมภาษณ์ต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า คนมอญรู้จักกันทุกบ้าน

- **กลุ่มเครือญาติ** ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้เห็นชัดเจนในกลุ่มไทยมอญในหมู่ 7,8,9 เนื่องจากเป็นชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานตั้งแต่แรกเริ่ม ซึ่งจะเห็นมีความสัมพันธ์โยงเป็นเครือญาติทั้งระหว่างหมู่บ้าน²⁷ หรือกลุ่มเรือนที่อยู่ใกล้หรือติดต่อกันซึ่งเดิมแบ่งแยกออกจากที่ดินซึ่งเคยเป็นผืนเดียวกัน รวมทั้งการโยกย้ายและแยกเรือนออกจากเรือนแม่เมื่อสร้างครอบครัวใหม่²⁸ นอกจากนี้กลุ่มเครือญาติของชาวไทยมอญยังโยงออกไปถึงชาวไทยมอญเชื้อสายเดียวกันที่นับถือ ผี เดียวกัน ทำให้ยังมีการพบปะกันอยู่เสมอตามงานพิธีกรรมต่าง ๆ ประจำตระกูล²⁹

²⁷ สัมภาษณ์ คุณสุรพล พิเรนทร , เจ้าของบ้านที่เคยจัดสะพาน , ก.พ. 2543.

²⁸ สัมภาษณ์ คุณ กมล ศิริสวัสดิ์ , ชาวไทยรามัญแท้ , ก.พ. 2543.

²⁹ สัมภาษณ์ คุณ บุญชู บุญยิ้ม , ชาวไทยรามัญแท้ , 10 ธ.ค.43.

- **กลุ่มเพื่อนบ้าน** เป็นกลุ่มความสัมพันธ์สำหรับคนที่อยู่ละแวกเดียวกัน ซึ่งยังมีความชัดเจนเนื่องจากแต่ละครอบครัวตั้งถิ่นฐานในพื้นที่มานาน จากการสัมภาษณ์ คนไทยมอญให้ความเห็นตรงกันว่า คนมอญรู้จักกันทุกบ้าน บ้านใกล้กันฝากฝังกันได้ ช่วยเหลือกัน มีคนแปลกหน้าเข้ามาในหมู่บ้านก็สามารถรู้ได้³⁰ รวมถึงกลุ่มบ้านที่สร้างใหม่และขยายตัวออกไปก็รู้จัก ส่วนบ้านเช่าไม่มีความสัมพันธ์กับคนไทยมอญแยกเป็นพวกเราพวกเขา
- **กลุ่มพิธีกรรม กิจกรรม ประเพณี** กลุ่มนี้แบ่งความสัมพันธ์เป็น 2 ระดับคือ กลุ่มแกนนำ ซึ่งจัดการเตรียมการ จัดงาน เข้าร่วมประชุมระหว่างหมู่บ้าน เมื่อนัดพิธีแห่งหนึ่ง ซึ่งคนกลุ่มนี้จะเป็นแกนนำในการจัดงานอื่นในระดับหมู่บ้านเช่นกัน มักเป็นในแง่ประเพณี เช่น การเล่นสะบ้า ทำธงตะขาบ แต่ในพิธีกรรมและกิจกรรมระดับหมู่บ้านก็จะมีผู้ที่จัดการเป็น งาน ๆ ไป เช่น งานฉลองศาล รวมถึงงานปีใหม่ งานวันเด็ก ฯลฯ ชาวไทยมอญทั่วไปจะมีส่วนร่วมในการช่วยค่าใช้จ่ายและไปร่วมพิธีกรรมนั้น ๆ สำหรับการประชาสัมพันธ์ กลุ่มคนรุ่นหนุ่มสาวในหมู่บ้านที่กำลังได้รับการสืบทอดเป็นผู้จัดทำ ด้วยการติดป้ายประกาศตามจุดที่มีคนผ่านมากในหมู่บ้าน การทำใบฎีกาส่งให้ตามบ้าน และการบอกปากต่อปาก³¹

จะเห็นว่าความสัมพันธ์ทางสังคมของคนภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้านของคน และหมู่บ้านโรงเรียนมีความสัมพันธ์กันหลายสถานะ เนื่องจากเป็นคนที่อยู่อาศัยในพื้นที่มานาน มีการรวมตัวกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นกิจกรรมประเภท พิธีกรรม ประเพณี และเพิ่มความสัมพันธ์กันด้วยการจัดกิจกรรมอื่น ๆ เช่น วันเด็ก วันปีใหม่ กิจกรรมเหล่านี้จะใช้พื้นที่ของวัด ที่ว่างในหมู่บ้าน ได้ทุนบ้านแกนนำ รวมไปถึงการจัดประเพณีทางศาสนาของมอญในระดับของชุมชนมอญพระประแดงทั้งหมดซึ่งเป็นที่พึงท่วงใจของคนมอญที่อพยพเข้ามาตั้งแต่ออดีต³² ซึ่งล้วนเป็นความสัมพันธ์ที่ดีซึ่งทำให้พื้นที่มีชีวิตชีวาและมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตและอนุรักษ์พื้นที่และประเพณีให้คงอยู่ต่อไป

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนไทยมอญที่ยังคงอยู่อาศัยในหมู่บ้านนี้ต่อไปคือ ความรู้สึกผูกพันกับพื้นที่ และความเกียตชอบทางเครือญาติ ทำให้ชุมชนยังคงเกาะกลุ่มกันได้อย่างเหนียวแน่น โดยจากการสัมภาษณ์ทุกคนมีความเห็นตรงกันว่าเป็นข้อดีที่สุดที่ทำให้ไม่ย้ายออกไปจากพื้นที่ แม้ว่าจะมีปัญหาหลายอย่างที่เมื่อพอใจก็ตามสภาพดังกล่าวน่าจะมีส่วนทำให้การดำเนินงานและการจัดการในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และกายภาพมีความเป็นไปได้สูง

³⁰ สัมภาษณ์ คุณ จำเนียรสุข จำเรณูทอง , บ้านที่จัดสะบ้าหมู่บ้านทรงคนอง อายุ 57 ปี, 16 ธ.ค.43.

³¹ สัมภาษณ์ คุณ ขวลิต ปิ่นแก้ว , แกนนำในการทำธงตะขาบ อายุ 26 ปี, 23 ธ.ค.43.

³² สัมภาษณ์ อ. จวีรวรรณ ควรวแสง , ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอพระประแดง , 20 ธ.ค. 43.

4.3 นโยบาย กฎหมาย และแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่

4.3.1 นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. พระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาสภาพแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

กฎหมายฉบับนี้ให้โอกาส ชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นทั้งรัฐและเอกชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น โดยอาศัยแผนปฏิบัติการ ซึ่งได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันมีชุมชนและท้องถิ่นหลายแห่งที่เห็นถึงความสำคัญในการอนุรักษ์เอกลักษณ์วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นของตน ได้ร่วมมือกับทางรัฐและสถาบันการศึกษา เพื่อดำเนินกิจกรรมและวางแผนอนุรักษ์พัฒนาชุมชน หรือ ท้องถิ่น ของตน

- พระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาสภาพแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ตามมาตราที่ 59 และ 60 กำหนดให้เขตจังหวัดสมุทรปราการทั้งจังหวัดเป็นเขตควบคุมมลพิษ

ขณะนี้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมกำลังดำเนินการจัดทำแผนในแต่ละส่วน โดยมีผังแม่บทในการจัดสร้างโครงการสวนกลางมหานคร ซึ่งพื้นที่โครงการทั้งหมดติดต่อกับเขตหมู่บ้านทรงคนองและมีแผนพัฒนาและโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อหมู่บ้านทรงคนองดังนี้

จากผังแม่บทมีแนวทางในการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในพื้นที่ ที่จะมีส่วนต่อหมู่บ้านทรงคนองซึ่งอยู่บริเวณติดต่อกันคือ ³³

- การปรับปรุงระบบประปาตลอดแนวถนนเพชรหึงและถนนแยก และก่อสร้างระบบดับเพลิง
- การปรับปรุงระบบบำบัดน้ำเสีย และระบบกำจัดสิ่งปฏิกูล โดยการก่อสร้างเขื่อนรอบพื้นที่บางกระเจ้า และสร้างและประตูน้ำและทำนบเพื่อป้องกันน้ำท่วม ขุดลอกคูคลอง และจัดบริการการขนขยะและรวบรวมขยะร่วมกับระบบกำจัดขยะของก.ท.ม. รวมทั้งก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย
- การเพิ่มบริการด้านต่าง ๆ สำหรับประชาชนในพื้นที่

จากกฎหมายฉบับนี้มีผลให้ประกาศพระราชบัญญัติและกฎกระทรวงอื่นตามมาเพื่อควบคุมให้การอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

2. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 และ พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติฉบับนี้เน้นที่การควบคุมการพัฒนาการใช้ที่ดินและโครงข่ายคมนาคม ในส่วนการอนุรักษ์ได้มีการจัดที่ดินประเภทอนุรักษ์ เพื่อให้ หน่วยงานรวมหรือหน่วยงานท้องถิ่นสามารถจัดทำผังเมืองรวม หรือผังเมืองเฉพาะได้ แต่ในปัจจุบันแม้ว่ามีแนวคิดในการดำเนินการวางผังเฉพาะ เช่น บริเวณบางกระเจ้า มีการดำเนินการ

³³ ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริ่ง จำกัด, บริษัท ที เอ แอนด์ อี คอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัท ควอลิตี้ ทีเอ็ม คอนซัลแตนท์ จำกัด. แผนการศึกษาจัดทำรูปแบบการก่อสร้างสวนกลางมหานครบริเวณบางกระเจ้า จังหวัดสมุทรปราการ รายงานฉบับสมบูรณ์ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, (ม.ป.ท), 2536 ,บทที่ 6 หน้า 2.

ปฏิบัติจริงไปได้บางส่วน ในส่วนของพื้นที่หมู่บ้านทรงคนอง ได้มีกฎหมายที่ออกความในพระราชบัญญัติการผังเมืองเพื่อควบคุมพัฒนาการใช้ที่ดินและโครงข่ายคมนาคม คือ

- กฎกระทรวง ฉบับที่ 173 (พ.ศ. 2537) ออกความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ให้ให้บังคับผังเมืองรวมในท้องที่จังหวัดสมุทรปราการ โดยกำหนดพื้นที่ตำบลทรงคนองให้เป็นพื้นที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมที่เน้นการควบคุมกิจกรรม ดำรงรักษาเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท ผลจากกฎหมายนี้สามารถหยุดกิจกรรมประเภทโรงงานอุตสาหกรรมได้บางส่วน

3. พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522

- กฎกระทรวงฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) ออกความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและควบคุมความหนาแน่น การตัดแปลงอาคาร โดยพื้นที่หมู่บ้านทรงคนองจัดอยู่ในบริเวณซึ่งควบคุมความหนาแน่นของอาคารด้วย ระยะถอยร่น ที่ว่างรอบอาคารและความสูงอาคารไม่เกิน 15 เมตร แม้ว่าการควบคุมการก่อสร้างจากกฎหมายฉบับนี้จะทำให้หยุดการขยายตัวของอาคารในประเภทที่กำหนดลงได้ และข้อจำกัดเกี่ยวกับการก่อสร้างอาคารจะช่วยป้องกันความขัดแย้งขนาดและความสูงของอาคารใหม่ได้ระดับหนึ่ง แต่ไม่ครอบคลุมถึงอาคารที่มีมวลและขนาดใหญ่ซึ่งอาจขัดแย้งกับอาคารเก่าซึ่งมีขนาดเล็กในบริเวณหมู่บ้านทรงคนอง

4.3.2 นโยบายและแผนพัฒนาจังหวัด

1. แผนพัฒนาของจังหวัด

ได้เน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้เป็นเมืองอุตสาหกรรมที่สมบูรณ์และควบคุมมลภาวะได้ เป็นทั้งศูนย์กลางพาณิชยกรรมรวมทั้งพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและธุรกิจบริการ สอดคล้องกับด้านสังคมที่ ต้องการส่งเสริมเชิดชูประเพณีวัฒนธรรม เพื่อการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว³⁴

2. แผนพัฒนาเทศบาลเมืองพระประแดง ประจำปี พ.ศ. 2540-2544

ได้กล่าวถึงการส่งเสริมและอนุรักษ์ พื้นฟูวัฒนธรรมและประเพณี ส่วนกิจกรรมที่จัดส่งเสริมได้แก่ เทศกาลสงกรานต์พระประแดง และ ประเพณีแข่งเรือหน้าอำเภพระประแดง ซึ่งจัดเป็นกิจกรรมเพื่อเสริมความต้องการระดับท้องถิ่น³⁵

นโยบายและแผนพัฒนาของจังหวัดและเทศบาลแม้ว่าจะกล่าวถึงการอนุรักษ์ส่งเสริมเชิดชูประเพณีวัฒนธรรม เพื่อการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวก็ตาม แต่ในความเป็นจริง โดยการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและประเพณีที่จัดขึ้นกลับไม่ได้ตอบสนองคนในพื้นที่หรือผู้ริเริ่มอย่างแท้จริง

³⁴ บริษัท เอส.เจ.เอ.ทีดี จำกัด , แผนการลงทุนจังหวัดสมุทรปราการ , (ม.ป.ท.),2539 . หน้า 33.

³⁵ เทศบาลเมืองพระประแดง , แผนพัฒนาเทศบาลเมืองพระประแดงประจำปี พ.ศ. 2540 - 2544 , หน้า 31.

4.3.3 โครงการพัฒนาด้านการคมนาคมของรัฐ³⁶

1. โครงการถนนวงแหวนอุตสาหกรรม
2. โครงการปรับปรุงถนนเพชรหึง – บางกอบัว
3. โครงการก่อสร้างถนนนครเขื่อนขันธ์ – พระราม 2

โครงการต่าง ๆ จะมีผลให้การเข้าถึงพื้นที่ง่ายและสะดวกขึ้น และผลของการสร้างสะพานวงแหวนอุตสาหกรรมจะทำให้รถที่ใช้บริการแพขนานยนต์ซึ่งทำให้ปัญหาการจราจรในบริเวณเขตเทศบาลเมืองอำเภอพระประแดงตลอดจนถนนเพชรหึงในปัจจุบัน หันไปใช้บริการของสะพานวงแหวนอุตสาหกรรมแทน ทำให้ปัญหาส่วนนี้ลดลงได้ แต่ก็อาจเกิดเป็นปัญหามลภาวะอื่นต่อหมู่บ้านได้ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

³⁶ สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร , ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่ 1), (ม.ป.ท.), 2542, บทที่ 4 หน้า 117-118.

บทที่ 5

การวิเคราะห์ปัญหา

5.1 ปัญหาทางกายภาพ

5.1.1 ปัญหาสภาพแวดล้อม

1. น้ำท่วม

ในกรณีของหมู่บ้านทรงคนองปัญหานี้จึงเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสภาพกายภาพโดยรวมของหมู่บ้านมากที่สุด เริ่มตั้งแต่ทำให้ใช้ประโยชน์ที่ดินบ้านไม่ได้เนื่องจากมีน้ำท่วมขังได้ฤกษ์ซึ่งเดิมเป็นดินทุบแน่นตลอดเวลา เมื่อน้ำท่วมก็ทำให้การการสัญจรในหมู่บ้านไม่สะดวกจึงต้องยกระดับทางเดินขึ้นสูงเป็นลำดับ¹ จนระดับทางเดินสูงกว่าระดับดินเดิม 1.10 เมตร ยาวตลอดแนวถนนหลักขนานกับแม่น้ำ ซึ่งมีส่วนกั้นน้ำที่ท่วมเข้าหมู่บ้านให้ไหลลงช้า น้ำท่วมทำให้บ้านเรือนหลายหลังยกบ้านขึ้นหรือถมพื้นที่ได้ฤกษ์เพื่อให้ใช้ประโยชน์ชั้นล่างของอาคารได้ ซึ่งเป็นผลให้ระดับเรือนซึ่งสูง 2 ชั้นเท่ากันแต่กลับมีแนวระดับความสูงอาคารที่ไม่เท่ากัน ภาพรวมของระดับอาคารในหมู่บ้านจึงเปลี่ยนไป

น้ำท่วมเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ทางเดินและถนนในหมู่บ้านสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มจะสูงขึ้นอีกในอนาคตซึ่งเมื่อถึงเวลานั้นจะมีผลทำให้บ้านที่อยู่ติดกับถนนและทางเดินใช้ได้ฤกษ์ไม่ได้อีกต่อไป เนื่องจากไม่สามารถหาทางเข้าได้ หรือหากต้องการใช้ก็จำเป็นต้องถมที่และตัดเรือนขึ้น เป็นผลให้ภูมิทัศน์ในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงเนื่องจากเรือนไทยมอญจะมีชั้นบนที่เป็นผนังก็จะเปลี่ยนมาอยู่ในระดับเดียวกับพื้นทางเดินแทนพื้นที่ว่างของได้ฤกษ์ และสัดส่วนอาคารเปลี่ยนไปจากการถมที่ รวมทั้งเมื่อยกพื้นถนนขึ้นอีกได้ฤกษ์บ้านซึ่งเป็นที่ประกอบกิจกรรมและประเพณีสืบต่อกันก็จะหมดไป

สาเหตุสำคัญของปัญหาน้ำท่วม

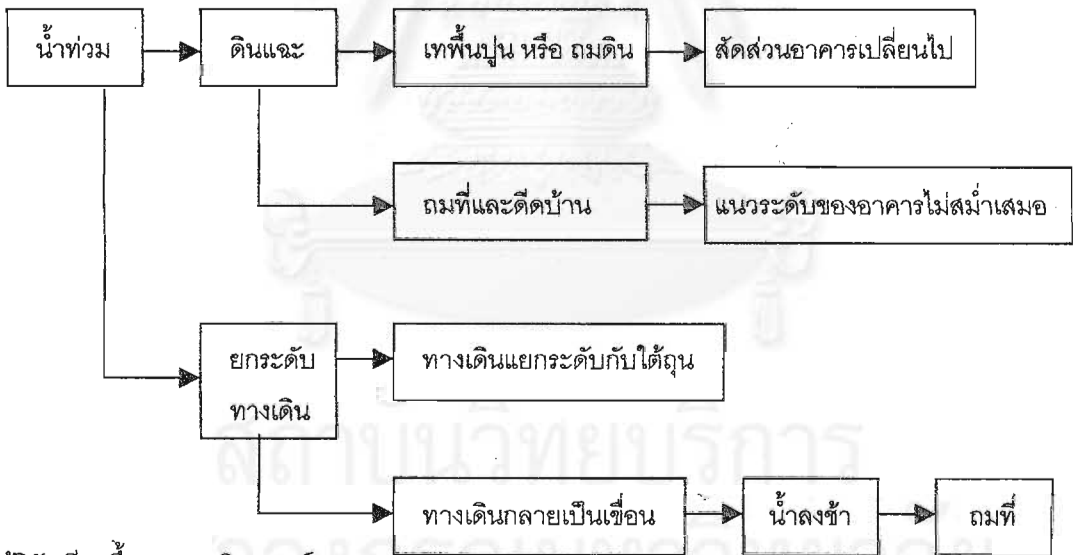
- **การทรุดตัวของดิน** สมุทรปราการเป็นจังหวัดที่มีปัญหาการทรุดตัวของระดับดินอย่างต่อเนื่องจากการขุดเจาะน้ำบาดาลในอดีต โดยในปี พ.ศ. 2539 เฉลี่ยทรุดลง 4 ซม. ต่อปี² ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขังได้ฤกษ์และบริเวณบ้าน รวมทั้งทางเดินและถนนในหน้าฝน

¹ สัมภาษณ์ คุณจำเนียรสุข จำเริญทอง , เจ้าของบ้านจัดระเบียบหมู่บ้านทรงคนอง อายุ 57 ปี, 16 ธ.ค.

² สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, โครงการศึกษาเพื่อจัดทำรายงาน สถานการณ์สิ่งแวดล้อมตามแผนปฏิบัติการ 21 เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาแบบยั่งยืน (การตั้งถิ่นฐานมนุษย์) รายงานฉบับสมบูรณ์, (ม.ป.ท.), 2542, บทที่ 3 หน้า 53.

- **หมู่บ้านทรงคนองเป็นพื้นที่รับน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา** จึงประสบปัญหาน้ำท่วมในช่วงเดือน ตุลาคม ถึงมกราคมทุกปี ทำให้เกิดน้ำท่วมซึ่งบริเวณถนนปากซอยทรงคนอง 2 ซึ่งมีระดับต่ำกว่าถนนเพชรหึง ชาวบ้านประสบปัญหาในการสัญจรเข้าออกพื้นที่ และระดับน้ำที่ท่วมเข้ามาในหมู่บ้านจะสูงขึ้นทุก ๆ ปี จากการศึกษาวิจัยสำรวจในปัจจุบัน (พ.ศ. 2543) น้ำท่วมอยู่ระดับประมาณ 1.50 ม. จากระดับดินเดิม โดยน้ำจะเข้าท่วมหมู่บ้านทุกวันเป็นเวลา 1-2 ชั่วโมง ซึ่งชาวบ้านจะแก้ปัญหาด้วยการใช้ปั๊มน้ำและใช้แผ่นไม้กระดานกันประตูรั้วไม่ให้น้ำท่วมเข้าสู่ตัวบ้าน มีวิศวกรกริตทำหน้าที่เป็นเหมือนเขื่อนกันน้ำไปในตัว ส่วนบ้านที่ไม่มีการปรับระดับหรือยกพื้นบ้าน จะใช้ประโยชน์ได้ถุนไม่ได้เลยในช่วงนี้
- **การขาดการระบบป้องกันน้ำท่วม** ระบบเขื่อนป้องกันน้ำมีเฉพาะในเขตเทศบาลอำเภอพระประแดงเท่านั้น ในหมู่บ้านทรงคนองมีเพียงเขื่อนป้องกันการพังทลายของตลิ่งซึ่งสร้างขึ้นโดยชาวบ้านแต่ละบ้านเอง
- **การก่อสร้างถนนโดยไม่คำนึงถึงระบบระบายน้ำ** ทำให้เกิดสภาพน้ำท่วมซึ่งดังที่กล่าวมาข้างต้น

ตารางที่ 5 สรุปการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพจากปัญหาน้ำท่วม

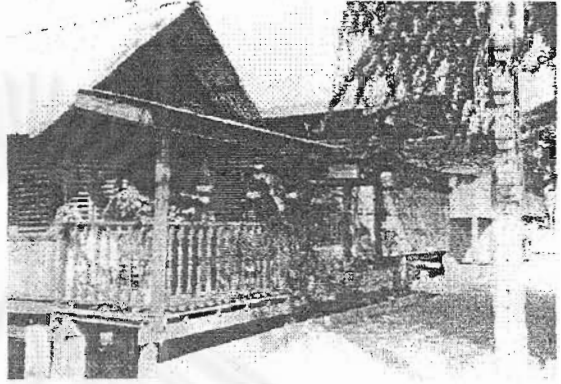

ที่มา ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการวิเคราะห์

ภาพที่ 39 น้ำท่วมขังบริเวณปากซอยทรงคนอง 2 ซึ่งเป็นทางเข้าสู่หมู่บ้าน

ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ พ.ย. 2543

ภาพที่ 40 ทางเดินที่ยกสูงเพื่อให้พ้นระดับน้ำท่วมทำให้ได้ถนนเรือนใช้การไม่ได้

ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ ธ.ค. 2543

2. ปัญหาคลื่นกัดเซาะชายฝั่ง

ปัญหานี้เกิดจากที่ตั้งของหมู่บ้านที่อยู่ในบริเวณค้ำน้ำที่ถูกกระแสน้ำกัดเซาะและทำเรือชนส่งสินค้าฝั่งปู่เจ้าสมิงพรายซึ่งตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามของหมู่บ้านมีเรือสินค้าขนาดใหญ่เข้าออกอยู่ตลอดเวลา ก่อให้เกิดคลื่นกระแทกฝั่งและกัดเซาะตลิ่งของหมู่บ้านทรงคนอง ทำให้บริเวณชายฝั่งของบ้านที่ไม่ได้สร้างแนวป้องกันคลื่นหรือที่แปลงที่ดินที่ทิ้งร้างบางแห่งถูกคลื่นกัดเซาะชายฝั่งและสูญเสียที่ดินริมแม่น้ำไป นอกจากนี้เมื่อน้ำท่วมเข้ามาในหมู่บ้านทำให้คลื่นกระแทกตัวบ้านและกระดางต้นไม้ในบ้าน³ เรือนไทยมอญริมแม่น้ำจึงอาจเกิดความเสียหายจากแรงสั่นสะเทือนของคลื่นจากแม่น้ำได้

สาเหตุอีกประการหนึ่ง คือ ระบบการก่อสร้างเขื่อนเพื่อป้องกันกระแสน้ำกัดเซาะตลิ่งไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากบ้านบริเวณริมฝั่งต้องสร้างเขื่อนหรือปลูกต้นจากช่วยป้องกันการกัดเซาะกันเอง⁴ จึงทำให้การสร้างเขื่อนไม่เป็นระบบต่อเนื่องกัน โดยมีรูปแบบการสร้างเขื่อนทั้งการสร้างเขื่อนคอนกรีตและการใช้หินกอง ซึ่งการใช้หินกองริมตลิ่งยังทำให้ขยะเข้ามาติดสะสมอีกด้วย

³ สัมภาษณ์ คุณบุญชู บุญอ้อม, เจ้าของบ้านริมท่าเรือเดิม, 10 ธ.ค. 2543.

⁴ สัมภาษณ์ คุณ สมชาย วัฒนเจริญ, แกนนำในการจัดระเบียบหมู่บ้านโรงเรือ, 23 ธ.ค. 2543.

ภาพที่ 41 สภาพตลิ่งที่ถูกกัดเซาะ ไปจนเกือบหมด โดยมีถนนซึ่งทำหน้าที่เป็นเขื่อนในตัว
ที่มา ผู้วิจัย ธ.ค. 43

ภาพที่ 42 ท่าเรือขนทรายซึ่งทำให้เกิดฝุ่นละอองและ
แรงสั่นสะเทือนจากรถบรรทุก
ที่มา ผู้วิจัย ธ.ค. 43

3. ปัญหาผลกระทบ

ลักษณะปัญหาผลกระทบนี้เป็นปัญหาใหญ่ของจังหวัดสมุทรปราการอันเป็นผลจากโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากในจังหวัด แม้ว่าจะอยู่ในความควบคุมของกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงานแล้วแต่ยังไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้⁵ ในระดับของหมู่บ้านทรงคนองนี้จึงพิจารณาในส่วนที่ผู้วิจัยได้พบจากการสำรวจถึงปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นส่งผลโดยตรงต่อหมู่บ้านดังนี้

- **ปัญหาเสียงรบกวนจากโรงงานอุตสาหกรรม** เนื่องจากที่ตั้งของหมู่บ้านทรงคนองอยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรมฝั่งตรงข้ามกับแม่น้ำและพื้นที่ต่อเนื่องกับหมู่บ้าน โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ข้างหมู่บ้าน ซึ่งมีการทำงานของเครื่องจักรส่งเสียงดังมารบกวนชาวบ้านในหมู่บ้านโรงเรือ
- **ปัญหาฝุ่นละออง และผงทราย** จากกิจการท่าเรือขนทรายระหว่าง 2 หมู่บ้าน ซึ่งการขนถ่ายทรายทำให้ฝุ่นละอองตกลงบนรถยนต์และบ้านเรือนแถบริมซอยศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการ และยังมีแรงสั่นสะเทือนจากรถบรรทุกทรายที่วิ่งเข้ามาในพื้นที่ ทำให้อาจกระเทือนโครงสร้างของเรือนไทยมอญได้
- **ปัญหามลพิษทางอากาศ** ซึ่งจากการติดตามตรวจสอบคุณภาพอากาศโดยกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงานพบว่าบริเวณพระประแดงมีความเข้มข้นของก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์สูงกว่ามาตรฐาน เนื่องจากการเผาไหม้ของเชื้อเพลิงจากโรงงานอุตสาหกรรมด้วย⁶

⁵ สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย,โครงการศึกษาเพื่อจัดทำรายงาน สถานการณ์สิ่งแวดล้อมตามแผนปฏิบัติการ 21 เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาแบบยั่งยืน (การตั้งถิ่นฐานมนุษย์), รายงานฉบับสมบูรณ์, 2542,บทที่ 3 หน้า 54.

⁶ เรื่องเดียวกัน , หน้าเดียวกัน.

ปัญหาด้านมลพิษทางอากาศจากฝุ่นและสารเคมีในอากาศ อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้สถาปัตยกรรมเรือนไทยมอญในหมู่บ้านซึ่งเป็นวัสดุประเภทไม้เสื่อมสภาพเร็วขึ้น แรงสั่นสะเทือนจากรถและคลื่นก็เป็นส่วนที่ทำให้โครงสร้างอาคารเสื่อมสภาพเร็วขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้ปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว ยังทำให้คุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านลดลง จากการใช้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม จนทำให้คนในหมู่บ้านส่วนหนึ่งต้องการย้ายออกได้ในอนาคต

5.1.2 ปัญหาเกี่ยวกับสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

1. ระบบระบายน้ำ

หมู่บ้านทรงคนองไม่มีการวางระบบระบายน้ำทำให้ต้องระบายน้ำลงลำกระโดง แม่น้ำ หรือถนนโดยตรง จากเดิมหมู่บ้านใช้ลำกระโดงช่วยในการระบายน้ำที่ท่วมให้ลงได้เร็วขึ้น การใช้ลำกระโดงในการระบายน้ำก็ประสบปัญหา เนื่องจากลำกระโดงที่เป็นระบบระบายน้ำและระบบการสัญจรเข้าสู่ตัวบ้านทั้งทางเดินเท้าและทางเรือ ตั้งแต่เดิมตื้นเขินและแคบลงจากการจัดทำระบบทางเดินคอนกรีตซึ่งรुकล้ำริมลำกระโดงแทนที่ทางเดินไม้เดิม และการทำถนนที่ขวางทับลำกระโดงไปโดยใส่ท่อระบายน้ำมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 6 " ไม่เพียงพอกับปริมาณน้ำทำให้น้ำไหลลงช้าและขังในบางจุด นอกจากนี้น้ำท่วมยังพัดพาขยะตกค้างอยู่ในลำกระโดงได้เข้าไปอุดตันท่อน้ำที่ทะเลระหว่างลำกระโดงกับแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้น้ำระบายช้าลงด้วย

2. ระบบการจัดเก็บขยะมูลฝอย

จากการสำรวจพบปัญหาขยะตกค้าง โดยจุดที่เป็นปัญหาแบ่งได้เป็นในแต่ละหมู่บ้านนี้

- หมู่ 7 บริเวณทางเดินซึ่งเป็นชุมชนบ้านเช่า เนื่องจากคนในชุมชนอยู่อาศัยชั่วคราวไม่มีจิตสำนึกในความสะอาดจึงพบขยะเกลื่อนกลาด โดยเฉพาะบนพื้นดิน รวมทั้งลำกระโดงที่ ทางเดินสร้างคร่อมอยู่ด้านบนจึงทำความสะอาดได้ยาก
- หมู่ 8 บริเวณพื้นที่รอบนอกชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ว่างเปล่า ถูกใช้เป็นที่จุดจัดเก็บขยะและกองวัสดุ
- หมู่ 9 บริเวณที่มีถังขยะของชุมชนตั้งอยู่ บริเวณหน้าแพลตฟอร์มให้เช่าและริมตลิ่งของซอยทรงคนอง 2 จะมีเศษขยะตกค้าง

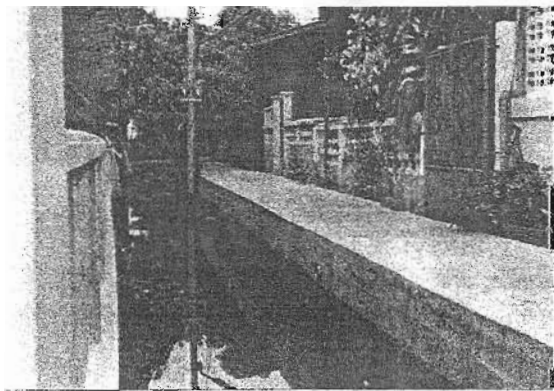
จะเห็นว่าด้านริมนอกของชุมชนเป็นอาคารพักอาศัยให้เช่าทำให้ขาดการดูแลเอาใจใส่ด้านความสะอาด ถนนทางเดินจึงสกปรกกว่าต่างกับในหมู่บ้านซึ่งทุกหลังจะออกมากวาดพื้นถนนหน้าบ้านทุกวันและมีการจ้างคนจัดเก็บขยะเข้ามาเก็บโดยแต่ละบ้านออกค่าใช้จ่ายกันเอง⁷ พื้นที่ส่วนใหญ่ที่เกิดปัญหาจะอยู่ในส่วนพื้นที่เอกชนและอยู่ในส่วนรอบนอกซึ่งเป็นชุมชนบ้านเช่า และเป็นส่วนขยายของที่อยู่อาศัยซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานล้นกว่า แสดงให้เห็นถึงลักษณะความไม่สนใจและความไม่รู้สึกรับผิดชอบเป็นเจ้าของพื้นที่ ทำให้ละเลยปัญหาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ไป

⁷ สัมภาษณ์ อ. ศิริวรรณ มหาสิงห์, แกนนำในการจัดกิจกรรมประเพณี , 23 ธ.ค. 2543.

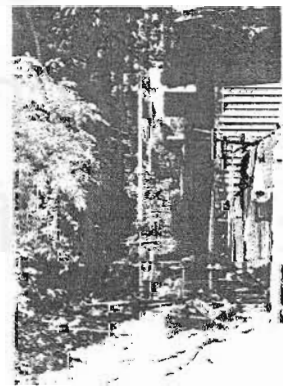
ปัญหาขยะติดค้าง เกิดจากน้ำที่ท่วมพัดพาขยะเข้ามาในพื้นที่ ซึ่งเมื่อน้ำลงแล้วขยะจะติดค้างอยู่ตามที่ต่าง ๆ พบมากในลำกระโดงเนื่องจากปัญหาขนาดท่อระบายน้ำเล็กเกินไป และบริเวณริมแม่น้ำที่เป็นแปลงทิ้งร้าง และมีการทำเขื่อนหินกองซึ่งเป็นบริเวณที่ตักขยะให้ติดอยู่จึงสะสมดูสกปรก นอกจากนี้น้ำท่วมพัดพาขยะเข้ามาติดค้างตามพื้นดินในที่ต่าง ๆ และในลำกระโดง ซึ่งจะมีการเก็บกวาดไม่บ่อยนักและทำความสะอาดลำบากกว่าบนถนนจึงมีขยะติดค้างอยู่บางช่วง

ภาพที่ 43 แผนที่แสดงจุดที่มีปัญหาขยะติดค้างในบริเวณหมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือที่มา ผู้วิจัยเขียนขึ้นจากการสำรวจ พ.ศ. 2543

ภาพที่ 44 ทางเดินที่มีการเทคอนกรีตทับทำให้เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาน้ำลงช้า ท่อระบายน้ำซึ่งกว้างเพียง 6 " ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ ธ.ค. 43

ภาพที่ 45 จุดที่มีปัญหาขยะติดค้างเนื่องจากน้ำท่วมและการขาดการดูแล ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ ต.ค. 43

ภาพที่ 46 การติดตั้งถังดับเพลิงที่ได้รับแจกจาก อ.บ.ต. ไว้ภายในบริเวณบ้าน
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ ธ.ค. 43

3. ระบบดับเพลิง

การขาดแคลนระบบดับเพลิงแบบหัวจ่ายซึ่งมีเพียงจุดเดียวในพื้นที่ตั้งอยู่ระหว่างหมู่ 7 และหมู่ 8 ทำให้
อาจไม่สามารถครอบคลุมพื้นที่ดับเพลิงได้หมดและหมู่บ้านมีชอกชอยที่เข้าถึงได้ยาก ความเสี่ยงอีกประการหนึ่ง
คือ อาคารในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นอาคารไม้ หรือ ครึ่งไม้ครึ่งปูน ทำให้มีความเสี่ยงที่จะเกิดเพลิงไหม้ได้สูง และ
ลักษณะของบ้านเรือนที่สร้างติดกันอย่างหนาแน่น หากเกิดเพลิงไหม้จะทำให้เพลิงลุกลามได้โดยง่ายอีกด้วย

การติดตั้งถังดับเพลิงที่ได้รับแจกจ่ายจาก อ.บ.ต. โดยที่ อ.บ.ต. นำมาติดตั้งโดยเลือกบ้านที่มีคนอยู่ทั้งวัน
และสามารถใช้ถังดับเพลิงได้ แต่การติดตั้งมักจะติดตั้งอยู่ในบริเวณใต้ถุนบ้านทำให้หากเกิดเหตุไฟไหม้คนภายนอก
นำออกมาใช้งานได้ลำบาก นอกจากนี้ยังไม่สามารถมองเห็นได้จากภายนอกว่าถังดับเพลิงติดตั้งอยู่ตำแหน่งใดและ
มีบ้านหลังใดที่ติดตั้งถังดับเพลิงเหล่านี้ รวมทั้งถนนและทางเดินมีขนาดเล็กทำให้รถดับเพลิงไม่สามารถเข้าถึงได้
หากมีเพลิงไหม้แล้วลุกลามขึ้นจริงก็อาจควบคุมได้ยาก และหัวจ่ายดับเพลิงอยู่ในตำแหน่งที่ค่อนข้างไกลโดยเฉพาะ
ในสวนกลาง คือบริเวณชอกกลาง และบริเวณบ้านเช่า ซึ่งมีบ้านไม้และเรือนแถวไม้หนาแน่น

5.1.3 ปัญหาการเข้าถึงและการสัญจร

1. ปัญหาการจราจร

หมู่บ้านทรงคนองสามารถเข้าถึงทางรถยนต์ได้เพียงทางเดียว คือ ถนนเพชรหิรัญ ซึ่งมีปัญหาจราจรติดขัด
ตลอดวัน เนื่องจากรถที่รอใช้บริการของท่าแพตรา ซึ่งทำให้การจราจรช่วงต้นของถนนเพชรหิรัญติดขัดจนการเดินทาง
ทางล่าช้า แต่ปัจจุบันบริเวณท่าแพตราอยู่ในเขตแนวเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างสะพานวงแหวนอุตสาหกรรม⁸ จึงคาดว่า
ปัญหานี้จะทุเลาลง ในอนาคต

⁸ ข้อมูลแนวเขตเวนคืนที่ดิน, สำนักงานเขตที่ดินอำเภอพระประแดง, 2543.(เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

ในหมู่บ้านทรงคนองมีเส้นทางเข้าถึงได้ 2 ทาง คือ จากทั้งซอยทรงคนอง 2 และซอยศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ แต่มีช่องทางเดินรถเพียงช่องทางเดียวและไม่มีไหล่ทาง อีกทั้งไม่มีการกำหนดเส้นทางเดินของรถทำให้เกิดปัญหาเมื่อรถวิ่งสวนกันในถนนขนานแม่น้ำในหมู่บ้าน

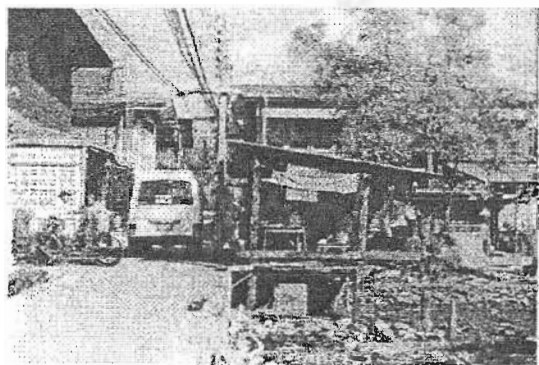
ทางเดินในหมู่บ้านเปลี่ยนจากไม้มาเป็นคอนกรีตทำให้รถจักรยานยนต์สามารถวิ่งได้เร็ว ทำให้เกิดเสียงดังรบกวนและไม่ปลอดภัย ทางเดินที่มีลักษณะแคบมากทำให้จักรยานยนต์อาจเฉี่ยวชนเป็นอันตรายแก่คนเดินเท้าได้ และถนนในหมู่บ้านยังใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดพิธีกรรมของหมู่บ้านด้วย ทำให้รถที่จะเข้าสู่ภายในหมู่บ้านจะสัญจรไปมาในหมู่บ้านไม่ได้จากการที่ผิวถนนถูกใช้ประกอบพิธีกรรม และมีปัญหาการเดินรถสวนทางกันได้เนื่องจากไม่มีการจัดการจราจรให้เป็นระบบ

2. ปัญหาที่จอดรถ

การเทศคอนกรีตทับผิวถนนหลายครั้งตลอดหลายปีที่ผ่านมาเพื่อให้สูงพ้นระดับน้ำท่วมและใช้ในการสัญจรได้สะดวกกลับเป็นปัญหากับบ้านริมถนนขนานกับแม่น้ำซึ่งมีที่ตั้งอยู่ชิดกับพื้นที่ถนน เนื่องจากมีระดับถนนที่ต่างกับระดับพื้นบ้านมากและถนนมีระยะกระชั้นชิดกับตัวบ้านจนทำให้ไม่สามารถนำรถเข้ามาจอดได้ รวมทั้งบ้านบางหลังที่ไม่มีบริเวณบ้านพอจอดรถ ซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเรือนไทยมอญ คือ การเทพื้นปูนให้รถจอดได้ถนัด และการต่อหลังคาคลุมเป็นโรงรถเพิ่ม

สำหรับบ้านที่ไม่มีที่จอดรถ ชาวบ้านแก้ปัญหาโดยการฝากบ้านที่มีบริเวณบ้านมากกว่าและเข้าถึงทางรถยนต์ได้โดยเสียค่าใช้จ่ายรายเดือนหรือไม่เสียเลยและจอดได้ในซอยศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ ซึ่งเมื่อเกิดน้ำท่วมถนนชาวบ้านจะได้รับความเดือดร้อนในการเดินจากที่จอดรถเข้ามาในหมู่บ้าน

บริเวณที่ว่างในหมู่บ้านมักมีการซ้อนทับของกิจกรรมมากกว่า 1 อย่าง โดยที่จอดรถระหว่างหมู่ 8 และ 9 เป็นพื้นที่ที่จัดพิธีกรรมด้วย ทำให้เมื่อมีการจัดพิธีกรรม เช่น ทำบุญกลางบ้าน จะไม่มีที่จอดรถต้องย้ายไปจอดไกลออกไป

ภาพที่ 47 การจราจรในหมู่บ้านไม่มีการจัดระบบรถสามารถวิ่งสวนทางได้

ภาพที่ 48 ลานจอดรถของหมู่ 7 ใช้เป็นลานสระบัวในช่วงสงกรานต์

3. ปัญหาการเข้าถึงบ้านแต่ละหลัง

การที่มีคนแปลกหน้าเข้ามาในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านกันรั้วบ้านเพื่อความปลอดภัยจากคนแปลกหน้า⁹ ป้องกันของนาย¹⁰ และเป็นการแสดงขอบเขตของกรรมสิทธิ์ที่ดิน¹¹

การยกระดับทางเดินและถนนขึ้นเพื่อให้พ้นจากระดับน้ำท่วมที่สูงขึ้นทุกปี ระดับพื้นได้ถูกจึงต่างจากทางเดิน ทำให้การเข้าออกได้ถูกซึ่งอยู่ติดกับทางเดินลำบากขึ้น จากการทำหมู่บ้านทรงคนองพัฒนาการเข้าถึงและการสัญจรในหมู่บ้านมาจากระบบทางเดิน ในอดีตแม้ว่าลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะชิดติดกัน แต่การเดินลัดเลาะตามได้ถูกบ้านได้ทำให้ไม่มีปัญหาในการเข้าถึงแต่ละเรือน¹² ปัจจุบันเมื่อแต่ละบ้านกันรั้วแล้วทำให้เกิดลักษณะของทางเดินปลายตัน จึงไม่สามารถเดินทะลุถึงกันระหว่างหมู่ได้ ต้องเดินออกมาบริเวณถนนเพชรหนึ่ง หรือ ถนนกลางหมู่บ้านที่เป็นเส้นหลักเชื่อมทั้ง 3 หมู่เท่านั้นทำให้ระยะทางเดินไกลขึ้น

4. ปัญหาการรुकกล้าที่สาธารณะ

เนื่องจากหมู่บ้านทรงคนองเป็นชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานมานานทำให้ชุมชนขยายตัวเกิดการอึดตัวของที่อยู่อาศัยและมีความหนาแน่นของอาคารบ้านเรือนสูง บ้านเรือนแต่ละหลังสร้างจนชิดพื้นที่จนเกือบไม่มีพื้นที่ที่เป็นบริเวณบ้าน ชาวบ้านประสบปัญหาในการกระทำกิจกรรมที่ต้องการแสงแดด เช่น การปลูกต้นไม้ การตากผ้า โดยรุกกล้าพื้นที่ริมลำกระโดงสร้างเป็นร้านไม้ หรือราวตากผ้า

การสร้างเพิงคลุมทางเดินที่ใช้วัสดุชั่วคราวเพื่อกันแดด มักเป็นร้านค้าบริเวณบ้านเช่าเพื่อให้ร่มเงาในร้านของตนเนื่องจากไม่มีบริเวณบ้านและมีการสร้างราวตากผ้าริมทางเดินหรือลำกระโดง เนื่องจากบริเวณเหล่านี้เป็นพื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะพื้นที่ทางเดินปลายตันจะมีการยึดครองมากที่สุด ทำให้ชุมชนไม่เป็นระเบียบ

ที่ว่างริมแม่น้ำและที่ริมถนนถูกรุกกล้าเพื่อสร้างเป็นเพิงขายอาหารสำหรับคนในชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการสถานที่พบปะพักผ่อนของชุมชนบ้านเช่าซึ่งไม่มีที่พักผ่อนหรือที่ว่างสาธารณะอื่น สำหรับคนในชุมชนแล้วการพบปะพูดคุยตามบ้านเรือนและได้ถูกยังมีอยู่ โดยชาวบ้านจะพบปะกันตามที่ต่าง ๆ ดังนี้ คือ หมู่ 9 จะใช้บริเวณได้ถูก หมู่ 8 จะใช้เพิงริมตลิ่ง และหมู่ 7 ใช้ศาลาชมรมหูกวาง คาดว่าเนื่องจากบ้านในหมู่ 9 มีการปรับปรุงได้ถูกให้ใช้งานได้ด้วยการยกตัวเรือนขึ้น ทำให้ได้ถูกกว้างและยังใช้งานได้อย่างดีและสามารถรองรับคนจำนวนมากได้ แต่ได้ถูกของบ้านหมู่ 7 และ 8 ที่กว้างและมีความสบายในการใช้งานมีน้อยกว่า โดยมีปัญหาหลักในการขาดที่โล่งเพื่อนันทนาการและได้ถูกใช้ประโยชน์ไม่สะดวกจากน้ำท่วม จึงทดแทนการใช้พื้นที่ได้ถูกด้วยเพิงค้าขายริมน้ำหมู่ 8 โดยเฉพาะบ้านในหมู่ 8 ซึ่งมีจำนวนบ้านที่ไม่มีบริเวณบ้านและได้ถูกที่น้ำท่วมหรืออยู่ต่ำจากระดับทางเดินเกินไป

⁹ สัมภาษณ์ คุณจำเนียรสุข จำเริญทอง, เจ้าของบ้านที่จัดสะบ้า, 16 ส.ค. 2543.

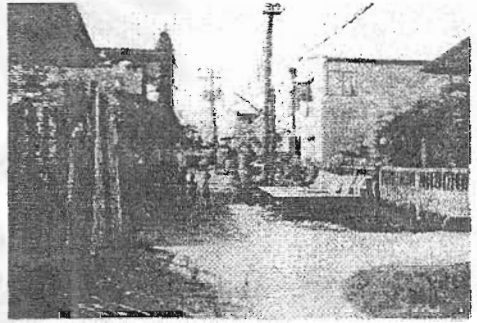
¹⁰ สัมภาษณ์ คุณบุญชู บุญยิ้ม, เจ้าของบ้านริมทำน้ำเดิม, 10ธ.ค. 2543.

¹¹ สัมภาษณ์ คุณสมชาย วัฒนเจริญ, แกนนำในการจัดสะบ้าหมู่บ้านโรงเรือ, 23 ธ.ค. 2543.

¹² สัมภาษณ์ คุณ ยายชั้น มงคลพันธ์, ผู้อาวุโสหมู่บ้านทรงคนองอายุ 83 ปี, 16 ธ.ค. 2543.

ภาพที่ 49 การวางสิ่งของยึดครองพื้นที่ทางเดินปลายตัน   ภาพที่ 50 การสร้างเพิงรูกล้าทางเดินของบ้านเช่าหมู่ 7

ภาพที่ 51 การใช้กันสาดรูกล้าของบ้านเช่าหมู่ 8
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ ธ.ค. 43

ภาพที่ 52 การตากผ้าโดยรูกล้าพื้นที่ริมลำกระโดงหมู่ 9

5.1.4 ปัญหาการขาดแคลนที่โล่งสาธารณะ

การขาดแคลนที่โล่งสาธารณะในหมู่บ้านทรงคนองแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. **ที่โล่งเพื่อนันทนาการ** เดิมในหมู่บ้านไม่มีที่โล่งสาธารณะ แต่ความต่อเนื่องของได้ทุนซึ่งมีลักษณะเป็นที่กึ่งสาธารณะ ทำให้ได้ทุนในอดีตเป็นพื้นที่โล่งต่อเนื่องที่ชาวบ้านใช้ทำกิจกรรมและการละเล่นต่าง ๆ ได้เพราะเป็นที่กว้างต่อเนื่องกันโดยตลอด¹³

ปัจจุบันต้องใช้พื้นที่ผิวดถนนสุดซอยศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการเป็นที่จัดกิจกรรมนันทนาการ และงานพิธีกรรม เช่น การทำบุญเลี้ยงพระปีใหม่ตอนกลางวัน เวลากลางคืนใช้เป็นจัดงานเลี้ยงฉลอง ส่วนที่นันทนาการและเล่นกีฬาอื่น ใช้ผิวดถนนและที่ว่างของบ้าน อ. ศิริวรรณ มหาสิงห์ ซึ่งมีได้ทุนและที่โล่งในบ้านกว้างกว่าหลังอื่นเป็นที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ¹⁴

¹³ สัมภาษณ์ คุณจำเนียรสุข จำเรียวทอง , เจ้าของบ้านที่จัดสระบัว อายุ 57 ปี, 16 ธ.ค. 2543.

¹⁴ สัมภาษณ์ คุณ ชวลิต ปิ่นแก้ว , แกนนำในการทำธงตะขาบ อายุ 26 ปี, 16 ธ.ค. 2543.

2. **ที่โล่งเพื่อการจัดกิจกรรมและพิธีกรรม** ที่โล่งสำหรับพิธีกรรม , ที่จอดรถ , ที่โล่ง เพื่อทำกิจกรรมทางพิธีกรรมที่ใช้ตลอดมาเป็นที่ดินเอกชนทั้งหมด ที่โล่งที่เห็นชัดเจนในหมู่บ้านคือ พื้นที่ที่ดินที่ใช้ประกอบพิธีบุญกลางบ้านของหมู่ 9 และ ลานเล่นสระน้ำของหมู่ 7 ซึ่งเป็นที่ดินส่วนบุคคลที่เจ้าของใช้จอดรถ แต่ไม่มีการกั้นรั้วทำให้สะดวกในการจัดพิธีกรรม

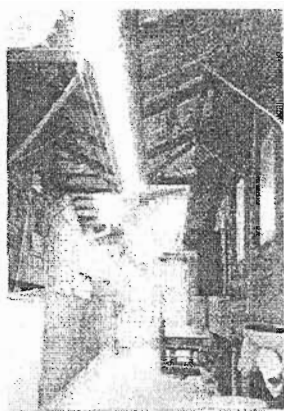
ที่โล่งสำหรับทำบุญศาลเจ้าพ่อลัดโพธิ์ ปัจจุบันจัดริมฝั่งคลองด้านตรงข้ามซึ่งอยู่ในเขตเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างสะพานวงแหวนอุตสาหกรรม อาจทำให้พื้นที่ประกอบพิธีกรรมขาดแคลน หรือต้องลดรูปแบบการประกอบพิธีลงในอนาคต

ดังนั้นสาเหตุหลักที่ทำให้ที่โล่งในหมู่บ้านลดลงมาจาก

- **การสร้างทางเดินคอนกรีต** มีส่วนทำให้พื้นที่สาธารณะแยกออกจากพื้นที่ส่วนบุคคลชัดเจนขึ้น
- **ที่ดินเป็นของเอกชน** แม้ว่าจะมีที่โล่งริมนอกของชุมชนแต่เป็นที่ดินเอกชน อีกทั้งเมื่อไม่ได้รับการปรับพื้นที่จึงไม่สามารถเข้าไปใช้งานได้
- **การกั้นรั้ว** ได้ถูกซึ่งเคยเป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะก็กลายเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล ทำให้ไม่สามารถเข้าใช้ได้เหมือนแต่ก่อน เท่ากับว่าพื้นที่สาธารณะในหมู่บ้านลดลง แต่ในความเป็นจริงหมู่บ้านทรงคนองมีพื้นที่โล่งในหมู่บ้านอยู่มากในบริเวณที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวด้านเหนือของหมู่ 7 และ หมู่ 8 แต่เนื่องจากการกั้นรั้วแสดงอาณาเขตของแต่ละบ้านซึ่งมีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของเจ้าของรายย่อยทำให้ปริมาณพื้นที่ที่เคยใช้งานได้กึ่งสาธารณะลดลง
- **น้ำท่วมขัง** พื้นที่กึ่งสาธารณะอีกส่วนหนึ่งคือพื้นที่ว่างต่อเนื่องระหว่างบ้านและทางเดิน ซึ่งปัจจุบันมีน้ำท่วมขังทำให้ไม่สามารถใช้พื้นที่ส่วนนี้ได้อีกต่อไป ดังนั้นที่โล่งที่ใช้งานได้จึงเหลือเพียงบริเวณที่เป็นถนนและทางเดินสาธารณะเท่านั้น

นอกจากนี้ต้นไม้ใหญ่ที่จะให้ร่มเงาในพื้นที่หรือทางเดินสาธารณะมีน้อยมาก ส่วนมากอยู่ในที่ส่วนบุคคล ส่วนพื้นที่ที่ใช้เป็นที่สาธารณะมีต้นไม้ใหญ่ที่เป็นร่มเงาอยู่น้อย เช่น ชมรมหูกวาง ซึ่งเป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมหลายอย่างแต่ไม่มีต้นไม้อยู่เลยจึงไม่เกิดบรรยากาศเพื่อการพักผ่อนที่ดี อีกทั้งที่ตั้งอยู่ในบริเวณข้างท่าทรายซึ่งมีฝุ่นละอองและรถบรรทุกวิ่งผ่านจึงไม่เป็นที่นิยมเท่าเฟิงค้าขายของหมู่ 8

การขาดแคลนที่โล่งทำให้เกิดปัญหาอื่นต่อมา เช่น ต้องใช้สถานที่ประกอบพิธีรูล้ำไปบนถนน ทำให้เกิดปัญหาจราจรได้ และที่โล่งที่มีคุณภาพในหมู่บ้านทั้งหมดเป็นพื้นที่เอกชน ซึ่งหากเจ้าของล้อมรั้วขึ้นจะมีผลต่อภูมิทัศน์และการใช้งานของชุมชน

ภาพที่ 53 ทางเดินยกระดับและรั้วกันไถ่ถอนออกจากกันทำลายความต่อเนื่องของการใช้พื้นที่

ภาพที่ 54 ทางเดินกว้าง 0.50 ม. หากมีการสร้างรั้วเพิ่มจะทำให้เกิดชอกระหว่างรั้วได้

ภาพที่ 55 การจัดงานปีใหม่ที่ต้องรื้อล้างพื้นที่ถนนที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ 31 ธ.ค. 43

ภาพที่ 56 ที่ว่างรกร้างรอบนอกหมู่บ้านไม่มีการปรับพื้นที่จึงใช้งานไม่ได้

5.1.5 ปัญหาทางสถาปัตยกรรม

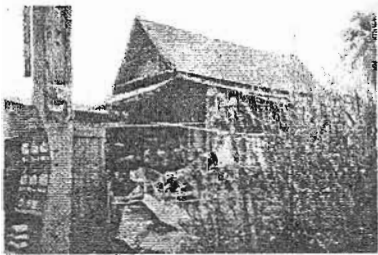
1. ปัญหาความทรุดโทรมของเรือนไทยมอญ

ความทรุดโทรมของเรือนไทยมอญเป็นส่วนที่ลดคุณค่าของอาคารและทำลายคุณค่าภาพรวมของชุมชนลงไปได้ สาเหตุสำคัญของความทรุดโทรมที่พบจากการสำรวจและสัมภาษณ์มีดังนี้

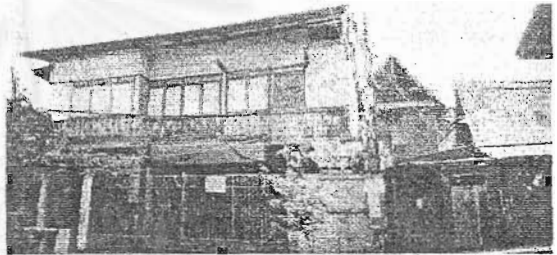
- **การทรุดโทรมตามธรรมชาติของอาคารไม้** ซึ่งส่วนใหญ่แล้วอาคารเหล่านี้จะมีอายุประมาณ 100 ปีขึ้นไป และ มลภาวะในอากาศของจังหวัดสมุทรปราการซึ่งเป็นเขตที่มีมลภาวะจากโรงงานอุตสาหกรรมสูงทำให้วัสดุต่าง ๆ เสื่อมโทรม
- **การขาดเงินทุนในการปรับปรุง** ปัญหาความเสื่อมโทรมของเรือนไทยมอญเนื่องจากเจ้าของขาดกำลังทรัพย์ เมื่อตัวเรือนผุพังก็เปลี่ยนวัสดุสมัยใหม่ที่มีราคาสูงกว่า มีการดูแลรักษาง่าย และมีการก่อสร้างง่ายกว่า ไม่จำเป็นต้องใช้ช่างที่มีความรู้มาก ซึ่งทำให้ต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูง ขาดเงินทุนในการซ่อมแซมตัวเรือนไทยมอญซึ่งใช้ค่าใช้จ่ายสูงกว่าบ้านทั่วไป จะเห็นได้จากเรือนไทยมอญบาง

หลังมีรูปแบบที่เปลี่ยนไป เช่น การเปลี่ยนโครงสร้างหลังคาเป็นหลังคาจั่วที่มีความลาดเอียงต่ำ การเปลี่ยนวัสดุผนังจากฝาปะกนเป็นกระเบื้องซีเมนต์ ทำให้สูญเสียคุณค่าของภาพรวมพื้นที่ เสียความแท้และ ส่วนประกอบหลักที่ทำให้รับรู้ได้ว่าเป็นเรือนไทยมอญของอาคารไป¹⁵

- **การขาดช่างฝีมือในท้องถิ่น** การขาดช่างฝีมือที่จะซ่อมแซมเรือน¹⁶ ทำให้ต้องปล่อยให้บางส่วนทรุดโทรมไป แม้ว่าประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญและภูมิใจที่จะการอนุรักษ์เรือนของตนต่อไปก็ตาม เมื่อเรือนไทยมอญทรุดโทรมลงจนเกินกว่าที่จะบูรณะได้ หรือค่าซ่อมแซมแพงเกินกว่าการสร้างใหม่จะทำให้ เรือนไทยมอญที่มีอายุเก่าแกในหมู่บ้านลดจำนวนลงหรือถูกสร้างทดแทนด้วยอาคารใหม่ จนทำให้เสียเอกลักษณ์ของชุมชนเก่าแก่นี้ไป

ภาพที่ 57 สภาพเรือนไทยมอญที่ทรุดโทรมที่มาก ผู้วิจัยถ่ายภาพ ก.พ.. 43

ภาพที่ 58ภาพเรือนไทยมอญที่มีการเปลี่ยนแปลงวัสดุหลังคา และรูปแบบหน้าต่างจนสภาพเรือนเปลี่ยนไปที่มาก ผู้วิจัยถ่ายภาพ ธ.ค. 43

2. ปัญหาการต่อเติมอาคารด้วยรูปแบบ วัสดุ ที่ไม่กลมกลืนกับอาคารเดิม

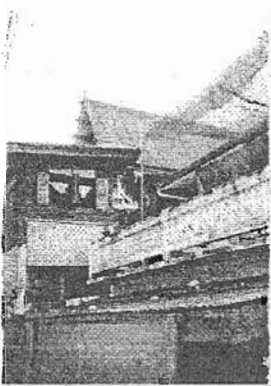
เจ้าของอาคารต้องการต่อเติมเรือนเพื่อเพิ่มเนื้อที่การใช้สอย เนื่องจากมีสมาชิกในบ้านเพิ่มขึ้นและการเพิ่มประโยชน์ใช้สอยจากอิทธิพลการอยู่อาศัยแบบร่วมสมัย จากกรณีศึกษาการเนื้อที่ใช้สอยในแต่ละบ้าน 5 หลังคาเรือนพบว่า ส่วนต่อเติมมักจะเป็นส่วนพักผ่อนและรับแขกซึ่งมีลักษณะการใช้พื้นที่ที่ตายตัวมากขึ้น ทำให้รูปแบบของส่วนที่ต่อเติมใหม่ และรั้วคองกรีตบล็อก บดบังมุมมองสู่เรือนเดิมจนในบางหลังเห็นจากภายนอกได้เพียงบางส่วนโดยที่เรือนเดิมน้อยอยู่ครบและได้รับการดูแลอย่างดี สาเหตุที่ทำให้เกิดการต่อเติมที่บดบังมาจาก

- **ลักษณะการวางผังของเรือนไทยมอญเดิม** ซึ่งเป็นเรือนที่สามารถขยายได้จากชานและเปราะา โดยที่ชานมักจะหันหน้าเข้าหาทางสัญจรคือถนน จึงทำให้พื้นที่ที่เรือนจะขยายตัวได้อยู่ในส่วนที่สามารถเห็นได้ชัดเจน เมื่อมีการต่อเติมเรือนออกไปจึงมักเป็นส่วนที่บดบังอาคารเดิมไป การต่อเติมเรือนขยายที่มีรูปแบบไม่เหมาะสม ทำให้บดบังเรือนไทยมอญเดิมที่มีคุณค่าไป ทำให้ดูเหมือนเรือนเดิมลดจำนวนลง

¹⁵ สัมภาษณ์ คุณ สมชาย วัฒนเจริญ, แกนนำในการจัดระเบียบหมู่บ้านโรงเรือ , 23 ธ.ค. 2543.

¹⁶ สัมภาษณ์ อ. ศิริวรรณ มหาสิงห์ , แกนนำในการจัดกิจกรรมประเพณี , 23 ธ.ค. 2543.

- **การต่อเติมอาคารด้วยวัสดุและรูปแบบใหม่** เนื่องจากวัสดุใหม่มีราคาถูกกว่า สะดวกในการดูแล และการขาดแคลนช่างฝีมือ การต่อเติมที่ไม่เหมาะสมเหล่านี้ทำให้ทัศนียภาพโดยรวมลดคุณค่าลง เนื่องจากเกิดความขัดแย้งระหว่างส่วนต่อเติมกับอาคารเดิม
- **ติดตั้งระบบอำนวยความสะดวกในตัวอาคาร** ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบบางอย่างของตัวเรือน และทำให้เกิดปัญหาในตำแหน่งที่ตั้งอุปกรณ์และระบบไม่เหมาะสม โดยอุปกรณ์ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคือ ระบบปรับอากาศและการกันแดด มีปัญหาในการเดินท่อ การติดตั้ง fan coil เนื่องจากเรือนไทยมอญในเวลากลางวันจะมีความร้อนสูง และชาวบ้านอยู่อาศัยบนตัวเรือนมากขึ้นหลังจากการปรับชั้นบนเป็นห้องพักผ่อน รวมทั้งบางหลังคาเรือนไม่สามารถใช้พื้นที่ชั้นล่างได้ ทำให้เกิดความพยายามลดอุณหภูมิบนตัวบ้านลงด้วยวิธีต่าง ๆ ด้วยการป้องกันความร้อนเข้าสู่อาคาร ทำให้เกิดการติดตั้งระบบปรับอากาศภายนอกอาคารที่ไม่เหมาะสม และการติดตั้งกันสาดอลูมิเนียมรวมทั้งผ้าใบกันแดดซึ่งนิยมติดตั้งทั้งระเบียงและใต้ถุน โดยมีรูปแบบและสีสันทันทำให้เกิดความขัดแย้งกับเรือนไทยมอญ

ภาพที่ 59 การต่อเติมที่บดบังเรือนเดิม โดยใช้วัสดุ และรูปแบบที่ไม่เหมาะสม
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ ธ.ค. 43

ภาพที่ 60 การต่อเติมเรือนที่บดบังเรือนเดิม
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ ต.ค. 43

3. ปัญหารูปแบบอาคารใหม่ไม่สอดคล้องกับอาคารเก่า

จากการสำรวจพบว่าหมู่บ้านได้ขยายตัวขึ้นและเกิดอาคารสมัยใหม่ทดแทนในที่ว่างหรือเรือนเดิมที่ชำรุดโทรมไป โดยที่รูปแบบอาคารนั้นไม่สอดคล้องกับเรือนไทยมอญเดิม เป็นไปในรูปแบบดังนี้

- **รูปแบบของส่วนตกแต่งอาคารใหม่** มีการใช้องค์ประกอบ และวัสดุที่ไม่กลมกลืนกับเรือนไทยมอญ เช่น บ้านพักอาศัยที่มีการก่อสร้างแบบใหม่ที่คงทนกว่า และสมัยนิยมทำให้เกิดอาคารใหม่ที่รูปแบบที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมต่างประเทศ แต่ส่วนมากจะเป็นอาคารประเภทที่พักอาศัย แบ่งห้องให้เช่าซึ่งมีรูปแบบที่เป็นห้องแถวยาวต่อเนื่องกันและมีการก่อสร้างอย่างง่าย ๆ ใช้ผนังก่ออิฐฉาบปูนสีขาวหรือไม่ทาสีเลย มีการต่อท่อต่าง ๆ ซึ่งเห็นได้จากภายนอกอาคาร การใช้วัสดุราวจับบันไดที่มีนารวมและทาสีสะดุดตา ขัดแย้งกับเรือนไทยมอญที่มีการสร้างอย่างประณีต รวมถึงการใช้รูปแบบประตูหน้าต่างที่ต่างจากรูปแบบเดิม เช่น หน้าต่างบานเกล็ด

- **สีของอาคาร และสีของหลังคา** ไม่กลมกลืนกับเรือนไทยมอญ เช่น การทาสีผนังขาวเรียบสีขาว หรือการใช้หลังคากระเบื้องซีแพคโมเนียสีน้ำเงินสด ซึ่งมี ผิวสัมผัสหยาบไม่กลมกลืนกับหลังคาเรือนไทยมอญที่มักใช้วัสดุที่มีความละเอียด หรือมี ขนาดวัสดุที่เล็ก
- **ขนาดของอาคารใหม่** อาคารใหม่เหล่านี้เกิดจากการขยายตัวของที่พักอาศัยของคนงานเพื่อรองรับคนงานจากโรงงานอุตสาหกรรมในบริเวณใกล้เคียง โดยอาคารที่มีมวลอาคารมากและมีความสูงขัดแย้งกับเรือนไทยมอญที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านทำให้ขาดความกลมกลืนในภาพรวม และทำลายเอกลักษณ์ของกลุ่มเรือนไทยมอญลงได้

ลักษณะของการขัดแย้งเหล่านี้อาจเกิดขึ้นได้อีกในอนาคต โดยเฉพาะในบริเวณที่ว่างบริเวณกลางหมู่บ้าน ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะเกิดอาคารใหม่ที่มีรูปแบบขัดแย้งกับอาคารเดิมได้อีกหากไม่ได้รับการควบคุมในจุดนี้

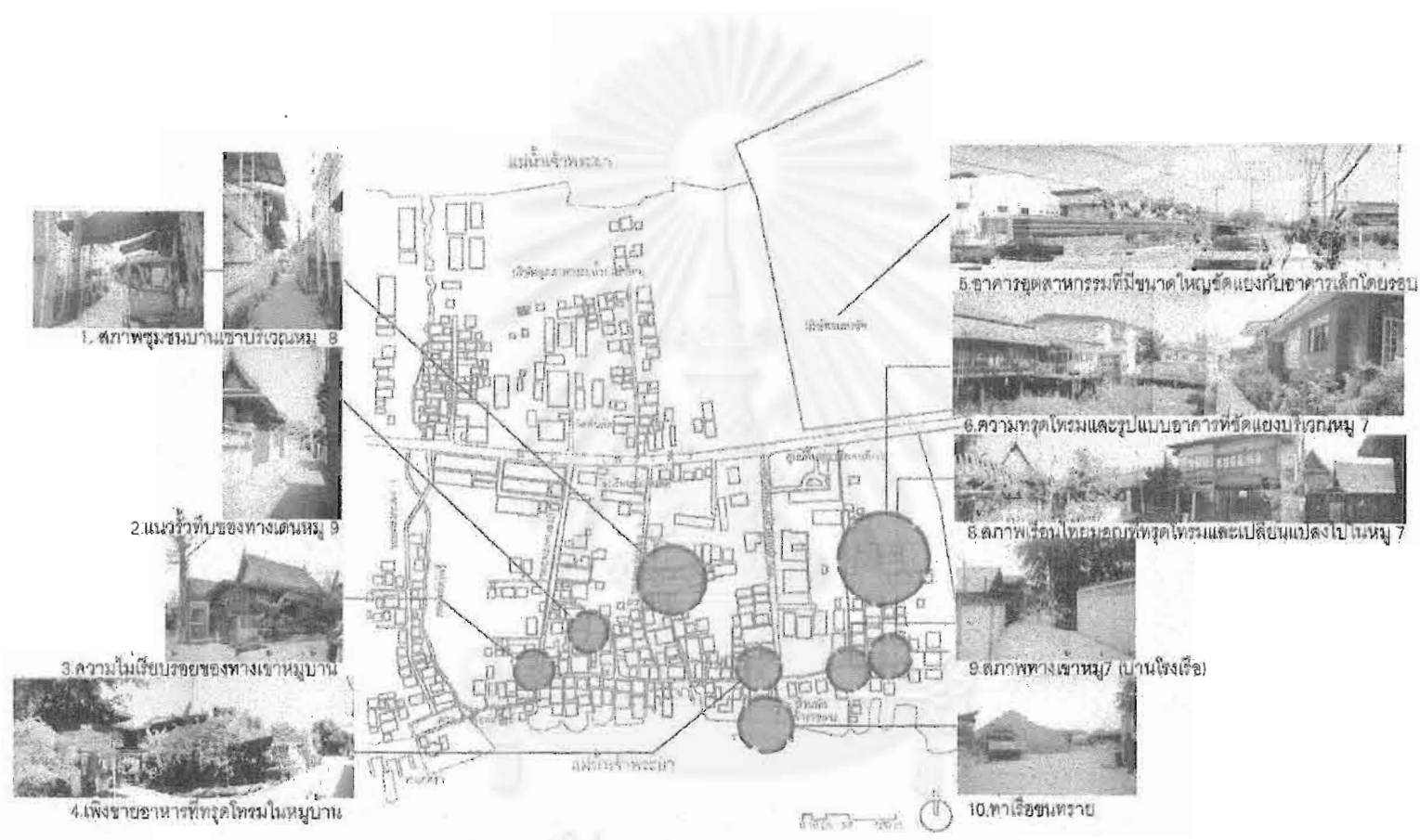
ภาพที่ 61 ที่พักอาศัยให้เช่าซึ่งมีขนาดและรูปแบบขัดแย้งกับกลุ่มเรือนในหมู่บ้าน
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ ก.พ.. 43

ภาพที่ 62 บ้านที่มีสีและรูปแบบหลังคาขัดแย้งกับกลุ่มเรือนไทยมอญ
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ ธ.ค. 43

4. ปัญหาสภาพความเสื่อมโทรมของชุมชนบ้านเช่า

เนื่องจากการสนับสนุนของรัฐที่ให้จังหวัดสมุทรปราการเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม จึงทำให้เกิดความต้องการพื้นที่อยู่อาศัยราคาถูกเพิ่มขึ้น เพื่อรองรับแรงงานต่างถิ่นที่เข้ามาค้าแรงงานในจังหวัดสมุทรปราการ หมู่บ้านทรงคนองตั้งอยู่ใกล้ย่านอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมรวมทั้งการมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ 2 แห่งในพื้นที่ติดต่อกับหมู่บ้านทำให้เกิดความต้องการที่พักอาศัยเพิ่มขึ้น อีกทั้งที่ดินในหมู่บ้านทรงคนองมีราคาถูกและอยู่ในเขตควบคุมการก่อสร้างและการใช้ที่ดินทำให้สร้างอาคารเพื่อการลงทุนได้จำกัด พื้นที่ว่างรอบนอกและในหมู่บ้านของหมู่บ้านทรงคนองจึงถูกนำมาใช้ก่อสร้างเป็นที่พักอาศัยหรือต่อเติมบ้านของตนเพื่อเป็นห้องให้เช่า ทำให้เกิดปัญหาทางกายภาพดังนี้

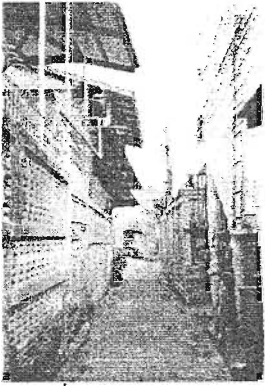
- **สภาพอาคาร** เป็นกลุ่มอาคารที่พักอาศัยซึ่งบางส่วนมีการก่อสร้างที่มีความไม่เป็นระเบียบ สกปรก และกลุ่มอาคารเหล่านี้ยังมีที่ตั้งอยู่ในเส้นทางของการเข้าถึงทั้งหมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือ ทำให้ทำลายภาพรวมในการเข้าถึงและบรรยากาศที่ดีของชุมชน
- **การอยู่อาศัยอย่างแออัด** เนื่องจากที่เพิกคับแคบไม่มีพื้นที่บริเวณโดยรอบทำให้มีการรुकล้ำพื้นที่สาธารณะ โดยการก่อสร้างเพิงชั่วคราว ที่นั่ง รวดตากผ้า ที่มีสภาพการก่อสร้างที่ไม่แข็งแรงและใช้วัสดุชั่วคราว มีการกองวัสดุกีดขวางทางเดินทำให้สภาพโดยรวมของบริเวณไม่เรียบร้อย

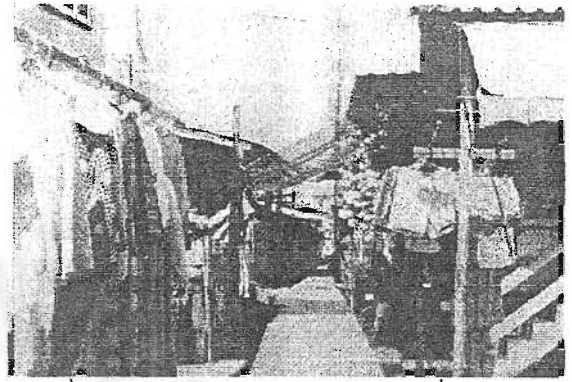
แผนที่ 63 แสดงจุดปัญหาภูมิทัศน์ในหมู่บ้านทรงคนองและโรงเรือ

สถาปัตยกรรมบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 64 สภาพกลุ่มบ้านเช่าหมู่ 8
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ ธ.ค. 43

ภาพที่ 65 สภาพชุมชนบ้านเช่าบริเวณต่อเนื่องกับหมู่ 7
ที่มา ผู้วิจัยถ่ายภาพ ธ.ค. 43

5.2 ปัญหาด้านสังคม

5.2.1 ปัญหาจากการพัฒนาจังหวัดเป็นเมืองอุตสาหกรรม

เนื่องจากการสนับสนุนให้จังหวัดสมุทรปราการเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมในปี พ.ศ. 2504 ทำให้เกิดความต้องการที่พักอาศัยของแรงงานต่างถิ่นเพิ่มขึ้น ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในปัญหาสภาพชุมชนบ้านเช่าที่เกิดจากการลงทุนสร้างอาคารให้เช่าของชาวไทยมอญซึ่งย้ายออกจากพื้นที่และเมื่อมีพื้นที่ว่างก็ต้องการลงทุนให้เป็นประโยชน์¹⁷ ชาวไทยมอญที่ไม่พอใจในบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของชุมชน ย้ายออกจากหมู่บ้านไป¹⁸

- **ความไม่ปลอดภัย** เป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากที่อยู่อาศัยดั้งเดิมถูกรุกล้ำด้วยการสร้างที่อยู่อาศัยสำหรับแรงงานต่างถิ่นจนเกิดเป็นชุมชนใหม่ขึ้น ซึ่งคนเหล่านั้นเข้ามาอาศัยในพื้นที่โดยไม่มีความสัมพันธ์กับชาวบ้านดั้งเดิมในหมู่บ้าน ทำให้คนในหมู่บ้านรู้สึกไม่ปลอดภัยที่มีคนแปลกหน้าเข้ามาอาศัยในพื้นที่
- **ปัญหาการลักเล็กขโมยน้อย** แม้ว่าในหมู่บ้านจะมีความปลอดภัยในระดับหนึ่งจากการที่ชาวบ้านช่วยกันระแวดระวังแล้วก็ตาม ทำให้ชาวบ้านต้องกันรั้วขึ้นในเวลาต่อมา¹⁹ ซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์ในหมู่บ้านที่เปลี่ยนไป และภูมิทัศน์ในหมู่บ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงไป

5.2.2 ปัญหาการให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจสืบทอดวัฒนธรรมได้ ถ้าไม่ได้รับการปลูกฝังวัฒนธรรมและความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่ตั้งแต่แรก เมื่อคนรุ่นใหม่มีความผูกพันกับชุมชน และวัฒนธรรมประเพณี

¹⁷ สัมภาษณ์ คุณ สมชาย วัฒนเจริญ, แกนนำในการจัดระเบียบหมู่บ้านโรงเรือ , 23 ธ.ค. 2543.

¹⁸ สัมภาษณ์ คุณ จำเริญสุข จำเริญทอง , เจ้าของบ้านจัดระเบียบหมู่บ้านทรงคนอง, 16 ธ.ค. 2543.

¹⁹ สัมภาษณ์ คุณบุญชู บุญยิ้ม , เจ้าของบ้านริมท่าเรือเดิม , 10 ธ.ค. 2543.

ของชนชาติน้อยลง ทำให้เกิดการย้ายถิ่นฐานซึ่งจะทำให้ประชากรในชุมชนลดลงและถูกแทนที่ด้วยคนจากถิ่นอื่นทำให้หมู่บ้านมอญซึ่งถูกยึดโดยด้วยความเป็นเชื้อชาติหมดไปจากพื้นที่ได้

การให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมและประเพณีของชาวมอญในไทย ชุมชนเป็นชุมชนมอญซึ่งเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป และเป็นแหล่งหนึ่งที่ทำให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมมอญที่ใกล้ที่สุดของกรุงเทพฯ ทำให้มีผู้มาค้นหาข้อมูลมาก โดยเฉพาะนักเรียนนักศึกษา แต่การให้ความรู้และการจัดการด้านข้อมูลไม่เป็นระบบเนื่องจากการจัดการบริหารของศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพระประแดงแฝงอยู่กับโรงเรียนอานวยวิทยทำให้การจัดการในด้านข้อมูลทำได้ไม่เต็มที่ และต้องรับภาระหนักทั้งด้านค่าใช้จ่ายบุคลากรและสถานที่แต่เพียงผู้เดียว ทำให้ขาดแคลนเงินทุนในการเผยแพร่และจัดการข้อมูลซึ่งไม่ได้ผลตอบแทนเป็นรูปธรรม ส่วนเอกชนอื่นที่ต้องการเผยแพร่ข้อมูลต้องใช้เงินส่วนตัวจึงทำให้การเผยแพร่เป็นไปอย่างจำกัด

ประชาชนรุ่นหลังเริ่มไม่รู้ถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาและของชุมชน โดยเฉพาะเด็กที่ไม่ได้ศึกษาอยู่ในอำเภอพระประแดงทำให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ขาดความต่อเนื่อง เช่น ชื่อหมู่บ้านโรงเรือไม่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คนรุ่นหลังรับรู้ว่าเป็นหมู่ 7 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านทรงคนองไปในปัจจุบัน แต่ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ก็เป็นผลให้ในปัจจุบันเริ่มมีกระแสและความต้องการของคนรุ่นเก่าที่จะให้หมู่บ้านและประเพณีเฉพาะถิ่นเป็นที่รู้จัก

5.2.3 ปัญหาความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การลดรูปแบบของวัฒนธรรมประเพณีเนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นสังคมเมืองมากขึ้น เช่น การเลิกกวาดลานแหมในหมู่บ้านทรงคนองเปลี่ยนเป็นซื้อมาแจกจ่าย การงดทำข้าวแช่เพราะไม่สามารถหาเด็กส่งข้าวแช่สงกรานต์ได้ ทำให้การสืบต่อและการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และประเพณีไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร อาจทำให้ประเพณีบางอย่างอาจสูญไปในอนาคต²⁰ คนรุ่นใหม่ในบางหมู่บ้านมีความสนใจในวัฒนธรรมและประเพณีน้อยลงซึ่งอาจส่งผลต่อการจัดประเพณีร่วมกันของชาวมอญได้ การที่คนรุ่นต่อมาพบปะกันน้อยลงอาจทำให้การสืบต่อประเพณีประสบปัญหา²¹ ทำให้คุณค่าของหมู่บ้านในแง่ที่เป็นชุมชนที่อยู่กันมาเป็นเวลานานหายไปหรือเสื่อมคลายลง ซึ่งในปัจจุบันคนในหมู่บ้านยังมีความผูกพันกับชุมชนและเห็นประโยชน์ของการอยู่ในชุมชนที่มีความต่อเนื่องเป็นเวลานาน

นอกจากนี้ประเพณีและวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงของลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้น เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในปัจจุบันดังนี้

- ลักษณะสังคมของหมู่บ้านที่เปลี่ยนแปลงไปและการย้ายถิ่นเข้ามาของคนภายนอก รวมทั้งลักษณะทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไปโดยการกันรั้วแต่ละบ้านก็มีส่วนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในหมู่บ้านลดน้อยลง ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านจึงเปลี่ยนไปในลักษณะที่เป็นสังคมเมืองมากขึ้น²²

²⁰ สัมภาษณ์ อ. จวีวรรณ วรรณแสง , ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอพระประแดง , 20 ธ.ค. 2543.

²¹ สัมภาษณ์ คุณ วิจิตร เกตระชนม์ , ผู้ใหญ่บ้านตองอี (อ.บ.ต. ทรงคนอง) , ส.ค. 2543.

²² สัมภาษณ์ คุณ บุญชู บุญยิ้ม , เจ้าของบ้านริมท่าเรือเดิม , 10 ธ.ค. 2543.

- การเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพของแม่น้ำลำคลอง เช่น การกั้นประตูน้ำ และ ความเจริญที่เข้ามา ทำให้ประเพณีแข่งเรือ และประเพณีรับบัวไม่มีความสัมพันธ์กับคนไทยรามัญในพื้นที่อำเภอพระประแดงอีกต่อไป เนื่องจากทั้ง 2 ประเพณี เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีของคนมอญ 2 ฝั่งแม่น้ำ เมื่อไม่มีการเข้าร่วมงานจากคนไทยรามัญแล้ว ความสัมพันธ์ในกลุ่มคนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดงเองก็ลดลงด้วย ทำให้ปัจจุบันจะมีการจัดเทศกาลต่าง ๆ เพื่อพบปะกันทั้ง 17 หมู่บ้านเฉพาะในงานแห่งสังฆระชาบ และ ผู้ที่เข้าร่วมงานในสายบรรพบุรุษของตน²³

5.2.4 ปัญหาการบริหารจัดการงานเทศกาลประเพณี

ประชาชนชาวไทยมอญในหมู่บ้านทรงคนองยังเห็นถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของตน ซึ่งประเพณี และกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นโอกาสที่ทำให้ชาวไทยมอญในอำเภอพระประแดงได้พบปะและรวมตัวกัน ลักษณะการจัดการจัดกิจกรรมประเพณีของชาวไทยมอญได้แบ่งเป็น 3 ระดับ ตามลักษณะผู้เกี่ยวข้อง คือ

1. หมู่บ้าน เป็นกิจกรรมที่กระทำขึ้นในหมู่บ้าน หรือ ชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งของงานกิจกรรมรวม
2. ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพระประแดง ใช้พื้นที่โรงเรียนอานวยวิทย์ มีหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ และเป็นพื้นที่ที่ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยมอญ
3. หน่วยราชการ ได้แก่ เทศบาลและอำเภอพระประแดง มีหน้าที่จัดงานประเพณีสงกรานต์ ให้เงินอุดหนุนบ่อนסה้า อ.บ.ต. ทรงคนองอุดหนุนเงินในประเพณีแห่งสัง

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบการจัดกิจกรรมและปัญหาที่เกิดขึ้น

	หมู่บ้านทรงคนอง	ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพระประแดง (ร.ร. อานวยวิทย์)	เทศบาลเมืองพระประแดง และอำเภอพระประแดง
ลักษณะองค์กร	ไม่ชัดเจนเป็นระบบแต่ทุกคนมีส่วนร่วม	ก่อตั้งโดยสภาวัฒนธรรมแห่งชาติเพื่อเป็นหน่วยงานเก็บรวบรวมข้อมูล	องค์กรของรัฐ
บทบาทในด้านกิจกรรม	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดกิจกรรมประเพณีในระดับหมู่บ้าน 2. ริเริ่มกิจกรรม แห่งปลา และแห่งสังฆระชาบ 3. เข้าร่วมงานประเพณีของชาวมอญทั้ง 17 หมู่บ้าน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. รวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน และให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจ 2. เป็นเจ้าของสถานที่จัดกิจกรรม 3. ประสานงานในการจัดงานระหว่างรัฐและเอกชน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เทศบาลรับงานแห่งปลาไปจัดจนเป็นงานยิ่งใหญ่ระดับจังหวัด 2. อำเภอและเทศบาลอุดหนุนเงินจัดบ่อนסה้า

²³ สัมภาษณ์ อ. จีวีวรรณ ควรแสง ผู้บริหารศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพระประแดง วันที่ 20 ธ.ค. 43

	หมู่บ้านทรงคนอง	ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ พระประแดง (ร.ร. อำนวยวิทย์)	เทศบาลเมืองพระประแดง และอำเภอพระประแดง
ผลประโยชน์ ที่ได้รับ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ได้พบปะกันในหมู่ชาวมอญ 2. ได้รับความภูมิใจ 3. ได้สืบทอดประเพณีของตนให้ลูกหลานรู้จัก 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ได้รับค่าสถานที่ 2. ได้รับเงินอุดหนุนจากสภาวัฒนธรรมเพียงปี ละ 4,000 บาท 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ได้รับเงินสนับสนุนจัดงาน และค่าโฆษณาจากห้างร้านโรงงานในพื้นที่ 2. ได้รับชื่อเสียงและความดีความชอบ
ปัญหา	<ol style="list-style-type: none"> 1. จากการที่ไม่มีส่วนร่วมในประเพณีแห่ปลาจึงพยายามฟื้นฟูการแห่หงส์ขึ้น เพื่อเป็นงานสำหรับคนมอญอย่างแท้จริง 2. ไม่ได้รับเงินอุดหนุนบอสนะบ้าเนื่องจากอยู่นอกเขตเทศบาล ชาวบ้านลงขันกันจัด ทำให้บางหลังต้องเลิกจัดไป 3. ไม่เข้าใจบทบาทและข้อจำกัดของศูนย์วัฒนธรรม 4. ต้องการให้มีแหล่งให้ข้อมูลเพื่อให้ลูกหลานและบุคคลภายนอกกับรู้วัฒนธรรมประเพณีของตน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ได้รับเงินอุดหนุนน้อยไม่สามารถประชาสัมพันธ์ได้เต็มที่ ต้องแบกภาระในด้านเอกสาร 2. ต้องใช้เจ้าหน้าที่ของโรงเรียนในการจัดการศูนย์วัฒนธรรม 3. ลักษณะของศูนย์วัฒนธรรมแฝงอยู่กับโรงเรียน ทำให้มีการจัดการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีได้ไม่เต็มที่ 4. ไม่มีการจัดการการอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่เชิญคนมอญเข้าร่วมงาน เจ้าของประเพณีจึงไม่มีส่วนร่วม 2. การจัดการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณียังไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร 3. การจัดการกิจกรรมเน้นไปที่ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวจนทำให้ลักษณะประเพณีเปลี่ยนไป

สรุปสาเหตุและผลกระทบ

จากลักษณะปัญหาที่เกิดขึ้นจะเห็นว่าปัญหาสำคัญของการจัดการด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนมอญในอำเภอพระประแดง มีสาเหตุมาจาก

1. ไม่มีการก่อตั้งองค์กรจากชุมชนเองและไม่มีการรวมตัวของชาวไทยมอญอย่างเป็นทางการทำให้เกิดการบริหารจัดการงานประเพณีต่างๆ ได้ไม่เต็มที่
2. งานประเพณีสงกรานต์ที่มีการประชาสัมพันธ์เป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ของจังหวัดสมุทรปราการนั้นปัจจุบันไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากฝ่ายรัฐไม่มีการประสานงานกับประชาชนเจ้าของประเพณี และอาจมีปัญหามาจากผลประโยชน์ที่ได้รับจากการโฆษณาและการสนับสนุนจากบริษัทห้างร้านต่าง ๆ ในอำเภอพระประแดง²⁴

แต่จากปัญหาที่คนไทยมอญไม่มีส่วนร่วมในงานสงกรานต์พระประแดงแล้วนั้น เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการฟื้นฟูและประชาสัมพันธ์ประเพณีแห่งสังฆะตบซึ่งเดิมมีอยู่ในหมู่บ้านทรงคองหมู่บ้านเดียวและไม่มีในหมู่บ้านอื่น ได้ขยายตัวกลายเป็นประเพณีในระดับหมู่บ้านมอญทั้งหมดไป นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการรวมตัวกันแสดงถึงความสามัคคีของคนไทยรามัญในพื้นที่อำเภอพระประแดง และปลูกกระแสอนุรักษ์วัฒนธรรมขึ้นอีกด้วย

3. การเพิ่มรูปแบบ และการปรับเปลี่ยนประเพณี เพื่อพัฒนางานเทศกาลให้ตอบสนองกับการท่องเที่ยวระดับจังหวัด รวมทั้งการละเล่นที่รุนแรงขึ้นจากคนต่างถิ่นที่มาค้าแรงงานในท้องถิ่นทำให้คนไทยมอญไม่พอใจและไม่เข้าร่วมพิธี²⁵
4. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไปทำให้ประเพณีบางอย่างไม่ตอบสนองกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน เช่น ประเพณีแข่งเรือ ทำให้คนไทยมอญไม่สนใจเข้าร่วมประเพณี ดังนั้นประเพณีบางอย่างจึงทำไปเพื่อการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว
5. กลุ่มหมู่บ้านมอญทั้ง 17 หมู่บ้านมีที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองที่ต่างกันทำให้ได้รับการสนับสนุนไม่เท่าเทียมกัน และกลุ่มหมู่บ้านมอญซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาลเป็นหมู่บ้านที่สามารถดำรงกิจกรรมประเพณีได้มากกว่าในเขตเทศบาล เช่น กลุ่ม 3 หมู่บ้านฝั่งตะวันตกของคลองลาดหลวง กลุ่ม 3 หมู่บ้านตำบลทรงคอง เป็นกลุ่มที่อยู่นอกเขตเทศบาลจึงทำให้มีการผสมปนเปของคนภายนอกน้อยกว่าทำให้คงมีประเพณีและลักษณะทางกายภาพมากกว่า แต่ท้องถิ่นที่ปกครองอยู่มีกำลังเงินสนับสนุนได้น้อยกว่าในเขตเทศบาล ทำให้ได้รับเงินสนับสนุนไม่เท่าเทียมกัน²⁶

²⁴ สัมภาษณ์ อ. จีวีวรรณ ครอบแสง , ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอพระประแดง , 20 ธ.ค. 2543.

²⁵ สัมภาษณ์ อ. ศิริวรรณ มหาสิงห์ , ผู้อาวุโสและแกนนำการสืบทอดประเพณีในหมู่บ้านทรงคอง , 23 ธ.ค. 2543.

²⁶ สัมภาษณ์ คุณ จำเนียรสุข จำเรียวทอง , เจ้าของบ้านจัดระเบียบหมู่บ้านทรงคอง , 16 ธ.ค. 2543.

6. ศูนย์กลางของการจัดการด้านประเพณีคือ ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพระประแดง มีที่ตั้งและการจัดการอยู่กับโรงเรียนอานวยวิทยซึ่งทำให้การจัดการและการเงินต่าง ๆ ตกเป็นภาระของโรงเรียน ประกอบกับไม่มีรูปองค์กร สถานที่ และกำลังคนจึงต้องพึ่งพาโรงเรียนต่อไป²⁷
7. ขาดการให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวในงานเทศกาล เช่น ตำแหน่งของบ้านที่เล่นสละบ้า รูปแบบ พิธีต่าง ๆ

ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งในการคงอยู่ของหมู่บ้านแต่เนื่องจากในการวิจัยเล่มนี้เน้นหนักไปที่การอนุรักษ์และพัฒนาด้านกายภาพของหมู่บ้านจึงกล่าวถึงในบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จำเป็นต้องมีการศึกษาอีกในขั้นต่อไป

5.3 ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

5.3.1 ปัญหาการเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากเรือนไทยมอญเป็นอาคารที่หักอายุซึ่งโดยตัวอาคารเองมีความสำคัญน้อย ประกอบกับอาคารมีอายุไม่ต่ำกว่าร้อยปี เจ้าของอาคารเองไม่สามารถให้ข้อมูลที่แน่ชัดได้ทั้งปีที่สร้าง และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ไม่มีการบันทึกและเก็บรวบรวมข้อมูลของอาคาร และมีความไม่แน่นอนของข้อมูลที่ต้องอาศัยคำบอกเล่าจากเจ้าของอาคาร รวมทั้งลักษณะของอาคารซึ่งเน้นการใช้งานแบบยืดหยุ่น จึงมีการเปลี่ยนแปลงอาคารตลอดเวลา ทำให้อาคารเกือบทุกหลังมีการต่อเติมและเปลี่ยนแปลงอาคาร โดยเฉพาะการถอดย้ายเรือน แยกเรือน ซึ่งแสดงถึงลักษณะเครือญาติในหมู่บ้านได้ และงานวิจัยที่มีผู้บันทึกข้อมูลไว้ไม่มีการเก็บรวบรวมไว้ในหมู่บ้าน ข้อมูลส่วนมากเน้นที่ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณี จึงควรรวบรวมข้อมูลและจัดเก็บไว้เพื่อการศึกษาต่อไป

5.3.2 ปัญหาการขาดแคลนช่างฝีมือ

ปัญหานี้เป็นปัญหาหลักในการอนุรักษ์อาคารชนิดนี้เนื่องจากช่างฝีมือในท้องถิ่นหมดไป ไม่มีการสืบทอดฝีมือช่าง ทำให้การซ่อมแซมส่วนต่าง ๆ ของเรือน รวมทั้งการต่อเติมอาคารต้องใช้ช่างซึ่งไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญจึงเกิดความเปลี่ยนแปลงกับตัวอาคารที่เป็นปัญหา เช่น ความไม่กลมกลืนของส่วนต่อเติม แต่ปัญหาในส่วนนี้อาจมีการแก้ไขได้จากการในข้อมูลในการติดต่อ หรือให้มีทะเบียนช่างเรือนไทยในบริเวณใกล้เคียงเพื่อให้เจ้าของอาคารสามารถทราบแหล่งที่มีช่างเพื่อให้การปรับปรุงอาคารเป็นไปอย่างถูกต้อง

5.3.3 ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน

เป็นปัญหาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดของภาพรวมหมู่บ้านประการหนึ่ง เนื่องจากการซ่อมแซมและการก่อสร้างเรือนไทยมอญต้องใช้ช่างฝีมือเฉพาะทางซึ่งไม่มีในพื้นที่ อีกทั้งมีราคาวัสดุและค่าแรงที่สูงกว่าเจ้า

²⁷ สัมภาษณ์ อ. ฉวีวรรณ ควรแสง , ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอพระประแดง , 20 ธ.ค. 2543.

ของอาคารที่มีกำลังทรัพย์พอควรจึงเลือกรักษาตัวเรือนเดิมไว้อย่างดีแต่เลือกการก่อสร้างส่วนต่อเติมที่ประหยัดกว่า ส่วนเจ้าของอาคารที่ขาดแคลนเงินทุนทำให้อาคารหลายหลังทรุดโทรมและเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป ในส่วนนี้จึงควรมีองค์กรหรือหน่วยงานของชุมชนที่เข้ามาสนับสนุนเงินทุนในการซ่อมแซมอาคารของเจ้าของอาคารที่ขาดเงินทุนด้วย

5.3.4 ปัญหาจากแผนการพัฒนาและกฎหมายในพื้นที่

1. ปัญหาจากแผนการพัฒนา

ปัญหาจากการพัฒนาด้านต่างๆ เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลอย่างมากต่อพื้นที่ โดยที่หมู่บ้านทรงคนองมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเชื่อมต่อการคมนาคมระหว่างภาค และอยู่ใกล้กับพื้นที่ที่เหมาะสมในการพัฒนาทางพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม ทำให้เกิดโครงการพัฒนาทางการคมนาคมขึ้น ปัจจุบันหมู่บ้านทรงคนองตั้งอยู่ติดต่อกับพื้นที่ก่อสร้างโครงการสะพานวงแหวนอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ที่จะมีผลกระทบในด้านต่าง ๆ ต่อหมู่บ้าน ทั้งขณะทำการก่อสร้างและหลังจากก่อสร้างเสร็จ ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบด้าน เสียง ฝุ่น ควัน ความสั่นสะเทือน และขนาดของสะพานซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ขัดแย้งกับขนาดอาคารในหมู่บ้านที่เป็นสิ่งก่อสร้างขนาดเล็ก ซึ่งหมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านอื่นในพื้นที่อำเภอพระประแดงเป็นหมู่บ้านที่มีอายุยาวนานต้องได้รับผลกระทบจากโครงการ แม้ว่าจะเป็นการขนาดใหญ่แต่เนื่องจากสะพานไม่ครอบคลุมอยู่ในกฎหมายศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจึงไม่มีการศึกษาคาดการณ์ผลกระทบต่อหมู่บ้าน จึงไม่อาจคาดได้ว่าหากมีการก่อสร้างขึ้นจะมีผลกระทบอย่างไรต่อสถาปัตยกรรมและคนในหมู่บ้าน

ที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ระหว่างเป้าหมายของการพัฒนาด้านพาณิชยกรรม - อุตสาหกรรม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทำให้ได้รับผลทั้งข้อดีและข้อเสียของการควบคุมและพัฒนาทั้ง 2 พื้นที่ การที่หมู่บ้านตั้งอยู่ระหว่างเขตพาณิชยกรรมบริเวณเทศบาลและเขตอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรมบางกระเจ้า แม้ว่าจะได้รับผลประโยชน์บางอย่างจากการเป็นพื้นที่ปากทางโครงการ แต่การที่เป็นเสมือนพื้นที่กั้นชนระหว่างทั้ง 2 พื้นที่จึงไม่ได้อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์อย่างแท้จริง ทำให้ได้รับประโยชน์ที่รัฐให้ในเขตอนุรักษ์ ในด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ไม่เต็มที่ และยังคงต้องรับผลกระทบจากการพัฒนาของย่านพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรมในอำเภอพระประแดงด้วย

2. ปัญหาด้านกฎหมาย

จากการประกาศใช้กฎกระทรวงการควบคุมอาคารใน พ.ศ. 2522 ไม่เป็นผลอาคารต่างๆ ยังคงมีการขยายตัวเข้าสู่พื้นที่ทำให้สภาพการก่อสร้างและการใช้อาคารเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นในปี พ.ศ. 2535 จึงมีการออกกฎกระทรวงฉบับที่ 37 ซึ่งผลจากการประกาศเป็นเขตควบคุมการก่อสร้างฉบับนี้ การประกาศกฎหมายควบคุมการก่อสร้างมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการควบคุมความหนาแน่นของอาคาร

- การบังคับใช้จริงของการควบคุมการก่อสร้างบางส่วนไม่เป็นผลเท่าที่ควร ยังคงมีการขยายตัวของอาคารและการต่อเติมซึ่งไม่มีการขออนุญาต และกิจกรรมที่ไม่เหมาะสมเกิดทำเรือชนทรายในหมู่บ้าน
- การควบคุมที่ว่างรอบอาคารและระยะร่นยังมีผลทำให้ที่ดินว่างในหมู่บ้านซึ่งเป็นพื้นที่แปลงที่ดินขนาดเล็กไม่สามารถก่อสร้างอาคารเพิ่มให้เหมาะสมกับที่ว่างและความหนาแน่นซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่าง

หนึ่งของพื้นที่ แต่พื้นที่ริมนอกของหมู่บ้านที่มีขนาดแปลงที่ใหญ่กว่ากลับสามารถสร้างอาคารซึ่งอาจมีขนาดและรูปแบบขัดแย้งกับเรือนไทยมอญในหมู่บ้านได้

- ขาดการให้ความสำคัญและการเห็นคุณค่าของกลุ่มสถาปัตยกรรมจากทางรัฐเนื่องจากการอนุรักษ์ในพื้นที่อำเภอพระประแดง เน้นหนักไปที่สวนวัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทยมอญ กลุ่มสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในพื้นที่ไม่มีการให้ความสำคัญทั้งทางเอกชนและราชการ นอกจากนี้สำหรับลักษณะการประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ในประเทศไทยยังไม่กว้างขวาง ประกอบกับไม่ครอบคลุมไปถึงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นต่างๆ เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นแล้วมีความสำคัญน้อยกว่า อีกทั้งมีข้อบังคับที่อาจทำให้เจ้าของอาคารไม่สะดวกในการทำงานและการปรับปรุงอาคารด้วย
- การประกาศเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและชนบทมีการควบคุมอาคารและการใช้ที่ดินในพื้นที่ในระดับหนึ่งซึ่งขาดแต่การปรับปรุงให้เหมาะสมกับพื้นที่เฉพาะดังในกรณีของหมู่บ้านทรงคนองอย่างแท้จริง เนื่องจากมุ่งเน้นในการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมมากกว่าการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน

5.4 สรุปการวิเคราะห์ปัญหา

ลักษณะปัญหาทั้งหมดในหมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือนั้น มีระดับความสำคัญของปัญหาต่างกัน และแต่ละปัญหาอาจเป็นผลกระทบซึ่งมาจากสาเหตุเดียวกัน สาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้น คือ การที่อำเภอพระประแดงได้พัฒนาเป็นแหล่งพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรมโดยขาดการวางแผนอย่างรอบคอบ ในด้านการใช้ที่ดินและการคมนาคม ซึ่งนำความเจริญในด้านต่าง ๆ และส่งอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยรามัญ ทั้งทางกายภาพและสังคมในเวลาต่อมา รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในท้องที่ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงประการสำคัญเช่นเดียวกัน ดังนั้นลักษณะปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสามารถนำมาสรุปและเรียงลำดับตามความสำคัญของปัญหาเพื่อนำมาวางแผนแนวทางแก้ไขและเพิ่มคุณค่าให้แก่หมู่บ้านอย่างเหมาะสมต่อไปได้ดังนี้

1. **ปัญหาจากแผนพัฒนาและกฎหมายในพื้นที่** เนื่องจากกฎหมายควบคุมการก่อสร้างเป็นขั้นตอนแรกที่จะสามารถควบคุมการพัฒนาและทำให้การอนุรักษ์พื้นที่ที่เป็นไปอย่างเหมาะสมได้ด้วยความเข้าใจถึงคุณค่าและความสำคัญของหมู่บ้านทรงคนอง และแก้ปัญหาด้านความขัดแย้งทางสถาปัตยกรรมและกิจกรรมกับพื้นที่อนุรักษ์ได้ โดยการควบคุมความสูง ความหนาแน่น และมวลอาคาร
2. **ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม** แม้ว่าชาวบ้านจะเห็นคุณค่าของอาคารก็ตาม แต่การขาดแคลนเงินทุนและช่างฝีมือ ไม่มีการรวบรวมข้อมูลด้านสถาปัตยกรรม และแนวทางการปรับเปลี่ยนให้ใช้กับประโยชน์ใช้สอยแบบใหม่ทำให้อาคารเปลี่ยนแปลงไป จึงควรมีการมาตรวจการในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ
3. **ปัญหาทางกายภาพ** เป็นปัญหาที่ส่งผลต่อภาพรวมในการรับรู้ความคงอยู่ของสภาพหมู่บ้านได้ โดยที่ในปัญหานี้มีความสำคัญของระดับปัญหาอยู่ดังนี้

- **ปัญหาสถาปัตยกรรม** ปัญหาเกี่ยวกับสภาพอาคารซึ่งมีระดับที่ต่างกันไป โดยเฉพาะการต่อเติมและการอนุรักษ์อาคารเดิมควรมีการวางแนวทางที่เหมาะสม เนื่องจากอาคารในหมู่บ้านมีการต่อเติมและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงภาพรวมของหมู่บ้าน จึงควรมีข้อเสนอแนะและแนวทางในการปรับปรุงต่อเติมสำหรับประชาชน
  - **ปัญหาสภาพแวดล้อม** ในกลุ่มปัญหานี้มีความสำคัญมาก คือ ปัญหาน้ำท่วม เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสภาพและความเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านโดยรวมมากที่สุด
  - **ปัญหาเกี่ยวสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ** ปัญหาที่มีความเร่งด่วน คือ ระบบดับเพลิงเนื่องจากสภาพอาคารโดยมากเป็นไม้ติดต่อกันหนาแน่นซึ่งมีความเสี่ยงมากกว่าอาคารชนิดอื่น
  - **ปัญหาการขาดแคลนที่โล่งสาธารณะ** การขาดแคลนที่โล่งสาธารณะในการทำกิจกรรมร่วมกันนั้น เนื่องจากลักษณะที่โล่งใช้งานได้ในพื้นที่ล้วนเป็นของเอกชน และไม่มี ความเพียงพอต่อการใช้งาน ควรมีการเพิ่มพื้นที่ที่โล่งและปรับปรุงที่โล่งที่มีอยู่ให้ใช้ได้ และจะเป็นทางหนึ่งที่จะเพิ่มความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้ดีขึ้นด้วย
  - **ปัญหาการเข้าถึงและการสัญจร** ปัญหานี้เป็นปัญหาที่ไม่รุนแรงเนื่องจากสาเหตุของ ปัญหาจะมาจากปัญหาอื่นข้างต้น แต่ควรมีแนวทางการปรับปรุงให้ดีขึ้นเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน
4. **ปัญหาที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์** ในส่วนที่ควรมีการจัดการองค์ประกอบของหมู่บ้านและระบบข้อมูล รวมทั้งการจัดการด้านเงินทุนเพื่อให้การอนุรักษ์ข้างต้นสมบูรณ์และยั่งยืนต่อไป

สำหรับปัญหาทางสังคมนั้นมีสาเหตุมาจากการพัฒนาเมืองสมุทรปราการไปอย่างขาดทิศทางและขาดการวางระบบการใช้ที่ดินและขาดการคำนึงถึงบริบทเดิมของพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นที่สัมพันธ์กับการลดทอนประเพณีของชาวไทยมอญ เนื่องจากวัฒนธรรมและประเพณี และการอยู่อาศัยในพื้นที่ของคนไทยรามัญเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดคุณค่าของสถาปัตยกรรมบริเวณนี้ ปัญหาในข้อนี้จึงเป็นปัญหาขาดการจัดการ และการขาดองค์กรท้องถิ่น รวมทั้งขาดการประสานงานที่ดีกับองค์กรที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม จึงเป็นปัญหาที่ต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ในการวิจัยครั้งนี้จึงไม่เสนอแนวทางการครอบคลุมในส่วนการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และการจัดการองค์กรซึ่งต้องอาศัยการศึกษาอย่างลึกซึ้งในรายละเอียดต่อไป

บทที่ 6

การเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนอง

6.1 ศักยภาพของหมู่บ้านทรงคนอง

1. ศักยภาพด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

จากข้อมูลด้านประวัติศาสตร์จะเห็นหมู่บ้านทรงคนองเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์เมืองนครเขื่อนขันธ์ (เมืองพระประแดง) ตั้งแต่แรกก่อตั้งและมีความต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน อำเภอพระประแดงมีชื่อเสียงในด้านวัฒนธรรมประเพณีและเทศกาลรื่นเริงของชาวมอญทำให้อำเภอพระประแดงเป็นแหล่งหนึ่งที่มีนิสิตนักศึกษา และผู้สนใจเข้ามาค้นคว้าหาความรู้ในด้านวัฒนธรรมอีกด้วย นอกจากนี้ยังสามารถพิจารณาศักยภาพและความสำคัญของหมู่บ้านทรงคนองในด้านกายภาพเพื่อการอนุรักษ์ได้จากเกณฑ์ด้านคุณค่าของ Feilden¹ ในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1.1 คุณค่าด้านจิตใจ (Emotional values)

คุณค่าในการแสดงถึงความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชนกลุ่มหนึ่งในพื้นที่ (Continuity) จากกลุ่มอาคารเรือนไทยมอญในหมู่บ้าน ซึ่งหมู่บ้านทรงคนองเป็นที่ตั้งของชนกลุ่มน้อย คือ กลุ่มคนมอญที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในไทยและได้ย้ายมาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้และเป็นการก่อสร้างเมืองหน้าด่านทางทะเล

คุณค่าในด้านความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ (Identity) ซึ่งแสดงออกมาในลักษณะการวางผังอาคารรูปแบบของอาคาร รวมทั้งขนาดของถนน ทางเดิน ในพื้นที่ โดยหมู่บ้านทรงคนองจะเป็นตัวแทนที่แสดงถึงการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนไทยมอญในอำเภอพระประแดงที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด

1.2 คุณค่าด้านวัฒนธรรม (Cultural values)

คุณค่าด้านเป็นบันทึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หมู่บ้านทรงคนองเป็นกลุ่มอาคารที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง แสดงถึงความผสมผสานระหว่างของความเชื่อและการใช้อาคารของคนมอญที่ปรับให้เข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของไทย ซึ่งลักษณะอาคารแต่ละหลังก็มีความเปลี่ยนแปลงที่ไม่เท่ากันทำให้เห็นได้ถึงเรือนไทยมอญที่มีรูปแบบดั้งเดิมโดยไม่มี การเปลี่ยนแปลง และเรือนไทยมอญที่มีความเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้ใช้ได้เหมาะสมกับวิถีชีวิตปัจจุบัน

คุณค่าด้านความเก่าแก่ของอาคาร กลุ่มเรือนไทยมอญในหมู่บ้านทรงคนองเริ่มมีขึ้นตั้งแต่การก่อสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์ พบว่าเรือนเหล่านี้จะมีอายุระหว่าง รัชกาลที่ 5 ขึ้นไปมากที่สุด² ซึ่งยังจะเห็นเทคนิคการก่อสร้างและภูมิปัญญาของช่างมอญได้ในอาคารเหล่านี้

¹ Bernard M Feilden , Conversation of Historic Buildings. (Suffolk : St. Edmundsbury Press , 1996) ,p.6.

² ผุสดี ทิพทัส และสุวัฒนา ภาดานิติ . การศึกษาชุมชนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ , (ม.ป.ท.) ,2532,บทที่ 5 หน้า 8.

คุณค่าด้านความสำคัญต่อภูมิทัศน์ของเมือง กลุ่มเรือนไทยมอญเป็นกลุ่มอาคารที่มีลักษณะทางกายภาพที่ชัดเจน และเป็นที่จดจำของคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแห่งเดียวที่สามารถเห็นได้จากริมแม่น้ำเจ้าพระยา และ ในอนาคตเมื่อมีการก่อสร้างสะพานวงแหวนอุตสาหกรรม หมู่บ้านทรงคนองจะสามารถเห็นได้จากมุมสูงซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญของภูมิทัศน์ของอำเภอพระประแดงต่อไป

คุณค่าด้านสถาปัตยกรรม ลักษณะของเรือนไทยมอญในหมู่บ้านทรงคนองนี้ อาจมีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมและเทคนิคการก่อสร้างที่ไม่ต่างจากเรือนไทยที่อื่นนัก แต่มีคุณค่าที่สำคัญในแง่การอยู่อาศัยและความเชื่อซึ่งแฝงอยู่ในการก่อสร้างอาคาร รวมทั้งด้านลักษณะการขยายตัวของเรือนมีความแตกต่างกับเรือนไทยโดยทั่วไป³

1.3 คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย (Use values)

คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย (Functional value) หมู่บ้านทรงคนองยังคงเป็นย่านที่พักอาศัยของชาวไทยรามัญ ซึ่งเรือนไทยมอญยังมีประโยชน์ใช้สอยต่อเนื่องอยู่จนถึงปัจจุบัน โดยมีการปรับเปลี่ยนให้ใช้ได้อยู่ในวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป

คุณค่าด้านสังคม (Social value) แสดงถึงลักษณะทางสังคมและการรวมตัวของกลุ่มชน (Social and Ethnic) ในพื้นที่นั้น รวมทั้งความเป็นของชุมชนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง ส่วนตัวเรือนและพื้นที่ว่างในหมู่บ้านเป็นสถานที่ที่ใช้สืบทอดกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของคนไทยรามัญ ซึ่งให้คุณค่าด้านสังคมและเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวไทยรามัญยังคงรวมตัวกันและสืบทอดประเพณีต่อไป

นอกจากนี้สภาพทางกายภาพของหมู่บ้านทรงคนอง หมู่บ้านทรงคนองเป็นกลุ่มเรือนไทยมอญที่ยังคงเห็นลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างและเห็นความเป็นชุมชนในย่านที่อยู่อาศัยเก่าแก่ได้ และมีการดูแลความสะอาดและเรียบร้อยพอสมควร ขณะเดียวกันก็เห็นความเปลี่ยนแปลงของเรือนซึ่งปรับให้เข้ากับสภาพการใช้สอยในปัจจุบัน มีแนวโน้มที่จะเป็นย่านที่อยู่อาศัยต่อไป จึงควรให้มีการอนุรักษ์หมู่บ้านนี้ ในวิธีใดวิธีหนึ่งเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์โบราณสถานและวัฒนธรรมประเพณีในท้องที่เมืองสมุทรปราการด้วย

2. ศักยภาพด้านที่ตั้งและการเข้าถึง

หมู่บ้านทรงคนองมีที่ตั้งและการเข้าถึงทางบกได้ง่ายเมื่อเทียบกับชุมชนมอญอื่น และมีที่ตั้งอยู่ใกล้กับกรุงเทพฯ เมื่อสร้างสะพานวงแหวนอุตสาหกรรมและถนนอื่น ๆ แล้วจะเป็นการเชื่อมการคมนาคมใน 2 ฝั่งของจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเคยเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาในหลายด้านของจังหวัด⁴ และลดความสำคัญของการใช้แพขนานยนต์ซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาการจราจรติดขัดในเขตเทศบาล รวมทั้งยังมีที่ตั้งติดต่อกับโครงการสวนกลางมหานครซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวกรุงเทพฯ และจังหวัดสมุทรปราการด้วย

³ อรศิริ ปาณินท์, เรือนพื้นบ้านไทย-มอญ, (นครปฐม: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542), หน้า 370.

⁴ บริษัทเอส.เจ.เอ.ทีวี่ดี จำกัด, แผนการลงทุนจังหวัดสมุทรปราการ, (ม.ป.ท.), 2539, หน้า 83.

3. ศักยภาพด้านความพร้อมในชุมชน

เป็นชุมชนที่มีบทบาทในการอนุรักษ์พื้นที่ฟูประเพณีของชาวมอญในบริเวณนี้ โดยประชาชนในท้องถิ่นพยายามสืบทอดและฟื้นฟูประเพณีต่าง ๆ ที่เคยสูญหายไป และมีความภูมิใจในสมบัติทางวัฒนธรรมของตน แม้ว่าในส่วนของความเชื่อและการใช้ภาษาของชาวมอญลดลงจากความเจริญและการผสมกลมกลืนกับคนภายนอก รวมทั้งการที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในงานประเพณีสงกรานต์เดิมของชุมชน แต่เหตุการณ์เหล่านี้กลับเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มคนไทยรามัญในปัจจุบันมีความกระตือรือร้นที่จะฟื้นฟูประเพณีต่าง ๆ และฟื้นฟูการเรียนรู้ภาษามอญขึ้น เพื่อแสดงการรวมกลุ่มของชุมชนและแสดงวัฒนธรรมประเพณีของตนให้ลูกหลานและคนภายนอกได้รับรู้

4. ศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

นอกจากเทศกาลสงกรานต์ที่เป็นที่รู้จักในฝั่งตะวันตกของจังหวัดสมุทรปราการนั้น ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอยู่หลายแห่ง รวมถึงโครงการสวนกลางมหานครจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในระดับจังหวัดอีกแห่งหนึ่งโดยมีสะพานวงแหวนอุตสาหกรรมเชื่อมต่อกับสถานที่ท่องเที่ยวทั้ง 2 ฝั่ง จังหวัด ซึ่งหากนำมาจัดเส้นทางรวมกันอาจส่งเสริมให้เป็นการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดโดยรวมกับสถานที่ท่องเที่ยวฝั่งตะวันออกได้

6.2 แนวความคิดในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนอง

จากศักยภาพและคุณค่าของหมู่บ้านทรงคนองที่กล่าวมาแล้วจะเห็นถึงความสำคัญในด้านต่าง ๆ ของอำเภอพระประแดงที่มีหมู่บ้านทรงคนองเป็นส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ของเมือง ดังนั้นแนวทางที่สามารถใช้ในการคงคุณค่าความเป็นกลุ่มอาคารและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ คือ การจัดให้หมู่บ้านทรงคนองเป็นพื้นที่อนุรักษ์ โดยท้องถิ่นสามารถจัดทำผังเฉพาะอนุรักษ์ สามารถนำเสนอเป็นแนวความคิดในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนองได้ ดังนี้

1. แนวความคิดเพื่อดำรงความเป็นย่านที่อยู่อาศัยของคนไทยรามัญ

คุณค่าสำคัญของหมู่บ้านทรงคนองคือการที่ยังคงเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยรามัญที่มีความต่อเนื่องยาวนานถึง 187 ปี โดยยังคงมีความเป็นหนึ่งเดียวกันและเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีของชุมชนมอญในอำเภอไว้ แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทั้งทางกายภาพและสังคมโดยรอบจะเกิดขึ้นมากกว่า 40 ปีได้ส่งผลกระทบต่อชาวไทยรามัญในหมู่บ้านทรงคนอง แต่คนในชุมชนก็ยังอยู่อาศัยในฐานะที่เป็นถิ่นฐานเดิมและยังเห็นศักยภาพในการอยู่อาศัยได้ต่อไป โดยเปรียบเทียบจากแนวทางของ ศาสตราจารย์มาซารุ มาเอโน⁵ คือ

- ต้องอยู่อาศัยได้ (Livability) ประชาชนมีการปรับปรุงอาคารเพื่อให้อยู่อาศัยได้
- ความสะอาดสะอ้านของสภาพแวดล้อม (Cleanliness for environments)
- คุณค่าที่มองเห็นได้ (Visible value) ประชาชนมีความภูมิใจและเห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมในพื้นที่

⁵ มาซารุ มาเอโน ใน ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, กังสดาลแห่งความคิด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), บทที่ 4 หน้า 45-47.

ด้านการเป็นที่อยู่อาศัยควรมีการวางแผนเพื่อปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการเพื่อให้พื้นที่นี้ยังคงเป็นที่อาศัยของลูกหลานไทยรามัญต่อไป

ข้อจำกัดของแนวคิดนี้ คือ ไม่มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการลงทุนในการอนุรักษ์ แต่ใช้ความร่วมมือและความต้องการอนุรักษ์เผยแพร่ฟื้นฟูวัฒนธรรมซึ่งกำลังตื่นตัวอยู่ในท้องถิ่น

2. แนวความคิดเพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของหมู่บ้านทรงคนอง

เนื่องจากหมู่บ้านทรงคนองมีคุณค่าในด้านการคงเอกลักษณ์ทางกายภาพของลักษณะการตั้งถิ่นฐาน สถาปัตยกรรมไว้ได้มากที่สุด ในชุมชนมอญพระประแดง ดังนั้นจึงควรมีการวางแผนทางและเกณฑ์ในการอนุรักษ์ และส่งเสริมเอกลักษณ์ของหมู่บ้านให้คงอยู่ต่อไป และในสวนชุมชนมอญในอำเภอพระประแดงยังมีข้อได้เปรียบในการเข้าถึงได้สะดวกทำให้เป็นแหล่งที่รู้จักในการหาข้อมูลเกี่ยวกับคนมอญมีการประชาสัมพันธ์ประเพณีโดยเฉพาะเทศกาลสงกรานต์จนเป็นที่รู้จัก ซึ่งควรจัดให้มีแหล่งให้ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีในอำเภอพระประแดง ในบริเวณหมู่บ้านทรงคนองและเชื่อมต่อกับโครงการสวนกลางมหานครซึ่งมีแผนงานที่จะจัดให้มีการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นและอนุรักษ์สภาพแวดล้อม

3. แนวความคิดเพื่อเชื่อมโยงกับชุมชนมอญอื่นและสถานที่สำคัญในอำเภอพระประแดง

เนื่องจากหมู่บ้านทรงคนองมีสภาพกายภาพที่เป็นเอกลักษณ์ และตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีโบราณสถานอันมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าสนใจอยู่หลายแห่ง รวมถึงชุมชนมอญพระประแดงก็มีวัฒนธรรมและเทศกาลประเพณีซึ่งเป็นที่รู้จัก และยังมีที่ตั้งเชื่อมต่อกับโครงการสวนกลางมหานครซึ่งจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับท้องถิ่นต่อไป รวมถึงในแผนพัฒนาต่าง ๆ ได้กล่าวถึงแนวความคิดที่จะเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้ง 2 ฝั่งของจังหวัดเข้าด้วยกัน ซึ่งจะทำให้สามารถเข้าถึงได้อำเภอพระประแดงได้สะดวก⁶ ทั้งหมดนี้จะทำให้โครงข่ายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่นสมบูรณ์ขึ้นได้ แต่ปัญหาของหมู่บ้านที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ คือ

- ความตั้งใจจากกลุ่มอาคารมีไม่มากนัก ตัวอาคารมีความเปลี่ยนแปลงไปบางส่วนและเส้นทางการเดินในหมู่บ้านสั้น ทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้น้อย
- ลักษณะเป็นย่านพักอาศัย ไม่เป็นแหล่งผลิตสินค้าที่ระลึกหรือมีทัศนียภาพ และการใช้ชีวิตที่แปลกตา
- บรรยากาศภายนอกหมู่บ้านเป็นโรงงานอุตสาหกรรมและสะพานวงแหวนมีส่วนทำลายมุมมองและบรรยากาศในการท่องเที่ยว
- ลักษณะการท่องเที่ยววัฒนธรรมประเพณีในปัจจุบันแยกออกจากกิจกรรมจริงของประชาชน เช่น การเล่นส่ำตามประเพณี กับการจัดส่ำไหว้ในช่วงสงกรานต์ วัดอุประสงค์การจัดเป็นการจัดเพื่อสืบทอดประเพณีของคนในท้องถิ่นไม่มีการให้ข้อมูล และประชาสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ ลักษณะเป็นการตอบสนองความต้องการสืบทอดวัฒนธรรมของคนในพื้นที่จึงมิได้มีการพัฒนาเพื่อเป็นจุดท่องเที่ยวที่สำคัญ มีศักยภาพอยู่ในระดับท้องถิ่นเท่านั้น

⁶ บริษัท เอส.เจ.เอ.ทีดี จำกัด , แผนการลงทุนจังหวัดสมุทรปราการ, หน้า105.

- การนำการท่องเที่ยวเข้ามาอาจทำให้คนในหมู่บ้านขาดความเป็นส่วนตัวและรบกวนความเป็นอยู่ได้ ดังนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวในด้านวัฒนธรรมและประเพณีขณะนี้จึงไม่อยู่ในระดับที่มีศักยภาพสูง แต่ก็ยังตอบสนองต่อการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นอยู่ ส่วนลักษณะสภาพแวดล้อมหมู่บ้านที่น่าดึงดูดใจก็ไม่สูงนัก กิจกรรมการท่องเที่ยว จึงควรเป็นไปในลักษณะการให้ความรู้เพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดทั้ง 2 แนวทางในขั้นต้น โดยเชื่อมโยงเข้ากับส่วนที่ติดต่อกับโครงการสวนสาธารณะที่จะมีแนวเดินชมทัศนียภาพริมแม่น้ำมาลัยสูดบริเวณวัดป่าเกต และจัดอยู่ในเส้นทางเชื่อมกับวัดโพชนนทร์พลเสพและวัดโปรดกศเขจฐารามได้ เพื่อให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของเมืองพระประแดงและวัฒนธรรมประเพณีแก่บุคคลทั่วไป

6.3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์และปรับปรุงด้านกายภาพหมู่บ้านทรงคนอง

ปัจจุบันตำบลทรงคนองได้ถูกกำหนดให้ที่ดินและกิจกรรมโดยการกำหนดให้เป็นประเภทชนบทและเกษตรกรรม โดยมีการควบคุมการก่อสร้างอาคาร ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสียต่อการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนอง ดังนั้นวิธีการควบคุมพื้นที่ของหมู่บ้านทรงคนองให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเหมาะสมจึงควรกำหนดให้พื้นที่บริเวณตั้งแต่แนวคลองลัดโพธิ์จนถึงแนวเขตบริษัทธนพรชัยและบริษัทเบทรากโรขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งจะทำได้สามารถวางแผนทางในการควบคุมความเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของพื้นที่, กิจกรรม, การก่อสร้างอาคาร และวางแผนทางในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนองได้

จากแนวความคิดหลักในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือ สามารถนำมาวางแผนแนวทางการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านทรงคนอง คือ

1. การควบคุมกิจกรรมและการก่อสร้างอาคาร
2. การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค
3. การปรับปรุงการสัญจรและการเข้าถึง
4. การปรับปรุงพื้นที่โล่งในหมู่บ้านทรงคนอง
5. การปรับปรุงสถาปัตยกรรม
6. โครงการอนุรักษ์และปรับปรุงด้านกายภาพหมู่บ้านทรงคนอง

6.3.1 การควบคุมกิจกรรมและการก่อสร้างอาคาร

เนื่องจากบริเวณหมู่บ้านทรงคนองตั้งอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมและชนบท และอยู่ภายใต้กฎหมายควบคุมอาคารนั้น ซึ่งการควบคุมการก่อสร้างของกฎหมายดังกล่าวมีส่วนที่ไม่สอดคล้องกับการส่งเสริมคุณค่าของหมู่บ้านรวมทั้งมีกิจกรรมบางประเภทที่ไม่เหมาะสมและก่อปัญหาแก่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ การเกิดอาคารประเภทที่พักอาศัยแบ่งห้องเช่าขึ้นโดยรอบหมู่บ้าน โดยทำให้เกิดความขัดแย้งทั้งด้านสถาปัตยกรรมและด้านสังคมกับผู้อยู่อาศัยเดิมพื้นที่โดยรอบหมู่บ้านยังคงมีที่ว่างทำให้อาคารใหม่สามารถเกิดขึ้นได้ต่อไปดังนั้นจึงควรมีการปรับปรุงกิจกรรมและมวลของอาคารเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ จึงควรเสนอให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม โดยเสนอให้พื้นที่ที่มีกิจกรรมดังนี้

- อนุรักษ์บริเวณที่ 1 พื้นที่หมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือ
- อนุรักษ์บริเวณที่ 2 พื้นที่เชื่อมต่อระหว่างวัดคันลัดและหมู่บ้านทรงคนอง
- อนุรักษ์บริเวณที่ 3 พื้นที่ต่อเนื่องกับวัดคันลัด

- อาคารอนุรักษ์ควบคุมระดับที่ 1 เรือนไทยมอญที่มีความแท้, ที่ตั้งพิเศษ
- อาคารอนุรักษ์ควบคุมระดับที่ 2 เรือนไทยมอญทั่วไป

พื้นที่อนุรักษ์ควบคุมกิจกรรมและการก่อสร้าง

- เป็นบ้านพักอาศัยชนิดบ้านเดี่ยวให้ปลูกสร้างได้ทั่วไป
- บ้านเดี่ยวใช้ชั้นล่างประกอบการพาณิชย์ได้ให้อยู่ตามแนวถนนซอยหลักเพื่อเชื่อมโยงกิจกรรม
- อาคารหรือบ้านเดี่ยวแบ่งห้องให้เช่าให้อยู่ในเส้นทางเดินย่อยเพื่อไม่ให้กิจกรรมรบกวน ชุมชนเดิม
- กิจกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ออกจากพื้นที่ เช่น ท่าเรือขนทราย

ในการควบคุมมวลของอาคารให้เกิดความวัตถุประสงค์จึงควรให้พื้นที่ในส่วนหมู่บ้านเป็นเขตพื้นที่อาศัยในแปลงย่อยได้ต่อไป โดยมีพื้นที่สีเขียวโดยรอบเป็นแนวกันชนกลมกลืนในพื้นที่ จากการควบคุมความสูง ความหนาแน่น และขนาดอาคาร ในระดับที่ต่างกันดังนี้

1. พื้นที่บริเวณที่ 1 พื้นที่หมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือ

พื้นที่บริเวณนี้มีความสำคัญด้านการตั้งถิ่นฐานและกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยมอญในหมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือ รวมทั้งเชื่อมโยงกับวัดคันลัดซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้าน โดยให้เป็นเขตที่พักอาศัยของหมู่บ้านทรงคนองและโรงเรือ มีศักยภาพด้านประวัติศาสตร์ จึงให้ปรับปรุงพื้นที่ให้คงเป็นที่พักอาศัยและปรับปรุงพื้นที่สีเขียวและที่ว่างในตำแหน่งเดิม

และเนื่องจากความสำคัญของการใช้พื้นที่บริเวณนี้คือ ลักษณะความหนาแน่นของการตั้งบ้านเรือน ดังนั้นจึงควบคุมความหนาแน่นนั้นไว้ เพื่อให้คงลักษณะของที่ว่างระหว่างอาคารเอาไว้ จึงกำหนดให้

- ความสูงอาคาร ไม่ควรสูงกว่าเรือนไทยมอญเพื่อไม่ให้บังอาคาร โดยแต่ละหลังมีระยะห่างระหว่างอาคารที่เหมาะสมเพื่อให้ระยะห่างระหว่างอาคารและลักษณะความหนาแน่นของหมู่บ้านไว้
- ขนาดอาคาร ไม่ควรขัดแย้งกับขนาดของเรือนไทยมอญซึ่งเป็นเรือนเดี่ยว และมีรูปแบบตามแนวทางที่เสนอแนะ
- ให้พื้นที่ที่กำหนดสามารถสร้างอาคารใหม่ทดแทนอาคารเดิมโดยมีเนื้อที่น้อยกว่าหรือเท่ากับอาคารเดิมที่มีได้ เพื่อให้แปลงที่ดินและการใช้สอยพื้นที่พักอาศัยยังคงอยู่ต่อไป
- กิจกรรมและสิ่งก่อสร้างที่ไม่เหมาะสมและทำความเดือดร้อนต่อพื้นที่ซึ่งมีอยู่ในข้อกำหนดของการก่อสร้างอาคาร(ดูภาคผนวก ก) เช่น กิจกรรมท่าเรือขนทราย ควรมีการควบคุมให้เป็นไปตามข้อกำหนดอย่างเคร่งครัด

2. พื้นที่บริเวณที่ 2 พื้นที่เชื่อมต่วระหว่างวัดคันลัดและหมู่บ้านทรงคนอง

เป็นพื้นที่ต่อเนื่องของเส้นทางสำคัญซึ่งเชื่อมโยงระหว่างวัดกับหมู่บ้าน เป็นบริเวณที่โล่ง ตึกแถว และที่พักอาศัยชนิดบ้านเดี่ยว บางส่วนเป็นพื้นที่ของพักอาศัยให้เช่าที่มีลักษณะล้อมโถง โดยเป็นเขตพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่หมู่บ้าน ทำให้ที่โล่งบริเวณนี้เป็นองค์ประกอบทางกายภาพซึ่งเป็นที่หมายตาอย่างหนึ่งของหมู่บ้าน และยังแสดงถึงขอบเขตของหมู่บ้านด้วย จึงควรมีการควบคุมความหนาแน่นให้เป็นไปตามแนวทางนี้

- ความสูงไม่เกินกว่าความสูงของเรือนไทยมอญเพื่อไม่ให้บังเรือนไทยมอญที่อยู่ในเขตต่อเนื่องกัน และมีการพิจารณาแต่ละกรณีเพื่อให้ขนาดของอาคารกลมกลืนกับขนาดของเรือนไทยมอญตามบริเวณที่ 1
- การควบคุมที่ว่างและการถอยร่นให้เป็นไปตามกฎกระทรวงฉบับที่ 37 คือร้อยละ 75 เพื่อคงพื้นที่สีเขียวและความหนาแน่นของอาคารที่น้อยกว่าไว้พื้นที่หมู่บ้านให้เกิดความแตกต่างกัน

3. พื้นที่บริเวณที่ 3 พื้นที่ต่อเนื่องกับวัดคันลัด

ส่วนมากเป็นที่พักอาศัยชนิดบ้านเดี่ยว โรงงานและที่โล่งบางส่วน จึงควบคุมเขตต่อเนื่องเพื่อไม่ให้มีการบังและขัดแย้งกับวัดคันลัดซึ่งเป็นจุดหมายตาของพื้นที่

- ควรมีการควบคุมความสูงอาคารเพื่อไม่ให้เกิดอาคารที่มีขนาดและรูปแบบขัดแย้งกับอาคารโดยรอบ
- ให้การควบคุมที่ว่างและระยะถอยร่นของอาคารให้เป็นไปตามกฎกระทรวงฉบับที่ 37 เช่นเดียวกับบริเวณที่ 2 ให้เป็นพื้นที่สีเขียวในแนวกันชนกับโรงงานข้างเคียง
- ความสูงของอาคารให้วัดจากระดับดินจนถึงส่วนที่สูงที่สุดของอาคาร

จากการแบ่งระดับการควบคุมพื้นที่เป็น 3 ส่วนข้างต้น โดยมีบริเวณสำคัญ คือ พื้นที่บริเวณที่ 1 และ 2 ซึ่งจะนำมาเสนอเป็นแนวทางการปรับปรุงและโครงการอนุรักษ์และปรับปรุงทางกายภาพในข้อ 6.3.2 – 6.3.6 ต่อไป

6.3.2 การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค

วัตถุประสงค์ในการปรับปรุงสาธารณูปโภคในชุมชน คือ การเพิ่มคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านให้ดีขึ้นซึ่งจะเป็นการดึงดูดให้ ชาวไทยมอญดั้งเดิมในพื้นที่ที่มีความพอใจที่จะอยู่ในชุมชนและใช้อาคารของตนเองสืบต่อวัฒนธรรมและประเพณีได้ต่อไป เนื่องจากปัญหาด้านสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านหลายประการที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของสภาพทางกายภาพในหมู่บ้านและสถาปัตยกรรมซึ่งจะลดคุณค่าของลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านทรงตนเองไป ดังนั้นจึงเสนอให้ควรมีการศึกษาแนวทางในการจัดทำโครงการในการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคดังต่อไปนี้

1. โครงการจัดทำระบบป้องกันน้ำท่วม

ปัญหา น้ำท่วมเป็นปัญหาใหญ่ของหมู่บ้านนอกจากจะทำความเดือดร้อนในการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้านแล้ว ประการสำคัญ คือ เป็นสาเหตุที่ก่อการเปลี่ยนแปลงต่อลักษณะทางกายภาพโดยรวมของหมู่บ้าน และทำให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าในหมู่บ้านด้วย

แนวคิด บริเวณโดยรอบของพื้นที่ในโครงการสวนกลางมหานครมีการเสนอแนะในผังแม่บทของโครงการถึงการจัดทำเขื่อนป้องกันน้ำท่วม แม้ว่าในพื้นที่ที่มีเขื่อนทางเดินป้องกันน้ำท่วมบางส่วนแล้วแต่ในพื้นที่ที่ยังประสบปัญหาน้ำท่วมอย่างมาก ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาถึงระบบการป้องกันน้ำท่วมในพื้นที่บริเวณนี้

ข้อเสนอแนะ

- ควรมีการศึกษาและการจัดทำระบบป้องกันน้ำท่วม รวมทั้งการป้องกันตลิ่งถูกกัดเซาะ โดยผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงสภาพที่จะเกิดขึ้นต่อไปในหมู่บ้าน และส่งผลกระทบต่อสภาพัตถกรรมที่มีคุณค่าในหมู่บ้านได้
- การจัดทำระบบป้องกันน้ำท่วมและป้องกันตลิ่งถูกกัดเซาะควรสอดคล้องกับระบบป้องกันน้ำท่วมที่มีขึ้นในโครงการสวนกลางมหานครและระบบป้องกันน้ำท่วมของเขตเทศบาลด้วย
- ควรมีการขุดลอกคู คลอง และลำกระโดงเดิมในหมู่บ้านเพื่อให้มีการระบายน้ำที่ดีขึ้น
- ควรมีการขยายท่อระบายน้ำซึ่งเชื่อมต่อระหว่างลำกระโดงกับแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งปัจจุบันมีขนาดเล็ก เพื่อให้การระบายน้ำที่ท่วมเข้าสู่พื้นที่ที่ถล่มไปได้รวดเร็วขึ้น รวมทั้งท่อควรมีตะแกรงเพื่อป้องกันเศษขยะเข้าไปอุดตันในเส้นทางด้วย

2. จัดทำระบบสาธารณูปโภค

ปัญหา ระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่ในหมู่บ้านยังมีการจัดการหรือการใช้งานที่ไม่เหมาะสมเท่าที่ควร รวมถึงโครงข่ายของระบบยังไม่กระจายทั่วถึง และลักษณะของชุมชนที่มีบ้านเรือนกว่าครึ่งมีอายุยาวนาน ทำให้ขาดการปรับปรุงเพื่อให้เป็นไปตามระบบในปัจจุบัน

แนวคิด ควรมีการเพิ่มระบบต่าง ๆ ให้เหมาะสมและมีการจัดการที่ดี

ข้อเสนอแนะ

- ระบบระบายน้ำและบำบัดน้ำเสีย ควรให้มีการจัดทำระบบระบายน้ำเชื่อมต่อจากแต่ละหลังคาเรือนกับระบบระบายน้ำสาธารณะอย่างเป็นระบบ สำหรับการบำบัดน้ำเสียนั้นอยู่ในระหว่างการดำเนินงานของสำนักนโยบายและสิ่งแวดล้อม
- ระบบดับเพลิง ควรเพิ่มตำแหน่งของระบบดับเพลิงแบบหัวจ่าย และควรติดตั้งถังดับเพลิงเพิ่มในเขตหมู่บ้าน โดยต้องติดตั้งให้สามารถนำมาใช้ได้สะดวกจากภายนอกอาคารด้วย ดังนั้นจึงควรติดตั้งไว้บริเวณหน้าประตูบ้าน กระจายให้มีสัดส่วนเหมาะสมในตำแหน่งต่าง ๆ และมีการฝึกหัดให้เจ้าของอาคารสามารถใช้เครื่องได้ ซึ่งปัจจุบันที่ อ.บ.ต. ได้มีการติดตั้งเครื่องโดยเลือกบ้านที่มีคนอยู่ทั้งวันและใช้เครื่องได้ การฝึกหัดเพิ่มเติมจะช่วยให้คนทั่วไปก็สามารถใช้เครื่องได้เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน
- ระบบเก็บขยะมูลฝอย การจัดการเก็บในหมู่บ้านอาศัยการช่วยเหลือกันของคนในชุมชน ควรจัดให้มีการจัดเก็บขยะในบริเวณคูคลอง โดยบ้านที่อยู่โดยรอบเป็นผู้รับผิดชอบ รวมทั้งการกระตุ้นจิตสำนึกและขอความร่วมมือของผู้อยู่อาศัยในบ้านเช่าให้รับผิดชอบดูแลบริเวณบ้าน หรือ อาคารของตน

6.3.3 การปรับปรุงระบบการสัญจรและการเข้าถึง

จากการที่หมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือ มีลักษณะทางกายภาพและการสัญจรที่เป็นลักษณะของชุมชนเกษตรของไทย ซึ่งเป็นชุมชนริมน้ำเมื่อมีการพัฒนาโครงข่ายคมนาคมเป็นทางบกทำให้เกิดปัญหาจากลักษณะทางกายภาพของชุมชน ดังนั้นการปรับปรุงระบบการสัญจรและการเข้าถึง จึงมีวัตถุประสงค์ในการจัดระบบเพื่อให้ผู้คนมีความสะดวกในการอยู่อาศัยมากขึ้น และเพิ่มคุณค่าพื้นที่ด้วยการเชื่อมโยงหมู่บ้านกับสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองพระประแดง รวมถึงการเน้นที่ตั้งให้หมู่บ้านเป็นที่จดจำ

1. การเชื่อมโยงหมู่บ้านกับสถานที่สำคัญในบริเวณใกล้เคียง

ปัญหา ขาดเส้นทางเชื่อมโยงทำให้การท่องเที่ยวไม่เป็นระบบ

ข้อเสนอแนะ

- จัดให้มีแผนที่ ป้ายบอกทาง
- เชื่อมโยงถนนเพชรหึงกับวัดโพธิชนนธ์ ฯ และวัดโปรดเกศ ฯ

2. การเชื่อมโยงหมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือเข้ากับเส้นทางเข้าสู่เทศบาลเมืองพระประแดง

ปัญหา ในอดีตหมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือใช้เส้นทางเชื่อมต่อกับตำบลตลาดเพื่อพบปะกับชาวไทยรามัญด้วยกัน และเป็นเส้นทางเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอะมั่ง แต่ต่อมาเส้นทางนี้ถูกตัดขาดไปเนื่องจากการก่อสร้างท่าเรือ

ข้อเสนอแนะ เมื่อท่าเรือถูกเวนคืนแล้วควรทำทางเดินเลียบบนน้ำเชื่อมกับหมู่บ้านเพื่อเชื่อมต่อทางสายตา

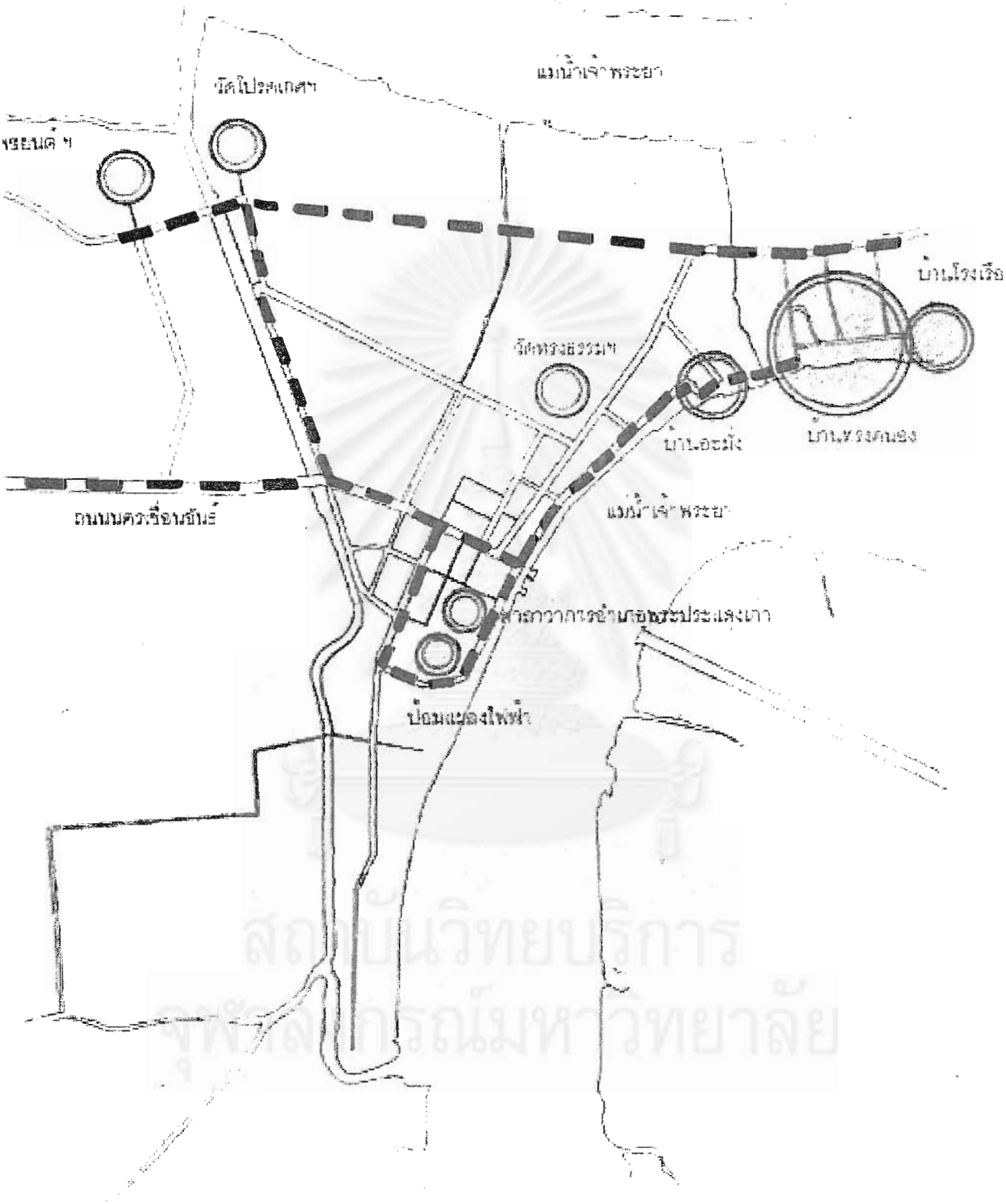
3. การจัดระบบการสัญจรและการเข้าถึง

ปัญหา ระบบทางเดินภายในหมู่บ้านไม่เป็นโครงข่าย และถนนในหมู่บ้านสามารถเดินรถได้ช่องทางเดียว ทำให้ปัญหาในการเดินรถสวนกันได้เมื่อไม่มีการจัดระบบทางเดินรถ

แนวคิด ควรมีการเชื่อมต่อทางเดินให้เป็นระบบขึ้น และมีการจัดทิศทางการเดินรถ

ข้อเสนอแนะ

- เชื่อมต่อโครงข่ายทางเดิน
- ทางเดินช่วงที่กว้างไม่เกิน 1.00 เมตร ห้ามการสัญจรโดยใช้จักรยานยนต์ เนื่องจากรถจักรยานยนต์มักใช้ความเร็วสูงเป็นอันตรายกับคนเดินเท้าได้ และ ทางเดินคับแคบ อาจเกิดอุบัติเหตุรถจักรยานเฉี่ยวชนได้
- จัดเส้นทางเดินรถให้มีทิศทางเดียวโดย ถนนขนานกับแม่น้ำให้เดินรถทางเดียวจากซอยทรงคนอง 2 ไปสู่ซอยฟื้นฟูอาชีพคนพิการ

แผนที่ ๑๗ แสดงผังบริเวณโรงเรียนบูรณะวัดประแดงในสภาพเดิม
 - - - - - เส้นทางเชื่อมใหม่

แม่น้ำเจ้าพระยา

วัดคันลัด

ถนนเพชรหึง

ศาลเจ้าพ่อลัดโพธิ์

ที่โล่งประกอบพิธีกรรม

ที่โล่งและ

บ้าน อ. ศิริวรรณ

ศาลาชมรมนกวาง

แม่น้ำเจ้าพระยา

มหาสิงห์

แผนที่ 68 แสดงสถานที่และเส้นทางที่เกี่ยวกับประเพณี

- พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของประเพณี
- บริเวณพิธีกรรม
- เส้นทางจารีตประเพณี

แผนที่ 69 ข้อเสนอแนะเส้นทางเดินรถและการปรับปรุงทางเดิน

- เดินรถ 2 ทาง
  - เดินรถทางเดียว
  - เส้นทางเท้าเพิ่มเติม
- อาคารอนุรักษ์ควบคุมระดับที่ 1
  - อาคารอนุรักษ์ควบคุมระดับที่ 2

6.3.4 แนวทางการปรับปรุงพื้นที่เปิดโล่ง

ในหมู่บ้านทรงคนองมีปริมาณพื้นที่โล่งอยู่พอสมควร แต่เนื่องจากพื้นที่ที่มีอยู่เป็นของเอกชนเกือบทั้งหมดจึงมีการใช้พื้นที่ได้ไม่เต็มที่ ดังนั้นการปรับปรุงที่โล่งในพื้นที่หมู่บ้านทรงคนองจึงมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์พื้นที่สีเขียวที่มีคุณค่า และมีเอกลักษณ์ไว้รวมทั้งปรับปรุงการใช้งานและเพิ่มเนื้อที่ให้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการควบคุมและพัฒนาพื้นที่ ทั้งลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ในส่วนของราชการและเอกชนเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกัน และเพิ่มคุณค่าของลักษณะทางกายภาพของชุมชนไปพร้อมกับการเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยในชุมชน

เนื่องจากลักษณะที่โล่งในชุมชนลักษณะของกรรมสิทธิ์ที่ต่างกัน 2 ประเภท คือ

- **พื้นที่เปิดโล่งส่วนบุคคล** แบ่งได้เป็น พื้นที่ส่วนบุคคลที่มีการครอบครองแบ่งอาณาเขตด้วยรั้วมีความเป็นส่วนตัวสูง และพื้นที่ส่วนบุคคลที่มีลักษณะเป็นที่โล่งกึ่งสาธารณะ เนื่องจากเป็นพื้นที่เอกชนที่มีการใช้เฉพาะโอกาสที่มีกิจกรรมหรือ พิธีกรรม ร่วมกันของคนในหมู่บ้าน รวมทั้งทางเดินแยกซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลใช้เฉพาะแต่ละกลุ่มบ้าน กลุ่มนี้ควรมีการควบคุมที่ยืดหยุ่นได้มาก พื้นที่เหล่านี้ได้แก่

- พื้นที่ว่างในสวนอาคารพักอาศัย เสนอให้เปิดมุมมองเป็นที่ว่างทางสายตา
- พื้นที่โล่งกึ่งสาธารณะ เสนอให้ปรับปรุงพื้นที่ให้ต่อเนื่อง มีการใช้เป็น พื้นที่ประกอบพิธีกรรม / พื้นที่เล่นกีฬา / พื้นที่จอดรถบางส่วน

- **พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ** ได้แก่ ถนน และ ทางเดิน ซึ่งเป็นพื้นที่ในรับผิดชอบของทั้ง องค์การบริหารส่วนจังหวัด และ อ.บ.ต. ทรงคนอง แต่ลักษณะของถนนและทางเดินมีการครอบครองพื้นที่โดยชาวบ้านมีการใช้เฉพาะกลุ่มคนในหมู่บ้านจึงมีการควบคุมและปรับปรุงลักษณะและการใช้พื้นที่ได้ง่ายกว่า

- ปรับปรุงเส้นทางเดินให้เป็นที่โล่งขนาดเล็กเพื่อพักผ่อนได้ตามจุดต่าง ๆ

ดังนั้นจึงควรมีการปรับปรุงพื้นที่เปิดโล่งเหล่านี้เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ และส่งเสริมให้พื้นที่โล่งที่มีอยู่มีคุณค่ามากขึ้นและใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.3.5 การปรับปรุงสถาปัตยกรรม

เอกลักษณ์และคุณค่าที่สำคัญประการหนึ่งของหมู่บ้านทรงคนอง คือ การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับที่อยู่อาศัย และลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยรามัญในบริเวณนี้ ดังนั้นจากแนวความคิดหลัก ที่จะให้หมู่บ้านทรงคนองเป็นย่านที่อยู่อาศัยต่อไป โดยการส่งเสริมคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ และเป็นที่อยู่อาศัยได้ต่อไป ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยรอบหมู่บ้าน

1. การอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของหมู่บ้านทรงคนอง

คุณค่าอันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของพื้นที่หมู่บ้านทรงคนอง ซึ่งแสดงถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ที่ควรมีการรักษาไว้เพื่อส่งเสริมคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และชุมชน ได้แก่

- ลักษณะของแปลงที่ดินและการวางอาคารในหมู่บ้าน เป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะของการจับจองที่ดินและการขยายตัวของหมู่บ้านทรงคนอง และทิศทางการวางเรือนก็เป็นลักษณะสำคัญของการวางเรือนตามความเชื่อของชาวไทยรามัญซึ่งต่างจากการวางเรือนของคนไทย
  - ความสัมพันธ์ระหว่างที่ว่างและอาคาร เป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะการใช้พื้นที่ร่วมกันของคนในหมู่บ้านและการสัญจร ซึ่งสะท้อนออกมาในการวางอาคารโอบล้อมพื้นที่
  - ลักษณะทางกายภาพและสถาปัตยกรรมเรือนไทยมอญ เป็นสิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดแสดงถึงความเป็นกลุ่มชุมชน และยังเป็นที่ยุทธศาสตร์อย่างหนึ่งของหมู่บ้านด้วย
  - วิถีชีวิตและประเพณีที่สืบทอดต่อเนื่องของชาวไทยมอญและสัมพันธ์กับการใช้ตัวเรือน เช่น การใช้ใต้ถุนจัดงานสะบ้า ลักษณะการปรับเสาดมเป็นหิ้งพระ การใช้พื้นที่ในส่วนต่างๆของเรือน
- สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ควรรักษาไว้ในขณะเดียวกันก็ควรยอมให้มีการพัฒนาได้ในระดับหนึ่ง โดยที่จะใช้เป็นมาตรการและข้อเสนอแนะในการควบคุมและระดับของความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพได้จากการใช้ที่ดินและการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม

2. การอนุรักษ์และปรับปรุงสถาปัตยกรรม

ความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มีสาเหตุสำคัญมาจากการต่อเติมตัวอาคารเดิมที่มีคุณค่าอย่างไม่เหมาะสม ทำให้ลดคุณค่าของสภาพโดยรวมในหมู่บ้านลงได้ ดังนั้นจึงควรมีการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพที่สำคัญและมีคุณค่าไว้ เพื่อให้เกิดความกลมกลืนกันในภาพรวมของอาคาร จึงควรมีการจัดระดับในการอนุรักษ์และปรับปรุงอาคารที่ต่างกัน โดยที่รูปแบบอาคารในพื้นที่มีคุณค่าในพื้นที่อยู่ในระดับของการอนุรักษ์ที่ต่างกัน เนื่องมาจากสภาพที่ตั้งและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวอาคาร ทำให้สามารถกำหนดระดับในการอนุรักษ์และพัฒนาออกเป็น 3 ระดับ

- อาคารระดับที่ 1 อาคารอนุรักษ์และควบคุม
- อาคารระดับที่ 2 อาคารทั่วไปในพื้นที่
- อาคารระดับที่ 3 อาคารจะเกิดในอนาคต

อาคารระดับที่ 1 อาคารอนุรักษ์และควบคุม

อาคารกลุ่มนี้ได้แก่อาคารประเภทเรือนไทยมอญที่อยู่ในพื้นที่ ซึ่งมีอายุอาคารมากกว่า 50 ปีขึ้นไป โดยที่หมู่บ้านทรงคนองมีเรือนไทยมอญทั้งหมด 48 หลังคาเรือน และหมู่บ้านโรงเรือมีเรือนไทยมอญทั้งหมด 11 หลังคาเรือน รวมทั้ง 2 หมู่บ้านเป็นกลุ่มเรือนไทยมอญจำนวน 59 หลังคาเรือน กลุ่มเรือนไทยมอญทั้งหมดมีความเปลี่ยนแปลงในด้านกายภาพที่ต่างกันจากการต่อเติมอาคาร การเปลี่ยนวัสดุ และสภาพความทรุดโทรมที่เกิดขึ้น จึงควรมีการแบ่งระดับในการควบคุมความเปลี่ยนแปลงของตัวอาคารเพื่อให้อาคารที่ยังมีคุณค่าด้านรูปแบบครบถ้วนยังคงอยู่ต่อไป และมีแนวทางในการเปลี่ยนแปลงอาคารโดยไม่ลดคุณค่าของอาคารลงเพื่อให้ตอบสนองกับการใช้สอยในปัจจุบันได้ เนื่องจากอาคารมีคุณค่าในแง่ของประโยชน์ใช้สอยเป็นที่อยู่อาศัย แนวทางในการอนุรักษ์จึง

ให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอาคารได้ในระดับที่เหมาะสมเพื่อให้อาคารยังคงประโยชน์ใช้สอยเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยรามัญต่อไป โดยคงลักษณะเฉพาะของอาคารเอาไว้โดยอาศัยแนวทางดังนี้

- คงสภาพเดิมของอาคารไว้
- ปรับปรุงและฟื้นฟูในส่วนชำรุดเสียหายและให้งานได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการของเจ้าของอาคาร

โดยเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการต่อเติม สรุปรูปแบบของ Workett ⁷ ที่ใช้ในการอนุรักษ์สภาพทางกายภาพของย่านประวัติศาสตร์หรือชุมชน คือการจัดทำ ข้อเสนอแนะ หรือ ข้อบังคับ (Guideline) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงต่อเติมหรือสร้างใหม่ในหมู่บ้านทรงคอง ได้แก่

- **แนวเส้นอาคาร (Facade line)** ความต่อเนื่องของแนวเส้นอาคารโดยมากจะเป็นอาคารประเภทตึกแถว ดังนั้นอาคารประเภทอาคารเดี่ยวอาจรักษาในด้านของช่วงความสูงแต่ละชั้นโดยอาศัยสัดส่วนของเรือนไทยมอญโดยการกำหนดระยะความสูงเฉลี่ยของได้ถุนเรือนนอน
- **รูปร่างและรูปทรง (Form and Massing)** รูปทรงของหลังคาและลักษณะรูปร่างของอาคารในหมู่บ้านทรงคองมีลักษณะเด่นของเรือนไทยมอญซึ่งมีหลังคาเรือนไทยซึ่งเป็นหลังคาจั่ว ความชันของหลังคาประมาณ 45 องศา และขนาดของอาคารซึ่งมีขนาดเรือนตามสัดส่วนมาตรฐานของช่างมอญ
- **ความสูง (Height)** การควบคุมความสูงเฉลี่ยของอาคาร เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งและรักษาเส้นขอบของอาคาร โดยเรือนไทยมอญจะมีความสูง 2 ชั้น และมีความสูงประมาณ 9.00 ม.โดยพิจารณาจากความสูงของเสาเรือน ⁸
- **รายละเอียดและจังหวะ (Detail and Rhythm)** ส่วนประกอบของอาคารที่สามารถนำมาใช้ได้ จุดเด่นของรายละเอียดเรือนไทยมอญคือ รูปแบบของผนัง และการใช้วัสดุที่เป็นไม้สีธรรมชาติ
- **หน้าต่าง (Window)** ขนาดและรูปแบบจังหวะของช่องเปิด โดยเลือกรักษาแนววงกบบนและล่างของหน้าต่าง ลักษณะบานเปิด รวมถึงการแบ่งช่องลูกฟักหน้าต่าง
- **รูปแบบ (Style)** การแบ่งลักษณะและรูปแบบของอาคารในพื้นที่ เพื่อหาลักษณะที่กลมกลืนกับอาคารเดิมซึ่งในหมู่บ้านทรงคองนี้ยึดตามรูปแบบของเรือนไทยมอญ
- **ภูมิทัศน์ (Townscape)** องค์ประกอบอื่น ๆ ในหมู่บ้าน เช่น ชุ่มประตู่ ป้าย
- **ที่ว่าง (Space)** การจัดที่ว่างภายในเรือนซึ่งมีลักษณะโล่งและยืดหยุ่น การที่มีได้ถุนโล่งเป็น space ที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนไทย รวมถึงการจัดบริเวณบ้านของชาวไทยมอญซึ่งมักวางชิดที่ดินด้านใดด้านหนึ่ง และมักสร้างจนเต็มพื้นที่

⁷ Roy Workett, *The charter of towns : approach to conservation*. 2nd ed.(London : The architectural , 1970),pp.130-190.

⁸ สัมภาษณ์ ยอด กฤษเพชร ใน ผุสดี ทิพทัส และ สุวิธนา ธาดานิติ . การศึกษาชุมชนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ , 2532,บทที่ 5 หน้า 9.

ก. อาคารอนุรักษ์ควบคุมระดับที่ 1

เป็นอาคารที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยจนถึงไม่เปลี่ยนแปลงเลย จึงเก็บไว้เป็นตัวอย่างของสถาปัตยกรรมของชาวไทยรามัญ หรือมีสภาพของอาคารดีมากและมีผลต่อภูมิทัศน์ที่เป็นเอกลักษณ์หมู่บ้านจากรูปร่างและ mass ของเรือนไทยมอญ ซึ่งถ้ามีการต่อเติมจะลดคุณค่าของภูมิทัศน์ลง จึงเลือกใช้วิธีอนุรักษ์รูปแบบภายนอกไว้ โดยให้ตัดแปลงได้จำกัด โดยยอมให้มีการต่อเติมได้ในแนวทางที่จำกัดมากกว่าระดับที่ 2 โดยที่การปรับปรุงและต่อเติมอาคารจะต้องทำการบันทึกความเปลี่ยนแปลงและลักษณะการต่อเติมทั้ง วัสดุ เทคนิคและวิธีที่ใช้ สำหรับแนวทางการซ่อมแซมอาคารคือการรักษาสภาพเดิมของส่วนประกอบอาคารให้มากที่สุด หรือการทำขึ้นใหม่แทนของเดิมโดยช่างฝีมือผู้เชี่ยวชาญ แต่ในด้านรูปแบบควรมีรูปแบบเดียวกับของเดิม

ข้อเสนอแนะ

- การปรับปรุงและซ่อมแซมเรือนเดิม

ใช้วิธีการรักษาองค์ประกอบภายนอกและภายในให้เหมือนเดิมมากที่สุด โดยให้หรือส่วนต่อเติมและองค์ประกอบที่ไม่เหมาะสมออกไป เช่น กั้นสาดอลูมิเนียม ผ้าใบที่มีสีสรรลวดลายขัดแย้งกับอาคาร รักษา space ภายในซึ่งมีความต่อเนื่องเป็นเอกลักษณ์โดยไม่ควรกั้นผนังภายในยกเว้นในเรือนนอนซึ่งนิยมกั้นเป็นห้อง 2 ช่วงเสา 1 ห้องและห้อง 1 ช่วงเสา ควรกั้น space ด้วยตู้ รูปแบบประตูหน้าต่างควรมีรูปแบบเดียวกับอาคารเดิม และห้ามการต่อเติม หรือ กั้นผนังในส่วนใต้ถุนเรือนเดิมเพื่อรักษาความต่อเนื่องของที่ว่างใต้ถุน รวมทั้งยกพื้นอาคารที่ถมที่จนเสียสัดส่วนไปให้ได้ระดับด้วย

- การต่อเติมอาคาร

อาคารเหล่านี้เป็นอาคารที่มีผู้อยู่อาศัยอยู่ซึ่งจำเป็นต้องมีการปรับปรุงอาคารหรือต่อเติมเพื่อให้ยังคงใช้อาคารได้ โดยส่วนที่ยอมให้ต่อเติมได้ คือ ห้องน้ำและครัว ซึ่งให้ต่อเติมได้เฉพาะด้านหลังของเรือนเท่านั้น และควรใช้สีทาภายนอกที่สอดคล้องกับเรือนเดิมเท่านั้น และเนื่องจากส่วนต่อเติมนี้อาจเป็นคอนกรีต หรือให้ผนังก่ออิฐฉาบปูนจึงต้องแยกโครงสร้างออกจากอาคารเดิมด้วยเพื่อไม่ให้อาคารเดิมเกิดความเสียหาย สำหรับหลังคาคลุมชานนั้นต้องต่อเติมให้มีรูปแบบหลังคาและองค์ประกอบของหลังคา ตามแบบหลังคาและหน้าจั่วเดิมเท่านั้น สำหรับงานระบบไฟฟ้า ประปา และ ปรับอากาศควรมีผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาในการติดตั้ง

- การรื้อและปรับปรุงส่วนต่อเติม

อาคารบางหลังที่ตั้งอยู่ในมุมมองที่เด่นชัดของหมู่บ้านแต่มีการต่อเติมที่ไม่เหมาะสมบดบังเรือนเดิมที่มีคุณค่าลง จึงควรมีการปรับเปลี่ยนให้มีรูปแบบที่เหมาะสมและกลมกลืนกับอาคารเดิมเมื่อวัสดุเดิมเสื่อมสภาพไป และเนื่องจากอาคารเป็นส่วนหนึ่งในการโอบล้อมที่ว่างนั้นจึงต้องมีรูปแบบการต่อเติมโดยใช้วัสดุและรูปแบบผนังในแบบเดียวกับเรือนเดิม ทั้งสัดส่วนและช่องหน้าต่างเพื่อเพิ่มคุณค่าของอาคารและทัศนียภาพของชุมชน

ข. อาคารอนุรักษ์ควบคุมระดับที่ 2

อาคารชนิดนี้เป็นเรือนไทยมอญซึ่งมีการต่อเติมและเปลี่ยนแปลงเรือนไปแล้ว ซึ่งมีสภาพอาคารตั้งแต่ตีมากจนถึงทรุดโทรม หรือไม่มีการต่อเติมแต่มีความทรุดโทรมของสภาพวัสดุและโครงสร้างอาคารอย่างมาก

อาคารเหล่านี้มีคุณค่าในแง่ของลักษณะการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มอาคาร และความแท้ของส่วนเรือนเดิม จึงเลือกวิธีอนุรักษ์แบบ เพื่อรักษาคุณค่าของอาคารไว้แต่ให้ออกาสในการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอาคารได้

ปัญหา จากรูปแบบของเรือนไทยเป็นอาคารไม้ จึงเกิดปัญหาในการปรับเพิ่มระบบต่าง ๆ ในอาคาร และการต่อเติมเรือนออกไปทำให้เกิดการรบกวน หรือ ใช้รูปแบบที่ไม่กลมกลืน และ ลดคุณค่าของอาคารเดิม ลักษณะของเรือนไทยมอญมีวัสดุผนังและช่องเปิดที่ปรับเปลี่ยนได้ ดังนั้นการต่อเติมหรือเปลี่ยนวัสดุยึดลักษณะสำคัญที่แสดงลักษณะของเรือนไทย คือ รูปแบบของหลังคาและ ลักษณะใต้ถุน

ข้อเสนอแนะ

- แนวทางการปรับปรุงและซ่อมแซมเรือนเดิม

แนวทางในการซ่อมแซมและปรับปรุงจะเป็นไปใน 2 แนวทาง คือ เรือนที่สภาพดีให้คงสภาพเดิม และส่วนที่เสียหายให้ปรับปรุงและฟื้นฟูขึ้นใหม่ เนื่องจากระดับของการเปลี่ยนแปลงของเรือนแต่ละหลังไม่เท่ากัน ดังนั้นการคงลักษณะสำคัญจึงควบคุมความสำคัญของรูปแบบเรือนเดิม ได้แก่ หลังคาและใต้ถุนไว้ เพื่อคงภาพรวมของกลุ่มเรือนให้อยู่ได้โดยมีความยืดหยุ่นกว่าระดับแรก แต่ในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติเจ้าของอาคารควรมีการบันทึกประวัติความเปลี่ยนแปลง ที่เคยมีมาของอาคาร และรังวัดอาคารไว้อย่างละเอียดเพื่อเป็นหลักฐานต่อไป โดยแบ่งแนวทางในการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงส่วนต่าง ๆ ของอาคารไว้ดังนี้

- **ใต้ถุน** ส่วนสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเรือนไทยมอญก็คือ ใต้ถุนซึ่งมีความโล่งและสามารถใช้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ แต่การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทำให้การใช้งานส่วนนี้เปลี่ยนแปลงไปมีความต้องการทั้งการต่อเติมและยกตัวเรือนขึ้นเพื่อหนีปัญหาน้ำท่วม ดังนั้นเมื่อมีการยกส่วนใต้ถุนขึ้น โดยมากจะเป็นการเปลี่ยนเสาเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ซึ่งอาจทำให้สัดส่วนของอาคารเปลี่ยนไปได้ ดังนั้นเมื่อยกอาคารขึ้นควรคงสัดส่วนของอาคารให้มีความสูงเท่ากับความสูงของใต้ถุนเรือนเดิม และเสาอาคารใหม่ให้มีรูปทรงและสีใกล้เคียงกับเสาเรือนเดิม
- **ตัวเรือน** ประกอบด้วยโครงสร้างและเปลือกอาคารคือผนัง ซึ่งผนังเป็นส่วนที่มีความเปลี่ยนแปลงมากที่สุดของเรือนไทยมอญเนื่องจากผนังของเรือนมีการเปลี่ยนแปลงวัสดุที่เข้ามาโดยตลอด แต่โครงสร้างมักจะเป็นส่วนดั้งเดิม ดังนั้นเรือนไทยมอญหลายหลังที่ได้เปลี่ยนรูปแบบของผนังและประตูหน้าต่างไปจากเดิมหากมีการเปลี่ยนแปลงอย่างน้อยที่สุดควรคงลักษณะของช่องเปิดแบบเดิมไว้ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงซ่อมแซมควรใช้ผนังรูปแบบเดิม สำหรับเรือนที่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงผนังเป็นไม้ตีซ้อนเกล็ดตามนอนและบานหน้าต่างเปิดออกแล้ว เมื่อมีการซ่อมแซมใหม่จะเปลี่ยนผนังเป็นรูปแบบประเพณีนิยมหรือแบบเดิมก็ได้

- **ประตูหน้าต่าง** การเปลี่ยนแปลงรูปแบบหน้าต่างจึงควรเป็นหน้าต่างบานเปิดเดี่ยวหรือคู่เท่านั้น หรือเป็นชุดต่อเนื่องกันได้แต่จะต้องอยู่ในสัดส่วนเดิม แต่วัสดุและสีของบานกรอบและวงกบควรเป็นไม้ และมีช่องลูกฟูกเท่าอาคารเดิม เพื่อให้กลมกลืนกัน
- **ฝ้าเพดาน** เรือนไทยมอญแต่เดิมไม่มีฝ้าเพดานแม้ว่าจะมีข้อดีในการซ่อมบำรุงหลังค่าง่าย แต่ทำให้ความร้อนจากหลังคาส่งผ่านเข้ามาได้โดยตรง เมื่อต้องการติดตั้งฝ้าเพดานจึงไม่ควรทำลายโครงสร้างและตัววัสดุเดิม
- **หลังคา** เป็นส่วนสำคัญที่สุดของเรือนไทยมอญ เนื่องจากมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์และเป็นจุดหมายตาของพื้นที่ ดังนั้นการซ่อมแซมและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของโครงสร้างหลังคาและองค์ประกอบควรเป็นแบบเดิม ในส่วนวัสดุหลังคาควรเป็นวัสดุที่ไม่มีน้ำหนักมาก มีความหนา หรือมีลักษณะของลอนกระเบื้องใหญ่ซึ่งไม่เหมาะสมกับอาคาร เป็นต้นว่า กระเบื้องประเภทโมเนีย กระเบื้องลอนคู่ สำหรับกระเบื้องที่นิยมใช้ในปัจจุบัน เช่น กระเบื้องลูกฟูก กระเบื้องว่าว กระเบื้องหางเหยี่ยว กระเบื้องคอนกรีต สังกะสี ให้ใช้ได้ แต่ไม่ควรเลือกสีที่มีความขัดแย้งกับอาคารไม้ เช่น ฟ้า น้ำเงิน ม่วง เหลือง

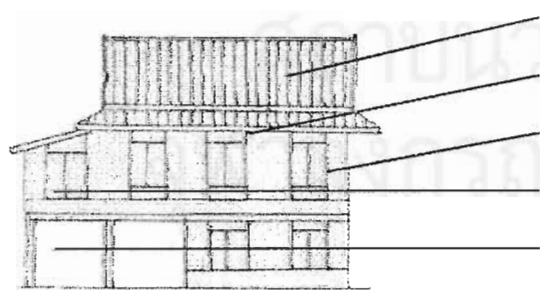
- แนวทางการต่อเติมเรือนไทยมอญ

อาคารในกลุ่มนี้มีการต่อเติมอาคารออกไปทุกหลังเพื่อให้เหมาะกับการใช้งานที่เปลี่ยนไป จึงให้มีการต่อเติมอาคารเพิ่มได้ รวมทั้งยอมให้มีการแก้ไขส่วนต่อเติมที่ไม่เหมาะสมโดยมีเนื้อที่ใส่สอยเท่าเดิม เพื่อให้การต่อเติมมีรูปแบบที่เหมาะสมขึ้นและรักษาความกลมกลืนของภาพรวมหมู่บ้านต่อไป ดังนั้นการต่อเติมจึงควรมีรูปแบบตามแนวทางเดิมของอาคารประเภทนี้ โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

- **แนวทางการต่อเติม** ส่วนต่อเติมที่ไม่ใช่ไม้ควรแยกโครงสร้างออกจากเรือนเดิม
- **รูปแบบและทิศทางของส่วนต่อเติม** ส่วนต่อเติมควรต่อเติมในแนวทางที่กำหนด (ดูภาพที่ 70-73) และการต่อเติมอาคารไม่เกิน 2 ชั้น โดยเฉพาะการต่อเติมด้านหน้าเรือนเดิมควรใช้รูปแบบของการต่อเปราะออกไปโดยเป็นหลังคาลาดลงเพื่อไม่ให้บดบังเรือนเดิม
- **การต่อเติมได้ฤกษ์** ห้ามต่อเติมได้ฤกษ์ด้านติดทางเดินอย่างน้อย 1 ช่วงเสา เพื่อให้ยังคงลักษณะสำคัญของความโล่งของได้ฤกษ์ไว้ ส่วนรูปแบบของเสาที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการยกพื้น ให้เป็นเสาในรูปแบบเดิม หรือเป็นเสากลม ไม่ควรพอกเสาให้หนากว่าเสาเดิม
- **การต่อเติมและขยายตัวเรือน** รูปแบบของส่วนต่อเติมควรใช้วัสดุผนังเป็นไม้ ติซันเกสิด หรือ มีรูปแบบเดียวกับผนังของเรือนเดิม การต่อเติมที่จำเป็นต้องใช้วัสดุประเภทก่ออิฐฉาบปูนควรอยู่ด้านหลังของเรือนเว้นแต่มีความจำเป็นของลักษณะที่ดิน และควรทำสีที่กลมกลืนกับสีของไม้หรือเรือนเดิม หากส่วนต่อเติมจำเป็นต้องใช้วัสดุอื่นควรใช้สีภายนอกเป็นสี ครีมน้ำตาลที่ใกล้เคียงกับสีเนื้อไม้ ไม่ควรใช้วัสดุสะท้อนแสง ไม่ควรกั้นผนังในเรือนเดิม ส่วนต่อเติมควรวางแนวพื้นให้มีทิศทางเดียวกับแนวพื้นของเรือนเดิม

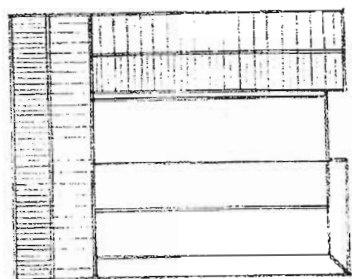
- **ลักษณะของช่องเปิด** ควรมีขนาดและจังหวะของช่องเปิดใกล้เคียงกับเรือนเดิม การเปลี่ยนบานหน้าต่างเดิมเป็นลูกฟักกระจกสามารถทำได้ตามสัดส่วนของลูกฟักเดิม ไม่ควรใช้วัสดุวงกบและบานกรอบประเภทอลูมิเนียม ซึ่งขัดแย้งกับอาคารเดิม และลักษณะของบานเปิดควรเป็นบานเปิดเดี่ยวหรือคู่เท่า นั้น
- **การต่อเติมส่วนหลังคาของส่วนต่อเติม** ถ้าการต่อเติมเป็นห้องควรใช้หลังคาและองค์ประกอบตามรูปแบบเดิมทุกอย่าง หรือเป็นหลังคาจั่วมีกันสาดหน้าหลังความชันอย่างน้อย 45 องศา เนื่องจากหลังคาของเรือนไทยมอญมีลักษณะปานเล็กน้อย⁹ มีรูปแบบตามทางเลือก (ดูภาพที่ 70-73) หรือทิ้งชายคาต่อเนื่องจากอะยู โดยหน้าจั่วตั้งชันเกล็ดตามนอนหรือจั่วปรีอ สำหรับวัสดุค้ำหลังคาควรใช้แบบเดียวกับตัวเรือนเดิม นอกจากนี้หลังคาของส่วนต่อเติมไม่ควรมีส่วนกว้างมากกว่า ช่วงกว้างของเรือนนอนเดิมเนื่องจากจะทำให้ส่วนต่อเติมมีสัดส่วนที่ไม่กลมกลืน ควรแบ่งหลังคาให้ย่อยลง เว้นแต่เป็นการต่อเติมโดยใช้รูปแบบหลังคาเรือนไทยมอญแบบเดิม
- **การต่อเติมงานระบบในอาคาร** การต่อเติมระบบไม่ควรรบกวนอาคารเดิม ระบบที่มีปัญหามากคือระบบปรับอากาศ ซึ่งการติดตั้งระบบนี้ควรมีการศึกษาจากนักวิชาการเพื่อให้มีการติดตั้งในอาคารได้อย่างประหยัดพลังงานและเหมาะสมโดยไม่ทำลายคุณค่าของอาคาร รวมทั้งระบบสุขาภิบาล และระบบไฟฟ้า ได้แก่ การเดินท่อและการวางสายไฟควรทำให้เป็นระเบียบ

ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับอาคาร คือ ปัญหาน้ำท่วมและการยกระดับถนนและทางเดินขึ้น ซึ่งทางเลือกหนึ่งในการรักษาสภาพโดยรวมของพื้นที่ไว้โดยไม่มีการทำระบบป้องกันน้ำท่วมซึ่งมักเป็นรูปแบบเขื่อนที่อาจส่งผลกระทบต่อทางสายตาและเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมลงไป คือการยกอาคารขึ้นและถมที่ในระดับถนนซึ่งเป็นวิธีที่ชาวบ้านนิยมทำกันอยู่ การปรับปรุงอาคารด้วยวิธีนี้ช่วยให้รักษาลักษณะต่าง ๆ ของภาพรวมทั้งระดับอาคารและความต่อเนื่องของพื้นที่ได้ดูได้ แม้ว่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของลักษณะเสาของอาคารไปก็ตาม การปรับปรุงดังกล่าวจึงยอมให้เกิดกับอาคารเดิมที่ควบคุมทั้ง 2 ระดับแต่ต้องยึดความสูงของได้ดูเดิมไว้เป็นหลักในการปรับปรุง

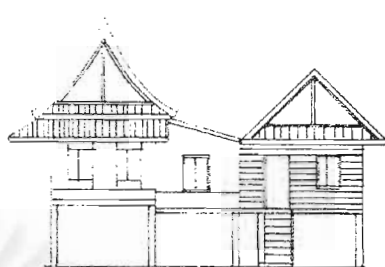

- หลังคามีความชันอย่างน้อย 45 องศา
- รักษาจังหวะของหน้าต่างและลักษณะบานเปิด
- รักษาระดับเส้นขอบบนและล่างของวงกบ
- การต่อเติมควรเป็นรูปแบบของเปรี๊าะ
- ควรเว้นช่วงได้ดู 1-2 ช่วงเสา
- ภาพที่ 70 แนวทางการปรับปรุงเรือนไทยมอญ

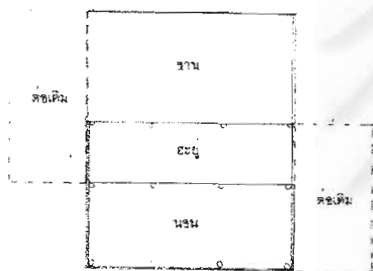
⁹ ผุสดี ทิพทัส และสุวัฒนา ภาดานิติ . การศึกษาชุมชนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ., บทที่ 5 หน้า 51.

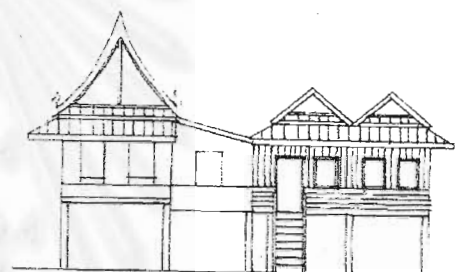
ผังหลังคา แนวทางการต่อเติมหลังคาคลุมชาน
แนวทางการต่อเติมหลังคาคลุมชานและส่วนต่อเติม

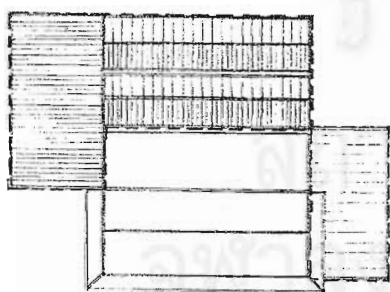
รูปด้านการต่อเติม

ผังการต่อเติมชานกว้างกว่าเรือนนอน
แนวทางการต่อเติมในกรณีที่ชานกว้างมากกว่า 4.50

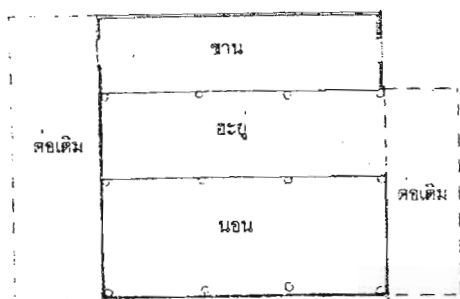

รูปด้านเรือนต่อเติมที่ควรชอยหลังคาถง
ม.

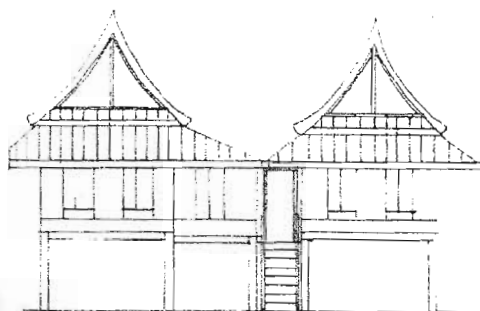

ผังหลังคาให้ชอยหลังย้อยลง

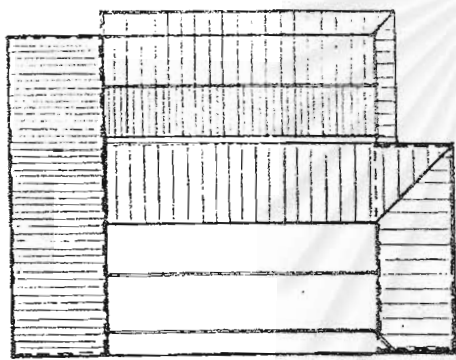
ภาพที่ 71 แนวทางการต่อเติมเรือนไทยมอญแบบต่าง ๆ

ผังการต่อเติมหลังคาและเปราะาะ

รูปด้านการต่อเติมเปราะาะ

ผังหลังคา

ภาพที่ 72 แนวทางการต่อเติมส่วนหน้าและหลังอาคาร

อาคารระดับที่ 2 อาคารทั่วไปในพื้นที่

อาคารประเภทนี้เป็นอาคารที่พักอาศัยที่มีอยู่แล้วในพื้นที่แต่ไม่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม อาคารเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการขยายตัวของหมู่บ้านและช่วยให้เกิดความต่อเนื่องของแนวอาคารสมบูรณ์ขึ้น ซึ่งควรมีการควบคุมให้เกิดความกลมกลืนกับพื้นที่และอาคารโดยรอบ โดยที่ส่วนนี้จะเป็นการแก้ไขอาคารที่ทำให้เกิดความขัดแย้งนั้น ให้ลดความขัดแย้งลง

ข้อเสนอแนะ

- การปรับปรุงอาคารพักอาศัยชนิดบ้านเดี่ยว

ความไม่กลมกลืนในอาคารพักอาศัยประเภทบ้านเดี่ยว มี 2 ประการหลัก คือ ความทรุดโทรมของอาคาร และ สีของประเภทวัสดุที่ต่างกันเนื่องจากอาคารใหม่ที่ใช้ผนังประเภทก่ออิฐฉาบปูนทาสีขาวซึ่งมีความไม่กลมกลืนกับอาคารเดิม ดังนั้นแนวทางการปรับปรุงอาคารเหล่านี้ให้กลมกลืนกับพื้นที่มากขึ้น ได้แก่

- วัสดุที่ทรุดโทรม ถ้าเป็นไม้ให้ทาสีรักษาเนื้อไม้ หรือ ทาสีที่กลมกลืนกับอาคาร
- อาคารประเภทก่ออิฐฉาบปูนให้ทาสีครีม เทา สีโทนน้ำตาล หรือ ทาสีที่กลมกลืนกับอาคารเดิม รวมทั้งควรเปลี่ยนหน้าต่างเป็นบานเปิดเดี่ยวหรือคู่ เพื่อให้กลมกลืนกับอาคารเดิม

- **การปรับปรุงอาคารประเภทที่พักอาศัยให้เช่า**

อาคารประเภทนี้เป็นอาคารที่ก่อปัญหาให้แก่พื้นที่ ทั้งด้านความกลมกลืนกับอาคารโดยรอบ ความทรุดโทรมของอาคาร และมีที่ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังก่อปัญหาสังคมขึ้นในพื้นที่ จึงควรปรับปรุงอาคารที่มีอยู่เดิมให้เกิดความกลมกลืนกับเรือนไทยมอญมากขึ้น และ ควบคุมการขยายตัวของอาคารประเภทนี้

- ปรับปรุงส่วนประกอบอาคาร อาคารที่ผนังภายนอกเป็นผนังก่ออิฐฉาบปูนให้ทาสี กลมกลืนกับอาคารเดิม
- รั้วถนนเพิง ผ้าใบ ซึ่งรูกำลังทางเดินสาธารณะออก
- จัดระเบียบของสภาพแวดล้อมอาคาร เช่น รวดตากผ้าให้เป็นระเบียบ
- ปลุกต้นไม้หน้าอาคารเพื่อบังรูปด้านที่ไม่เหมาะสม

อาคารระดับที่ 3 อาคารจะเกิดในอนาคต

การควบคุมระดับนี้เน้นที่ความกลมกลืนของ ขนาด และ รูปทรง ของอาคารที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อป้องกันการขัดแย้งกับอาคารอนุรักษ์ เป็นไปใน 3 รูปแบบ คือ

- เปลี่ยนสภาพเดิมทุกประการ
- เปลี่ยนแบบอาคารเดิมโดยการก่อสร้างให้ง่ายขึ้น
- ควบคุมบางส่วนเพื่อป้องกันความขัดแย้ง

เนื่องจากอาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารพักอาศัยประเภทบ้านเดี่ยว ซึ่งอาคารไม่ได้ต่อเนื่องกัน และต้องการให้เห็นความหลายของอาคารในรุ่นต่อมาของพื้นที่ จึงใช้วิธีควบคุมให้ไม่ขัดแย้งกับอาคารเดิมเท่านั้นจากแนวทางในบทที่ 2 สามารถนำมาปรับเป็นหัวข้อที่ใช้ควบคุมอาคารให้เหมาะสมกับอาคารเดี่ยวในบริเวณนี้ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

- อาคารใหม่ให้เป็นอาคารที่พักอาศัยชนิดบ้านเดี่ยวเท่านั้น ควรเป็นหลังคาจั่วมีความชันระหว่าง 15 - 45 องศา รูปแบบตามทางเลือก และใช้วัสดุผนังหลังคาที่มีความมั่นคงสูง ให้ใช้วัสดุหลังคา โทนสี เทา น้ำตาล
- **ขนาดและรูปทรงของอาคาร** ให้มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น หรือมีความสูงไม่เกิน 9.00 เมตร เพื่อไม่ให้รบกวนความสูงอาคารเดิม
- **สีของอาคาร** ถ้าเป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูนหรืออาคารไม้ควรทาสีที่กลมกลืนกับอาคารเดิม ได้แก่ โทน น้ำตาล ครีม เทา ฟ้ายอ่อน หรือสีเนื้อไม้
- **ลักษณะช่องเปิด** ควรมีขนาดและสัดส่วนใกล้เคียงกับอาคารเดิม โดยเป็นบานเปิดเดี่ยวหรือคู่เท่านั้น ห้ามใช้วัสดุสะท้อนแสง วงกบและบานกรอบควรเป็นไม้
- **รั้ว** ควรสูงได้ไม่เกิน 1.80 เมตร ด้านบนให้เป็นรั้วไม้โปร่ง สีกลมกลืนกับอาคาร เพื่อให้มีที่ว่างทางสายตาเพิ่มขึ้นและไม่ขัดแย้งกับเรือนไทยมอญ

6.3.6 โครงการอนุรักษ์และปรับปรุงด้านกายภาพหมู่บ้านทรงคนอง

แนวความคิดในการอนุรักษ์และพัฒนาลักษณะทางกายภาพมีวัตถุประสงค์หลักในการฟื้นฟูและส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่ โดยมีพื้นที่สำคัญ 3 ส่วนที่เชื่อมโยงกัน คือ วัดคันลัด หมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือ จากสภาพความเปลี่ยนแปลงของอาคาร จึงกำหนดโดยให้หมู่บ้านโรงเรือเป็นตัวแทนของกลุ่มเรือนที่มีความเปลี่ยนแปลงและต่อเติมน้อย หมู่บ้านทรงคนองเป็นตัวแทนของกลุ่มเรือนที่มีการปรับปรุงและพัฒนาตามยุคสมัย ซึ่งมีแนวทางดังนี้

1. โครงการฟื้นฟูการเชื่อมโยงหมู่บ้านทรงคนองและวัดคันลัด

ปัญหา หมู่บ้านทรงคนองและโรงเรือเป็นหมู่บ้านที่มีคุณค่าโดดเด่นในแง่กายภาพ แต่เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานจากบริเวณริมแม่น้ำแล้วจึงขยายตัวเข้ามาด้านใน ทำให้มีระยะห่างที่เกิดขึ้นเมื่อการพัฒนาการคมนาคมเปลี่ยนมาเป็นทางบก จึงเปลี่ยนเส้นทางการเข้าถึงหลักมาเป็นถนนเพชรหึง ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในการจดจำทางเข้าถึงจากทางบก เนื่องจากมีอาคารตึกแถว และอาคารใหม่ที่มีการขยายตัวออกโดยรอบหมู่บ้านบดบังอยู่

แนวคิด ควรมีการเน้นทางเข้าหลักสู่หมู่บ้านให้จดจำได้ง่ายขึ้น และควรปรับปรุงและฟื้นฟูเส้นทางการเชื่อมต่อระหว่างวัดและหมู่บ้านซึ่งมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน ให้มีความสำคัญและเหมาะสมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

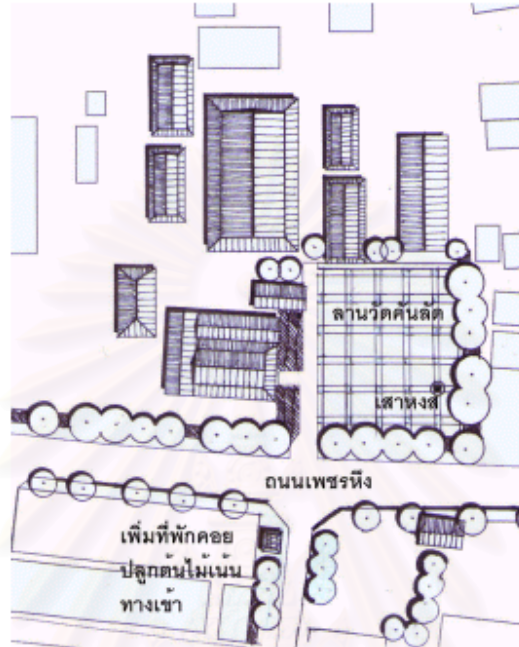
- เน้นให้ซอยทรงคนอง 2 เป็นทางเข้าหลักของหมู่บ้านทรงคนองและโรงเรือ เนื่องจากซอยนั้นนอกจากจะเป็นทางเชื่อมกับถนนเพชรหึงในปัจจุบันแล้ว ยังเป็นเส้นทางที่ใช้เดินเชื่อมต่อ และประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านกับวัดคันลัดมาโดยตลอด ทำแนวทางเดินเท้าให้ต่อเนื่องกับทางเดินเท้าของถนนเพชรหึง
- ให้มีป้ายชื่อหมู่บ้านทรงคนอง ทางเข้าซอยทรงคนอง 2 ทั้งภาษาไทยและภาษามอญ เพื่อเป็นที่หมายตาและเน้นทางเข้า ให้ความรู้แก่ประชาชน โดยให้ป้ายชื่อหมู่บ้านทรงคนองและวัดคันลัดมีรูปแบบเดียวกัน
- ปรับปรุงการเชื่อมต่อระหว่างลานวัดคันลัดกับทางเข้าหมู่บ้านด้วยการสร้างศาลาที่พักคอยรถประจำทาง และปรับปรุงภูมิทัศน์ของทางเข้าให้เชื่อมโยงกับวัดคันลัดด้วยการปลูกต้นไม้พุ่มตามแนวรั้ววัดให้เป็นชนิดเดียวกับทางเข้าหมู่บ้าน และเชื่อมโยงด้วยการปลูกต้นหางนกยูงเนื่องจากเดิมเป็นต้นไม้ที่ปลูกเป็นแนวข้างลำกระโดงมาก่อน เพื่อนำสายตาสู่ทางเข้าหมู่บ้านทรงคนอง และควรปลูกต้นไม้เพื่อบดบังอาคารตึกแถวริมถนนเพชรหึงซึ่งมีความทรวดโถมด้วย

แผนที่ 73 ข้อเสนอแนะผังโครงการอนุรักษ์และปรับปรุงด้านกายภาพหมู่บ้านทรงคนอง

1. โครงการฟื้นฟูการเชื่อมโยงหมู่บ้านทรงคนองและวัดคันลัด 2. โครงการฟื้นฟูแนวเขตที่ดินหมู่บ้านทรงคนองด้วยเส้นทางเดิน 3. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์เส้นทางหลักภายในหมู่บ้าน 4. โครงการปรับปรุงพื้นที่จอดรถบริเวณ หมู่ 8 และหมู่ 9 5. โครงการปรับปรุงท่าเรือ	6. โครงการปรับปรุงพื้นที่โค้งประกอบพิธีกรรม 7. โครงการปรับปรุงพื้นที่ริมคลองแม่ น้ำ 8. โครงการศูนย์หมู่บ้าน 9. โครงการเชื่อมโยงหมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเจือ 10. โครงการปรับปรุงพื้นที่โค้งของหมู่บ้านโรงเจือ

- ให้ขุดลอก และ ปรับปรุงสภาพลำกระโดงซึ่งขนานกับซอยทรงคนอง 2 ซึ่งเป็นลำกระโดงหลักสายหนึ่งของหมู่บ้านที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคในอดีต ปลูกต้นไม้คลุมดินและไม้พุ่มริมตลิ่ง

ภาพที่ 74 ผังโครงการฟื้นฟูการเชื่อมโยงหมู่บ้านทรงคนองและวัดคันลัด

2. โครงการฟื้นฟูแนวเขตที่ดินหมู่บ้านทรงคนองด้วยเส้นทางเดิน

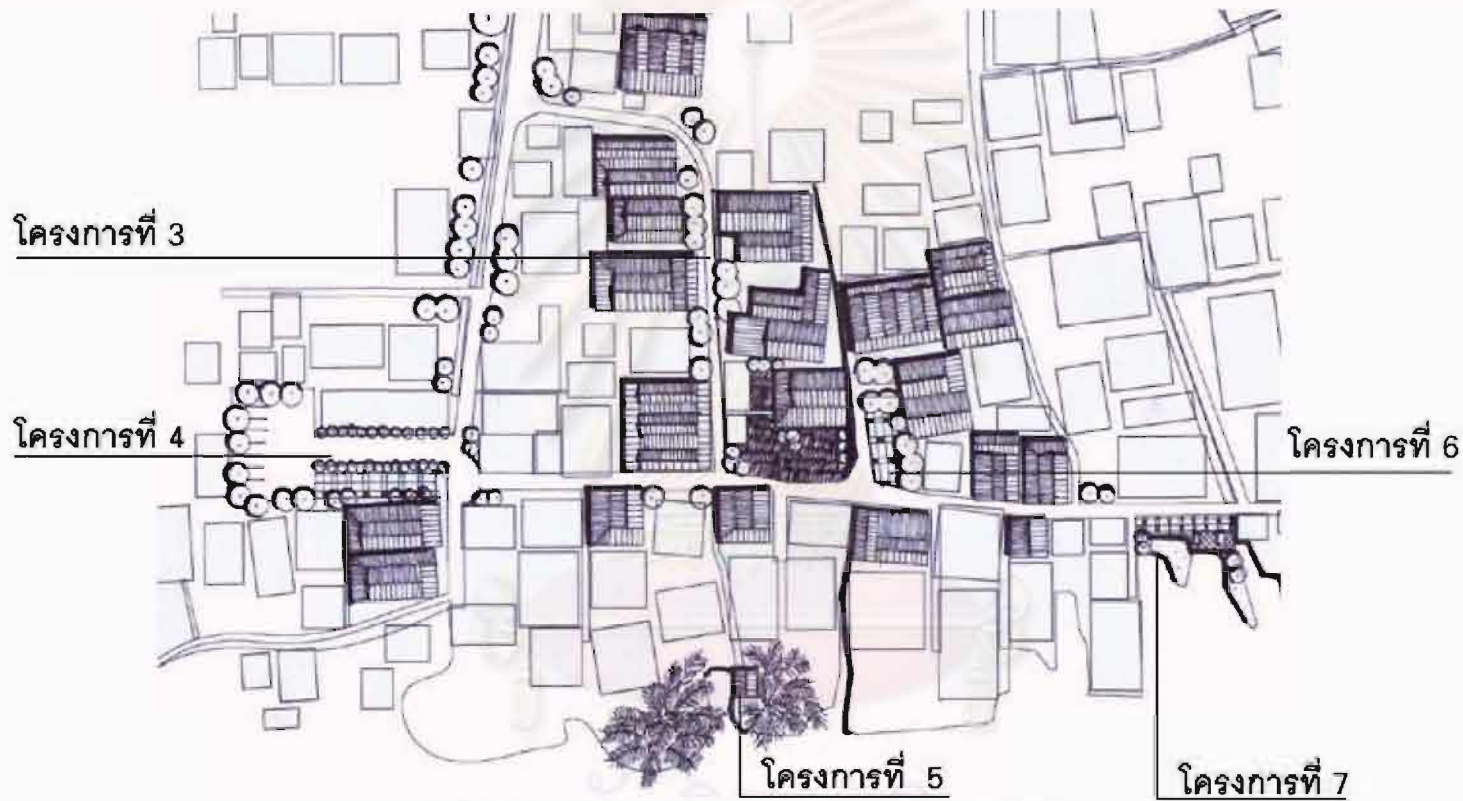
ปัญหา ปัจจุบันแนวเขตที่ดินของกลุ่มเรือนไทยมอญที่เคยมีขอบเขตทางกายภาพที่ไม่ชัดเจน และการเชื่อมโยงของทางเดินในหมู่บ้านที่เคยใช้ได้จนได้หมดไป ทำให้ระยะทางเดินถูกปิดกั้น

แนวคิด ฟื้นฟูแนวเขตที่ดินด้วยเส้นทางเดินและเป็นการเชื่อมต่อเส้นทางเดินของ ซอยทรงคนอง 2 , 3 และซอยหมู่ 7

ข้อเสนอแนะ

- เชื่อมต่อด้วยทางเดินเท้าขนาด 1.00 ม. ปลูกต้นไม้พุ่มตามแนวทางเดิน
- ให้อาคารที่สร้างควรถอยร่นจากแนวเขตที่กำหนดอย่างน้อย 4.00 ม. เพื่อเป็นแนวของพื้นที่สีเขียว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 75 ผังโครงการที่ 3-7

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์เส้นทางหลักภายในหมู่บ้าน

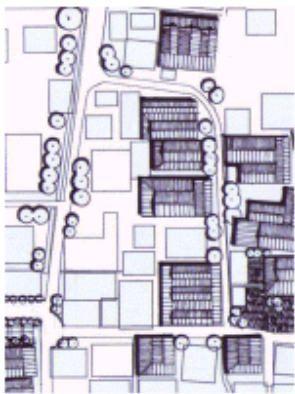
ปัญหา เส้นทางในจุดนี้ประกอบไปด้วยเรือนไทยมอญที่มีการดูแลรักษาอย่างดี แต่มีปัญหาในด้านการต่อเติมอาคารที่บดบังเรือนในบางหลัง ที่เปิดโล่งมีน้อยและความแคบของทางเดินจากแนวรั้วคอนกรีต จากภาพถ่ายทางอากาศและการเปรียบเทียบกับภาพถ่ายเก่า พบว่าในหมู่บ้านยังมีพื้นที่ว่างอยู่มาก แต่ในช่วงหลังเรือนไทยมอญต่างมีการสร้างรั้วคอนกรีตบล็อคสูงประมาณ 2.00 เมตร แสดงอาณาเขตและป้องกันคนแปลกหน้ารวมถึงชุมชนบ้านเช่าที่มีลักษณะเสื่อมโทรม ซึ่งการสร้างรั้วทำลายความต่อเนื่องของพื้นที่เปิดโล่งที่เคยมี และทำให้ทางเดินดูแคบและทึบตันจนพื้นที่เปิดโล่งในหมู่บ้านมีเพียงพื้นที่ทางเดินและถนนเท่านั้น

แนวคิด ลักษณะของสังคมในหมู่บ้านทรงคนองเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมืองมากขึ้น และการใช้พื้นที่บริเวณบ้านของเพื่อนบ้านซึ่งเป็นพื้นที่เอกชนคงยากที่จะกลับมาได้ ดังนั้นทางที่จะช่วยให้พื้นที่เปิดโล่งในหมู่บ้านที่ยังเหลืออยู่ยังคงมีความต่อเนื่องและเชื่อมต่อกันได้ อย่างน้อยด้วยการเพิ่มพื้นที่เปิดโล่งทางสายตา และจะเป็นการเพิ่มคุณค่าและเปิดมุมมองต่อตัวเรือนไทยมอญซึ่งถูกบดบังมุมมองจากรั้ว รวมทั้งมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงามขึ้น

ข้อเสนอแนะ

- รื้อถอนส่วนต่อเติมด้านหน้าที่ยกตัวเรือนออกเพื่อปรับปรุงให้เป็นไปตามข้อกำหนด
- แนวทางของรั้วบ้าน สำหรับรั้วควรมีความสูง ไม่เกิน 1.80 เมตร และ ควรมีส่วนที่บดบังไม่เกิน 0.80 ม. จากพื้น โดยที่รั้วส่วนบนควรมีรูปแบบที่โปร่ง เช่น การใช้ไม้ระแนงตีตามตั้งแบบรั้วในรุ่นก่อน หรือเป็นรั้วเตี้ย สูงไม่เกิน 1.00 เมตร จะช่วยลดความทึบตันและความคับแคบของทางเดินได้มาก นอกจากนี้ยังเพิ่มที่ว่างทางสายตาด้วย
- สำหรับรั้วคอนกรีตเดิม ที่มีอยู่เน้นการปลูกไม้พุ่มหรือไม้เลื้อยบริเวณแนวรั้วจะช่วยลดความทึบตันของรั้วคอนกรีตได้
- รั้วควรใช้สีทาที่กลมกลืนไปกับตัวบ้าน เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งกับตัวเรือนที่มีคุณค่า
- ปรับพื้นที่หน้าบ้านที่ไม่มีรั้วให้เป็นระเบียบ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผังทางเดินหลักในหมู่บ้าน

แนวรั้วคอนกรีตบล็อก

แนวทางการปรับปรุงรั้วให้โปร่งเพิ่มที่ว่างทางสายตา
ภาพที่ 76 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์เส้นทางหลักภายในหมู่บ้าน

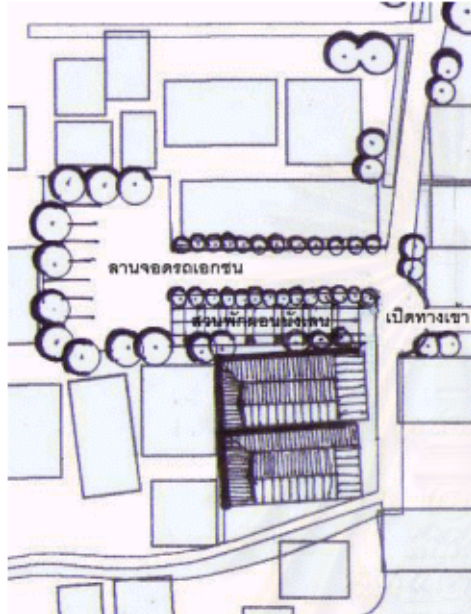
4. โครงการปรับปรุงพื้นที่จอดรถบริเวณ หมู่ 8 และหมู่ 9

ปัญหา หมู่บ้านทรงคนองมีลักษณะการพัฒนากระบวนการสัญจรมาจากทางเดินเท้า ดังนั้นถนนในหมู่บ้านและขนาดที่ดินจึงเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาการสัญจรและที่จอดรถ รวมทั้งพื้นที่หมู่บ้านทรงคนองมีเอกลักษณ์จากขนาดเส้นทางและความสัมพันธ์ของอาคารจึงไม่ควรเปลี่ยนแปลงขนาดเส้นทางเดิน

แนวคิด แม้ว่าปัจจุบันภายในหมู่บ้านได้มีการแก้ปัญหาโดยจอดในบ้านที่มีบริเวณรวมทั้งริมถนนในซอย เป็นที่จอดรถในระดับหนึ่ง ทำให้ความต้องการที่จอดรถไม่เป็นปัญหานัก แต่ก็ควรมีการควบคุมและเตรียมพื้นที่ในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

- ที่จอดรถหากมีความต้องการเพิ่มให้ใช้ในบริเวณพื้นที่ว่างหลังบ้านเช่าของหมู่ 9 หรือ ด้านหน้าแพลตฟอร์มปรับปรุงเป็นที่นั่งพักผ่อนของกลุ่มบ้านฝั่งซ้ายในเวลากลางวันและจอดรถในช่วงค่ำ
- ปรับปรุงพื้นที่ว่าง ซอยทรงคนอง 3 เป็นที่จอดรถของหมู่ 8 ได้

ผังโครงการปรับปรุงลานจอดรถ

สภาพเดิม

ทัศนียภาพการปรับปรุงอาคารและปรับที่ว่างเป็นที่นั่งเล่นและที่จอดรถ

ภาพที่ 77 โครงการปรับปรุงพื้นที่จอดรถบริเวณ หมู่ 8 และหมู่ 9

5. โครงการปรับปรุงท่าเรือ

ปัญหา เส้นทางสู่ท่าเรือเป็นเส้นทางสาธารณะดั้งเดิมของหมู่บ้าน แต่เนื่องจากไม่มีประโยชน์ใช้สอยแล้วจึงถูกทิ้งร้าง ประกอบกับบ้านข้างเคียงทำรั้วกันกันสุนัขออกจึงไม่มีการใช้เส้นทางนี้

แนวคิด ควรฟื้นฟูให้เป็นศาลาทำน้าของหมู่บ้านเพื่อใช้ในการพักผ่อน ทำกิจกรรมได้

ข้อเสนอแนะ

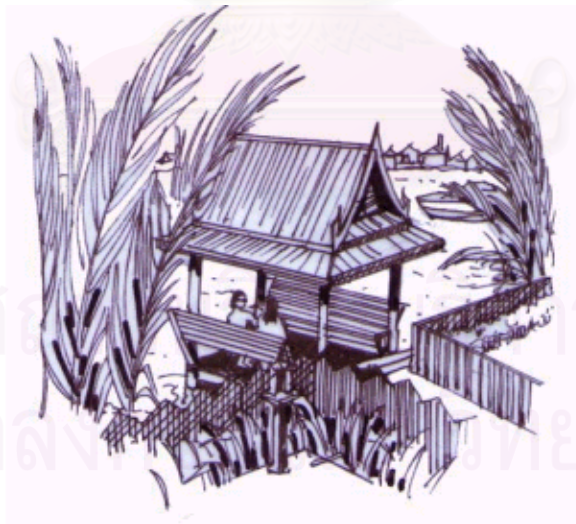
- ควรปรับปรุงเป็นศาลาไม้มีที่นั่งพักผ่อน มีทำน้าสำหรับใช้งาน
- ฟื้นฟูให้เกิดการใช้ เช่น ใช้ลอยกระทง ใช้เป็นท่าปล่อยนกปล่อยปลาในช่วงสงกรานต์

ผังโครงการปรับปรุงท่าเรือเดิม

ทัศนียภาพศาลาเดิม

ทัศนียภาพศาลา

ภาพที่ 78 ผังโครงการปรับปรุงท่าเรือเดิม

6. โครงการปรับปรุงพื้นที่โล่งประกอบพิธีกรรม

ปัญหา ที่โล่งกลางหมู่บ้านทรงคนองเป็นพื้นที่ว่างซึ่งมีใช้ในการประกอบกิจกรรมร่วมกันทั้งกิจกรรมความเชื่อ และ ประเพณีของคนในหมู่บ้านมาเป็นเวลานาน และเป็นพื้นที่สีเขียวกลางหมู่บ้าน ปัจจุบันเจ้าของที่ดิน ปรับพื้นที่บางส่วนเป็นที่จอดรถ พื้นที่บริเวณนี้มีเอกลักษณ์จากการปิดล้อมพื้นที่ด้วยเรือนไทยมอญ แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่ของเอกชนทำให้อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ได้ในอนาคต ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ มุมมองและเอกลักษณ์ของพื้นที่ได้

แนวคิด ให้คงเอกลักษณ์ของการปิดล้อมพื้นที่ว่าง และเป็นพื้นที่สีเขียวในหมู่บ้านต่อไป

ข้อเสนอแนะ

- ไม่ควรสร้างสิ่งก่อสร้างใดในบริเวณพื้นที่โล่งที่กำหนด
- ควรร้อยถนนเพิงร้านที่อยู่ในพื้นที่ และ เก็บเศษวัสดุก่อสร้างให้เรียบร้อย เพื่อเพิ่มคุณค่าของพื้นที่สีเขียวในหมู่บ้าน
- รื้อถอนสวนต่อเติมที่ไม่เหมาะสมในอาคารโดยรอบ
- พื้นที่บริเวณนี้ ไม่ควรปลูกไม้ใหญ่ควรปลูกไม้ขนาดกลางหรือเล็กโดยเฉพาะไม้พื้นถิ่นเพื่อไม่ให้บังทัศนียภาพสู่กลุ่มเรือนไทยมอญโดยรอบ
- ควรปรับพื้นที่ 3 แปลงให้ต่อเนื่องเป็นระดับเดียวกัน เพื่อให้ส่วนที่โล่งพื้นต่อเนื่องและใช้ในกิจกรรมอื่น เช่น เป็นลานกีฬาในช่วงเย็น
- การปรับพื้นที่เป็นลานจอดรถหรือเป็นลานเอนกประสงค์ควรมีพื้นผิวเรียบเพื่อให้ สามารถใช้ได้ทั้ง เป็นที่จอดรถและเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมทางประเพณีร่วมกันได้ต่อไป โดยให้ใช้เป็นที่จอดรถได้จำนวนเท่ากับในปัจจุบัน

ภาพที่ 79 ผังโครงการปรับปรุงพื้นที่โล่งประกอบพิธีกรรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พื้นที่สีเขียว
 รือเพิงเก่าออกปลูกไม้พุ่มขนาดเล็ก

รือกันสาดคลุมนิคม
 ปรับปรุงจุดจอดรถสักกระโดงปลูกต้นไม้คลุมคั้ง
 สถานจอดรถ + สถานพิธีกรรม
 ปรับพื้นที่เป็นลานพื้นแข็งให้เสมอดถนน

แก้ไขสวนต่อเติม

ปลูกต้นไม้บังรูปด้าน

ปรับปรุงรือถอนการต่อเติม

ภาพที่ 80 ทศนิยมภาพการปรับปรุงพื้นที่โถงหมู่บ้านทรงคนอง

ปรับปรุงเป็นลานพิธีกรรม+สถานจอดรถ
 นั่งพักผ่อนที่เล่นเด็ก
 ปรับปรุงหลังคา + ซ่อมแซม

พื้นที่โถงปลูกต้นไม้ปรับพื้นที่

ปรับรูปด้านการต่อเติม

ภาพที่ 81 ทศนิยมภาพการปรับปรุงพื้นที่โถงหมู่บ้านโรงเรือ

สถาบันนวัตกรรมบูรณาการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

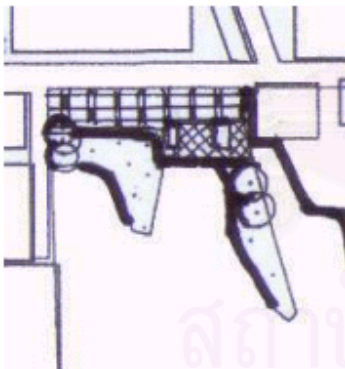
7. โครงการปรับปรุงพื้นที่ริมตลิ่งแม่น้ำ

ปัญหา การขาดแคลนที่โล่งเพื่อกิจกรรมและนันทนาการในชุมชน เนื่องจากที่โล่งในหมู่บ้านเป็นพื้นที่เปิดโล่งส่วนบุคคลทำให้ไม่สามารถเข้าใช้ได้ตามเดิม พื้นที่นันทนาการส่วนนี้จึงลดลงชาวบ้านมักออกมาพบปะกันตามร้านอาหารสาธารณะในช่วงเย็นเพื่อใช้เป็นพื้นที่พบปะกันแทนส่วนได้ถูก ซึ่งการพบปะกันโดยใช้ได้ถูกเหลือเพียงในบริเวณบ้านในหมู่ 9 เท่านั้น ชาวบ้านในหมู่ 7 และหมู่ 8 จึงใช้เพียงค้าขายเป็นที่พบปะกัน รวมถึงการสร้างชมรมหูกวางขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบกิจกรรมร่วมกันก็เป็นการแสดงถึงความต้องการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามการใช้พื้นที่บริเวณนี้ยังไม่เพียงพอเมื่อมีการชุมนุมกันของชาวบ้านและลูกค้าพื้นที่ถนน และเนื่องจากเวลาที่คนหมู่บ้านออกมาพักผ่อน คือช่วงเย็นและวันหยุดราชการ ทำให้ที่โล่งที่มีในปัจจุบันต้องทำหน้าที่เป็นที่จอดรถของคนในหมู่บ้านแทน

แนวคิด ควรมีการพัฒนาพื้นที่เปิดโล่งที่มีอยู่เดิม รวมทั้งเพิ่มพื้นที่ใช้งานเพื่อให้ชาวบ้านได้มีพื้นที่ในการทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้นโดยไม่รบกวนเส้นทางเดินรถและใช้ที่ว่างที่มีให้เป็นประโยชน์

ข้อเสนอแนะ

- จัดให้บริเวณตลิ่งของหมู่ 8 ซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่ว่างและถูกคลื่นกัดเซาะตลิ่งจนสูญหายไปบริเวณที่โล่งริมแม่น้ำ ให้ปรับปรุงเพิงขายอาหารริมถนนที่มีอยู่เดิมให้เป็นศาลาประจำหมู่บ้านและมีพื้นที่กว้างขึ้น เพื่อให้มีพื้นที่สำหรับพบปะกันได้มากขึ้น
- จัดให้มีป้ายประกาศประจำหมู่บ้านในบริเวณศาลาเพื่อเป็นที่แลกเปลี่ยนข่าวสารในหมู่บ้าน
- ปรับปรุงตลิ่งโดยการปลูกไม้พุ่มหรือไม้กระถางไปตามแนวถนน เพื่อให้ตลิ่งซึ่งเป็นเขื่อนหินกองมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ผังโครงการปรับปรุงริมตลิ่ง

สภาพตลิ่งก่อนปรับปรุง

สถาบันวิจัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทัศนียภาพโครงการ

ภาพที่ 82 โครงการปรับปรุงพื้นที่ริมตลิ่งแม่น้ำ

8. โครงการศูนย์หมู่บ้าน

ปัญหา การขาดแคลนพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน ของ 2 หมู่บ้านและพื้นที่ชมรมหูกวางเดิมมีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมเนื่องจากอยู่ติดกับท่าขนทราย รวมทั้งในหมู่บ้านทรงคนองควรมีสถานที่ที่เป็นแหล่งเก็บข้อมูล พักผ่อนได้ด้วย

แนวคิด ควรเป็นศูนย์ชุมชนในลักษณะของเรือนไทยมอญซึ่งเปิดมุมมองสู่แม่น้ำรวมทั้งเป็นลานอเนกประสงค์ของหมู่บ้านด้วย

ข้อเสนอแนะ

- เวนคีนย้ายท่าขนทรายออกไป เนื่องจากพื้นที่นี้เป็นบริเวณที่มีการปรับพื้นผิวแล้วเป็นลานคอนกรีตดังนั้นควรมีการปลูกต้นไม้เพิ่มเติมโดยรอบเพื่อให้มีบรรยากาศเหมาะสมในการพักผ่อนชงเย็นและทำกิจกรรมทางความเชื่อ
- ลานอเนกประสงค์ควรเป็นลานพื้นแข็ง วัสดุผิวคงทนและไม่ลื่น มีต้นไม้พุ่มไม้ เช่น ลำพู ตีนเป็ดน้ำ ปลูกเป็นระยะพร้อมที่นั่ง และมีราวกันตกและมีที่นั่งพักผ่อนริมน้ำ
- มีร้านค้าและซุ้มขายอาหารได้
- จัดกิจกรรมในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น ปีใหม่ วันเด็ก และเป็นลานกีฬาและที่เล่นของเด็กได้
- ศูนย์ชุมชนควรเป็นในรูปแบบเรือนไทยมอญ แสดงการใช้สอย ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านทั้ง 2 เป็นห้องสมุด และแสดงเครื่องใช้ หัตถกรรมที่เคยมีของคนในหมู่บ้าน

ภาพที่ 83 ผังโครงการที่ 8-10

9. โครงการเชื่อมโยงหมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือ

ปัญหา พื้นที่ของ 2 หมู่บ้านถูกคั่นกลางด้วยศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ และทำเรือชนทวายทำให้ขาดความต่อเนื่องทางการรับรู้ทางกายภาพ โดยที่ในความเป็นจริงทั้ง 2 หมู่บ้านมีความสัมพันธ์กันสูงสามารถจัดได้ว่าเป็นกลุ่มหมู่บ้านเดียวกัน นอกจากนี้ลักษณะทางกายภาพของทางเข้าหลักของหมู่บ้านโรงเรือจากซอยศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการยังไม่ชัดเจนอีกด้วย

แนวคิด จึงควรมีการเชื่อมต่อหมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือด้วยกายภาพให้ชัดเจนขึ้น ดังนั้นการเชื่อมโยงควรทำด้วยการนำสายตา หรือการเชื่อมต่อด้วยกิจกรรม รวมทั้งการมีที่หมายตาที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

- การเชื่อมต่อพื้นที่หมู่บ้านโรงเรือเข้ากับหมู่บ้านทรงคนองทางกายภาพ ควรแก้ที่ปัญหาการถูกแบ่งพื้นที่ จึงควรแก้ไขรั้วของศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการซึ่งปัจจุบันเป็นคอนกรีต บล็อกก่อที่บสูงประมาณ 2.00 เมตร ซึ่งบดบังและทำให้เกิดการแบ่งพื้นที่ขาดจากกันและมีลักษณะที่ปิดกั้นตัวจากหมู่บ้าน จึงควรแก้ไขรั้วให้เป็นรั้วเหล็กโปร่ง รูปแบบเดียวกับรั้วด้านหน้าของศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของพื้นที่
- ปลูกต้นไม้ขนาดกลาง ไม้พุ่ม หรือไม้เลื้อยที่แนวรั้ว เพื่อเป็นแนวนำสายตาเข้าสู่หมู่บ้านโรงเรือ และลดความจำของผนังรั้วสีขาว
- ให้มีป้ายชื่อหมู่บ้านโรงเรือบริเวณทางเข้าเพื่อเน้นทางเข้าให้ชัดเจนขึ้น

ทางเข้าหมู่บ้านโรงเรือเดิม

แนวทางการปรับปรุงทางเข้า

ภาพที่ 84 โครงการเชื่อมโยงหมู่บ้านทรงคนองและหมู่บ้านโรงเรือ

10. โครงการปรับปรุงพื้นที่โล่งของหมู่บ้านโรงเรือ

ปัญหา ที่จอดรถบริเวณนี้เป็นพื้นที่ส่วนบุคคล แต่มีลักษณะการใช้กึ่งสาธารณะ และเป็นพื้นที่ซึ่งอยู่ในส่วนทางเข้าสู่หมู่บ้านโรงเรือ รวมทั้งมีการใช้เป็นที่นั่งพักผ่อนและเป็นที่ว่างเดียวที่สามารถใช้งานได้ของหมู่บ้านโรงเรือ แสดงถึงความต้องการใช้ที่โล่งและพื้นที่สีเขียวเพื่อเป็นที่พักผ่อนของชาวบ้านในหมู่บ้าน ปัจจุบันเป็นสถานที่พักผ่อนและจัดงานสละบ่าแทนพื้นที่ได้ถูกซึ่งใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่นัก

แนวคิด ควรมีการปรับปรุงพื้นที่โล่งบริเวณนี้เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ทั้งการเป็นที่จอดรถของชุมชนและการใช้เป็นที่พักผ่อนได้

ข้อเสนอแนะ

- ควรปรับปรุงพื้นที่ให้เรียบเพื่อให้เหมาะสมทั้งการเล่นสละบ่าและการจอดรถ
- ควรปลูกต้นไม้ที่ให้ร่มเงาในการพักผ่อน รวมทั้งจัดสวนในบริเวณใต้ต้นไม้และถนนให้สวยงาม
- บริเวณร้านที่นั่งเล่นควรปรับปรุงม้านั่ง และที่นั่งให้เหมาะสม เพื่อเป็นที่พบบปะและเป็นที่เล่นของเด็กในหมู่บ้านได้ และเนื่องจากเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยทำให้เวลาในการใช้งานเป็นที่จอดรถและเวลาที่ใช้พักผ่อนเป็นเวลาในช่วงเดียวกันคือช่วงเย็นและวันหยุดราชการ ดังนั้นความต้องการใช้งานจึงซ้ำซ้อนกันการใช้พื้นที่บริเวณนี้จึงทำได้จำกัด
- สำหรับเรือนไทยมอญในบริเวณนี้ควรยกอาคารขึ้นให้ส่วนใต้ถุนใช้งานได้และปรับปรุงสภาพอาคารและองค์ประกอบให้ดีขึ้นตามแนวทางที่กำหนด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่จอดรถหมู่บ้านโรงเรือเดิม

การปรับปรุงพื้นผิวเป็นลานจอดรถและลานกีฬา
พร้อมกับปรับปรุงเรือนโดยรอบที่ทูลดโถม

ภาพที่ 85 โครงการปรับปรุงพื้นที่โล่งของหมู่บ้านโรงเรือ

6.3.7 ขั้นตอนการดำเนินงาน

การดำเนินงานอนุรักษ์และพัฒนาสภาพทางกายภาพให้ได้ตามเป้าหมายนั้น แบ่งการทำงานออกเป็น 3 ช่วงตามลำดับความสำคัญและความเร่งด่วนของปัญหา ตลอดจนความยากง่ายในการดำเนินการปรับปรุงสภาพทางกายภาพให้เป็นไปตามผังแม่บท

ระยะสั้น เป็นการอนุรักษ์และพัฒนาในการสร้างภาพรวมของพื้นที่ให้เกิดความกลมกลืน ส่งเสริมคุณค่าและเอกลักษณ์ของพื้นที่ให้ปรากฏ รวมทั้งแก้ปัญหาในส่วนที่เร่งด่วน และมีความง่ายในการดำเนินการ ได้แก่ การประกาศเขตอนุรักษ์และควบคุมการก่อสร้างใหม่และการใช้ที่ดินในพื้นที่อนุรักษ์ให้เป็นไปตามผังแม่บท

1. ขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่อนุรักษ์
  2. ชาวบ้านจัดตั้งองค์การบริหารจัดการหมู่บ้านทรงคนองและโรงเรือ
  3. อบรมทำความเข้าใจและให้ความรู้ด้านแผนการอนุรักษ์และพัฒนาหมู่บ้านกับเจ้าของอาคาร เจ้าหน้าที่หน่วยราชการและแกนนำ ประชาสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับประชาชน
  4. เก็บข้อมูลเกี่ยวกับอาคาร ได้แก่ อายุอาคาร การเปลี่ยนแปลง การรังวัด
  5. การปรับปรุงระบบการสัญจรและการเข้าถึงหมู่บ้าน ในส่วนที่เป็นพื้นที่สาธารณะซึ่งมีรัฐเป็นเจ้าของ โดย อ.บ.ต. จะทำหน้าที่ประสานงานและปิดถนนเพื่อปรับปรุง งานในส่วนนี้เป็นการปรับปรุงผิวและระดับถนน รวมถึงการปลูกต้นไม้ ได้แก่
- โครงการปรับปรุงทางเข้าหมู่บ้านทรงคนอง
  - โครงการปรับปรุงทางเข้าหมู่บ้านโรงเรือ
  - โครงการปรับปรุงถนนเส้นหลักซึ่งเป็นตัวแทนของหมู่บ้านทรงคนอง
  - โครงการปรับปรุงสภาพทางเดินเดิม
  - โครงการปรับปรุงพื้นที่ริมตลิ่งหมู่บ้านทรงคนอง

6. การปรับปรุงพื้นที่เปิดโล่งสำคัญในหมู่บ้าน เป็นพื้นที่โล่งกิ่งสาธารณะของเอกชนซึ่งมีความยากในการจัดการและประสานงาน การปรับปรุงจึงเป็นในส่วนเริ่มต้นคือ

- โครงการปรับปรุงพื้นที่โล่งประกอบพิธีกรรมเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีภูมิทัศน์สำคัญ งานเบื้องต้น คือ การรื้อถอนเพิง ปรับสภาพพื้นที่ดิน
- โครงการปรับปรุงที่โล่งของหมู่บ้านโรงเรือ เป็นการปรับพื้นที่และปรับปรุงภูมิทัศน์

7. งานสถาปัตยกรรม

- ทำการปรับปรุงภายนอกอาคารให้ดูกลมกลืนด้วยการทำความสะอาดภายนอกอาคาร และทาสีอาคารที่ขัดแย้ง และทาสีและทากันน้ำยารักษาเนื้อไม้ในอาคารอนุรักษ์ที่เสื่อมสภาพ
- ปรับปรุงรูปแบบผ้าใบ กันสาด

8. การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค เป็นการดำเนินงานในข้างต้นคือ

- การติดตั้งถังดับเพลิงตามจุดต่าง ๆ
- การวางแนวทางในการปรับปรุงระบบระบายน้ำ ป้องกันน้ำท่วม

ระยะปานกลาง เป็นการดำเนินงานในส่วนที่มีความยากมากขึ้นเนื่องจากการปรับปรุง รื้อถอนในส่วนของเอกชนที่มีความเร่งด่วนรองลงมาและงานในรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้การอนุรักษ์และพัฒนาในระยะแรกมีความสมบูรณ์ขึ้น

1. การปรับปรุงและฟื้นฟูแนวเขตที่ดินเดิมของหมู่บ้านทรงคนอง โดยการทำทางเดินเชื่อมตามแนวที่กำหนด
2. การก่อสร้างศูนย์ชุมชน ประกอบไปด้วยการเวนคืนที่ดินทำชนทวาย การปรับปรุงพื้นที่ และการก่อสร้างอาคาร

3. การปรับปรุงสถาปัตยกรรม

- เมื่อส่วนต่อเติมเสื่อมโทรมทำการรื้อถอนส่วนต่อเติมอาคารที่ไม่เหมาะสมในบริเวณที่ล้อมรอบพื้นที่และก่อสร้างใหม่ตามรูปแบบที่เสนอแนะ
- การรื้อถอนส่วนต่อเติมที่รูกล้าที่สาธารณะและปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเช่าในเขตต่อเนื่อง
- รื้อถอนและปรับปรุงการก่อสร้างที่ทรุดโทรมตามจุดที่กำหนดในบริเวณอนุรักษ์พื้นที่ 1

ระยะยาว เป็นการปรับปรุงและพัฒนาโครงการต่าง ๆ ให้เกิดความสมบูรณ์

1. การจัดวางระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ ให้สมบูรณ์
2. การปรับปรุงรูปแบบรั้ว
3. โครงการที่จอดรถเอกชน
4. การปรับปรุงอาคารบ้านเช่าในส่วนพื้นที่ต่อเนื่อง
5. จัดวางระบบการดูแลรักษาและประเมินผล
6. งานสถาปัตยกรรมปรับระดับเรือนไทยมอญในหมู่บ้านให้เท่ากับระดับถนน

6.4 แนวทางการจัดการในการอนุรักษ์หมู่บ้าน

การที่จะอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนองนั้น นอกจากการอนุรักษ์และปรับปรุงทางด้านกายภาพของอาคารแล้ว ยังต้องมีการจัดการในการอนุรักษ์ด้วย วัตถุประสงค์ในการจัดการก็คือการทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันและทำให้มีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ ที่เสนอไว้เพื่อให้การอนุรักษ์สามารถดำเนินไปได้ โดยที่วัฒนธรรมและประเพณีจะเป็นส่วนหนึ่งที่ยึดเหนี่ยวทำให้ชาวไทยรามัญในหมู่บ้านทรงคนองได้พบปะกันจนเกิดความผูกพัน และทำให้หมู่บ้านทรงคนองยังคงเป็นที่อยู่อาศัยของคนไทยรามัญจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังควรมีการกระตุ้นในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเกิดการตื่นตัวในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนมอญในบริเวณนี้ด้วย

6.4.1 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนอง

ในการจัดการเพื่อให้การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนของหมู่บ้านทรงคนองเป็นไปอย่างยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละส่วนจะมีบทบาทในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ต่างกันไป โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการอนุรักษ์จะประกอบไปด้วยบุคคลและหน่วยงานเหล่านี้

1. ประชาชนและเจ้าของอาคารในหมู่บ้านทรงคนอง
2. ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพระประแดง
3. หน่วยงานราชการท้องถิ่น
4. กรมศิลปากร
5. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม
6. สำนักผังเมือง
7. กรมโยธาธิการ
8. นักวิชาการ และ ผู้เชี่ยวชาญ
9. หน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์
10. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

1. ประชาชนและเจ้าของอาคารในหมู่บ้านทรงคนอง

ประชาชนและเจ้าของอาคารเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดเนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับอาคาร ซึ่งถ้าเจ้าของอาคารดูแลอาคารในเบื้องต้นได้ดีและเห็นความสำคัญของอาคารแล้วก็จะทำให้อาคารสามารถยืดอายุการใช้งานออกไปได้ ซึ่งเมื่อมีการอนุรักษ์ประชาชนก็จะมีคามภูมิใจในประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมในพื้นที่ และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาภูมิทัศน์ชุมชนด้วย รวมทั้งเพิ่มแรงจูงใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีของตน หน้าที่ของเจ้าของอาคารคือ การดูแลอาคารให้เป็นไปตามแนวทางในการอนุรักษ์ รวมทั้งบันทึกประวัติของอาคารและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ในการทำการอนุรักษ์อาคารต่อไป ในส่วนนี้จะต้องอาศัยความร่วมมือจากนักวิชาการและสถาปนิกในการบันทึกความเปลี่ยนแปลงของอาคาร

ปัจจุบันหมู่บ้านทรงคนองยังไม่มีการจัดตั้งองค์กร หรือผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นไปอย่างไม่เป็นระบบนักกิจกรรมรวมกันเน้นไปที่ด้านประเพณีวัฒนธรรมเป็นหลัก ดังนั้นจึงควรมีการจัดตั้งองค์กรชุมชน เพื่อสะท้อนแนวทางการพัฒนาชุมชน และการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมในหมู่บ้านไปพร้อมกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี

2. ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพระประแดง

ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพระประแดงปัจจุบันมีหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีเป็นหลัก และเป็นแหล่งให้ข้อมูล รวมทั้งใช้สถานที่เป็นที่จัดกิจกรรมประเพณีของชาวไทยรามัญอีกด้วย แต่ลักษณะการบริหารและจัดการของศูนย์วัฒนธรรมอยู่ในความดูแลของโรงเรียนอานวยวิทย์เป็นหลักทำให้การจัดการต่าง ๆ โดยเฉพาะการให้ความรู้ในด้านประวัติศาสตร์เป็นไปอย่างไม่เต็มที่ทั้งข้อจำกัดในด้านการเงินและบุคคลากร ดังนั้นหน้าที่ที่ควรเป็นไปได้ของศูนย์วัฒนธรรม คือ ยังคงเป็นสถานที่ที่เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมประเพณีต่อไป แต่ควรมีการปรับปรุงในด้านการให้ข้อมูลโดยอาจจัดตั้งเป็นกองทุนที่ได้จากเงินบริจาค รวมทั้งจากเงินสนับสนุนที่ได้การจัดงานเทศกาลมาเป็นส่วนช่วยเหลือ รวมทั้งเปิดเป็นศูนย์ข้อมูลหรือห้องสมุดประจำท้องถิ่นเพื่อให้ผู้สนใจเข้ามาค้นคว้าหาข้อมูลได้สะดวกขึ้น

3. หน่วยราชการท้องถิ่น

หน่วยราชการท้องถิ่นเป็นผู้ที่ใกล้ชิดและรู้ถึงความต้องการของท้องถิ่นมากที่สุด รวมทั้งเป็นผู้รับผิดชอบในการบริการด้านสาธารณูปโภคขั้นต้น ได้แก่ ทางเดิน ถนน และเป็นหน่วยงานขั้นต้นที่จะสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนองขึ้นได้ เนื่องจาก พ.ร.บ. ผังเมือง ได้ให้อำนาจหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นในการจัดทำผังเฉพาะขึ้น โดยเฉพาะยังมีหมู่บ้านและชุมชนที่มีความสำคัญในระดับท้องถิ่นเช่นนี้อีกมาก ซึ่งหน่วยงานที่จะเสนอถึงความสำคัญและประสานงานระหว่างท้องถิ่นกับหน่วยงานรัฐอื่นในขั้นนี้ก็คือ องค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนอง ซึ่งทางราชการสามารถให้งบประมาณช่วยเหลือผ่านมายังองค์การบริหารส่วนตำบลได้ และจะทำหน้าที่ประสานงานกับจังหวัดเพื่อออกข้อบัญญัติท้องถิ่นควบคุมการก่อสร้างอาคารเพื่อใช้ในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนอง และการใช้มาตรการภาษีเพื่อสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์และเกิดการใช้งานในอาคารต่อไป โดยการลดภาษีที่ดินและภาษีโรงเรือนด้วย

4. กรมศิลปากร

กรมศิลปากรจะมีหน้าที่ในการขึ้นทะเบียนให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ ศึกษาและให้ความช่วยเหลือตรวจสอบในแง่ของข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งให้คำปรึกษาในการเทคนิคในการซ่อมแซมและปรับปรุงสถาปัตยกรรมและการเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพในหมู่บ้าน

5. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม

เป็นหน่วยงานที่จะช่วยกำกับในแนวทางการอนุรักษ์ในด้านสภาพแวดล้อม และให้ความช่วยเหลือในรูปของการปรับปรุงสาธารณูปโภค ได้แก่ ระบบบำบัดน้ำเสีย และมีอำนาจในการประกาศเขตอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมเพื่อการคุ้มครองป้องกันสภาพแวดล้อมของพื้นที่ คู่มือนโยบาย และมีส่วนในแผนการพัฒนาและการวางผัง รวมทั้งมีส่วนในการประกาศที่โล่งรอบพื้นที่อนุรักษ์

6. สำนักผังเมือง

เป็นหน่วยงานที่จะช่วยเหลือในการวางผังเฉพาะ และ ออกกฎหมายในส่วนที่จะเกี่ยวข้องกับข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน โดยการกำหนดกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้ในท้องถิ่นในรูปของกฎหมายการใช้ที่ดิน

7. กรมโยธาธิการ

เป็นหน่วยงานที่จะมีส่วนประสานงานในการวางแผนทางการสัญจรและการคมนาคมใหม่ การปรับปรุงเส้นทางจราจรเดิมในพื้นที่ และศึกษาผลกระทบในการก่อสร้างโครงการที่กำลังจะเกิดขึ้น คือ โครงการวางแนวอนุตสาหกรรม รวมทั้งการจัดทำแนวการป้องกันน้ำท่วมซึ่งมีผลกระทบต่อพื้นที่ด้วย นอกจากนี้ยังมีส่วนในการออกกฎหมายควบคุมการก่อสร้างอาคารในพื้นที่

8. นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น และ ผู้เชี่ยวชาญ

เป็นผู้ที่จะประสานความต้องการของชุมชนกับรัฐ รวมทั้งเป็นผู้ที่จะให้ความช่วยเหลือในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมโดยการให้ความรู้แก่ชุมชน เป็นที่ปรึกษาของโครงการ ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นจะเป็นผู้ที่เข้าใจทั้งวัฒนธรรมและความสัมพันธ์กับอาคารซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และเป็นกำลังในการเข้าไปศึกษาและเก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยที่สถาบันการศึกษา จะเป็นผู้ร่วมมือในส่วนของการทำงานที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของอาคาร และผู้รู้และผู้ทรงคุณวุฒิท้องถิ่นยังเป็นผู้ที่จะให้ความรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีที่จะมีผลในการอนุรักษ์ และทำความเข้าใจกับประชาชนถึงเป้าหมายและแนวทางในการอนุรักษ์หมู่บ้าน

9. หน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

หน่วยงานเอกชนเป็นผู้ที่มีบทบาทในการอนุรักษ์หมู่บ้านและส่งเสริมในด้านของแรงจูงใจในการอนุรักษ์สำหรับด้านวัฒนธรรมซึ่งในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจะมีวัฒนธรรมและความเชื่อที่เกี่ยวกับประโยชน์ใช้สอยในอาคาร โดยหน่วยงานอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นจะมีบทบาทในการให้ความรู้อนุรักษ์ในส่วนประเพณีวัฒนธรรมในด้านแรงจูงใจสำหรับปัจจุบันมีหน่วยงานเอกชนที่มีการให้รางวัลแก่ชุมชนที่มีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เช่น สมาคมสถาปนิกสยาม ซึ่งจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าและรวมตัวกันปรับปรุง ความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์ นอกจากนี้ควรมีองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือในด้านเงินทุนในการซ่อมแซมและปรับปรุงอาคาร ซึ่งอาจเป็นในรูปแบบหมู่บ้าน เพื่อให้เงินทุนมีการหมุนเวียนและประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการได้

10. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การท่องเที่ยวปัจจุบันมีบทบาทในการให้เงินทุนสนับสนุน และช่วยในการประชาสัมพันธ์เทศกาลสงกรานต์พระประแดง โดยมีนโยบายในการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นจัดการในด้านเทศกาลและการท่องเที่ยว หมู่บ้านทรงคนองนั้นมีระดับในการท่องเที่ยวค่อนข้างจำกัด มีบทบาทเฉพาะในการเป็นหมู่บ้านที่มีบ่อนสระน้ำมากที่สุดในชุมชนมอญพระประแดง ดังนั้นการท่องเที่ยวควรจะมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นพร้อมทั้งให้เงินช่วยเหลือเพิ่มเติมในการจัดบ่อนสระน้ำ นอกจากการสนับสนุนด้านเทศกาลเพียงอย่างเดียว

6.4.2 มาตรการในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนอง

นอกจากการวางผังแม่บทในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนองนั้น ยังสามารถใช้มาตรการต่าง ๆ เพื่อช่วยให้มีการส่งเสริมให้การอนุรักษ์เกิดขึ้นต่อไปอย่างยั่งยืนด้วย นั่นก็คือมาตรการที่จะใช้การจัดการเพื่อเพิ่มแรงจูงใจและจิตสำนึกในการอนุรักษ์หมู่บ้านต่อไป

1. การส่งเสริมกิจกรรมในด้านการอนุรักษ์และการให้การศึกษาแก่ชุมชน

หมู่บ้านทรงคนองเป็นหมู่บ้านที่สืบทอดทางด้านประเพณีอยู่มากที่สุด ดังนั้นจึงไม่มีปัญหาในการสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีแต่ยังคงขาดความต่อเนื่องในด้านประวัติศาสตร์และการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเนื่องจากการขาดการให้ความรู้และความเข้าใจ การให้การศึกษาด้านนี้จึงเป็นส่วนสำคัญที่หลายฝ่ายจะต้องให้ความร่วมมือกัน จากข้อเสนอในการจัดให้มีองค์กรชุมชนหรือสหกรณ์หมู่บ้านโดยชุมชนคัดเลือกกันเอง ซึ่งควรมีกรรมการที่เป็นแกนนำในด้านวัฒนธรรมในหมู่บ้านรวมทั้งผู้รู้ โดยรวบรวมความรู้วัฒนธรรมในท้องถิ่นจากผู้รู้ในแต่ละหมู่บ้านเป็นข้อมูลเบื้องต้นและร่วมกันจัดให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณีอยู่แล้วก็ควรเพิ่มเติมในด้านการอนุรักษ์และดูแลอาคาร เพื่อให้เจ้าของอาคารและเยาวชนมีทัศนคติและความเข้าใจในการอนุรักษ์ในรูปแบบดังนี้

- จัดทำเอกสาร สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด วิธีการในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและหมู่บ้าน รวมทั้งลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญของหมู่บ้านทรงคนอง ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชนในสถานที่ที่เป็นที่ชุมนุมของคนในหมู่บ้าน เช่น บ้านของ อ. ศิริวรรณ มหาสิงห์ ร้านค้าในหมู่บ้าน โดยเอกสารควรประกอบไปด้วย เทคนิคการซ่อมแซมอาคารอย่างง่าย วิธีการดูแลอาคาร ทิศทางในการต่อเติมอาคาร การศึกษารายละเอียดในการวางผังเฉพาะ และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน และสถานที่สำคัญรวมถึงความสัมพันธ์ของความเป็นมาของสถานที่นั้น โดยอาศัยศูนย์วัฒนธรรมเป็นผู้ให้ข้อมูลร่วมกับนักวิชาการ
- การสอดแทรกความรู้ให้แก่เยาวชนในการสืบทอดประเพณีและการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม ในรูปค่ายเยาวชนของชุมชนมอญพระประแดง เป็นต้น และเมื่อมีการจัดกิจกรรมทั่วไปในหมู่บ้าน เช่น วันเด็ก งานปีใหม่ ควรสอดแทรกประวัติศาสตร์ชุมชนให้เยาวชนในหมู่บ้านรับรู้ด้วย
- การทำป้ายประจำหมู่บ้านซึ่งในป้ายควรมีชื่อหมู่บ้านทั้งภาษาไทยและภาษามอญที่เห็นได้อย่างชัดเจน รวมทั้งประวัติโดยย่อของชุมชน

ให้หมู่บ้านทรงคนองเป็นแหล่งเผยแพร่วัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทยเป็นแหล่งข้อมูลและประชาสัมพันธ์โดยมีศูนย์วัฒนธรรมเป็นผู้ประสานงานด้านข้อมูล โดยมีศูนย์หรือที่ทำการอยู่ในหมู่บ้าน แสดงอุปกรณ์เครื่องใช้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและความเป็นมาของหมู่บ้านต่าง ๆ ในบริเวณนี้ รวมทั้งชีวิตความเป็นอยู่ในอดีต ควรมีห้องสมุดชุมชน หรือพิพิธภัณฑ์ที่ให้ค้นคว้าข้อมูลประวัติศาสตร์ในหมู่บ้าน

2. ส่งเสริมการฟื้นฟูให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในช่วงเทศกาล

การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของชาวไทยรามัญเป็นส่วนหนึ่งที่จะเพิ่มความภาคภูมิใจในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมประเพณี โดยอาศัยเทศกาลสงกรานต์ซึ่งประกอบไปด้วยการจัดงานแห่งสังฆะชาว และประเพณีสะบ้า ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้จะมีเรือนไทยมอญเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีด้วยซึ่งจะทำให้มีนักท่องเที่ยว หรือผู้สนใจเข้ามาในหมู่บ้าน และทำให้ชาวบ้านเกิดความภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีและเรือนของตน แต่การจัดงานเทศกาลนี้ยังมีปัญหาในการประสานงานและการจัดการอยู่บ้างจึงควรมีการจัดการเพิ่มเติมดังนี้

- จัดระบบการท่องเที่ยวในวันสงกรานต์ โดยเชื่อมต่อประเพณีแห่งสังฆะและสะบ้า โดยจัดระบบการท่องเที่ยวในวันสงกรานต์ของชาวไทยรามัญให้คนทั่วไปสามารถใช้เวลาในการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง
- ให้มีการรวบรวมตำแหน่งบ้านที่จัดสะบ้า โดยมีเอกสารเผยแพร่เกี่ยวกับตำแหน่งบ้าน สถานที่จัดเล่นและการเข้าถึง วิธีการเล่น และจัดเป็นการท่องเที่ยวไปในแต่ละหมู่บ้านที่มีการจัดสะบ้า
- ให้ย้ายพื้นที่จัดงานแห่งสังฆะ เป็นบริเวณวัดทรงธรรม โดยการจัดสถานที่ต่าง ๆ ให้เทศบาลและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นผู้รับผิดชอบ และออกค่าใช้จ่ายช่วยเหลือ
- ส่งเสริมให้เกิดการผลิตหรือนำเสนอศิลปะวัฒนธรรมของชุมชน เช่น อาหาร ดนตรี ศิลปะการแสดง เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรมทั้งของคนในหมู่บ้านและดึงดูดความสนใจในเวลาอื่นนอกเหนือจากช่วงสงกรานต์

การจัดการท่องเที่ยวและรายละเอียดด้านกิจกรรมควรมีการศึกษาในด้านวัฒนธรรมและกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้การท่องเที่ยวให้ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปัจจุบันระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะมีแกนหลักของกิจกรรมเป็นกิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีที่จะทำให้เกิดการร่วมมือกัน โดยจะมีแกนนำหลักด้านวัฒนธรรมประเพณีในหมู่บ้านเป็นผู้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางวัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรมเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน ดังนั้นจึงควรมีการสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งองค์กรขึ้นในหมู่บ้านดังที่กล่าวมาแล้ว และมีการประชุมแสดงความคิดเห็นในการจัดการด้านวัฒนธรรมและประเพณี รวมทั้งในระดับชุมชนมอญทั้งหมดในอำเภอพระประแดง

4. การยกย่องและการให้รางวัล

วิธีนี้เป็นการเพิ่มแรงจูงใจแก่อาคารในท้องถิ่นที่มีการอนุรักษ์อาคารเป็นอย่างดี โดยเสนอให้ควรมีการให้รางวัลแก่อาคารที่มีการอนุรักษ์อาคารอย่างถูกต้อง โดยมีคณะกรรมการทั้งส่วนท้องถิ่นและนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาร่วมกับท้องถิ่นโดยเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบเพื่อเป็นแรงจูงใจในการอนุรักษ์บ้านเรือนของตนในระดับท้องถิ่น อาจเป็นในรูปการให้โล่รางวัลและป้ายประกาศติดหน้าอาคารหรือหมู่บ้าน สำหรับในระดับประเทศนั้นมีสมาคมสถาปนิกสยามได้เริ่มต้นมีการให้รางวัลสถาปัตยกรรมดีเด่นในด้านต่าง ๆ และในปี 2543 ได้มีการให้รางวัลเพิ่มด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นซึ่งจะเป็นแรงบันดาลใจให้ชาวบ้านทั้งในหมู่บ้านทรงคนอง และหมู่บ้านอื่นที่ยังมีเรือนไทยมอญอยู่รวมตัวกันปรับปรุงและอนุรักษ์ชุมชนของตนต่อไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

แนวทางการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนองที่ได้เสนอในการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวไทยมอญในประเทศไทย โดยมีขั้นตอนและแนวทางที่ได้วางเพื่อให้ตอบสนองตามแนวความคิดหลักในการอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนองคือ

- 1. เสนอให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์** โดยการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน ความหนาแน่น และความสูงอาคาร เพื่อให้ควบคุมการก่อสร้างและต่อเติมทั้งอาคารที่เกิดขึ้นใหม่ในพื้นที่หมู่บ้านทรงคนองและพื้นที่ต่อเนื่อง รวมถึงอาคารเรือนไทยมอญที่ควรอนุรักษ์
- 2. การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค** เพื่อให้เป็นไปตามแนวความคิดเพื่อบำรุงความเป็นย่านที่อยู่อาศัยของคนไทยมอญ โดยที่ผู้คนในหมู่บ้านสามารถอยู่อาศัยในหมู่บ้านได้ต่อไปโดยมีสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่เหมาะสม
- 3. การปรับปรุงการสัญจรและการเข้าถึง** โดยวางแนวทางในการปรับปรุงและฟื้นฟูระบบการสัญจรในหมู่บ้านและการเชื่อมโยงกับวัดคันลัด รวมทั้งการเชื่อมทางเดินริมน้ำเข้าสู่เทศบาลและวัดสำคัญตามแนวความคิดเพื่อเชื่อมโยงกับชุมชนมอญอื่นและสถานที่สำคัญในอำเภอพระประแดง
- 4. การปรับปรุงพื้นที่โล่งในหมู่บ้านทรงคนอง** ทั้งในส่วนที่มีอยู่เดิมให้มีการใช้งานและสภาพภูมิทัศน์ที่ดีขึ้น และเพิ่มพื้นที่โล่งให้เหมาะสมกับการใช้งานด้านกิจกรรมเพิ่มความสัมพันธ์ในชุมชนและกิจกรรมทางประเพณี ความเชื่อ และศาสนา
- 5. การปรับปรุงสถาปัตยกรรม** เป็นแนวทางในการปรับปรุงอาคารอนุรักษ์ อาคารที่มีอยู่ในพื้นที่ และอาคารที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ตามแนวความคิดเพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของหมู่บ้านทรงคนอง
- 6. โครงการอนุรักษ์และปรับปรุงหมู่บ้านทรงคนอง** เป็นการนำแนวทางทั้งหมดมาเสนอเป็นโครงการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ในชุมชน เพื่อให้เกิดองค์ประกอบทางกายภาพที่เหมาะสมและส่งเสริมคุณค่าของหมู่บ้านทรงคนอง
- 7. ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานในการอนุรักษ์** เพื่อให้โครงการต่าง ๆ เป็นไปตามที่กำหนด
- 8. แนวทางการจัดการในการอนุรักษ์** จะเป็นส่วนที่ทำให้โครงการอนุรักษ์ทั้งหมดดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่แนวทางในการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพทางกายภาพในหมู่บ้านทรงคนองอันได้แก่ อาคาร และ ภูมิทัศน์ของหมู่บ้าน ประกอบกับมีเวลาอันจำกัด ดังนั้นเนื้อหาในการวิจัยจึงไม่ลงรายละเอียดในด้านเทคนิคการอนุรักษ์อาคารเรือนไทยรามัญซึ่งเป็นเรือนไม้ง่ายต่อการทรุดโทรม รวมถึงการพัฒนาและสร้างช่างฝีมือซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เรือนไทยมอญเกิดความทรุดโทรม และมีการต่อเติมที่ไม่เหมาะสม และหมู่บ้านทรงคนองเป็นตัวอย่างหนึ่งของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ต้องการความเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการติดตั้งระบบอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในเรือนไทยมอญซึ่งควรมีการศึกษาในส่วนนี้เพิ่มเติม

เพื่อไม่ให้เกิดการติดตั้งระบบลดคุณค่าของเรือนไทยมอญลง และจะช่วยให้เรือนไทยมอญตอบสนองประโยชน์ในการเป็นที่อยู่อาศัยได้ต่อไป

ปัญหาทางด้านกฎหมายในการควบคุมการก่อสร้างอาคารทั้งในเขตโบราณสถาน และพื้นที่อนุรักษ์โดยรอบ รวมถึงพื้นที่ต่อเนื่อง ซึ่งปัจจุบันมีข้อบังคับที่มีเป้าหมายควบคุมด้านความสูงเพื่อให้ไม่บดบังโบราณสถานหรือกลุ่มอาคารนั้น แต่ยังไม่ครอบคลุมถึงมวลของอาคารและรายละเอียดในการก่อสร้างที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งจากขนาด สี วัสดุ รูปแบบอาคารได้ จึงควรมีการศึกษาในประเด็นด้านกฎหมายต่อไปเพื่อให้การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนครอบคลุมครบทุกด้าน

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คือ การอนุรักษ์สังคม วัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้าน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการคงความเป็นย่านที่อยู่อาศัยของชาวไทยรามัญ และเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อที่แฝงอยู่ในการสร้างอาคารและการใช้อาคารด้วย ซึ่งหากสามารถดำรงให้หมู่บ้านทรงคนองเป็นย่านที่อยู่อาศัยของคนไทยรามัญต่อไปได้ก็จะเพิ่มคุณค่าของกลุ่มอาคารเหล่านี้ให้มีชีวิตอยู่โดยอยู่ร่วมกับการพัฒนาต่าง ๆ ของย่านอุตสาหกรรมอำเภอพระประแดง หากมีการศึกษาและวิจัยในส่วนดังกล่าวก็จะทำให้การอนุรักษ์หมู่บ้านทรงคนองสมบูรณ์ทั้งด้านกายภาพและสังคม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กองกิจกรรม .งานเทศกาลมหาสงกรานต์ 4 ภาค.(ม.ป.ท.) ,2543 .
- การศาสนา , กรม . วัดที่วราชอาณาจักร ตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
กรมศาสนา, 2525.
- กองทุนสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม, มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย. การกำหนดแนวทางการสร้างมาตรฐานและแรงจูงใจใน
ในการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกโลกทางวัฒนธรรม .เอกสารประกอบการสัมมนาระดมสมองของผู้
เชี่ยวชาญ . (ม.ป.ท.) 2543.
- จวน เครือวิมลยาจารย์ . วิถีชาวมอญ . กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2537.
- จำปาศรี เทพสง่า . เมืองประวัติศาสตร์พระประแดง . เอกสารจากสภาวัฒนธรรมอำเภอพระประแดง .(
ม.ป.ท.), 2541.
- เฉลิม สุขเกษม . สมุทรปราการ . พิมพ์ครั้งที่ 1 .นครหลวง : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ,2515.
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ . เอกสารประกอบการสอน การอนุรักษ์อาคารเก่าในประเทศญี่ปุ่น : กลไกแห่งความ
สำเร็จ . คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.(ม.ป.ท.), 2538.
- ดวงกมล ชัยมงคล. วิวัฒนาการของย่านอุตสาหกรรมพระประแดงและแนวทางพัฒนา. วิทยานิพนธ์
ปริญญา มหาบัณฑิตการวางแผนภาคและผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย , 2534.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 .
พระนคร: คุรุสภา , 2505 .
- นริศรานุกั้ววงศ์ , สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา , และดำรงราชานุภาพ , สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา
.สาส์นสมเด็จพระเจ้า 14 เล่ม 5.กรุงเทพฯ: ศิลปากร, 2514.
- ทิพากรวงศ์ , เจ้าพระยา . พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 . พระนคร : คุรุสภา , 2503.
- ทิพย์สุดา ปทุมานนท์ . กังสดาลแห่งความคิด . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,
2544.
- เทศบาลเมืองพระประแดง. เอกสารพิธีเปิดงานสงกรานต์พระประแดง ประจำปี 2543. (ม.ป.ท.), 2543.
- เทศบาลเมืองพระประแดง , กองวิชาการและแผนงาน , งานวิเคราะห์นโยบายและแผน , จังหวัด
สมุทรปราการ. แผนพัฒนาเทศบาลเมืองพระประแดงประจำปี พ.ศ. 2540 - 2544. (ม.ป.ท.,
ม.ป.ป.).

ประภาศรี จิตพัฒนไพบูลย์. การจัดการที่อยู่อาศัยของลูกจ้างแรงงาน ย่านอุตสาหกรรม กรณีศึกษา อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาบริหารธุรกิจ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2537.

ปรากฏการณ์ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ .เอกสารจากสภาวัฒนธรรมอำเภอพระประแดง .(ม.ป.ท., ม.ป.ป.) .

ผู้สดี ทิพทัส และสุวัฒนา ธาดานิติ . การศึกษาชุมชนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ . รายงานผลการวิจัยเงินทุนงบประมาณแผ่นดิน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(ม.ป.ท.), 2532.

ผังเมืองกรุงเทพมหานคร , สำนัก. ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่ 1) .(ม.ป.ท.) ,2542.

ยงธนิศร์ พิมลเสถียร . เอกสารการสนธิสัญญาการอนุรักษ์ . (ม.ป.ท.,ม.ป.ป.)

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, ฝ่ายเมืองและสิ่งแวดล้อมไทย. โครงการศึกษาเพื่อจัดทำรายงาน สถานการณ์สิ่งแวดล้อมตามแผนปฏิบัติการ 21 เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาแบบยั่งยืน (การตั้งถิ่นฐานมนุษย์) รายงานฉบับสมบูรณ์.(ม.ป.ท.), 2542.

สมุทรปราการ , จังหวัด . รวมเรื่องเมืองสมุทรปราการ .(ม.ป.ท.,ม.ป.ป.)

สรัชชา เวชพฤติ. เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การติดต่อทางวัฒนธรรมและการผสมผสานทางวัฒนธรรมในชุมชนมอญ ตำบลทรงคนอง อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2539.

สุภรณ์ โอเจริญ . มอญในเมืองไทย . มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2541 .

ศิลปากร, กรม , กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. จดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์. (ม.ป.ท. ,ม.ป.ป.) . (คณะ กรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี).

ศิลปากร , มหาวิทยาลัย . การศึกษาเพื่อวางผังพัฒนาชุมชนเมืองพระประแดง , ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ .(ม.ป.ท.), 2530.

ศิลปากร , กรม .“เรื่องชุดฝรั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ” , ประชุมพงศาวดารภาคที่ 62 เล่มที่ 35 .พระนคร : คุรุสภา, 2506.

สุเอ็ด คชเสนี .วัฒนธรรมประเพณีมอญ.ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูสมุทรวราภรณ์ ,(สมุทรปราการ : พระประแดงการพิมพ์ , 2543 .

ประเพณีการจัดทำศพพระสงฆ์แบบของชาวรามัญ .ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูสมุทรวราภรณ์. สมุทรปราการ : พระประแดงการพิมพ์ , 2543.

องค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนอง .เอกสารสภาองค์การบริหารส่วนตำบล . (ม.ป.ท.), 2542.

อรศิริ ปาณินท์. เรือนพื้นบ้านไทย-มอญ. นครปฐม : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.

เอส.เจ.เอ.ทรีดี จำกัด , บริษัท . แผนการลงทุนจังหวัดสมุทรปราการ . (ม.ป.ท.), 2539 .

ฤทัย ใจจงรัก. เรือนไทยเดิม, การเกิดของหมู่บ้าน. สมาคมสถาปนิกสยาม , พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : สมาคมสถาปนิกสยาม ,2539 . (พิมพ์ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงครองสิริราชสมบัติ 50 ปี)

ภาษาอังกฤษ

Catanese, Anthony J., and Snyder, Jame C. Introduction to urban planning. New York : McGraw - Hill, 1979.

Chapman, David. Creating Neighborhoods and Places in the Built Environment. London : E&FN Spon, an imprint of Chapman & Hall ,1996.

Cullen , Gordon . The Concise Townscape .5th edi . Great Britain :Architectural Press ,1977.

Feilden , Bernard M . Conversation of Historic Buildings . Suffolk : St. Edmundsbury Press , 1996 .

Lynch, Kevin. The image of the city. 14th ed. Cambridge : The Mitt, 1977.

Nahoum, Kohen . Urban conversation . Cambridge Massachusetts :Mit Press, 1996.

Prasong Eiam-anont .Guidelines on Conservation of Northern Vernacular Houses. Proceeding of International on Conversation and Revitalization of Vernacular Architecture and ICOMOS- CIAV Annual meeting 1997. 13-18 May 1997 . Bangkok ,1997.paper no. 019.

Pickard, Robert D. Conservation in the build environment. Hallow : Essex : Addition wesly longman, 1996. Proceeding of International on Conversation and Revitalization of Vernacular Architecture and ICOMOS-CIAV Annual meeting 1997. 13-18 May 1997 . Bangkok ,1997

Workett, Roy. The character of towns : approach to conservation. London : The architectural, 1969.

Thada Suthitham . Vernacular Architecture : Indigenous Architecture for the environment.Proceeding of International on Conversation and Revitalization of Vernacular Architecture and ICOMOS- CIAV Annual meeting 1997. 13-18 May 1997 . Bangkok ,1997.paper no. 009.

William Chapman . The Uses and Abuses of Vernacular Architecture: Examples from Hawaii. Proceeding of International on Conversation and Revitalization of Vernacular Architecture and ICOMOS-CIAV Annual meeting 1997. 13-18 May 1997 . Bangkok ,1997.paper no. 001.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ทิม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียร์ จำกัด, บริษัท ที เอ แอนด์ อี คอนซัลแตนท์ จำกัด ;บริษัท ควอลิตี้ ทีม คอนซัลแตนท์ จำกัด. แผนการศึกษาจัดทำรูปแบบการจัดสร้างสวนกลางมหานครบริเวณบางกระเจ้า . รายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอ สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2536.
- ปิ่นขวัญ กาญจนันธุ์ .เอกสารประกอบการสอนวิชาการจัดการสถาปัตยกรรมและชุมชน .(ม.ป.ท.,ม.ป.ป.). (อดิสา)
- แลนส์เคป แพลนนิ่ง จำกัด, บริษัท. รายงานขั้นสุดท้าย โครงการสวนกลางมหานคร ระยะที่ 2 : การออกแบบรายละเอียดพื้นที่ 76 ไร่ ตำบลบางกระเจ้า จังหวัดสมุทรปราการ. (ม.ป.ท.), 2538.
- สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง และคนอื่น ๆ . มอญ- บทบาทด้านสังคม วัฒนธรรม ความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม , 2538 .
- สุด แสงวิเชียร . มอญในอดีตและปัจจุบัน .พระนคร : อักษรสัมพันธ์ , 2513.
- สำนักบริการวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . การศึกษาเบื้องต้นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ชลบุรี ฉะเชิงเทรา และสมุทรปราการ . (ม .ป.ท.) ,2534 .
- ศิลปากร , กรม . พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ (ฉบับหอสมุดแห่งชาติ) .คลังวิทยา ,2505 .
- สถาบันวิจัยสิ่งแวดล้อม . การศึกษาสภาพพื้นฐานบริเวณบางกระเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2522.

ภาษาอังกฤษ

- Appleyard, Donald. European cities. London : The Mitt , 1979.
- Hester , T, and Randolph Jr. Neighborhood space : User Needs and Design Responsibility. London : Hutchinson & Ross , 1975.
- Larkham, Peter J. Conservation and the city. London : Routledge, 1996.
- Spreiregen , Paul D. Urban Design : The architecture of town and cities. New York : McGraw - Hill, 1965.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

นโยบาย กฎหมาย และแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่

พระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาสภาพแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ประกาศให้บริเวณบางกระเจ้าเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 44 และ 45

ประกาศกระทรวง ฯ ฉบับนี้ กำหนดมาตรการการควบคุมการก่อสร้างบางชนิดและบางประเภทในบริเวณที่กำหนด เพื่อให้สามารถจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและสามารถวางแผนการใช้ที่ดินของบริเวณบางกระเจ้าเป็น 3 บริเวณหลัก ได้แก่

- พื้นที่สวนสาธารณะ ซึ่งจะบริการทั้งจังหวัดสมุทรปราการและกรุงเทพมหานครรวมทั้งจังหวัดใกล้เคียง เป็นที่ดินที่ซื้อจากผู้เสนอขายให้แก่รัฐบาล รัฐบาลจะซื้ออย่างค่อยเป็นค่อยไปแล้วรวบรวมให้เป็นแปลงใหญ่ต่อไป
- พื้นที่เกษตรกรรม เป็นพื้นที่ที่ประชาชนทำการเกษตรอยู่แล้วให้สามารถทำการเกษตรได้ตลอดไป
- บริเวณชุมชน ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของประชาชนที่อาศัยรอบวัด และ สถานีอนามัยซึ่งนี้รวมถึงการปรับปรุงระบบสาธารณสุข สาธารณูปการ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เป็นหลัก

ขณะนี้สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมกำลังดำเนินการจัดทำแผนในแต่ละส่วน โดยมีผังแม่บทในการจัดสร้างโครงการสวนกลางมหานคร ซึ่งพื้นที่โครงการทั้งหมดติดต่อกับเขตหมู่บ้านทรงคนองและมีแผนพัฒนาและโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อหมู่บ้านทรงคนองดังนี้

การจัดซื้อที่ดินดำเนินไปบางส่วน จนสามารถรวบรวมพื้นที่ติดต่อกันจนเป็นสวนสาธารณะส่วนพื้นที่อื่นที่กระจัดกระจายกัน อยู่ในช่วงการดูแลรักษาที่ดิน และพยายามเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับพื้นที่ มีเป้าหมายในการสร้างสวนสาธารณะให้มากที่สุด

ในส่วนพื้นที่ทั้งหมดของโครงการ 3,500 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่สำคัญ 10 บริเวณ มีทางเข้าหลักทางบกคือถนนเพชรหึง และทางน้ำได้แก่ ท่าเรือ 5 แห่งในพื้นที่บางกระเจ้า โดยปรับปรุงและเพิ่มท่าเรือเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เน้นการให้ความรู้ นันทนาการและการท่องเที่ยว รวมทั้งการติดต่อประสานงานกับกรมศิลปากรในการบูรณะซ่อมแซมโบสถ์เก่าในพื้นที่ เพิ่มกิจกรรมและชายของที่ระลึก มาตรการในการรักษาประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อจูงใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมเพิ่มขึ้น คาดว่าเสร็จสมบูรณ์จะมีประชาชนเข้าเยี่ยมชมวันละ 5,000 คน

โครงการสวนสวนสาธารณะและสวนพฤกษศาสตร์ “สวนศรีนครเขื่อนขันธ์” แบ่งโครงการ เป็น 3 ระยะ ปัจจุบันเปิดเป็นทางการในเดือนกันยายน พ.ศ. 2543 ในส่วน ช่วงที่ 1-2 ประกอบไปด้วยส่วนนันทนาการ ส่วนให้บริการ และสวนสาธารณะ โดยเน้นกิจกรรมนันทนาการ กีฬา และการอนุรักษ์ระบบนิเวศน์และชุมชน อยู่ในช่วงวางแผนงานและการประชาสัมพันธ์

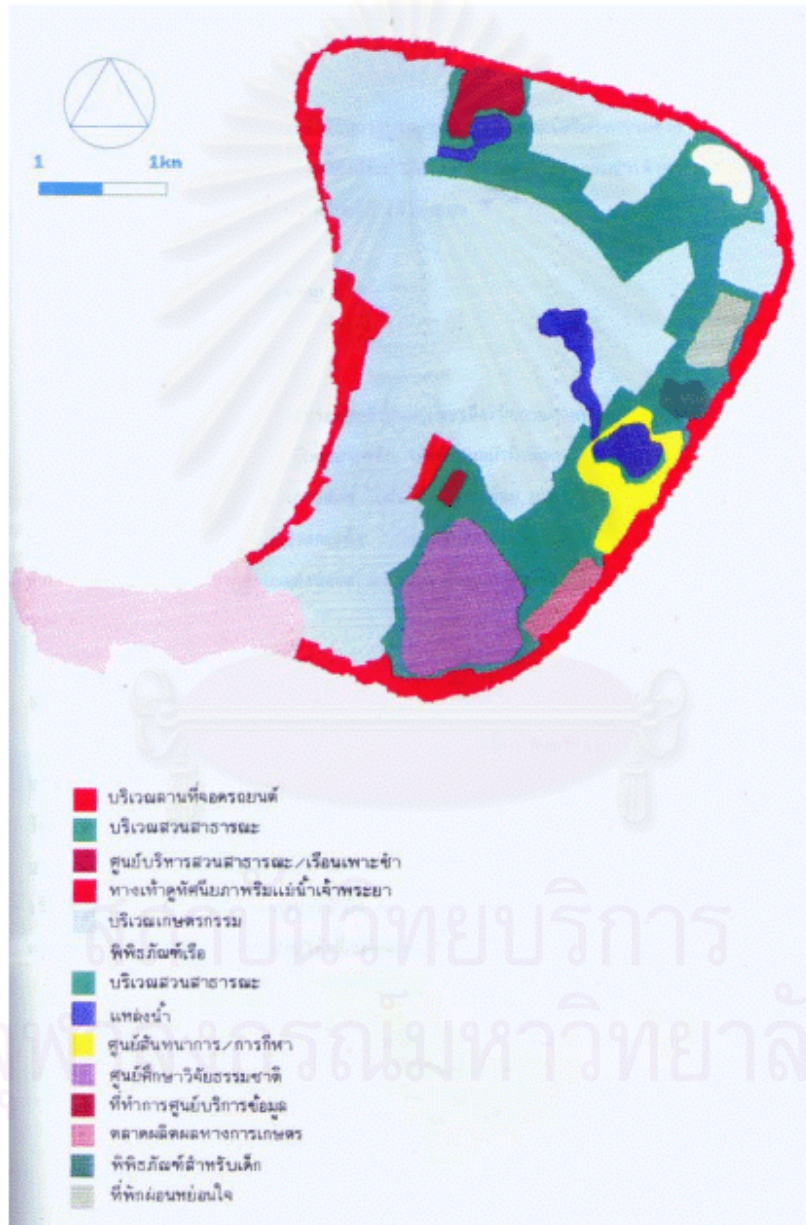
จากผังแม่บทมีแนวทางในการปรับปรุงระบบสาธารณสุขและสาธารณูปการในพื้นที่ ที่จะผลต่อหมู่บ้านทรงคนองซึ่งอยู่บริเวณติดต่อกันคือ

- การปรับปรุงระบบประปาตลอดแนวถนนเพชรหึงและถนนแยก และก่อสร้างระบบดับเพลิง

- การปรับปรุงระบบบำบัดน้ำเสีย และระบบกำจัดสิ่งปฏิกูล โดยการสร้างเขื่อนรอบพื้นที่บางกระเจ้าและสร้างและประตูน้ำและทำนบเพื่อป้องกันน้ำท่วม ขุดลอกคูคลอง และจัดบริการการขนขยะและรวบรวมขยะร่วมกับระบบกำจัดขยะของก.ท.ม. รวมทั้งก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย

- การเพิ่มบริการด้านต่าง ๆ สำหรับประชาชนในพื้นที่

จากกฎหมายฉบับนี้มีผลให้ประกาศพระราชบัญญัติและกฎกระทรวงอื่นตามมาเพื่อควบคุมให้การอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

ภาพที่ 86 ผังแม่บทโครงการสวนกลางมหานคร

ที่มา แผนการศึกษาจัดทำรูปแบบการจัดสร้างสวนกลางมหานคร บริเวณบางกระเจ้า

ภาพที่ 87 ผังแม่บทการคมนาคมโครงการสวนกลางมหานคร

ที่มา แผนการศึกษาจัดทำรูปแบบการจัดสร้างสวนกลางมหานคร บริเวณบางกระเจ้า

พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522

กฎกระทรวงฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) ออกความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522

มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและควบคุมความหนาแน่นของอาคาร เนื่องจากหลังจากที่มีการออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 17 (พ.ศ. 2530) ควบคุมในพื้นที่บริเวณนี้แล้ว แต่ก็ยังมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสภาพการก่อสร้างและการใช้อาคารไปจากเดิมอย่างรวดเร็ว จึงออกกฎกระทรวงฉบับที่ 37 เพื่อปรับปรุงมาตรการเกี่ยวกับการควบคุมการก่อสร้าง ดัดแปลง หรือการใช้อาคารในบริเวณนี้ให้เหมาะสม โดยพื้นที่หมู่บ้านทรงคนอง จัดอยู่ใน บริเวณที่ 1 ซึ่งมีข้อบังคับในพื้นที่ดังนี้

ข้อ 3 ให้กำหนดพื้นที่ในท้องที่ตำบลบางกะเจ้า ตำบลบางกอบัว ตำบลบางยอ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกระสอบ และ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และภายในบริเวณแนวเขตตามแผนที่ท้ายกฎกระทรวงนี้เป็นบริเวณห้ามก่อสร้างอาคารชนิดและประเภท ดังต่อไปนี้

(ก) ภายในบริเวณที่ 1 ห้ามบุคคลใดก่อสร้างอาคาร ดังต่อไปนี้

- (1) อาคารที่มีความสูงเกิน 15 เมตร
- (2) คลังสินค้า
- (3) โรงงานที่ใช้เครื่องจักรที่มีกำลังรวมตั้งแต่ 5 แรงม้า หรือเทียบเท่าขึ้นไปหรือใช้คนงานตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป
- (4) ท่าจอดเรือ
- (5) ห้องแถว ตึกแถว เว้นแต่เป็นการก่อสร้างทดแทนอาคารเดิม โดยมีพื้นที่ไม่มากกว่าพื้นที่ของอาคารเดิม และมีความสูงไม่เกิน 15 เมตร
- (6) อาคารที่ใช้สำหรับประกอบกิจการค้าหรือธุรกิจบางส่วนหรือทั้งหมด ซึ่งมีระยะห่างจากอาคารข้างเคียงด้านใดด้านหนึ่งน้อยกว่า 4 เมตร หรือมีความสูงเกิน 15 เมตร หรือมีพื้นที่อาคารชั้นล่างเกิน 100 ตารางเมตร

ข้อ 4 ภายในบริเวณพื้นที่ที่กำหนดตามข้อ 3 ห้ามมิให้บุคคลใดก่อสร้างอาคารใด ๆ ซึ่ง

- (1) มีระยะห่างจากศูนย์กลางถนนเพชรหึงบางกอบัว น้อยกว่า 12 เมตร
- (2) มีระยะห่างจากศูนย์กลางถนนสาธารณะเฉพาะในท้องที่ตำบลทรงคนองน้อยกว่า 6 เมตร
- (3) มีระยะห่างจากศูนย์กลางถนนสาธารณะเฉพาะในท้องที่ตำบลบางกะเจ้า ตำบลบางกอบัว ตำบลบางยอ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกระสอบ น้อยกว่า 8 เมตร
- (4) มีระยะห่างจากริมคู คลอง หรือ ลำกระโดงสาธารณะ น้อยกว่า 6 เมตร
- (5) มีที่ว่างโดยรอบอาคารน้อยกว่าร้อยละ 75 ของที่ดินแปลงนั้น

ทั้งนี้เว้นแต่เขื่อน ทางหรือท่อระบายน้ำ รั้ว กำแพง ประตู และสะพานที่ไม่ได้สร้างลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา

แผนที่โครงการ
ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2555)
องค์การบริหารส่วนตำบลคูระ อำเภอ ก.อ. ๒๕๖๕

มาตราส่วน ๑ : ๒๐,๐๐๐

- สัญลักษณ์
- ทาง ๑
  - ทาง ๒
  - ทาง ๓
  - ทาง ๔
  - ทาง ๕
  - ทาง ๖

นาย ก. ก. ก.
ผู้อำนวยการส่วนการปกครอง

นาย ก. ก. ก.
นายก อบต.คูระ
อำเภอ ก.อ. ๒๕๖๕

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อ 5 ภายในบริเวณพื้นที่ที่กำหนดตามข้อ 3 ห้ามมิให้บุคคลใดตัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารใด ๆ ให้เป็นอาคารชนิดหรือประเภทที่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กำหนดในข้อ 3 และข้อ 4

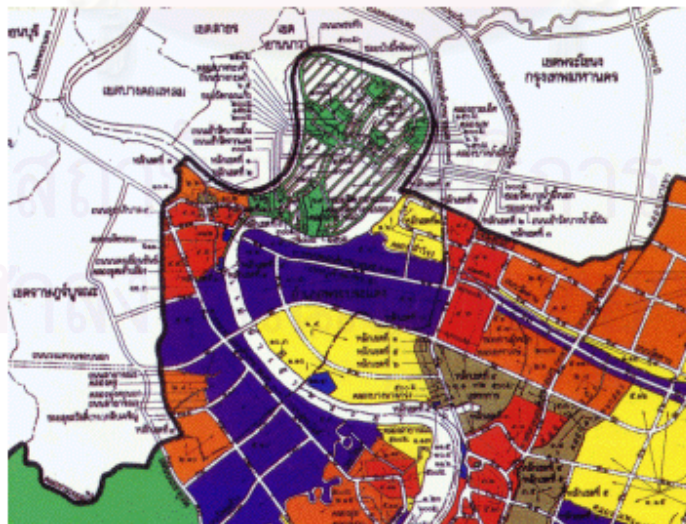
ข้อ 6 อาคารที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ที่กำหนดตามข้อ 3 ก่อนหรือในวันที่กฎกระทรวงนี้ ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎกระทรวงนี้ แต่ห้ามตัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารดังกล่าว ให้เป็นอาคารชนิดหรือประเภทที่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กำหนดในข้อ 3 และข้อ 4

กฎกระทรวงฉบับที่ 173 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518

ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมในท้องที่จังหวัดสมุทรปราการภายในเขตตามแผนที่ท้ายกฎกระทรวงนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา การดำรงรักษาเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบทในด้านการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน การคมนาคมและการขนส่ง การสาธารณูปโภค บริการสาธารณะ และสภาพแวดล้อมในบริเวณเขตที่กำหนด โดยมีการบังคับใช้ที่ดินตามแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งพื้นที่หมู่บ้านทรงคนองจัดอยู่ในบริเวณที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม มีข้อบังคับดังนี้

ข้อ 12 ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม ให้ใช้ประโยชน์เพื่อเกษตรกรรม หรือเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม สถาบันราชการ การสาธารณูปโภค สาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้ที่ดินเพื่อกิจการอื่นให้ใช้เพิ่มได้อีกไม่เกินร้อยละ 10 ของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ ที่ดินประเภทนี้ห้ามใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนดดังต่อไปนี้

- (1) จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบการพาณิชย์กรรมหรือประกอบอุตสาหกรรม
- (2) การอยู่อาศัยหรือการประกอบพาณิชย์กรรมประเภทห้องแถวหรือตึกแถว
- (3) โรงงานทุกประเภท เว้นแต่โรงงานที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมบริการ โรงงานที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมหัตถกรรม โรงงานที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเกษตร และโรงงานที่ประกอบกิจการมาโดยไม่ก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข หรือไม่เป็นมลพิษต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 89 ผังแสดงข้อกำหนดการใช้ที่ดินบริเวณอำเภอพระประแดง

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ พ.ศ. 2535

กฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เน้นการอนุรักษ์ ในส่วนสถาปัตยกรรมและชุมชนนั้น ได้ให้ความหมาย คำว่า โบราณสถาน ให้หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐาน เกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี อธิบดีมีอำนาจในการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน และ กำหนดเขตที่ดินให้เป็นเขตโบราณสถานด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคารด้วย ในบริเวณอำเภอพระประแดงมีการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานหลายแห่ง โดยมากเป็นอาคารสถานที่ แต่ยังไม่มีการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นเขตอนุรักษ์ โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นยังไม่มีมาตรการเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมเหล่านี้ และระดับการอนุรักษ์เป็นระดับเดียวกันทั้งหมด ทำให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีความสำคัญน้อยเมื่อเทียบกับอาคารประเภทอื่น จึงไม่มีกฎหมายคุ้มครองอาคารประเภทนี้

นโยบายและแผนพัฒนาจังหวัด

แผนพัฒนาของจังหวัด

ได้เน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้เป็นเมืองอุตสาหกรรมที่สมบูรณ์และควบคุมมลภาวะได้ เป็นทั้งศูนย์กลางพาณิชยกรรมพร้อมทั้งพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและธุรกิจบริการ สอดคล้องกับด้านสังคมที่ ต้องการส่งเสริมเชิดชูประเพณีวัฒนธรรม เพื่อการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว (แผนการลงทุนจังหวัดสมุทรปราการที่ บริษัท เอส. เอ. เอ. ทรีดี จำกัด เสนอต่อจังหวัดสมุทรปราการ)

แผนพัฒนาเทศบาลเมืองพระประแดง ประจำปี พ.ศ. 2540-2544

ได้กล่าวถึงการส่งเสริมและอนุรักษ์ พื้นฟูวัฒนธรรมและประเพณี ส่วนกิจกรรมที่จัดส่งเสริมได้แก่ เทศกาลสงกรานต์พระประแดง และ ประเพณีแข่งเรือหน้าอำเภอพระประแดง ซึ่งจัดเป็นกิจกรรมเพื่อเสริมความต้องการระดับท้องถิ่น (ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่ 1) , 2542 : 4-11 .)

นโยบายและแผนพัฒนาของจังหวัดและเทศบาลแม้ว่าจะกล่าวถึงการอนุรักษ์ส่งเสริมเชิดชูประเพณีวัฒนธรรม เพื่อการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแผนพัฒนาต่าง ๆ ของจังหวัดเน้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรมและการคมนาคม โดยการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและประเพณีที่จัดขึ้นกลับไม่ได้ตอบสนองคนในพื้นที่ หรือผู้เริ่มอย่างแท้จริง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงการพัฒนาด้านการคมนาคมของรัฐ

โครงการถนนวงแหวนอุตสาหกรรม

ซึ่งเป็นโครงข่ายคมนาคมเพื่อการขนถ่ายสินค้าจากท่าเรือคลองเตยและรองรับการลำเลียงสินค้าจากโรงงานอุตสาหกรรมในแถบจังหวัดสมุทรปราการไปภาคต่าง ๆ ของประเทศ และเป็นการเชื่อมโยงระบบโครงข่ายคมนาคมระหว่างฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกของจังหวัดสมุทรปราการ จะแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2549 โดยมีสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา กว้าง 7 ช่องทางผ่านอำเภอพระประแดงโดยมียกระดับและทางลาดลงสู่ถนนสุขสวัสดิ์

โครงการปรับปรุงถนนเพชรหึง – บางกอบัว

จากถนนลาดยางเป็นถนน ค.ส.ล. 2 ช่องทาง มีทางเดินเท้ากว้าง 1 ม.และวางระบายน้ำ ก่อสร้างไปแล้วบางส่วน ด้วยงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด

โครงการก่อสร้างถนนนครเขื่อนขันธ์ – พระราม 2

จากจุดตัดบริเวณสามแยกพระประแดงเชื่อมต่อกับถนนพระราม 2 ความยาว 6.5 กิโลเมตร 6 ช่องจราจร เพื่อการขนส่งสู่ภาคใต้ เป็นโครงการที่ยังไม่มีกำหนดเวลาก่อสร้าง

โครงการต่าง ๆ จะมีผลให้การเข้าถึงพื้นที่ชายและสะดวกขึ้น และผลของการสร้างสะพานวงแหวนอุตสาหกรรมจะทำให้รถที่ใช้บริการแพขนานยนต์ซึ่งทำให้ปัญหาการจราจรในบริเวณเขตเทศบาลเมืองอำเภอพระประแดง ตลอดจนถนนเพชรหึงในปัจจุบัน หันไปใช้บริการของสะพานวงแหวนอุตสาหกรรมแทน ทำให้ปัญหาส่วนนี้ลดลงได้ แต่ก็อาจเกิดเป็นปัญหาผลกระทบอื่นต่อหมู่บ้านได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืน
 ในท้องที่เขตคลองเตย เขตพระโขนง เขตยานนาวา เขตบางนา เขตราชบุรีบูรณะ เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร
 และอำเภอพระประแดง อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

พ.ศ. 2541

มาตราส่วน 1 : 50,000
 0 2 กิโลเมตร

เครื่องหมาย

—	แนวเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืน	⊙	สำนักงานเขต สํวการอำเภอ
---	เขตจังหวัด	⊕	สถานท่าราชการ
---	เขตอำเภอ เขตรองเขต	□	โรงเรียน
---	เขตวัด	□	วัด
---	เขตสวน	□	แนว

(นายสุรพล ศรีสาธาณี)
 ผู้อำนวยการกองวัดกรรมและพิน
 (นายวราวิทย์ เนติสัมพันธ์)

ภาคผนวก ข

วัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อของชาวมอญในหมู่บ้านทรงคนอง

วัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อของชาวมอญ

การรับผี

ต้องรับเป็นทอดๆ จากบรรพบุรุษ ผู้มีหน้าที่รับคือบุตรชายคนโตของตระกูล บุตรหญิงรับไม่ได้ ถ้าไม่มีถือว่าผีขาด โดยเมื่อรับผีจะมีแหวนผี เสื้อ และผ้าถุง โดยผู้รับต้องคอยดูแลไม่ให้ชำรุดเชื่อว่าหากชำรุดจะทำให้เจ้าของบ้านเจ็บป่วย ต้องแก้ด้วยการหามาเปลี่ยนใหม่ เดิมเมื่อถึงพิธีรำผี บุตรชายเป็นผู้ทำพิธีเรียกว่าต้นผี บุตรหญิงที่ยังไม่มีสามีและอยู่ในบ้านมีสิทธิ์ร่วมพิธีรำผีได้ ถ้าแต่งงานไปต้องรับผีของสามีไม่มีสิทธิ์ร่วมพิธีรำผีของตระกูลเดิม เพียงได้รับเชิญมาเป็นแขกพิธี ปัจจุบันในหมู่บ้านทรงคนองไม่มีพิธีรำผีแล้วเนื่องจากไม่มีคนรำเป็น

การรำผี

เป็นการแก้บน เช่น การบนบานให้ผีช่วยให้คนหายกลับคืน หรือคนป่วยหายดี ก็จะทำผีถวายเป็นการขอขมาในกรณีที่เกิด ผิดผี ขึ้น เช่น จากการสัมผัสภยันต์ คุณยายชั้น มงคลพันธ์ เล่าว่าที่หมู่บ้านนี้ เคยมีเจ้าของบ้านเกิดเจ็บป่วยขึ้นจึงจ้างคนทรงมาดู คนทรงทำพิธีแล้วบอกว่ามีคนท้องมาค้างที่บ้าน จึงติดตามไปถามดูหญิงที่เคยมาค้างที่บ้าน พบว่าท้องจริงแต่ไม่ได้บอก จึงต้องรำผีขอขมา ทั้งนี้รวมที่สามภรรยาที่เป็นผีอื่นมาค้างด้วยเป็นการขอขมาผีที่ไม่แจ้งบางชนิดเช่น เกิดภัยในบ้าน เจ้าบ้านจะไปหาหมอดูเสี่ยงทายโดยเสียบกระดูกไก่ลงในสมุดเสี่ยงทาย ถ้าบังเอิญไปตรงกับเหตุใด ที่เป็นเพราะผีทำต้องรำผีขอขมา

การรำผีมักทำในฤดูแล้งประมาณเดือน 4 ถึงเดือน 6 ไม่กระทำในวันพระ สิ่งแรกที่ต้องทำ คือบอกกล่าวญาติผีเดียวกัน เชิญแขกอื่นมาร่วมในพิธีจัดข้าวซื้อของ **ปลุกโรงพิธีในบริเวณบ้านของตน หรือที่ว่างในหมู่บ้าน**โรงพิธีปลุกด้วยเสา 6 ต้น มุงหลังคาและอาจทำพาไลข้าง ๆ สำหรับแขกนั่ง

ผู้อำนวยพิธีรำผีเรียกว่า ไต้ง อาจเป็นหญิงหรือชายที่ทำงานนี้เป็นอาชีพ เป็นผู้สั่งให้ต้นผีหรือวงศ์ญาติทำพิธีกรรมต่าง และรำแต่ละบทสำหรับผีที่เชิญมา แล้วแต่จะใช้สำหรับผีใด (นพ. สุเอ็ด คชเสนี อ้างถึงใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูสมุทรวารภรณ์) ปัจจุบันการรำผีในชุมชนเหลือเพียงในหมู่บ้าน เวชะราว บ้านเต้า บ้านแซร์ บ้านตองอู เท่านั้น คุณวิจิตร เกษตระชนม์ ผู้ใหญ่บ้านตองอูกล่าวว่า ปัจจุบันได้จัดพิธีรำผีละครึ่งช่วงสงกรานต์เพื่อเป็นกำลังใจและเพื่อให้ลูกหลานอยู่ดีมีสุข ผู้รำจะสืบทอดการรำสู่ลูกหลานต่อไป

ความเชื่อในโชคลางและข้อห้ามต่าง ๆ ในปัจจุบัน

- ห้ามนำตุ๊กตาเข้ามาในบ้าน ตุ๊กตาเด็กเล่น รวมทั้งตุ๊กตาเสียบาลเนื่องจากเป็นของแก้เคล็ดของผู้อื่นที่มีเคราะห์
- ห้ามนำดอกไม้ที่ปลุกในวัดเข้ามาในบ้าน และห้ามปลุกดอกไม้ที่ปลุกในวัดในบริเวณบ้านเช่นกัน
- ห้ามหญิงมีครรภ์ทั้งผีเดียวกันและผีอื่น สามภรรยาที่ถือผีอื่น นอนค้างในบ้าน
- บางบ้านที่เคร่งครัดจะไม่มีพระพุทธรูปตั้งในบ้านเนื่องจากถือว่าเมื่อเดินไปมา ในบ้านเป็นการรบกวนพระ ในบ้านมีรูปพระ และของขลังอื่น ๆ ได้ บางครอบครัวที่สมรสกับคนชาติอื่นก็มีพระพุทธรูปในบ้าน

โดยตั้งพระพุทธรูปหันหน้าไปทางทิศเหนือ หรือตะวันออก บางบ้านที่ไม่มีหิ้งอุจิวก็จะตั้งพระไว้ที่เสาฝักก็มี

- ความเชื่อเรื่องทิศ คนมอญจะหันหัวนอนไปทางทิศใต้หรือทิศตะวันออก

การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์

- เจ้าพ่อลัดโพธิ์ ลักษณะเป็นศาลาขนาดเล็กยกพื้นมีรูปสลักไม้ของเจ้าพ่อ ตั้งอยู่ปากคลองลัดโพธิ์ ทั้ง 2 ฟาก เป็นเจ้าพ่อคุ้มครองหมู่บ้าน โดยศาลที่หมู่บ้านจะเป็นศาลเล็กที่จำลองมาจากศาลเดิมเพื่อเป็นสิริมงคล เดิมคลองลัดโพธิ์เป็นคลองลัดแม่น้ำเพื่อย่นระยะทาง มีเรื่องเล่าว่า สมัยก่อนมีเรือบรรทุกสัตว์ที่มีชีวิตผ่านมาต้องจูดรูปบอกเจ้าพ่อก่อนผ่านไปหากไม่ทำแล้วจะเจ็บป่วย
- เจ้าแม่เมี้ยคำ จากการสัมภาษณ์พบว่า เป็นศาลที่เกิดขึ้นภายหลังจากความเชื่อคนผู้อาศัยในแพลตให้ เช่า ไม่มีความเกี่ยวข้องกับคนมอญดั้งเดิมในพื้นที่

ประเพณีในเทศกาลสงกรานต์

การกวาดกละแหม ก่อนประเพณีสงกรานต์ชาวบ้านจะทำความสะอาดบ้านของตนตั้งแต่ต้นมีนาคม และก่อนวันสงกรานต์ประมาณ 1 อาทิตย์ชาวมอญจะกวาดกละแหม ซึ่งถือเป็นขนบประเพณีเพื่อแจกจ่ายกันระหว่างเพื่อนบ้าน แต่ในปัจจุบันไม่มีการกวาดกละแหมในหมู่บ้านแล้ว เปลี่ยนเป็นการซื้อกละแหมมาแจกจ่ายแทน

ในวันสงกรานต์ เป็นวันปีใหม่ซึ่งชาวไทยมอญจะกลับสู่หมู่บ้านของตนเพื่อมากราบไหว้บรรพบุรุษและพบปะญาติพี่น้อง และจะมีพิธีต่าง ๆ ตั้งแต่เช้าจนถึงกลางคืน ได้แก่

ประเพณีส่งข้าวสงกรานต์ (เบิงซงกราน) เป็นการนำข้าวแช่ไปถวายวัด โดยข้าวแช่มอญ เรียกว่าเบิงซงกรานหรือข้าวสงกรานต์ โดยปัจจุบันจะมีบ้านใดบ้านหนึ่งในแต่ละหมู่บ้านรับผิดชอบ โดยออกค่าใช้จ่ายเองหรือบอกบุญ บ้านที่รับหน้าที่จะตั้งศาลเพียงตาเพื่อถวายข้าวสงกรานต์ต่อท้าวมหาสงกรานต์ ประดับด้วยทางมะพร้าวและธงสี ถาดอาหารมากกว่า 10 ถาด ข้าวสงกรานต์เป็นอาหารมงคลมีวิธีพิเศษ โดยเวลาประมาณ 5.00 น. จะมีหนุ่มสาวรับถาดไปถวายวัดมอญของแต่ละหมู่บ้าน ข้าวที่เหลือจะนำไปให้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่นับถือเป็นสิริมงคล ประเพณีนี้ได้หยุดลงในหมู่บ้านมาประมาณ 10 กว่าปี อ.ศิริวรรณ มหาสิงห์ ผู้จัดกล่าวว่า ที่หยุดเนื่องจากหาเด็กที่จะไปส่งข้าวไม่ได้ แต่ประเพณีนี้กำลังจะฟื้นฟูลูกขึ้นอีกครั้งในงานสงกรานต์ปีนี้

ประเพณีแห่ธงส-ธงตะขาบ

เป็นประเพณีที่ชาวมอญทำธงเป็นรูปตะขาบ (อะลามเทียบะก) เป็นการต้อนรับพระพุทธเจ้าเมื่อคราวที่พระองค์เสด็จกลับจากการโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สาเหตุที่ทำเป็นธงรูปตะขาบนั้น เป็นปริศนาทางโลกและธรรม

การทำธงตะขาบประชาชนจะทำกันเองในหมู่บ้านทรงคนอง และบ้านโรงเรือ จะจัดทำกันที่ใต้ถุนบ้านของ อ. ศิริวรรณ มหาสิงห์ บอกบุญใครมีเข็มด้ายมาช่วยกันทำ ปัจจุบันได้ถ่ายทอดการทำธงตะขาบสู่คนรุ่นถัดมา โดยคนทำได้แก่ คุณ ขวลิตปิ่นแก้ว รุ่งเช้าชาวบ้านจะมาทำบุญตักบาตรเช้า กรวดน้ำประพรมพระพุทธมนต์ สวดปัดเสนียดจัญไรในหมู่บ้าน อำนาจบารมีของธงตะขาบจะนำโชคชัย ความผาสุก มาสู่ทุกคน ทุกคนจะตัดผมคนละ 2-3 เส้นเป็นพุทธานุชา เพราะผมเป็นสิ่งสูงสุด

ธงตะขาบจะถูกนำมาเจิมหลังจากพิธีทำบุญกลางบ้านเสร็จสิ้น ตกบ่ายหนุ่มสาวก็จะมาแห่ธงตะขาบไปตั้ง
ต้นที่โรงเรียนอานวยวิทย์ และจึงแห่ไปวัด มีแตรวง กลองยาว ฟ้อนรำ มาช่วยกันถือธงตะขาบ มีแห่กน แห่ปลา
ปัจจุบันนางหงส์จำลองเข้าขบวนมีหญิงที่สวยที่สุดเป็นคนถือหงส์เรียกว่า **นางหงส์** เป็นสาวมอญหรือไทยก็ได้ แต่
เลือกว่าเป็นคนสวย เมื่อถึงวัด พระสงฆ์ลงมาตั้งในปะรำพิธี หรือศาลาวัด แล้วเอาธงตะขาบผูกเชือกขึ้นยอดเสาพอ
ประมาณ ก่อนแล้วผู้นำกล่าวคำบูชาธงตะขาบเสร็จจึงเริ่มชักธงสู่ยอดเสาหงส์ เวลาชักธงตะขาบจะติดที่ปลายหาง
หงส์ ขณะนั้นพระสงฆ์จะสวดชัยมงคลคาถาจนเสร็จพิธี แตรวงบรรเลงเพลง และปล่อยนกปล่อยปลา

จากการสัมภาษณ์ อ. ฉวีวรรณ ควรแสง กล่าวถึงความเป็นมาของงานแห่หงส์ธงตะขาบว่า

“ การแห่หงส์เดิมไม่มี จุดประสงค์เป็นการชักธงตะขาบขึ้นสู่เสา ...มีหมู่บ้านเดียวที่ทำคือทรงคนอง วัด
คันลัด เป็นวัดแรกและวัดเดียวที่มีเสาหงส์ วัดอื่นมีภายหลัง เดิมเมื่อ 60 กว่าปีก่อนเป็นการชักธงขึ้นเสา งานจัด
ที่วัดต่อมาก็หยุดไป แล้วจัดใหม่ มีการแห่ในหมู่บ้าน จนวัดทรงธรรมคิดทำเสาหงส์แห่ธงตะขาบบ้าง แล้วจึงชวน
ศูนย์วัฒนธรรมเป็นคนทำและประสานงานทุกหมู่บ้าน ”

ต่อมาระยะ 10 ปีหลัง ศูนย์วัฒนธรรมเป็นผู้ประสานงานจัดขึ้นเพื่อเป็นงานของคนมอญแยกจากงานแห่
ปลา หลังได้จัดประชาสัมพันธ์และรณรงค์ขึ้นในอำเภอพระประแดง โดยชาวไทยมอญเข้าร่วมหมู่บ้านจะผลัด
เปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพ โดยจัดการแห่ธงตะขาบในวันที่ 13 เมษายนของทุกปี ประมาณ 14.00 น. ปกติจะ
เริ่มตั้งขบวนแห่ของแต่ละหมู่บ้านที่ ร.ร. อานวยวิทย์ แล้วแห่ออกมาเข้าถนนนครเขื่อนขันธ์แล้ววนกลับที่สามแยก
พระราชวิริยารักษ์ จากนั้นแยกย้ายกันแห่กลับวัดประจำของแต่ละหมู่บ้านเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา

บางหมู่บ้านมีการรำผี ตกเย็นก็จะชักชวนกันนำดอกไม้ธูปเทียนน้ำอบไปไหว้พระมอญผู้ใหญ่อของ
แต่ละตระกูลที่วัด เป็นช่วงที่ชาวมอญที่ย้ายถิ่นไปจะกลับมาเยี่ยมบ้าน

การเล่นสละบ้า การเล่นสละบ้าในช่วงสงกรานต์เหลือแต่ในอำเภอพระประแดงเท่านั้นเป็นการละเล่นพื้นบ้านของหนุ่ม
สาวชาวรามัญเพื่อทำความรู้จัก ผูกมิตรกัน เริ่มเล่นกันในคืนวันที่ 13 เป็นต้นไป แต่เดิมจัดกันถึง 15 คืน ตั้งแต่หัว
ค่ำจนเช้า ต่อมาลดจำนวนวันลง ปัจจุบันเหลือ 3 คืน เกือบทุกหมู่บ้านจะมีบ่อนประจำ รวมประมาณ 10 บ่อน
ในหมู่บ้านทรงคนองมีมากที่สุด 4 บ่อน โดยบ้านที่รับจัดจะต้องไปขอสาวมอญในหมู่บ้านเพื่อมาเล่น 6-10 คน
ปัจจุบันหายากขึ้นเนื่องจากมีคนต่างเชื้อชาติมาก และมีหนุ่มนอกหมู่บ้านมาเล่นโดยฝ่ายชายจะติดต่อก่อน ฝ่าย
หญิงจะเป็นผู้จัดอาหารและเครื่องแต่งกาย

การเที่ยวบ่อนสละบ้าเป็นการเที่ยวในระดับท้องถิ่นผู้ที่เข้าชมต้องรู้จักกับคนในพื้นที่เพื่อให้พาเที่ยวในแต่ละ
บ่อนได้ แต่ละบ่อนที่มีการจัดเล่นจะเป็นบ่อนที่รู้จักกันในชุมชนดังนั้นจึงไม่มีการประชาสัมพันธ์โดยทั่วไปเป็นการ
จัดเพื่ออนุรักษ์และมีความสุขสนุกสนานในชุมชน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านก็จะมีท่าของการเล่นที่แตกต่างกันไป 15-30 ท่า
เดิมการเล่นสละบ้าจัดได้จนบ้านที่โปรดโดยทุบดินให้เรียบปัจจุบันเล่นตามลาน ที่ว่างหรือ ใต้ถุนซีเมนต์ก็ได้ แต่
ต้องมีที่พอให้คนเข้าชมได้ อำเภอและเทศบาลจะมีเงินอุดหนุนให้ในเขตของตน

ประเพณีแห่ปลาปล่อยนก ปัจจุบันเป็นงานสงกรานต์พระประแดง เดิมชาวบ้านทรงคนองและบ้านแซ่ จัดโดยการริ
เริ่มของ อ. คล้าย พงศ์เวช จัดขึ้นก่อนโดย หมู่บ้านทรงคนองได้จัดนำปลาไปปล่อยวัดคันลัด และ บ้านแซ่ปล่อยที่
วัดทรงธรรม ซึ่งมาจากความเชื่อในเรื่องการช่วยชีวิตสัตว์จะได้กุศลแรง ช่วงสงกรานต์เป็นช่วงหน้าแล้วคุณคลองต่าง
ๆมักแห่ไป ปลาและสัตว์น้ำจึงแห้งตาย ชาวบ้านจึงช่วยนำไปปล่อยในสระของวัดเป็นกุศลและสะเดาะเคราะห์

โดยมีชบวนแห่เป็นสตรีร่ามัญถือขวดโหลปลาหมักเป็นลูกปลาหมอก กรงนกระจาบ และแตรวง ต่อมาเป็นที่นิยม
อำเภอจึงรับไปจัด ปัจจุบันเทศบาลรับหน้าที่จัดงาน

เทศกาลสงกรานต์พระประแดงเป็นงานที่มีชื่อเสียงและเป็นหน้าตาของอำเภอ และส่งเสริมการท่องเที่ยว
ในพระประแดง ในปี พ.ศ. 2543 ได้รับการสนับสนุนจากทาง ท.ท.ท. ในปี 1 ในงานมหาสงกรานต์ 4 ภาค เทศ
กาลนี้เริ่มมาจากประเพณีแห่ปลาปล่อยนภของชาวมอญบ้านทรงคนองและบ้านแซ่ เทศบาลมีความเห็นว่าควร
อนุรักษ์จึงจัดเชิญสาวร่ามัญมาร่วมชบวนแห่ โดยเป็นสาวร่ามัญในพื้นที่จริงแล้วคัดเลือกเป็นนางสงกรานต์ ต่อมา
พ.ศ. 2521 จึงมีการจัดประกวดนางสงกรานต์ขึ้น ในช่วงหลังมีการจัดทัวร์ให้ชาวต่างประเทศมีเที่ยวชมเป็นทัวร์
สำหรับชมงานสงกรานต์ชบวนแห่ และงานสงกรานต์ โดยทั่วไปจัดหลังวันสงกรานต์ 1 อาทิตยโดยจะเริ่มตั้งแต่
ศุกร์ เสาร์ อาทิตย

วันศุกร์ จะมีการประกวดนางสงกรานต์พระประแดงและหนุ่มลอยชาย หน้าที่ว่าการอำเภอ

วันเสาร์ มีการแสดงการละเล่นพื้นเมือง คือ สะบ้าร่ามัญ การกวนกาละแม แสงสีเสียง และการแสดง
จากศูนย์วัฒนธรรม หน้าป้อมแดงไฟฟ้า และการเล่นสะบ้าไช้ตามบ่อนสะบ้าในหมู่บ้านในเขตเทศบาลและหน้า
ลานวัดทรงธรรมวรวิหาร

วันอาทิตย์ เป็นวันที่มีการจัดชบวนแห่นางสงกรานต์ แห่กแห่ปลา เพื่อไปทำพิธีปล่อยนภปล่อยปลา
ยังวัดโปรดเกศเชษฐาราม

ประเพณีแข่งเรือ

จัดขึ้นทุกปีในวันแรม 1-6 ค่ำเดือน 11 คือเดือนตุลาคม จัดการแข่งขันบริเวณที่ว่าการอำเภอพระ
ประแดง เดิมมาจากชาวมอญที่ไปทำนาตามตำบลต่าง ๆ ในบางพลี พายเรือกลับมาบ้านเมื่อเสร็จการทำงานในเดือน
11 แล้วนำเรือ คือ เรือมาต พายกลับบ้าน ก็เกิดการแข่งเรือพายขึ้น เดิมแข่งตรงข้ามตำบลทรงคนองต่อมาย้ายมา
จัดตรงหน้าที่ว่าการอำเภอพระประแดง และเรือแข่งก็เป็นเรือจากจังหวัดต่าง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

เกณฑ์และการกำหนดคุณค่าของชุมชนอนุรักษ์

Anthony J. Catanese ได้กล่าวถึง เกณฑ์และคุณค่าของสถาปัตยกรรมและชุมชนที่ควรอนุรักษ์ ได้แก่

- มีความงามพิเศษกว่าอาคารอื่น
- เป็นตัวแทนที่พิเศษของประเภท หรือ รูปแบบสถาปัตยกรรมหนึ่ง
- เป็นอาคารที่หาได้ยากไม่สามารถหามาทดแทนได้
- อาคารหรือ urban setting ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ
- เป็นการเพิ่มคุณค่าของพื้นที่ต่อเนื่องซึ่งจะช่วยให้พื้นที่ข้างเคียงถูกทำลาย
- มีความเป็นที่สุดในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นแห่งแรก เก้าแก่ที่สุด ใหญ่ที่สุด

สำหรับความเห็นของ Bernard M. Feilden ในด้านคุณค่าของอาคารที่ควรอนุรักษ์ แบ่งเป็น

1. คุณค่าด้านจิตใจ

- คุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์
- คุณค่าด้านความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
- คุณค่าด้านจิตใจและความเชื่อ
- คุณค่าด้านความเป็นสัญลักษณ์

2. คุณค่าด้านวัฒนธรรม

- คุณค่าด้านเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์
- คุณค่าด้านโบราณคดี ความเก่าแก่และความหายาก
- คุณค่าด้านความงาม
- คุณค่าด้านสถาปัตยกรรม
- คุณค่าด้านความสำคัญต่อภูมิทัศน์เมือง
- คุณค่าด้านวิทยาการ

3. คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย

- คุณค่าด้านความสำคัญทางเศรษฐกิจ
- คุณค่าด้านสังคม
- คุณค่าด้านการเมือง

จากเกณฑ์คุณค่าข้างต้น สามารถสรุปคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทที่พักอาศัยของชุมชนมอญในอำเภอพระประแดง ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. **คุณค่าด้านจิตใจ** (Emotional values) คือมีคุณค่าในการแสดงถึงความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชนกลุ่มหนึ่งในพื้นที่ (Continuity) และแสดงถึงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปรับรู้ได้โดยกายภาพ และเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ (Identity)

2. **คุณค่าด้านวัฒนธรรม** (Cultural values) เป็นกลุ่มอาคารที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง แสดงถึงความผสมผสานของความเชื่อของคนมอญปรับเข้ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของไทย และเป็นกลุ่มอาคารที่มีความสำคัญต่อภูมิทัศน์ของเมือง

3. **คุณค่าด้านการใช้สอย** (Use values) เป็นที่พักอาศัยที่ยังมีประโยชน์ใช้สอย (Functional) ต่อเนื่องอยู่จนถึงปัจจุบัน แสดงถึงลักษณะทางสังคมและการรวมตัวของกลุ่มชน (Social and Ethnic) ในพื้นที่นั้น แสดงความเป็นผู้นำของชุมชนมอญในพื้นที่อำเภอพระประแดง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียน

นางสาว สรัญญา ชูชาติไทย เกิดวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2517 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2538 เข้าทำงานในตำแหน่งสถาปนิก บริษัท คอนกรีตอร์ จำกัด เป็นเวลา 3 ปี จึงเข้าศึกษาต่อในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิตที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ. ศ. 2542

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย